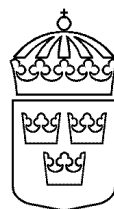

Riksdagens protokoll

1999/2000:83

Onsdagen den 22 mars

Protokoll
1999/2000:83

Kl. 9.00 – 17.54
19.00 – 22.42

1 § Hänvisning av ärenden till utskott

Föredrogs och hänvisades

Propositioner

1999/2000:61 till justitieutskottet

1999/2000:78 till trafikutskottet

1999/2000:79 till socialutskottet

1999/2000:85 till justitieutskottet

1999/2000:88 till lagutskottet

2 § Förnyad bordläggning

Föredrogs men bordlades åter

Lagutskottets betänkanden 1999/2000:LU12–LU14

Utrikesutskottets betänkande 1999/2000:UU13

Utbildningsutskottets betänkanden 1999/2000:UbU8 och UbU9

Trafikutskottets betänkanden 1999/2000:TU5 och TU7

3 § Mervärdesskattefrågor med anledning av Öresundsförbindelsen

*Mervärdesskattefrågor
med anledning av
Öresundsförbindelsen*

Föredrogs

skatteutskottets betänkande 1999/2000:SkU19

Mervärdesskattefrågor med anledning av Öresundsförbindelsen (prop. 1999/2000:58).

Anf. 1 ROLF KENNERYD (c):

Herr talman! Öresundsbron står nu inför sitt idriftstagande. Centerpartiet har varit kritiskt till tillkomsten av Öresundsbron av två skäl, dels miljömässiga, dels kostnadsmässiga.

Det kan väl i dag utan varje spår av tvekan konstateras att bron genom vårt hårda kravställande inför beslutet har fått en utformning som gör att skadorna på växt- och djurliv i Östersjön så långt det över huvud taget är möjligt har kunnat minimeras.

Att jag konstaterar detta utan varje spår av tvekan beror bl.a. på att detta numera ofta framhålls även av ansvariga för Öresundskonsortiet.

Prot.
1999/2000:83
22 mars

*Mervärdesskattefrågor
med anledning av
Öresundsförbindelsen*

Det var alltså en betydande och för framtiden värdefull miljöinsats som Centerpartiet stod för inför brons tillkomst.

I förutsättningarna för de beslut som låg till grund för brons tillkomst låg att kostnaderna för bron skulle bäras av dess användare. Det slogs också fast av såväl 1991 års regeringsöverenskommelse som av beslut i denna kammare. Vi var då mycket skeptiska till de kalkyler som låg bakom överenskommelsen och besluten. Den minnesgode erinrar sig säkert att det då fördes en intensiv debatt om hur stor ökning av trafiken och därmed åtföljande miljöpåverkan som skulle erfordras för att projektet skulle klara sina egna kostnader. Det fördes också en intensiv debatt om prisets påverkan på trafikens omfattning och vice versa.

Nu står vi inför bevisningen i detta hänseende, och allt tyder nu på att användarna inte kommer att kunna bära kostnaderna vid användandet av bron. Majoriteten i denna kammare har redan beslutat om höjda anslag till Banverket och höjda banavgifter för dem som trafikerar våra järnvägar. Det är alltså järnvägsresenärer i hela landet och skattebetalare i hela landet som får bidra till finansieringen av trafiken på Öresundsbron. Våra farhågor för ungefär tio år sedan besannas nu. Detta är alltså ett klart frångående från tidigare överenskommelser och riksdagsbeslut. Och nu kommer av allt att döma en ny pålaga att drabba någon annan än användarna.

Den kostnadsökning som följer av det beslut om mervärdesskatt som kammaren står beredd att fatta kommer inte att drabba resenärerna på bron. Vem som i stället ska drabbas framgår inte av underlaget för det beslut som kammaren i dag ska fatta.

Vår absoluta uppfattning är att de kostnadsökningar som uppstår ska bäras av dem som använder bron. Det är ett kommersiellt projekt. Löften, överenskommelser och riksdagsbeslut stöder denna vår uppfattning. Att hantera det annorlunda är därmed ett svek mot dessa löften, överenskommelser och tidigare riksdagsbeslut. Vårt krav vid behandlingen av det ärende som snart ska avgöras är att det ges ett tillkännagivande till regeringen att just dessa tidigare fastlagda principer ska gälla och följas.

Min fråga till Lars Lilja är därför: Varför ska man nu inte göra det?

Herr talman! Jag vill avslutningsvis yrka bifall till reservationen i detta betänkande.

Anf. 2 LARS LILJA (s):

Herr talman! Det här betänkandet behandlar mervärdesskattefrågorna med anledning av Öresundsförbindelsen. Utskottet delar regeringens uppfattning att det av EG-rättsliga skäl är nödvändigt att ändra de svenska bestämmelserna om mervärdesskatt så att mervärdesskatten tas ut på avgiften för överfarten över Öresund mellan Sverige och Danmark. Den här avgiften beläggs med normalskattesatsen på 25 %.

Samtidigt föreslås att ett avtal med Danmark om vissa förenklingar i hanteringen av mervärdesskatten ska lagfästas. I korthet innebär avtalet att svenska företagare får göra avdrag för all mervärdesskatt, även den danska, i sina svenska deklARATIONER och att danska företagare får göra avdrag för såväl dansk som svensk mervärdesskatt i sina danska deklARATIONER. Återbetalningen av mervärdesskatt på passageavgiften till andra utländska företagare än danska ska helt hanteras av Sverige. Danmark

ska månatligen till Sverige i efterskott överföra vad som återbetalats av dansk mervärdesskatt.

Herr talman! Att passageavgiften mervärdesskattebeläggs innebär inte att Öresundskonsortiet kommer att höja priset för en överfart. I stället kommer återbetalningstiderna för de lån som upptagits för byggnationen att förlängas med cirka tre år. Detta torde ha tämligen begränsade statsfinansiella effekter.

I reservationen i betänkandet framförs farhågor om att kostnaderna för Öresundsförbindelsen kan komma att övervältras på andra än dem som använder bron. Utskottet konstaterar bara att det här betänkandet inte behandlar den frågan. Under våren kommer det en ny proposition i vilken regeringen kommer att redovisa Öresundskonsortiets ekonomi.

Herr talman! Jag vill avslutningsvis yrka bifall till hemställan i betänkandet och avslag på motionen.

Anf. 3 ROLF KENNERYD (c):

Herr talman! Låt mig återge vad majoriteten säger om det som vi föreslagit. Man säger: Det finns enligt utskottets uppfattning ingen anledning att närmare gå in på de synpunkter som förts fram i motion Sk20.

Innebär detta att Lars Lilja och majoriteten i övrigt inte har någon uppfattning om de principer som tidigare har gällt för finansiering av bron? Eller innebär det att man har en annan uppfattning i dag än vad man tidigare har haft? I så fall tycker jag att det vore ärligt om Lars Lilja deklarerade denna ändrade ståndpunkt eller biföll reservationen.

Anf. 4 LARS LILJA (s):

Herr talman! Som jag tidigare sade behandlar det här betänkandet mervärdesskatten när det gäller Öresundsförbindelsen. Betänkandet handlar inte om den totala ekonomin. Det problemet och det som gäller kring finansieringen av Öresundsförbindelsen kommer att behandlas i en senare proposition, och då finns det anledning att ta upp den diskussionen på nytt.

Anf. 5 ROLF KENNERYD (c):

Herr talman! Det är ett alldeles riktigt konstaterande. Men det är den bristen vi vill undanröja genom att ge regeringen en fingervisning om hur man ska hantera det här i fortsättningen, och det vill majoriteten inte ställa upp på.

Jag kan inte tolka det på annat sätt än att majoriteten antingen inte har någon som helst uppfattning eller också har man ändrat uppfattning i förhållande till vad som tidigare har gällt i de överenskommelser och riksdagsbeslut som har legat till grund för tillkomsten av bron.

Anf. 6 LARS LILJA (s):

Herr talman! Jag kan väl konstatera att majoritetens uppfattning i den här frågan förmodligen kommer att bli ganska tydlig när vi ska debattera frågan om Öresundskonsortiets ekonomi.

I övrigt kan man, om man tittar på de redovisningar som görs från konsortiet, konstatera att de viktigaste inslagen för finansieringen av en så här pass stor investering naturligtvis är, som Rolf Kenneryd också har

Prot.
1999/2000:83
22 mars

*Mervärdesskattefrågor
med anledning av
Öresundsförbindelsen*

Prot.
1999/2000:83
22 mars

*Mervärdesskattefrågor
med anledning av
Öresundsförbindelsen*

nämnt, avgifterna och hur många fordon och tåg som kommer att trafikera bron. Och det är också, som man påtalar tydligt, räntekostnadernas storlek.

Då kan man väl kanske avslutningsvis hoppas på att vi under en ganska lång tid kommer att ha en socialdemokratisk regering som har förmågan att hålla räntorna på en låg nivå så att kostnaderna blir så låga som möjligt för konsortiet och för bron, för det är utan tvekan räntekostnaderna som kommer att vara det avgörande för hur ekonomin kommer att se ut.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades under 14 §.)

4 § Ändring i dubbelbeskattningsavtalet mellan Sverige och Folkrepubliken Kina

Föredrogs
skatteutskottets betänkande 1999/2000:SkU20
Ändring i dubbelbeskattningsavtalet mellan Sverige och Folkrepubliken Kina (prop. 1999/2000:62).

Förste vice talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.
(Beslut fattades under 14 §.)

*Producentansvarets
betydelse i avfalls-
hanteringen*

5 § Producentansvarets betydelse i avfallshanteringen

Föredrogs
miljö- och jordbruksutskottets betänkande 1999/2000:MJU7
Producentansvarets betydelse i avfallshanteringen (förs.
1999/2000:RR4).

Anf. 7 LARS LINDBLAD (m):

Herr talman! Producentansvaret infördes 1994, och det är hög tid att se över hur systemet fungerar i praktiken. Tanken att se över producentansvaret är inte enbart tänkt i det här huset. Kritiken mot systemet växer i samhället.

Det är ingen hemlighet att det finns problem i relationen mellan kommunerna och vissa av materialbolagen. Nedskräpning vid återvinningsstationerna är sedan länge ett känt problem, likaså att en del kommuner tvingas bära kostnader för materialbolagen. Kommunikationen mellan kommuner och materialbolagen, samt information till hushållen är andra mycket allvarliga brister som framkommit. Detta är någonting som vi behöver se över.

De senaste åren har det kommit ett flertal kritiska rapporter om hur producentansvaret egentligen fungerar. Den kanske mest kraftfulla kritiken framförs i en rapport från Exportgruppen för studier i offentlig ekonomi, ESO. Professor Marian Radetzki från Luleå tekniska universitet är författaren bakom rapporten, och hans kritik mot framför allt återvin-

ningen av förpackningar, tidningar och papper kan väl tolkas som: Extremt mycket pengar för en väldigt liten miljönytta.

Även Svensk Handel har en kritisk rapport vid namn *Att sila mygg och svälja kameler*, och Naturvårdsverket gick ut i den här debatten så sent som i somras. Denna kritik kan vi inte avfärda. Det är viktigt att vi tar den på största allvar.

Herr talman! Redan under förra året när riksdagen behandlade en skrivelse från regeringen om en avfallsstrategi och under behandlingen av avfallsskatten lyfte vi moderater upp frågan om att något kan stå fel till i Kretsloppssverige. Vi vill vara tydliga med att kretsloppet som fenomen inte får vara ett självändamål. Det är alltid miljönyttan som måste stå i fokus. Är inte kretsloppet den bästa metoden att hantera avfall på för miljöns del får inte kretsloppet vara en helig ko. Det finns en del exempel ur verkligheten där man starkt kan ifrågasätta miljönyttan i det som görs. Det är därför olyckligt att t.ex. transporterernas miljöbelastning i samband med producentansvaret ska anses ha underordnad betydelse. Med dagens teknik kan det ibland vara bättre att med andra metoder ta hand om avfallet, i vissa fall avfallsförbränning eller deponering i bioceller eller liknande.

Vi har drivit frågan om en översyn av producentansvaret en tid nu, och det är med stor tillfredsställelse som vi ser att Riksdagens revisorer föreslår en bred samhällsekonomisk översyn av producentansvaret för förpackningar och att miljö- och jordbruksutskottet ställer sig enhälligt bakom.

Herr talman! Vid behandlingen av motioner från allmänna motionsperioden har Moderaterna valt att ställa sig bakom två reservationer. Den första är ett förslag om en radikal höjning av skrotningspremien.

Övergivna gamla bilar är ett problem. Det är viktigt att dessa vrak man ser lite överallt i skogen och på landet inte får stå och läcka bensin, olja, batterisyra m.m. Detta är ett växande miljöproblem. Skrotningstakten i Sverige har varit rätt låg, och en anledning kan vara att det inte finns tillräckliga incitament att lämna in den gamla bilen. Man måste kanske tjäna en hacka för att främja miljön i det här fallet. Finansieringen är inget problem. Det finns i dag ett rejält kapital i den bilskrotningsfond dit nybilsköpare fått betala en avgift. Det är därför fullt möjligt att höja skrotningspremien.

Herr talman! Vi moderater har länge understrukit vikten av mångfald i avfallshanteringen. Det var därför vi höjde ett varningens finger vid införandet av en avfallsskatt under förra året. Det har nu visat sig hur rätt vi hade när vi pekade på att skatten håller på att slå ut de verksamheter som sker ute i kommunerna med bioceller. Det var flera partier som var oroliga för detta, men ändå ställde de sig bakom skatten. I stället skulle man hitta en särlösning för biocellerna så att de skulle överleva.

Till min stora glädje såg jag att Vänsterpartiet genom Kjell-Erik Karlsson m.fl. väckt en motion om att undanta biocellerna från avfallsskatten nu i efterhand. Vi hade troligen kunnat få majoritet för den här frågan i utskottet, men döm om vår förvåning när Vänsterpartiet valde att inte ställa sig bakom sin egen motion. Man kan fråga sig om Kjell-Erik Karlsson och de andra vänsterpartisterna i utskottet skriver motioner som de inte ställer sig bakom. Är detta populism, eller är de snarare mera

Prot.
1999/2000:83
22 mars

*Producentansvarets
betydelse i avfalls-
hanteringen*

intresserade av att tillhöra regeringsunderlaget än av att driva igenom sin egen politik? Det är en intressant fråga, tycker jag.

Detta är ett svek mot alla dem som driver och tror på miljövänlig teknik som bioceller, och jag hoppas att de iakttar Vänsterns agerande i den här frågan.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservation 2, men givetvis står vi till fullo bakom även reservation 15.

Anf. 8 KJELL-ERIK KARLSSON (v):

Herr talman! Producentansvarets betydelse för avfallshanteringen är stor. Därför känns det bra att vi i utskottet har ställt oss bakom huvuddelen av revisorernas förslag till åtgärder runt producentansvaret. Vi ser fram emot en bred översyn av producentansvaret där återvinningsmålen, roller och ansvarsfördelning kan klargöras. Den översynen bör även omfatta en utvidgning av producentansvaret. En sådan översyn bör givetvis även innehålla en miljö- och konsekvensanalys av producentansvaret.

Avfall ger upphov till flera miljöproblem, och därför måste avfallet minimeras. Deponering på soptippar för med sig förorenat lakvatten och genererar tunga och långväga transporter. Vid förbränning bildas miljöfarliga ämnen som dioxiner, och tungmetaller frigörs. Denna sorts hantering av avfallet kan upplevas som ett uppenbart slöseri, eftersom större delen av avfallet skulle kunna användas på nytt. Därför är källsortering ett viktigt medel för att ta hand om avfallet på ett miljörätt sätt. Deponering och förbränning av avfall och material som kan nyttiggöras är alltså ett slöseri med naturresurser som i längden inte är hållbart och acceptabelt.

Framtidens avfallshandling ska inte bindas till en enda lösning. Det verkar som om en del anser att förbränning är lösningen på vårt avfallsproblem. Söföförbränning eller, som branschen hellre uttrycker det, termisk behandling är inte lösningen. Vad som behövs är att det upprättas en långsiktig plan för en successiv skärpning av minskningsmålet för avfall. Det är mängden producerat avfall som behöver minskas.

Avfallsförbränningen utgör en av de största globala källorna till dioxinbildning. Många har för sig att dioxinutsläppen har minskat, men fortfarande hittar vi dioxin i svenska kvinnors bröstmjölk. EG-kommissionen rapporterade för ett halvår sedan att det dagliga intaget av dioxin för diande barn nu ligger så högt som mellan 27 och 144 gånger gränsvärdet. Detta är alarmerande och måste tas på allvar.

Visst har det uppmätta utsläppet av dioxin till *luft* från förbränningsanläggningar minskat, men det visar inte hela sanningen. Inget försvinner, det bara förändras. Olika undersökningar visar att aska från dessa förbränningsanläggningar innehåller mycket mer dioxin än vad man tidigare har antagit. Hur hanterar vi då askan och slaggen? Har vi garantier för att dioxininnehållet ej vandrar vidare? Läckage sker oavbrutet och okontrollerat när askpartiklar förs i väg med vind och vatten och sprids till miljö och människor.

Ett exempel: För något år sedan upptäckte myndigheter i Tyskland att det fanns dioxin i mjölken. Källan kunde spåras till ett foder som korna åt. Dioxinet kom från dioxinhaltig kalk från en industritipp.

EG-kommissionen anser att sottippar med aska från förbränningsanläggningar är en av de viktigaste vägarna för dioxinspridning i framtiden.

Avfallsförbränning är den största kända dioxinkällan i Sverige och står enligt Greenpeace för cirka hälften av landets dioxinutsläpp. Utsläppen av dioxin från avfallsförbränning beräknas av Greenpeace vara 3 gram till luft och ca 114 gram till aska och slagg. Då ska man veta att 1 gram räcker för att hela jordens befolkning ska få sin högsta rekommenderade dos.

Därför anser vi att dioxiner från olika källor, bl.a. från förbränning, måste elimineras. Det räcker inte bara med en minskning. Uppkomsten måste förhindras, och därför är filterlösningar och deponering av aska som innehåller dioxin ingen lösning – det bara flyttar problemet. Det behöver utarbetas strategier för eliminering av dioxin. Därför är det positivt att Sverige i förhandlingarna om det första globala avtalet mot miljögifter kräver att avtalet ska innebära eliminering av tolv farliga ämnen inklusive dioxin. Detta ställer förväntningar även på hemmaplan när det gäller avfallshanteringen, om man inte vill ha dubbel bokföring.

Herr talman! Sverige bör enligt vår uppfattning söka mer hållbara och miljövänligare lösningar för avfallshanteringen än förbränning. Med den avfallsskatt som nu är införd och som endast omfattar avfall som går till deponering kommer troligen mängderna avfall som förbränns vid nuvarande och kommande förbränningsanläggningar att öka kraftigt. Detta framgår klart av de planer som finns på utbyggnad och nybyggnad av förbränningsanläggningar på ett antal orter.

Vad vi redan nu kan se är att det sker import av avfall från Norge till Sverige för förbränning på grund av att Norge har en skatt på förbränning av avfall. Likaså sker enligt Fjärrvärmetidningen en import från Tyskland av avfall och sopor. Detta sker på grund av att de tyska förbränningsanläggningarna tar ut en mycket hög avgift för att använda avfall som bränsle.

Många avfallsproducenter i Tyskland har upptäckt att det blir billigare att bränna avfallet i Sverige, även om de måste köra hit det på lastbil. Att det blir billigare att köra avfallet till Sverige för förbränning beror enligt tidningen på de oerhört stränga utsläppskrav som nu ställs på de tyska anläggningarna. I samma tidning kan man även utläsa att det lär komma mer förorenat avfall till de svenska anläggningarna från övriga Europa.

Vad vi alltså kan se är att sopor har blivit en handelsvara och en giftspridare. Vad vi vill är att söka mer hållbara och miljövänliga vägar för avfallshanteringen än förbränning. Vi anser att ingen nybyggnation eller kapacitetsutökning av sopförbränningsanläggningar bör ske.

För att stimulera till avfallsminimering, materialåtervinning och biologiska behandlingsmetoder bör förbränning av avfall beskattas.

Herr talman! För tids vinnande yrkar jag bifall bara till reservationerna nr 8 och 14, men givetvis står partiet bakom även sina övriga reservationer.

Anf. 9 LARS LINDBLAD (m) replik:

Herr talman! Hur kan det komma sig att Kjell-Erik Karlsson och Vänsterpartiet har ändrat uppfattning i frågan om biocellerna? Hur kan

Prot.
1999/2000:83
22 mars

*Producentansvarets
betydelse i avfalls-
hanteringen*

det komma sig att man blundar för det hårda slag som avfallsskatten innebär för biocellsteknikens framtid?

Anf. 10 KJELL-ERIK KARLSSON (v) replik:

Herr talman! Det är en bra text som moderaterna har i sin reservation. Den är tagen direkt ur vår motion. Men jag antar att Lars Lindblad även har läst texten på s. 31 och 32 i betänkandet. Vad är moderaterna ute efter? Är det avfallsskatten eller är det att slå vakt om biocellsutvecklingen? Vad gäller avfallsskatten finns det i betänkandet faktiskt en del rader om utvecklingen av olika metoder och om eventuell befrielse i framtiden.

Anf. 11 LARS LINDBLAD (m) replik:

Herr talman! Biocellsmetoden kan ur miljösynpunkt likställas med reaktorrotning och vissa andra biologiska metoder. Hur kan det komma sig att Vänsterpartiet inte ställer sig bakom sin egen motion?

Anf. 12 KJELL-ERIK KARLSSON (v) replik:

Herr talman! Det som vi har anfört i vår motion finns faktiskt beskrivet i betänkandet. Vad gäller de biologiska metoderna framhåller utskottsmajoriteten på s. 31: ”Det är — — — av vikt att reglerna om undantag från det generella deponeringsförbudet utformas så att kommunerna ges möjlighet att utarbeta lokalt och miljömässigt lämpliga lösningar, att forskning om och utveckling av biologiska återvinningsmetoder inte försvåras samt att — — — nyttiggörande av det organiska avfallet underlättas.”

Det framhålls vidare vad gäller skattebefrielse: ”För det fall att andra röttningsmetoder än reaktorbaserad rötning i framtiden kan visa sig medföra slutprodukter som regelmässigt lämnar anläggningarna kan dessa tas med bland undantagen.”

Lite längre ned anförs: ”Utskottet utgick från att regeringen noga följer utvecklingen på området och vid behov prövar förutsättningarna för skattebefrielse även för andra biologiska behandlingsmetoder.”

Med detta anser vi att vi har fått in innehållet i vår motion i utskottets text.

Anf. 13 ESKIL ERLANDSSON (c):

Herr talman! Jag ska tala om två saker i den här debatten: dels frågan om fosforåtervinning, dels frågan om skrotningspremie. Jag tar först upp fosforåtervinningen.

Av olika växtnäringsämnen intar som bekant fosfor en nyckelposition såväl i odling som i kretsloppet stad-land vad gäller hushållning med ändliga naturresurser. Detta beror på att fosfor mer än andra växtnäringsämnen är en ändlig och icke förnybar resurs. Man räknar som bekant med att världens brytbara fosforreserv räcker kanske 100 år till med nuvarande användning. I diskussionen om en långsiktigt hållbar samhällsutveckling intar därför hushållningen med fosfor en viktig roll. Kväveföreningar, som vi ofta diskuterar, är däremot inte en ändlig resurs. Det är därför ett absolut villkor för uthållighet att de kväveföreningar som finns i avlopp och avfall återförs till odlingsmarken.

En fosforanvändning där fosfor förs med livsmedel till städer och sedan går till spillo genom att det släpps ut med avloppsvattnet eller läggs på avfallsdeponi är självklart inte uthållig. Fosforflödet måste slutas, och fosfor måste återföras till odlingsmarken.

Ett absolut villkor för uthållighet är dock att återföringen av fosfor kan ske på ett sådant sätt att man inte skadar åkermarken genom att förorena den med t.ex. metaller, hormonförändrande ämnen eller långlivade naturförändrande ämnen. Även framtida generationer måste kunna bruka vår åkermark.

En långsiktigt hållbar slamhantering är att separera slammet i olika nyttiga produkter som var för sig kan återanvändas och brukas igen. Man separerar organiskt material för sig, metaller för sig, fosfor i lämplig ren fraktion för jordbruksändamål och jordbruksanvändning för sig. I t.ex. Stockholm, Malmö och Helsingborg arbetar man nu parallellt med den nuvarande hanteringen av slammet med en alternativ utvecklingslinje där slammet separeras i dessa olika nyttiga produkter. Det behövs ett omfattande forsknings- och utvecklingsarbete inom detta område. Så länge som signalerna från centralt politiskt håll, både härifrån riksdagen och från Naturvårdsverket, inte entydigt anvisar att fosfor ska återföras till åkermarken via slammet är det svårt att med kraft driva en alternativ utvecklingslinje och framför allt att finansiera densamma. Det här är dyrt.

Mot bakgrund av den avfallsskatt som infördes från årsskiftet och det generella förbud mot deponering av organiskt avfall som införs fr.o.m. år 2005 är det angeläget att uppmärksamma frågan om hushållning med fosfor. Knappheten på fosfor är ett resursproblem, och alternativet till återvinning är förbränning. För att möjliggöra en långsiktigt hållbar slamhantering måste riksdagen erkänna hushållningen av fosfor som en principiellt viktig fråga för utvecklingen mot bakgrund av att vi vill ha ett ekologiskt hållbart samhälle.

Jag vill rikta en fråga till majoritetens företrädare. Varför har ni när nu tillfället har dykt upp i betänkandet inte på ett mer påtagligt och handgripligt sätt berört den frågan i betänkandet? Jag vill i detsamma yrka bifall till reservation 13.

Så över till frågan om skrotningspremien, som redan i sig är berörd i debatten. Ett viktigt led i att skapa ett kretsloppsanpassat trafiksystem är att förnya bilparken. Tekniken har som bekant gjort betydande framsteg. Dagens nya bilar har långt mindre miljöpåverkan än de som är lite äldre. Sverige har också som bekant en av Europas äldsta bilparker. De sämsta bilarna har därtill en högre bränsleförbrukning. Man kan kanske säga att en äldre bil förbrukar inemot en halv liter bensin eller drivmedel mer per mil än vad en nyare bil gör.

Skrotningstakten har under en följd av år varit låg i Sverige. Det kan bero på många olika saker. En orsak tror jag är dagens låga och dåliga skrotningspremie. Bilskrotningspremien betalas av Bilskrotningsfonden. Den bygger på att man har tagit ut en avgift vid försäljningen av nya bilar. I fonden finns i dag ansenliga medel. Det är alltså möjligt att höja premien. Numera tas det inte ut någon premie, eftersom vi har producentansvar när det gäller bilar och nybilsförsäljning.

Det finns alltså pengar i fonden. Jag tycker att vi skulle göra vad vi kan för att främja det ekologiskt uthålliga samhället och miljöutveckling-

Prot.
1999/2000:83
22 mars

*Producentansvarets
betydelse i avfalls-
hanteringen*

en i Sverige genom att använda den resurs som finns i Bilskrotningsfonden genom att t.ex. höja bilskrotningspremien. Vi har som bekant från Centerpartiets sida sagt att vi tillfälligtvis kan höja den premie som i dag är 500 kr till 8 000 kr för att slå ut de största och värsta miljöbovarna. Jag vill yrka bifall till reservation 2.

Anf. 14 GUDRUN LINDVALL (mp):

Herr talman! Jag vill börja med att yrka bifall till reservation 12 och även till de reservationer som Vänsterpartiet yrkade bifall till tidigare, reservationerna 8 och 14. Naturligtvis ställer vi oss bakom även övriga reservationer som Miljöpartiet har, men jag yrkar för tids vinnande inte bifall till dem.

När producentansvaret kom år 1994 var vi från Miljöpartiet kritiska. Vi var inte kritiska till att man införde ett producentansvar. Det tycker vi är ganska självklart, men vi är kritiska till det sätt på vilket producentansvaret infördes.

Jag satt då som ordförande i Miljöhälsan i Södertälje, en miljönämnd som också hade sophantering på sin lott. Vi var med på många seminarier som hölls och kom med många praktiska frågor. Hur ska det fungera? Tyvärr fick vi aldrig några svar.

Det kändes som att införandet av producentansvaret kom uppifrån utan att de som egentligen tog fram propositionen och förslaget hade någon som helst kunskap och känsla för hur det fungerade i praktiken. Det har också lett till många problem med producentansvaret.

Det som då höll på att hända i Sverige i början på 90-talet var att många politiker och kommunmedborgare aktivt jobbade med återvinning och cirkulation. Det fanns ett stort engagemang i kommunerna för de frågorna. I och med att producentansvaret kom och producenterna inte fick ansvar för produkterna de producerar utan för själva insamlingen försvann engagemanget. Det fanns inte utrymme längre för lokala initiativ.

Jag menar att man gjorde hela kretsloppstanken en otjänst genom att införa producentansvaret på det här fyrkantiga sättet. Det är alldeles självklart att producenterna ska ha ansvar för det de producerar. Men därmed är det inte nödvändigtvis så att de ska ha ansvaret för det faktum att lastbilarna rullar och det hämtas. Man kan tänka sig att de har ett ekonomiskt ansvar för produkterna som måste hämtas och ska återvinnas utifrån ett mål.

Vi från Miljöpartiets sida tycker därför att det är mycket bra att Riksdagens revisorer ser över producentansvaret. Vi tycker att den rapport som revisorerna har kommit med klargör många av de problem som i dag finns. Det finns fortfarande problem med detta. Det finns många kommuner där man känner att det engagemang man egentligen har inte följs upp av materialbolagen som sedan ska ha hand om insamlingen. Det finns också kommuner som inte längre får insamling därför att materialbolagen klarar sina mål i alla fall.

Jag hade en interpellationsdebatt med miljöministern om detta i maj förra året där miljöministern klargjorde att alla kommuner *skall* ha möjlighet att få producentansvar. Från Miljöpartiets sida tycker vi därför att det förslag som Riksdagens revisorer har att man ska bryta ned målen till

regionala eller lokala mål är mycket bra. Producentansvar ska finnas överallt oavsett var man bor.

Det tycks vara så att moderaterna tror att sopor flyger till sopförbränningsanläggningar, men de åker bil om de ska åka till något ställe där man samlar ihop dem. Sopor transporteras, och ofta har de sopor som transporterats till sopförbränningsanläggningar åkt riktigt långt.

Vi måste naturligtvis hitta en metod där vi får ett kretslopp. Naturligtvis ska vi också se på hur sopor transporteras. De undersökningar som har kommit – de har varit många under åren – har visat att producentansvaret har varit bra för miljön. Vi har fått positiva miljöfördelar av det hela, om man inte som vissa debattörer väldigt extremt räknar sin tid i pengar.

Det finns alltså mycket i Riksdagens revisorers rapport som jag hoppas att regeringen tar till sig. Det finns nämligen en hel del som behöver förändras. Det finns kanske också tid att fundera på om samrådet mellan producenter och kommuner ska lagregleras, som föreslås i Riksdagens revisorers rapport. Producentansvaret måste utformas på ett sådant sätt att det får en större lokal förankring så att människor känner att de kan påverka den här delen av sin vardag. Det finns nämligen ett miljöengagemang på många håll kommunalt som tyvärr inte tas till vara med den utformning som producentansvaret har i dag.

Från Miljöpartiets sida väckte vi ingen motion med anledning av Riksdagens revisorers rapport eftersom vi tyckte att den på ett bra sätt belyser de problem som finns i dag. Vi är också glada över att utskottet till en del följer upp de förslag som Riksdagens revisorer har lagt fram.

Däremot finns det en del motioner i betänkandet som kommer från den allmänna motionstiden. Jag tänker kort beröra några av dem.

En sak som vi har tagit upp är retursystemet för aluminiumburkar. Det fungerar inte i dag. Varken utländska burkar eller burkar som är lite defekta kommer in i återvinningssystemet. Detta är viktigt. När man tillverkar aluminiumburkar från jungfrulig råvara går det nämligen åt en förfärlig massa energi. Aluminium transporteras till Sverige för att bearbetas i aluminiumsmältverk. Om man i stället använder sig av aluminiumburkar sparar man 95 % av energiåtgången. Det är mycket det! Det kan man köra mycket lastbil för, om det är så man räknar det hela. Naturligtvis innebär detta också att man får kortare transportsträckor. Vi menar att vi måste få ett bra återvinningssystem för aluminiumburkar, där även burkar som kommer utomlands ifrån och burkar som är lite defekta kommer in. De innehåller ju också det aluminium som man vill komma åt.

En annan fråga som vi tar upp i betänkandet och som är mycket viktig handlar om slam. Det slam som vi får från olika håll har diskuterats genom åren. Faktum är att det inte blir renare – snarare tvärtom. Slammet blir farligare.

Man skulle naturligtvis önska att vi, som Eskil Erlandsson tar upp, kunde använda slam i lantbruket. Det vore förstås det vettigaste om vi kunde använda både det kväve och det fosfor som finns i urin t.ex. till lantbruket. Det verkar ju inte klokt att vi gör av med lika mycket kväve och fosfor som behövs för att göra maten åt oss och att vi sedan måste ta det från annat håll! Vi vet att fosfor är en sinande resurs. Kväve kan bindas från luften, men det kräver en enormt stor energiåtgång.

Prot.
1999/2000:83
22 mars

*Producentansvarets
betydelse i avfalls-
hanteringen*

Naturligtvis skulle det vara bra om vi kunde knyta detta till kretsloppet, men som det ser ut i dag är inte det möjligt. Den metallhalt som finns i slammet gör nämligen att vi faktiskt förgiftar våra jordar om vi använder det.

Det gäller inte bara kadmium, men i dag räknar man med att det i det svenska slamberget finns 350 kilo kadmium. Kadmium är ett ämne som inte ska tillbaka till jorden. Det tas nämligen upp av växter, och det hamnar så småningom i oss själva. Det finns även höga halter av andra metaller: bly, koppar, krom, kvicksilver, nickel, zink och en metall som har uppmärksammats mycket på senare tid, nämligen silver.

Många gånger är det väldigt svårt att veta varifrån metallerna kommer. Ska vi kunna få ett slam som verkligen kan användas så måste vi hitta sätt att separera avfallsströmmarna som går till reningsverken, så att industrins avfallsströmmar går för sig. Vi måste få rena avfallsströmmar.

Silver är en mycket giftig metall. I mycket liten mängd dödar den mikroorganismer i jorden. Om vi skulle sprida slam på åkrarna vore risken uppenbar att silvermängden fördubblades på mindre än tio år. Silver tas inte upp, utan det blir kvar i marken och ligger där som ett gift för mikroorganismer. Det innebär att man på sikt kan göra jordarna inte direkt sterila, men mycket påverkade av silvret. Detta är naturligtvis inget som vi önskar våra kommande generationer och barn – att de ska få ett problem som innebär att jorden blir giftig att använda.

Jag yrkar bifall till reservation 12, där denna problematik tas upp. Vi måste framför allt hitta mycket strikta gränsvärden om vi ska kunna använda slammet, men det viktigaste är ändå att vi hittar ett sätt att ha olika avfallsströmmar så att vi kan använda slammet i åkerbruket.

Många talar i dag om förbränning. Från Miljöpartiets sida anser vi, liksom Vänsterpartiet, att det måste till en förbränningsskatt. Vi måste få en förbränningsskatt eftersom inte heller förbränning är någon bra metod.

I flera interpellationer har vi från Miljöpartiet uppmärksammat att det väller in sopor över landets gränser, inte bara från Norge utan även från Tyskland. Detta är många gånger sopor som inte finns på den gröna listan, utan det är giftigt avfall.

I min kommun, Södertälje, har man plockat in både det ena och det andra från östra Tyskland. Det är sliprar, tjäroljor och en massa obehagligheter som man i Tyskland inte vill förbränna. Men här i Sverige förbränns det därför att det påstås att vi har en bättre teknik, vilket vi naturligtvis inte har. Vi har precis samma teknik som alla andra! Teknik kan man köpa fritt över gränserna.

Förbränning är alltså inte någon lösning på problemen. Vi måste minska flödena, och vi måste fundera på om det faktiskt inte är bättre ibland att använda sig av bioceller och andra typer av verksamheter för att kunna ta till vara den näring som finns utan att orsaka problem.

Vi är glada att Södertälje som en kommun har fått LIPP-pengar för en lakvattensanläggning på Tvetatippen, vår soptipp. Det läcker ju mycket från soptippar. Även om detta ofta är väldigt strikt reglerat i koncessionsvillkoren är det svårt att kontrollera. Men där kommer det nu att byggas en anläggning som lokalt tar hand om lakvattnet och ser till att vi får ett giftfritt lakvatten. Jag hoppas att vi i utskottet om några år kan åka på studiebesök till Tvetatippen i Södertälje och se hur en rejäl lakvatten-

rening kan se ut. Detta är också en tipp som tar vara på gasen och leder den till närmaste samhälle, Järna.

Det finns alltså möjligheter i dag att utnyttja tipparna på ett mycket positivt sätt, om man vill. Därför menar vi från Miljöpartiets sida att det kanske inte alla gånger är förbränning som hör framtiden till.

Med detta, herr talman, yrkar jag än en gång bifall till reservationerna 8, 12 och 14.

Anf. 15 CARINA OHLSSON (s):

Herr talman! I det betänkande som vi nu har att ta ställning till, miljö- och jordbruksutskottets betänkande nr 7, *Producentansvarets betydelse i avfallshanteringen*, behandlas revisorernas förslag med följdmotioner och dessutom motioner från allmänna motionstiden.

Jag börjar med att yrka bifall till utskottets hemställan och avslag på samtliga reservationer.

Detta innebär att utskottet i stora delar instämmer i vad revisorerna anfört, och med anledning av detta i enlighet med revisorernas förslag och överväganden förordar en bred översyn av producentansvaret.

Herr talman! Jag gör först en tillbakablick för att sedan kommentera utskottets ställningstaganden. Riksdagen beslutade år 1994 att bemyndiga regeringen att införa producentansvar för olika produkter. Producentansvar gäller i dag för returpapper, däck, bilar och förpackningar. Kommunernas tidigare monopol på att omhänderta hushållsavfallet kom i och med riksdagsbeslutet att delas med producenterna.

När revisorerna har gjort sin granskning har de avgränsat den till att enbart gälla producentansvaret för förpackningar. Det producentansvaret har nu funnits i snart sex år. Någon samlad uppföljning har inte gjorts de senaste åren. Det nuvarande regelsystemet ger alltså producenten en förhållandevis stor frihet att själv bestämma hur insamlingen ska gå till och hur återvinningsmålen ska nås.

Herr talman! Revisorerna har redogjort för sin översyn i fyra avsnitt. De föreslår tillkännagivanden med anledning av vad de anfört om insamlingssystemen, om de nationella återvinningsmålen, om kostnaderna som är förenade med producentansvar för förpackningar samt om tillsynen och uppföljningen.

Jag börjar med insamlingssystemen. Det anges i förordningen om producentansvar för förpackningar att producenten ska tillhandahålla lämpliga insamlingssystem för att underlätta för hushållen och andra att sortera. Producenterna ska också samråda med kommunerna om insamlingssystemen och informera hushållen om sortering, insamling och borttransport av förpackningarna.

Samråd har enligt revisorernas enkät genomförts i 83 % av kommunerna, men detta behöver inte medföra att parterna varit överens. Många kommuner anser att de har högre ambitionsnivå när det gäller städning, snöröjning, utförande av insamlingssystemen – alltså återvinningsstationerna – än producenterna och upplever att de inte har så mycket att sätta emot när avtalen utformas. Det har jag också hört och fått bekräftat när jag har tagit kontakt med en del kommuner. De ser det som ett ensidigt samråd eller avtal.

Utskottet anser därför i likhet med revisorerna att en bra kommunikation mellan producenterna och kommunerna är nödvändig för en fort-

Prot.

1999/2000:83

22 mars

*Producentansvarets
betydelse i avfalls-
hanteringen*

satt utveckling av ansvaret och att regeringen bör pröva möjligheten att ytterligare reglera samrådet mellan kommunerna och producenterna, men att det bör ankomma på regeringen att bedöma på vilken nivå sådana regler bör utformas.

Utskottet delar revisorernas uppfattning om att det bör utredas om de nationella återvinningsmålen kan brytas ned på regionala och lokala mål. Då skulle insamlingen bättre kunna anpassas efter de lokala förutsättningarna att ta hand om fraktionerna. Det har också framkommit att glesbygdskommuner uppfattar det som att producenterna inte tycks intresserade av att samla in förpackningar från glesbygdskommunerna. När insamlingsmålen nåtts kan det bli fördyrande för producenterna att samla in ytterligare, utöver de uppsatta målen.

När det gäller de nationella återvinningsmålen kan jag säga att dessa har skärpts till år 2001. Tidigare mål fanns uppställda för 1997, och måluppfyllelsen var god för samtliga förpackningsslag med undantag för sådana förpackningar av aluminium som ej utgör dryckesförpackningar.

Materialåtervinningen från förpackningar ökade med 130 000 ton från 1994 till 1997. Endast en mycket liten del av förpackningarna gick till energiutvinning.

Utskottet delar även revisorernas uppfattning om att kostnaderna som är förenade med insamlingen och oklarheterna om miljövinsten motiverar att en samhällsekonomisk analys av producentansvaret för förpackningar genomförs och att man med detta ser hur det nuvarande systemet kan utvecklas. Analysen bör vara så bred att den även ger svar på nyttan av att införa producentansvar för flera varor. En sådan analys kan vara ett sätt att se om de nuvarande styrmedlen är ändamålsenliga när det gäller att nå målen med lagstiftningen, dvs. att styra mot mer miljöanpassade förpackningar och minska den avfallsmängd som deponeras.

Det verkar som om producentansvaret lett till ett bättre omhändertagande och att de flesta hushåll finner det naturligt att källsortera, men att kopplingen till nya och bättre produkter med hänsyn tagen till miljö, hälsa och säkerhet inte varit lika stark.

Herr talman! När det gäller tillsyn och uppföljning instämmer utskottet även här i revisorernas bedömning om att detta är oklart och anser att regeringen bör verka för att Naturvårdsverket blir vägledande i dessa frågor.

Som framgår av det jag har belyst hittills har utskottet ställt sig bakom huvuddelen av revisorernas förslag under de fyra förslagspunkterna.

Utöver detta ansluter sig utskottet till den uppfattning som framförts av miljöministern bl.a. i ett interpellationssvar här i kammaren den 23 november 1999 om det ekologiska samhället: "Genom att producenterna ges både det fysiska och det ekonomiska ansvaret för förpackningarna skapas ett incitament för producenterna att utveckla miljöanpassade förpackningar." Miljöministern var och är medveten om att det nuvarande systemet har vissa nackdelar och ganska ofta kritiserats. Det har varit i bruk under ett antal år, och nu närmar vi oss en tidpunkt då det är dags för en förutsättningslös översyn av hur det fungerat och om det finns andra vägar att lösa problemet. Det handlar om att åstadkomma ett fungerande producentansvar med ett bra insamlingssystem för konsumenterna och tydliga incitament till producenterna.

Liknande synpunkter kommer fram i flera motioner. Det gäller behovet av en mer förutsättningslös översyn av producentansvaret. Därför anser utskottet att regeringen bör göra en bred översyn av producentansvarets samhällsekonomiska konsekvenser och dess betydelse för miljön. I översynen bör naturligtvis revisorernas överväganden och förslag, som jag har redogjort för, samt de synpunkter som framförts i flera motioner ingå.

Vi är alltså helt överens i utskottet och med miljöministern om tagen i denna fråga och om att producentansvarets betydelse behöver utsättas för en bred översyn. Jag förstår att miljöminister Kjell Larsson snart kommer att fatta ett beslut om en bred översyn av producentansvaret, och jag förutsätter att denna överensstämmer med våra ställningstaganden i utskottet.

Det är viktigt att producentansvaret syftar till att få till stånd en mer miljöanpassad produktutveckling genom att producenterna tar ett större ansvar för de produkter som de sätter ut på marknaden. Syftet är dessutom att se till att de förpackningar, det returpapper och de däck som produceras tas om hand genom återanvändning, återvinning eller material- och energiutnyttjande eller på annat miljömässigt godtagbart sätt. Naturligtvis bör styrningen också vara sådan att avfallsmängden minskar. Sedan är det frågan om det behövs ytterligare åtgärder för att öka producenternas incitament för att miljöanpassa produkterna.

Naturvårdsverket har på regeringens uppdrag tidigare följt upp producentansvaret för förpackningar, returpapper, däck och bilar och har dessutom i uppdrag att senast den 1 juni 2000 till regeringen redovisa de nivåer av återanvändning och återvinning som producenterna nått upp till den 31 december 1999. Verket ska dessutom vid behov lämna förslag till nödvändiga förändringar i regelverket.

När det gäller avfallshantering i stort i Sverige har återanvändning av material högst prioritet, och sedan materialåtervinning och energiutvinning. Deponering är en sista utväg för avfall som inte kan hanteras på annat sätt. För att minimera deponeringen av avfall har ett förbud mot deponering av utsorterat brännbart avfall från år 2002 och ett förbud mot deponering av organiskt avfall generellt från år 2005 införts.

En miljöorienterad produktpolitik och behovet av att arbeta fram en sådan inom EU beskrivs också i *Svenska miljömål – Miljöpolitik för ett hållbart Sverige*. Man vill klagöra bl.a. vilka miljökrav som ska gälla för produkter som släpps ut på marknaden.

Produktpolitiken kan beskrivas som ett ramverk för olika incitament som syftar till att förebygga och minska produkters miljöpåverkan under hela livscykeln. Det startar alltså inte med avfallet utan gäller under hela livscykeln. Såväl lagstiftning och ekonomiska och mjuka styrmedel som producenternas egna initiativ ryms inom denna ram. Regeringen uppdrog åt Naturvårdsverket att redovisa förutsättningarna för och konsekvenserna av att införa en generell princip om producenternas ansvar för en produkts miljöpåverkan under hela livscykeln. Naturvårdsverket redovisade uppdraget till regeringen i december 1999, och regeringen har för avsikt att behandla rapporten i en skrivelse till riksdagen om en miljöorienterad produktpolitik under maj 2000.

Herr talman! Dessutom ska vi inom en snar framtid återigen börja diskutera miljömålen, som nu är på väg att bli nedbrutna till delmål av

Prot.
1999/2000:83
22 mars

*Producentansvarets
betydelse i avfalls-
hanteringen*

Miljömålskommittén. Med detta menar jag att vi kommer att återkomma till frågorna och fortsätta att diskutera och ta ställning utifrån de synpunkterna.

Anf. 16 GUDRUN LINDVALL (mp) replik:

Herr talman! Jag tänkte ta upp det som handlar om förbränning. Carina Ohlsson är ju mycket väl medveten om vad som gäller i naturen. Saker och ting kan inte bara försvinna, utan de hamnar någonstans. Är det ämnen som kan förändras till giftiga kemikalier kan de ibland vara svåra att få tag på. Det gäller t.ex. dioxin.

Regeringen har lagt fram förslag om att förbjuda deponering av organiskt avfall från 2005 och deponering av utsorterat brännbart avfall från 2002. Finns då inte risken att man börjar elda sopor, som faktiskt orsakar andra problem ur skorstenen? Vi får ett dioxinproblem som ökar.

Vi kan se att mätningar som har gjorts under den senaste tiden visar att det bara i Göteborg fanns mycket mera dioxin i bl.a. askan än vad man trodde fanns i hela Sverige.

Skapar vi nu ett problem som visar sig vara väldigt obehagligt? Oroas inte Carina Ohlsson av det faktum att det börjar komma in avfall från t.ex. Norge och även från Tyskland? Måste vi inte i så fall ha en förbränningsskatt som gör att det inte blir så lönsamt att elda sopor och därmed få problem?

Anf. 17 CARINA OHLSSON (s) replik:

Herr talman! Gudrun Lindvall ställde frågor om förbränning. Jag tycker inte i nuläget att man ska ha en förbränningsskatt. Däremot måste man vara tydlig när det gäller gränser och krav. Kraven kommer också att öka för många av våra värmeverk, eftersom man har satt en väldigt hög nivå från EU. Därför får många skärpta krav. Det gäller även det som togs upp om askan. Även våra deponier kommer att utsättas för hårda krav. Man håller nu på att utforma detta efter svenska förhållanden. Jag ser med tillförsikt på vad som kommer ut av det.

Som jag sade kommer vi säkert att diskutera de här frågorna ytterligare. Men utifrån det som man nu vet och som man håller på att utreda tycker jag inte att det är motiverat med skatt.

Anf. 18 GUDRUN LINDVALL (mp) replik:

Herr talman! Det här är ju klara verba som visar att socialdemokraterna vill leda in oss i ett sopförbränningssamhälle. Jag hoppas att vi är många som kommer att kunna mobilisera mot det. Vi kan se att det här har skett under ett antal år. Vi vet t.ex. att man i Storstockholm har tänkt sig en sopförbränning i norr och en sopförbränning i söder.

Från Miljöpartiets sida motsätter vi oss det här. Vi menar att det sättet att sprida gifter inte är någonting som tillhör ett långsiktigt ekologiskt hållbart samhälle. Vi måste hitta andra mer kemiskt och biologiskt acceptabla metoder. Dessutom anser vi inte att Sverige ska bli en sopförbränningsanläggning för t.ex. sopor från Tyskland och Norge, vilket det just nu är. Det är inte bara plaster och annat. Ibland är det faktiskt ämnen som vi absolut inte vill ha hit. Ett av problemen gäller mycket av det som klassas som lindriga men dock inte speciellt trevliga produkter som kommer från östra Tyskland. Det är en del fossila sopor. Det finns t.ex.

olja som blir kvar efter kolutvinning. Det är sliprar och ditt och datt. Det är förskräckligt mycket obehagliga saker.

Anser socialdemokraterna att det ska vara koldioxidskatt på fossila sopor när de eldas? Det skulle vara mycket intressant att veta. Ska de fossila soporna ses som fossila bränslen, och ska man därmed betala koldioxidskatt? Eller ska de soporna köra i någon sorts gräddfil och kunna eldas utan koldioxidskatt och därmed riskera att öka i omfattning? Hur ser Carina Ohlsson på det? Vi har nu fått höra att avfallsskatten inte är intressant. Är därmed koldioxidskatten intressant? Är det en framkomlig väg?

Anf. 19 CARINA OHLSSON (s) replik:

Herr talman! Gudrun Lindvall har som alltid en väldigt svepande argumentationsteknik. Hon säger att det väljer in över gränserna och att socialdemokraterna vill ha ett sopförbränningsland osv. Jag tycker inte att den bilden överensstämmer med verkligheten. Däremot tycker jag att man måste ha kontroll över läget och ha låga gränsvärden.

Frågan om koldioxidskatt vid eldning av fossila bränslen tror jag att man får diskutera mer utifrån det som Klimatkommittén kommer fram till. Den frågan tar jag därför inte ställning till nu eller diskuterar. Det här får man tänka igenom lite mer.

Jag sade inte så som Gudrun Lindvall sade om skatten. Jag sade att vi i nuläget inte anser att det behövs någon skatt på förbränning.

Anf. 20 ESKIL ERLANDSSON (c) replik:

Herr talman! I mitt anförande sade jag att det i t.ex. Stockholm, Malmö och Helsingborg pågår ett arbete där man försöker hitta en alternativ hantering som innebär en separering av slammet i olika nyttiga produkter som kan återföras till kretsloppet utan att skada detsamma. Men för att det här arbetet ska gå framåt med snabbhet och för att det ska leda till framgång för alla parter behövs det ett omfattande forsknings- och utvecklingsarbete. Jag frågade majoritetens företrädare, vilket jag förutsätter att Carina Ohlsson är, varför man inte i det här betänkandet väljer att stödja det arbete som pågår. Varför ger man inte en vink om att det här är viktigt och att man är beredd att både i ord och med pengar göra någonting så att man kommer framåt med lite snabbhet?

Anf. 21 CARINA OHLSSON (s) replik:

Herr talman! Eskil Erlandsson tar upp en viktig fråga. Jag tycker också att man just när det gäller fosfor får tänka på att det inte är en oändlig resurs utan en ändlig resurs. Man ska ta den här frågan på allvar lokalt, regionalt och naturligtvis nationellt. Det gäller även internationellt, eftersom det är en global fråga.

Nu pågår det mycket, som Eskil Erlandsson också påpekade, lokala försök och projekt. Jag kan tänka mig att det även går att söka pengar till den formen av projekt, så att man kan stödja sådant med nationella pengar.

I betänkandet kommenteras också detta: Utskottet har inhämtat att en revision påbörjats av det s.k. slamdirektivet av en arbetsgrupp under EG-kommissionen. Frågan om fosfor är sålunda under övervägande även på

Prot.
1999/2000:83
22 mars

*Producentansvarets
betydelse i avfalls-
hanteringen*

EU-nivå. Därför tycker jag att man kan invänta det här och ta med det i dessa diskussioner.

Anf. 22 ESKIL ERLANDSSON (c) replik:

Herr talman! Det som står i betänkandet är självklart sant. Men det innebär ju inte att det görs något handfast arbete på området. Att det bedrivs några praktiska försök och att man har omarbetat direktiv leder ju inte till att något konkret sker i det här avseendet.

Jag vill uppnå att vi både i ord och med pengar hjälper de kommuner och andra som håller på med ett utvecklingsarbete på det praktiska planet i det här avseendet. Om vi inte gör det från det nationella planet innebär det ju att det är avfallskollektivet i den kommun som bedriver det här arbetet som får betala kakan. Det kan ju inte anses rättvist. Det här är ju något som vi alla har nytta av i Sverige och förhoppningsvis också, andra delar av världen. Då måste vi ta det nationella ansvaret. Därav min förundran över att man inte har valt att i ord och med pengar vid det tillfälle som vi har i dag ge en positiv signal till dem som håller på med detta ytterst viktiga arbete.

Anf. 23 CARINA OHLSSON (s) replik:

Herr talman! Jag är inte riktigt överens med Eskil Erlandsson om att det inte pågår någonting. Det pågår mycket av den här typen av utvecklingsarbeten i kommunerna och även regionalt. Man kan naturligtvis stödja ännu mer, men det säger vi inte i dag från den nationella nivån eller här från riksdagen.

När det gäller slammet är det inte alltid problemfritt. Jag har nyss jobbat på den lokala nivån. Därför vet jag att lantbruket, även om det är bra kvalitet på slammet, inte alltid vill ta emot det. Det är cykler och trender när det gäller det här med slam. Men jag tycker naturligtvis att det är viktigt att det pågår forskning när det gäller detta område. Jag tycker även att det är viktigt att utvinna fosfor ur slammet.

Anf. 24 HARALD NORDLUND (fp):

Herr talman! Förra veckan blev jag ännu mer orolig över den utveckling som vi har. Jag tänker alltså på de rapporter som vi kunde ta del av som handlade om sopförbränningen.

För mig som kommer från Uppsala var det mycket oroande och överraskande rapporter. Men det fanns också fakta från sopförbränningar på andra håll i landet som talade om giftutsläpp i en omfattning som är mycket större än vi tidigare har trott. Då tänker jag tillbaka på ärendet om att belägga sopförbränningen med skatt. Det var inte många i den här kammaren som biträdde det förslaget, och det är att beklaga. Nu bör vi ändra inställning. Nu bör vi alla inse att det här är en hantering som inte hör hemma i strävandena att åstadkomma ett hållbart samhälle. Då är det oerhört förvånande för mig att man fortsätter att tala emot en skatt på sopförbränningen.

Socialdemokraternas företrädare sade nyss att de åtminstone inte nu är beredda att ompröva. Vad är det som krävs för att vi ska ompröva ställningstaganden som visar sig oriktiga? Är det ännu mer alarmerande rapporter vi måste få? Är det dioxinutsläpp av en omfattning som borde

få oss att redan nu säga: Vi kan inte acceptera det här. Vi måste vidta åtgärder.

Jag skulle acceptera resonemanget om det fanns andra förslag i stället för att belägga sopförbränningen med skatt. Det finns inte. Man bara säger nej. Det är beklagligt.

Ska vi nå ett mer kretsloppsanpassat samhälle är det A och O att både producenter och konsumenter tar miljöansvar. Vi måste sträva efter bättre fungerande marknader för material som kan återvinnas och återanvändas och inte gå tillbaka till förbränning och dumpning. Det är samma sak som att ge upp.

Grundtanken med producentansvaret är enligt vår uppfattning riktig. Men visst kan utformningen utvecklas. Gudrun Lindvalls resonemang nyligen vill jag instämma i. Grundtanken är riktig, men man behöver utveckla systemet.

Den totala vikten av förpackningar som kastas har minskat med en femtedel under de senaste åtta åren. Minskningen skulle ha varit ännu större om resurssystemen med återanvändningsbara förpackningar utvecklats bättre. Det är därför viktigt att vi rättar till systemfel och går vidare. Det är viktigt att ekonomiska incitament upprättas och skärps så att den enskilde upplever att miljöengagemang lönar sig även ekonomiskt.

Dessutom måste förstås systemet verkligen utformas så att det resulterar i både upplevda och mätbara miljöresultat. Målet måste ju vara att minska den totala volymen material som flödar runt i kretsloppet.

Hushållen måste ges incitament för en fortsatt källsortering. Tydligare differentierade taxor med avseende på sorterat respektive osorterat avfall för såväl hushåll som industri måste införas, taxor som bör kopplas till mängden lämnat avfall, så att uppkomsten av sopor verkligen minskar.

Jag lyssnade nyss intresserat på debatten mellan Gudrun Lindvall och Carina Ohlsson om koldioxidskatten. Vi får inte föra den debatten i dag. Vi kommer att föra den inom kort, när Klimatkommitténs förslag läggs fram. Det är en oerhört viktig debatt. Är vi beredda att belägga förbränning av fossilbränsle med koldioxidskatt? Hur ser man på koldioxidskatt vid förbränning av torv? Jag lovar att jag återkommer till de frågorna.

Vi från socialliberalt håll ställer oss tveksamma till revisorernas förslag att låta regeringen pröva möjligheten att lagreglera samrådet mellan producenter och kommuner. Det är naturligtvis viktigt att kommunikationen mellan de aktörerna fungerar bra, men det är inte skäl nog att ytterligare lagreglera. Vi tycker att det är viktigare att jobba med ekonomiska incitament, med en medvetenhet i linje med Agenda 21.

Vi vill hellre betona det revisorerna påpekar om vikten av att allmänhetens positiva inställning till källsortering värnas och att hushållen ges incitament för en fortsatt källsortering. Här tycker jag att vi fortfarande, det har jag sagt från den här talarstolen tidigare, från politiskt håll är dåliga på att för medborgarna tala om vart vi vill.

Man fortsätter att ifrågasätta från politiskt håll. Jag kan också förstå att en del medborgare ifrågasätter den utveckling vi har. Från politiskt håll är vi dåliga på att stå upp och tala om vart det är vi vill och varför vi vill utveckla viss verksamhet, nämligen för att nå hållbarheten. Vi måste bli bättre på att betona vad vi vill åstadkomma.

Prot.
1999/2000:83
22 mars

*Producentansvarets
betydelse i avfalls-
hanteringen*

Jag är också lite besviken över att vi har så svårt att samlas kring åtgärder som vi alla ändå borde inse är riktiga. Det finns åtgärder. Jag tänker på motionen om biocells- och rötcellstekniken. Varför skulle vi inte brett kunna ställa upp bakom den motionen? Det är en teknik som bör utvecklas därför att den hör hemma i strävandena att åstadkomma hållbarhet.

Varför skulle vi inte kunna enas om att stimulera till skrotning av gamla bilar? Det kan tyckas vara en liten fråga, men vi borde kunna ställa upp bakom den motionen för att snabbare få bort de bilar från trafiken som är mest miljöovänliga.

Herr talman! Jag vill avslutningsvis yrka bifall till reservationerna 2, 14 och 15.

Anf. 25 CARINA OHLSSON (s) replik:

Herr talman! Tror Harald Nordlund att en skatt på sopförbränning skulle minska utsläppen? De smutsiga bränslena kommer alltid att vara de billigaste. Är det den bästa styrprincipen? Jag tycker att det är bättre att utsläppsvillkoren får styra utsläppen och på det sättet styra vad man eldar.

Anf. 26 HARALD NORDLUND (fp) replik:

Herr talman! Ja, jag tror och känner mig övertygad om det. Jag tycker att erfarenheten visar att om vi belägger sopförbränningen med skatt skulle man hålla tillbaka den. Eftersom sopförbränningen innebär stora miljöolägenheter är det för mig en riktig åtgärd.

Jag kan rapportera från hemmafronten, Uppsala. Nyligen kunde man läsa i en tidning: Uppsala Energi fördubblar sopförbränningen. Jag tror inte att man skulle göra det om det skulle kosta mer att bränna sopor.

Anf. 27 CARINA OHLSSON (s) replik:

Herr talman! Harald Nordlund påpekade att man den senaste tiden har läst väldigt mycket om sopförbränning. Det är inte så konstigt, eftersom man måste uppfylla EU:s krav och de är hårda när det gäller utsläppsvillkor. Jag tror att de incitamenten är en bättre styrprincip än skatterna. Jag är helt övertygad om att det är därför frågan har uppmärksamats och kommer upp till diskussion.

Anf. 28 HARALD NORDLUND (fp) replik:

Herr talman! Jag har uppmärksammat frågan därför att rapporterna säger att utsläppen är mycket högre än vi tidigare har trott. Det är tillräckliga skäl för mig och borde vara det för oss alla att reagera kraftigt och säga: Nu måste vi göra någonting, för det här är oacceptabelt.

Anf. 29 GUDRUN LINDVALL (mp) replik:

Herr talman! Jag hade tänkt att fråga vilken av reservationerna Harald Nordlund tänkte stödja. Jag är glad att vi får stöd för reservation 14. Man kanske kunde önska att Folkpartiet även tittade på reservation 8 som handlar om dioxiner. Jag skulle vara glad om vi kunde få stöd även där.

Jag delar Harald Nordlunds uppfattning om att vi inte ska gå in i ett sopförbränningssamhälle. Uppsala har alltid jagat mer sopor. I Söder-

tälje, som jag kommer från, har vi under alla år fått propåer från Uppsala om att man har velat öka sin sopförbränningsmängd. Det är naturligtvis mycket oroande att sådant sker.

Vi är överens om att ha något slags förbränningsskatt. Vi är tre partier som tycker så. Vi måste kanske försöka skärpa diskussionen och se om det kan komma andra intelligenta förslag till regeringen – som tydligen inte är riktigt intresserad. Går det att tänka sig ekonomiska styrmedel för att hindra förbränningen? Går det att tänka sig skatt på dioxin? Hur ställer sig Harald Nordlund till den typen av förslag, dvs. att vi försöker att hitta ekonomiska styrmedel som inte är en allmän avfallsskatt utan även är specifik?

Anf. 30 HARALD NORDLUND (fp) replik:

Herr talman! Jag menar att situationen är sådan att vi tillsammans måste diskutera alla möjliga vägar. Mitt svar till Gudrun Lindvall här och nu är att vi är beredda att diskutera. Mer går det inte att säga. Vi måste brett diskutera en mängd åtgärder därför att situationen är alarmerande.

Anf. 31 ESTER LINDSTEDT-STAAF (kd):

Herr talman! Producentansvar för varor låter tilltalande och resurs-sparande. Som vi har hört finns det delade meningar om utfallet. Det finns ju nackdelar med systemet. När man bestämmer sig för sådana system går det inte alltid att förutse alla effekter, och ibland fungerar det inte som man hade tänkt sig. Det har varit svårt att överblicka effekten av avfallsskatten.

Riksdagsrevisorerna har granskat hur systemet fungerar beträffande producentansvaret för förpackningar och har kommit med fyra förslag. De redogjorde Carina Ohlsson för. Kristdemokraterna står bakom förslagen från revisorerna.

Revisorerna önskar en samhällsekonomisk analys av producentansvaret. I diskussionen i skrivelsen framhålls att detta producentansvar kostar tid och pengar, vilket även drabbar konsumenten. Det har också framhållits av andra skribenter.

Jag ville försäkra mig om att även miljönyttan skulle inräknas i analysen. Därför har jag väckt en motion om detta. Bl.a. den motionen ligger till grund för det tillkännagivande som utskottet gör beträffande en bred översyn av producentansvaret.

Producentansvaret är ytterst konsumentens ansvar. Om inte konsumenten tar det ansvaret fungerar inte producentansvaret heller. Men konsumenterna har hitintills gärna ställt upp. Det är meningsfullt – det går att se förpackningsavfallet. Men det är viktigt att ta till vara motivationen hos konsumenten.

Eldandet av förpackningsavfall kan minska motivationen när det framgår att det inte lönar sig. En sådan åtgärd bör ingå i samrådet mellan kommuner och producenter. Även revisorerna har synpunkter på om det ska lagregleras.

Här finns också alternativ, som utskottet hitintills har velat gå förbi. Det gäller framför allt bioceller. Därför är vi med på reservation 15. Vi tycker att frågan om bioceller har behandlats styvmoderligt. Det är en metod som är väl värd att satsa på.

Prot.
1999/2000:83
22 mars

*Producentansvarets
betydelse i avfalls-
hanteringen*

Jag tror också att en höjd skrotningspremie förhindrar skrotbilar i naturen och också innebär att gamla miljöovänliga bilar tas bort ur trafiken. Vi har talat om skadade aluminiumburkar. Det borde också vara ett producentansvar.

Det finns önskemål om utökningar av producentansvaret. Som ni har hört ligger elektronikbranschen nära till. Men mycket kan göras även utan obligatoriskt producentansvar. Fler produkter bör miljövarudeklaras och märkas beträffande demonterbarhet, materialslag och energiefektivitet. För detta kan en lagstiftning om ekonomiska styrmedel behövas.

Samtidigt med projektering bör en plan beträffande demontering göras. Det gynnar utvecklingen av s.k. baklängesfabriker för återtillverkning. Jag såg nyligen hur man demonterade Viggenplan. T.ex. visste man inte innan att limmet i vingarna innehöll asbestfibrer för att göra det starkt. Det var en betydelsefull upptäckt med tanke på arbetsmiljön. Vi menar att en demonteringsplan ska göras redan vid projekteringen. Jag yrkar därför bifall till reservation 6.

Anf. 32 GUDRUN LINDVALL (mp) replik:

Herr talman! Jag har två frågor till Ester Lindstedt-Staaf. Hon säger att ytterst är avfall ett ansvar för konsumenten. Det kan jag väl till en viss del ställa upp på. Men varför är inte skrotbilar ett ansvar för konsumenten? I dag finns en skrotningspremie, men det finns ingen premie för att återlämna annat som är uttjänt. Varför ska skrotbilar hanteras på ett så speciellt sätt? Är inte en bil som har gjort sitt också ett ansvar för konsumenten?

Varför är kd inte nöjd med det som står om bioceller? Det står klart och tydligt i detta betänkande och i ett tidigare betänkande att bioceller kommer att behandla avfall på samma sätt som de andra rötningsteknikerna, dvs. att avfallet inte blir kvar på tipp utan verkligen kommer ut i ett kretslopp och då ska behandlas på samma sätt som andra rötningstekniker. Är inte det tillräckligt tillfredsställande? Inte är det väl så att kd anser att bioceller är okej om avfallet är kvar på tippet? Så kan det väl inte riktigt vara?

Anf. 33 ESTER LINDSTEDT-STAAF (kd) replik:

Herr talman! Jag förstår inte riktigt argumenteringen om skrotbilar. Vi menar att en höjd skrotningspremie stimulerar konsumenten att lämna in bilen. Ett köp av en ny bil kan kombineras med att producenten tar tillbaka den gamla bilen. Det kan bli så att bilarna blir stående och man inte bryr sig om att göra någonting åt dem eftersom det kostar pengar. Därför menar vi att en höjd skrotningspremie kan gynna det kretslopp vi vill ha.

Det är helt nödvändigt att konsumenten tar sitt ansvar. Det förstår vi alla. Det gäller vilken producent eller vara det än är fråga om. Jag utläser av betänkandet att bioceller är någonting för framtiden. Eftersom det tar så lång tid för en biocell att avge några produkter som går att sälja räknas den som en deponering. Då får man betala för den. Det hindrar utvecklingen och arbetet med biocellerna. Jag kan inte läsa ut samma sak som Gudrun Lindvall av betänkandet.

Anf. 34 GUDRUN LINDVALL (mp) replik:

Herr talman! Frågan om skrotningspremier haltar betänkligt. Folk ska ha betalt för att inte slänga ut sina bilar i skogen, men ingen vill införa betalning för att få folk att källsortera tidningar. Naturligtvis ska man källsortera eller ta hand om en skrotbil. I dag finns skrotningspremier. Dessutom finns möjligheten för kommunen, om man så önskar, att göra insatser. I den kommun jag kommer från hade vi tidigare en sådan verksamhet där vi såg till att bidra till att ta hand om de gamla bilarna.

Jag vet inte hur det kommer sig att man ska anse att det är så svårt för människor att lämna tillbaka en bil för återvinning men att det tydligen är lättare att lämna tillbaka annat för återvinning. Detta haltar. Jag vet inte om det är könsrelaterat, men det ska vi inte spekulera i.

Det som har stått i flera betänkanden är att om man ser att detta är ett sätt att deponera ska det naturligtvis belastas med avfallsskatt. Om det är ett sätt att behandla sopor och organiskt avfall så att det kommer ut i cirkulation igen belastas det inte av avfallsskatt. Det är en riktig princip. Man ska inte kunna göra om tippen till en biocellsanläggning och därmed slippa avfallsskatt, även om produkterna blir kvar där.

I dag kan man utvinna energi ur en vanlig soptipp, och det görs på många håll i Sverige. Det intressanta är att man får ut mycket mer energi än vad man trodde. Det är en mycket enkel teknik. Det visar sig dessutom att man får ut energi under en mycket längre tid än vad man hade trott. Det innebär att om avsikten med en biocell bara är att utnyttja energi, är det egentligen att jämställa med det som man gör på den vanliga soptippen i dag, och det var väl inte riktigt meningen.

Anf. 35 ESTER LINDSTEDT-STAAF (kd) replik:

Herr talman! När det gäller skrotbilarna har vi olika åsikter. En höjd premie kan förhindra framför allt skrotbilar i naturen och gör att folk kanske lättare vill byta bil. Tvisten i dag är om producentansvaret ska gälla de gamla bilar som finns i dag eller de bilar som säljs nya i dag. Skrotbilspremierna kan då omfatta bilar som är äldre.

När det gäller biocellen förstår jag heller inte argumentationen. Varför inför vi en deponiskatt över huvud taget om vi kan utnyttja deponierna på det sätt som sägs? Biocellen är ju ett sätt att organisera det här utnyttjandet och dra nytta av det. Det är bara det att det tar så lång tid. Jag kan då inte förstå varför man inte ska skattebefria den redan nu, och då tar vi bort avfallsskatten helt och hållet om vi ska deponera och dra nytta av detta över huvud taget.

Anf. 36 HARALD NORDLUND (fp) replik:

Herr talman! Jag satt spänt och lyssnade och hade förväntat mig att få höra uttryck för oro över den utveckling som vi har beträffande sopförbränningen. Är det rätt tolkat av mig att kristdemokraterna inte känner någon omedelbar oro? Om oron finns där, vilka alternativa åtgärder vill kristdemokraterna arbeta för i syfte att minska de giftiga utsläppen?

Anf. 37 ESTER LINDSTEDT-STAAF (kd) replik:

Herr talman! När det gäller sopförbränningen kanske Harald Nordlund minns att vi i vår motivering i utskottet var noggranna med att bioenergi inte skulle beläggas med avfallsskatt. Det var därför som vi gick

med på att skattebefria även sopförbränning. Vi ställde också upp på utskottets uttalanden som utgick från att det i så fall var sorterade sopor som skulle brännas och icke osorterade. Utskottet uttalade också att vi förutsatte att frågan skulle följas noggrant, och var det så att utvecklingen blev icke önskad skulle vi överväga saken igen. Den formuleringen ställde vi upp på.

Anf. 38 HARALD NORDLUND (fp) replik:

Herr talman! Formuleringarna när det gäller utvecklingen tror jag inte är särskilt mycket värda, utan det som påverkar utvecklingen är ju de stimulanser och styrmedel som vi använder oss av. Och klart är att vi nu har en övergång till alltmer av sopförbränning. Men jag är glad över uttalandet och noterar att kristdemokraterna ändå kan tänka sig att ompröva sitt ställningstagande, för det är väl ändå en riktig slutsats?

Anf. 39 ESTER LINDSTEDT-STAAF (kd) replik:

Herr talman! Det är naturligt att vi följer utvecklingen, och det ska ju inte bli en oönskad utveckling. Det har vi sagt i utskottets uttalande och det står vi fortfarande bakom.

Anf. 40 LENNART HEDQUIST (m):

Herr talman! Jag tillhör de ledamöter som har väckt en enskild motion i detta ärende, nämligen motion MJ738, där jag har pekat på att det föreligger behov av en allsidig utvärdering av miljömässiga och ekonomiska effekter av producentansvaret för förpackningar. Jag kan konstatera att utskottet har tillmötesgått detta önskemål, samtidigt som man ju har behandlat Riksdagens revisorers rapport om producentansvaret.

Men jag vill peka på att det nu föreligger en rad rapporter och indikationer som visar att producentansvaret har en sådan utformning att det sannolikt innebär miljömässiga och ekonomiska olägenheter. Man kan alltid säga att det kan gå att få fram någon deleffekt som är bra, men när man ser till helheten innebär det olägenheter. Det är alltså ett typiskt exempel på suboptimering. Skulle man i stället anslå de resurser som förbrukas här till andra miljömässiga åtgärder, skulle miljöeffekten bli betydligt gynnsammare.

Herr talman! Jag vill uttrycka förhoppningen att den utredning som nu ska göras verkligen kommer att ske på ett så allsidigt sätt att man lyfter fram fakta och inte tro i det här ärendet.

Sedan, herr talman, vill jag också tala lite grann om effekterna av utvidgad källsortering. Jag är ordförande i kommunrevisionen i Uppsala, och vi har haft anledning att göra en bedömning av effekterna av den utvidgade källsorteringen. Jag talar då inte om den naturliga källsorteringen av glas, batterier och andra saker som hushållen betraktar som ganska naturligt att sortera bort, utan jag talar om effekten av den utvidgade källsorteringen när man har ett bra alternativ, som i Uppsalas fall är sopförbränning. Där har man till mycket stora kostnader åstadkommit en sortering där man i andra ändan har utvunnit en miljömässigt icke godtagbar komposteringsmassa som bara kan användas till vägutfyllnad. Den utvidgade källsorteringen har skett till mycket höga kostnader och med mycket stora olägenheter för medborgarna, konsumenterna. Den har dessutom lett till en i största allmänhet orationell hantering av stadens

sopor i förhållande till tidigare, då man på ett bra sätt kunde transportera merparten till sopförbränningen.

Nu har jag hört Harald Nordlund här tala om behovet av skatt på sopförbränning. Jag finner det mycket anmärkningsvärt då alternativen för att ta till vara sopor är så få och då man nyligen har lagt en skatt på deponi. Eftersom deponi väl får anses vara ett mycket ogynnsamt omhändertagande av sopor, vill Harald Nordlund minska sopförbränningen genom att skattebelägga den. I själva verket borde väl Harald Nordlund i stället säga sig att det kan hända att vi ska ställa högre miljömässiga krav på sopförbränningen. Det har ju tidigare gjorts i Uppsala med mycket goda resultat, och Uppsala Energi är numera miljöcertifierad för sin moderna sopförbränningsanläggning.

Anf. 41 HARALD NORDLUND (fp) replik:

Herr talman! Det är den här typen av motioner och den här typen av uttalanden som bl.a. bidrar till att skapa osäkerhet hos medborgarna om vart vi är på väg och vad vi vill.

Lennart Hedquist säger bl.a. att det är mer miljövänligt att bränna, trots att vi i förra veckan kunde läsa om rapporter som talar om motsatsen. Jag har inte kunnat ta del av någon ekonomisk rapport som visar att det skulle vara mer fördelaktigt. Om vi hänvisar till Radetzky's rapport är det väl så att den har malts sönder för länge sedan. Det är många som har visat hur ensidig den rapporten var.

Jag tror att det här är viktigt, herr talman, och jag beklagar att vi inte tillsammans kan stå upp och säga att vi måste åstadkomma mer av återanvändning för att få den hållbarhet som vi väl alla ändå vill ha. Och vi ser alltså nu rapporter från Uppsala. Hedquist hänvisar till dessa som positiva. Jag tycker att de är oerhört oroande och alarmerande. Han hänvisar till dessa oroande rapporter och ser dem som argument för att ytterligare öka sopförbränningen.

Anf. 42 LENNART HEDQUIST (m) replik:

Herr talman! Jag har beträffande rapporten om sopförbränningen i Uppsala, som nu Harald Nordlund hänvisar till, bara sett ett tidningsreferat. Jag har inte studerat rapporten i sig. Jag har sett Uppsala Energis replik på det hela. Jag vill bara säga att det är fel väg att försöka förbjuda eller skattebelägga sopförbränning. I stället ska man möjligen ställa högre miljömässiga krav på sopförbränningen. Den vägen är, har man hittills visat, framgångsrik.

Sedan har jag i det här ärendet, beträffande den utvidgade källsorteringen och dess ekonomiska effekter i Uppsala, haft nöjet att samarbeta med partivänner till Harald Nordlund, förre generaldirektören i Bostadsstyrelsen Bengt Johansson och förre chefen för Handels Utredningsinstitut, Lars Jacobsson, erkänd ekonom. Båda har ju tagit del av den här rapporten, och Lars Jacobsson står också bakom den eftersom han ingår i kommunrevisionen. Rapporten visar hur ogynnsamt såväl miljömässigt som ekonomiskt det är med den här utvidgade källsorteringen.

Jag tycker att Harald Nordlund mer ska studera fakta än att bara försöka hänge sig åt någon form av religiös tro på att det här är bra. Det finns faktiskt möjligheter att göra miljömässiga vinster genom att an-

Prot.
1999/2000:83
22 mars

*Producentansvarets
betydelse i avfalls-
hanteringen*

vända de resurser som nu slösas bort på helt orationella former för tillvaratagande av sopor.

Anf. 43 HARALD NORDLUND (fp) replik:

Herr talman! Det är inte så att det är fel på kraven när det gäller sopförbränningen. Rapporterna säger ju att man inte har levt upp till de högt ställda kraven. Det är det som är oroande. Om man inte klarar av att åstadkomma ren aska och rena luftutsläpp efter sopförbränningen så hjälper ju inte kraven. Då måste vi vidta andra åtgärder. Då måste vi gå över till en annan hantering. Det är det som är grunden för mitt och Folkpartiets ställningstagande.

Anf. 44 LENNART HEDQUIST (m) replik:

Herr talman! Det är ju så att alternativet som det framstår t.ex. i Uppsala, där man har en modern förbränningsanläggning, är att man i stället till höga kostnader åstadkommer en oren komposteringsmassa som inte är användbar till något annat än möjligen vägutfyllnad. Det alternativ som Harald Nordlund dessutom kan se framför sig är ju deponi. Och deponi av den här typen av material är väl ändå ogynnsammare?

Då är det naturligtvis bättre att man har en modern förbränningsanläggning som leder till att man erhåller energi. Sedan kan det hända att man kan ställa ytterligare krav på teknisk utveckling så att reningen av gaserna från förbränningsanläggningen blir ännu bättre. Man kan dessutom se på hur man kan åstadkomma en ytterligare förbättring av den aska som man erhåller och på hur denna ska förvaras.

Jag menar att alternativen är sämre, Harald Nordlund. Och det sämsta med alternativen är att de är mer resurskrävande, vilket gör att man har sämre möjligheter att göra andra miljömässigt riktiga satsningar.

Anf. 45 GUDRUN LINDVALL (mp) replik:

Herr talman! Jag delar Lennart Hedquists uppfattning att vi ska sluta med mytspridning. Jag menar dock att hans inlägg bidrog ytterligare till en sådan.

Det finns vissa biologiska och naturvetenskapliga axiom som jag inte tycker att vi får glömma i den här debatten, nämligen att ingenting försvinner och att allting sprider sig. När man hör Lennart Hedquist låter det som att lägger man organiska sopor på tippen får man kvar någon sorts äcklig massa med en hel del obehagligheter som vi inte vet vad vi ska göra med. Men förbränner vi det försvinner det så rart och trevligt och finns inte längre kvar. Det är något som man hörde ofta på 60-talet, men så är det naturligtvis inte. Det förmodar jag att Lennart Hedquist också känner till; att ingenting försvinner och att allting sprider sig.

Problemet är att det vid sopförbränningen bildas dioxiner. Problemet är också att dessa är ganska stabila i den processen. Antingen kommer de ut i luften eller så hamnar de i askan. Hamnar de i askan så hamnar de någonstans i naturen, för man lägger dem på tipp. Då frågar jag: Hur ska Lennart Hedquist lösa det?

Dessutom vet vi att den här geggan som Lennart Hedquist talar om innehåller ganska mycket metaller. Jag hoppas att Lennart Hedquist vet att alla metaller, även tungmetaller, är grundämnen. De försvinner inte när man eldar. De tar vägen någonstans. Antingen tar de vägen genom

skorstenen eller så hamnar de i askan. Och hamnar de i askan hamnar de på tippen. Hur tänker Lennart Hedquist lösa det problemet?

Jag tycker att vi måste vara noggranna med vad som gäller naturvetenskapligt och inte tro att vi kan hitta en teknik som tar bort problemen. Man flyttar dem bara, Lennart Hedquist. Om vi nu kan visa att sopförbränning faktiskt skapar problem så måste vi fundera på om det verkligen är den bästa tekniken. Det kanske är så att gammal hederlig kompostering visar sig vara bättre. Och då får man inte stirra sig blind på *en* speciell teknik, nämligen förbränningen.

Anf. 46 LENNART HEDQUIST (m) replik:

Herr talman! Nu talade jag i första hand om kompostering, den utvidgade källsorteringen som leder till att man ska kompostera en ökande andel av hushållens sopor. Jag kan bara konstatera att den komposteringsmassa som man utvinner från detta i Uppsala är starkt förorenad. Den går inte att använda till annat än möjligen vägfyllnad. Jag ställer mig tveksam på sitt sätt även till det användningsområdet.

Då kan Gudrun Lindvall säga att man ska uppfostra konsumenterna till att sortera på ett bättre sätt. Men jag noterar ändå som kommunrevisor i det här fallet att de här aktiviteterna har lett till mycket höga kostnader och också faktiskt till att man får en sämre förbränningsmassa i sopförbränningen. Ur sopförbränningssynpunkt hade det faktiskt varit värdefullt att kunna blanda in en del av den massa som man nu använder till kompostering.

Sedan kan det väl aldrig vara så att Gudrun Lindvall förespråkar att de här mindre lämpliga produkterna ska deponeras? Det är i så fall betydligt bättre att de åker in i en sopförbränningsanläggning med en bra rening. Sedan får vi väl fundera närmare på det här och se vilka tekniker som ska användas för tillvaratagande av askan. Men så länge alternativen är så dåliga tycker jag att moderna sopförbränningsanläggningar är mycket bra. De har också den fördelen att de ger energi till medborgarna. Gudrun Lindvall ska kanske se det här i förhållande till hennes iver när det gäller att lägga ned kärnkraftverk, något som leder till ökad kolförbränning, och till vilka miljöeffekter det har.

Anf. 47 GUDRUN LINDVALL (mp) replik:

Herr talman! Jag tycker att det här ytterligare späder på känslan av att det liksom är fastlåst när det gäller tekniken. Hur anser Lennart Hedquist att vi på ett ekonomiskt riktigt sätt ska belasta dioxinutsläpp? Vad kostar dioxin i bröstmjölken? På vilket sätt ska det betala sin miljökostnad? På vilket sätt ska andra metaller som vi får ut i askan eller luften betala sina miljökostnader?

Det här är ett problem. I vissa fall när det gäller t.ex. förbränningen så betalar man inte för de ämnen som vi inte vill ha ut i miljön. Egentligen skulle man ju i så fall ha rejäla miljöavgifter på dessa ämnen för att få en riktig kostnadsbild. Jag förmodar att Lennart Hedquist, som gärna vill räkna allting i pengar, kommer att försöka räkna ut vilken kostnad vi ska ha på ppm av dioxin, eftersom det egentligen vore det enda riktiga i så fall. Vad ska deponeringen av aska kosta om vi verkligen ska räkna in de miljökostnader som vi nu för över på framtida generationer? Det här är faktiskt ett problem, Lennart Hedquist, att vissa tekniker inte betalar sina

Prot.
1999/2000:83
22 mars

*Producentansvarets
betydelse i avfalls-
hanteringen*

miljökostnader. Därför måste vi fundera över på vilket sätt vi ska ta hand om dem. Men vi måste göra det på ett sådant sätt att det går att klara detta för framtiden utan att få miljökostnader i framtiden.

Vi kan se ett exempel på sådant, nämligen hur vi tar hand om batterier i dag. Vi skulle kunna förbränna dem. Men vi har valt att deponera dem på SAKAB under kontrollerade former för att inte få ut kvicksilvret i cirkulation. Det kanske är så vi måste göra även med annat avfall, att hitta ett sätt att deponera eller ta hand om det på ett sådant sätt att vi inte sprider problemen. Men med sopförbränning sprider vi problemen i dag utan att föroreningarna betalar sina miljökostnader.

Anf. 48 LENNART HEDQUIST (m) replik:

Herr talman! Det har ju visat sig att man kan få en mycket hög grad av förståelse och acceptans bland oss medborgare för att sortera bort soppor som är miljöfarliga. Glassorteringen är ju i stor utsträckning en bra framgång. Jag tycker att återvinningen av t.ex. ölburkar, febertermometrar och batterier också har fungerat bra. Men vad jag framför allt har talat om är hur samhället lägger ned mycket stora kostnader på den s.k. utvidgade källsorteringen, där man försöker hävda att man ur denna får fram något gott.

Jag har en rapport från Uppsala som tydligt visar att vad man får ut av detta till mycket höga kostnader är en förorenad komposteringsmassa. Och i det läget är det betydligt bättre att använda moderna sopförbränningsanläggningar där man i stället för denna förorenade komposteringsmassa till den höga kostnaden får ut bra energi som värmer våra bostäder.

Anf. 49 DAN ERICSSON (kd):

Herr talman! Först vill jag säga att jag tycker att det är alldeles utomordentligt att utskottet enhälligt har kommit överens om att nu begära en bred översyn av producentansvaret. Vi utgår då från att den översynen kommer att leda till att vi får förbättringar till stånd. Såvitt jag förstår kommer detta att vara relativt förutsättningslöst.

Herr talman! Anledningen till att jag begärde ordet nu var debatten kring förbränning och biocells- och rötcellstekniken. De flesta av utskottets ledamöter deltog ju i riksdagens besök i Norrköping i torsdags. Men uppenbarligen var det några som inte var där. Jag tror att man hade haft en något annan nyans i debatten både vad gäller avfallsförbränning och biocells- och rötcellsteknik om man hade varit där.

Målen för dagens avfallspolitik är just att minska mängden avfall som deponeras. Alternativen är då återanvändning, materialåtervinning, materialutnyttjande eller förbränning med energiutvinning.

Vid vårt besök på NME, Norrköpings Miljö och Energi fick vi se hur de hanterar detta i verkligheten. Jag kan inte se, och det tror jag inte heller att någon av dem som deltog i besöket kan se, vad det var för fel på denna uppläggning. Man följer uppläggningsinstruktionerna från den politiska nivån, och man genomför det på ett miljömässigt optimalt sätt. Och man pekar också då kanske på bekymret just med att man hade biolimpor där, rötcellstekniken, och man funderar på skattedelen.

Jag vill ställa en fråga om avfallsförbränningen. I reservationen står det att reservanterna när det gäller förbränning av avfall vill ”— — söka

andra mer hållbara och miljövänligare vägar för avfallshanteringen än förbränning". Det är jättebra. Men vad är alternativet i dag? Vi har en verklighet att hantera. Och om man gör som i Norrköping kan inte jag se att det finns några miljömässiga nackdelar i denna del.

Gudrun Lindvall nämnde att det bränns restoljor eller spilloljor i svenska avfallsförbränningsanläggningar, om jag uppfattade det rätt. Det är en ny information som jag inte känner till. Det vore bra att veta, eftersom det givetvis inte är acceptabelt. Om detta förekommer ska det givetvis avbrytas. Det vore därför bra att få veta det. Men jag förstod inte riktigt sambandet, att ta det till intäkt för någon sorts ny skatt igen på avfall, fossilskatt. Men det är möjligt att Gudrun Lindvall kan förklara det. Men framför allt, vilka är de mer hållbara alternativen? Alternativet i dag är deponi. Och man har inte bara dioxinproblem. Det är faktiskt urlakningsproblem på deponierna också. Det finns en rad andra problem som hör samman med en deponi.

När det gäller biocells- och rötcellstekniken, där det ju finns en reservation om undantag från lagstiftningen, skriver man, vilket sades här i debatten, att utskottet utgick från att regeringen noga följer utvecklingen på området och vid behov prövar förutsättningar för skattebefrielse även för andra biologiska behandlingsmetoder.

Om jag uppfattade det rätt när vi var i Norrköping så finns det behovet i dag. Min lilla uppmaning till regeringen i dag är att behovet finns och att man redan nu behöver pröva att medge denna typ av undantag som nu också står inskrivet i majoritetstexten i betänkandet.

Anf. 50 GUDRUN LINDVALL (mp):

Herr talman! Jag vill bara precisera vad jag talade om. Jag talade alltså om en del av de energislag som har importerats från det gamla Östtyskland till fjärrvärmeanläggningen utanför Södertälje. Man har bl.a. importerat något som heter tjäroljor och som är en restprodukt från kolbrytningen. Detta klassas som avfall och inte som jungfruligt bränsle, eftersom det kommer från en process. I och med det har det befriats från koldioxidskatt, eftersom det anses vara sopor.

Jag har haft en interpellationsdebatt om detta med miljöministern. Och jag kan se till att Dan Ericsson får ta del av den debatten. Jag menar att om det så uppenbart är ett fossilt bränsle så ska det belastas med koldioxidskatt. Man kan se att det är just skattebefrielsen i dag som gör att det är lönsamt att importera det från Tyskland. I Tyskland lönar det sig inte att elda. Dessutom finns det en miljöopinion mot detta. Jag menar att detta inte är acceptabelt. Detta är ett fossilt bränsle även om det klassas som sopor.

Anf. 51 DAN ERICSSON (kd):

Herr talman! Då förstår jag bättre vad Gudrun Lindvall avsåg.

En poäng med avfallsskatten var ju att vi också skulle minska mängden import av sopor att bränna i våra egna anläggningar. Också den effekten redovisade man när vi var i Norrköping. Avfallsskatten har alltså gett en signal. Men att nu då komma och säga tvärtom, vad ger det för signal ute i verksamheten till dem som hanterar detta? Återigen är min fråga: Vad är alternativet när ni säger att det ska vara en miljömässigt bättre hantering? Vi kan säga simsalabim, så löser vi det mesta. Men har

Prot.
1999/2000:83
22 mars

*Producentansvarets
betydelse i avfalls-
hanteringen*

Gudrun Lindvall lösningen? Vad är alternativet till deponi och förbränning? Eller är det deponi som Gudrun Lindvall faktiskt står här och förespråkar?

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades under 14 §.)

6 § Genomförande av EG-direktiv om biocidprodukter, m.m.

Föredrogs
miljö- och jordbruksutskottets betänkande 1999/2000: MJU10
Genomförande av EG-direktiv om biocidprodukter, m.m. (prop.
1999/2000:53).

Förste vice talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.
(Beslut fattades under 14 §.)

Genteknik

7 § Genteknik

Föredrogs
miljö- och jordbruksutskottets betänkande 1999/2000: MJU12
Genteknik.

Anf. 52 MAGGI MIKAELSSON (v):

Fru talman! Det här är ett betänkande kring motioner från allmänna motionstiden från både innevarande och föregående riksdagsår. Vänsterpartiet väckte i höstas en motion som berör utsättning av genmodifierade grödor. Men vi är inte nöjda med utskottsmajoritetens svar och därför yrkar jag bifall till reservation nr 3.

Detta med genmanipulerade grödor är omdiskuterat. Vi har debatterat det många gånger här i kammaren. Det finns en stor oro ute i samhället bland människor och det är svåra etiska överväganden när det gäller gentekniken och biotekniken över huvud taget. Det finns de som säger att allting ska förbjudas. Att det finns ett behov av debatt är helt klart.

Man kan förstå oron här när man vet och inser vad den nya biotekniken kan åstadkomma. Det är ju i dag möjligt att göra sådant som naturen själv aldrig skulle kunna åstadkomma. Nu kan det göras på konstgjord väg. Det är möjligt att placera fiskgener i potatis och att göra växter resistenta mot ogräsbekämpningsmedel t.ex. Vi vet dock väldigt lite om de långsiktiga effekterna av den här möjligheten och det är naturligt eftersom vi inte haft den här tekniken så många år. Därför är det också viktigt med klara regler och en diskussion och att man utnyttjar försiktighetsprincipen. I Sverige har vi miljöbalken och EG-direktivet 90/220 som reglerar det här.

Det är positivt med det beslut som togs i EU:s miljöministerråd i juni förra året – att man ska skärpa det EG-direktiv som finns i dag. Man ska ta fram de etiska aspekterna och, åtminstone som det ser ut, använda sig av försiktighetsprincipen. Man ska precisera bestämmelser om märkning

och inhämta allmänhetens synpunkter innan man släpper ut genmodifierade organismer i naturen. Detta är bra. Men de här förändringarna har ännu inte trätt i kraft. I avvaktan på att man har fått igenom dem är situationen i Sverige oklar när det gäller utsättning av genmodifierade grödor.

Miljöministern har i olika sammanhang uttalat att i princip ska man tillämpa det nya direktivet så långt det är lagligt möjligt. Men på samma gång gäller det gamla direktivet. Jordbruksverket har inte fått några nya regler eller nya direktiv för hur de ska tolka det hela. Förordningen om användningen av genmodifierade organismer när det gäller utsättningen är inte ändrad.

Detta hanteras på lite olika sätt och uppfattningarna är lite olika i olika EU-länder. Det finns länder i EU som föreslagit ett tillfälligt stopp för att godkänna nya utsättningar tills direktivet är klart. Då har man en klar, tydlig och enhetlig situation samt klara riktlinjer. Det är också det som är bakgrunden till vår motion. Vi vill alltså ha ett tillfälligt förbud för utsättning tills det här direktivet är klart framförhandlat och processat igenom i EU-apparaten. Vi har ju inte fått det och därför har vi valt att reservera oss.

Vi tycker att det är olyckligt att ha en situation där ett direktiv och en tillämpning gäller medan ministern och andra säger att det ska vara en försiktig tillämpning. Man ska i princip tillämpa ett annat direktiv som ännu inte finns. Då vore det mycket enhetligare att säga att vi, fram till dess att vi får ett nytt direktiv, ska ha ett tillfälligt stopp för utsättning av nya genmodifierade organismer.

Med detta, fru talman, yrkar jag återigen bifall till reservation nr 3.

Anf. 53 ESKIL ERLANDSSON (c):

Fru talman! Den moderna tekniken kan, riktigt använd, forma nya resurseffektiva och hållbara lösningar. Vi kan lära oss av naturens egna metoder och kanske ersätta miljöskadliga ämnen, eller resurskrävande mekaniska processer.

Växtförädling, nya kretsloppsanpassade material och hållbara energi-processer är exempel på områden där genteknik redan är, eller kan bli, ett viktigt instrument. Men, fru talman, användningen av genetiskt modifierade växter i t.ex. jordbruket måste omgärdas med strikta regler. En växt som har fått egenskaper som ger bättre möjligheter till överlevnad, t.ex. insektsresistens, måste odlas på ett sådant sätt att den inte har några möjligheter att spridas fritt till vilt levande växter.

Det är därför mycket viktigt att vi får ett övervakningssystem och att detta byggs upp så att växter som används och godkänns inte kan spridas fritt utan att vi vet om detsamma. Även användningen av grödor som är resistenta mot bekämpningsmedel måste ske på ett sådant sätt att egenskaper inte sprids till vilt levande växter. Användningen av grödor som är resistenta mot bekämpningsmedel får inte driva fram en negativ utveckling med och mot en ökad användning av kemiska bekämpningsmedel.

Som gentekniken hittills utvecklats kan den medföra även indirekta problem av annat slag. Den förstärker utvecklingen mot en allt smalare genetisk bas i jordbruket t.ex., och detta gör att människans livsmedelsförsörjning kan bli mera sårbar.

Prot.
1999/2000:83
22 mars

Genteknik

EU:s regler för marknadsintroduktion av genetiskt förädlade produkter bör, och ska, ses över. Vi i Centerpartiet tycker att det är viktigt att Sverige hårt driver frågan om ansvar, att man klargör vem som har ansvaret för att genmodifierade organismer, växter, odlas och brukas i vårt samhälle.

Vidare måste frågan om spårbarheten utredas och stärkas så att man vet vem som bär ansvaret. Det vet man ju inte om det inte är möjligt att spåra.

Vid prövning av nya genetiska modifierade organismer bör också reglerna kräva att en bedömning görs av om GMO bidrar till att vi utvecklar ett mera hållbart jordbruk i världen.

Det är mycket viktigt att gentekniskt modifierade grödor hålls skilda från andra grödor. På detta område krävs det att EU arbetar för att åstadkomma internationellt bindande regler. Det är också viktigt att alla vi konsumenter kan välja mellan produkter som består av, innehåller, GMO eller inte gör det. Därför är det viktigt att vi märker genmodifierade produkter klart, tydligt och enhetligt.

Jag tycker att det är viktigt att påtala att de möjligheter som vi i dag till en del nu har inte urholkas i och med de WTO-förhandlingar som är i gång.

Jag vill, fru talman, med anledning av det anförda yrka bifall till min reservation, reservation nr 1.

Anf. 54 GUDRUN LINDVALL (mp):

Fru talman! Detta betänkande baseras alltså på motioner om genteknik. En bioteknikutredning tittar för närvarande på detta och ser också över möjligheterna att ha lite större kontroll. Det här är ju en teknik som liksom bara har trillat över oss och den har kommit mycket snabbt. Egentligen går det så fort med biotekniken att vi inte riktigt hinner med.

Lagstiftaren och vi politiker kommer lite efter. Mycket av den information som vi får kommer via dagspressen. Det som man i går trodde skulle vara möjligt om kanske fem tio år är verklighet redan i dag.

Här går det fort, så här måste det finnas ett sätt för staten att ha någon sorts kontroll på vad som sker. Det tror jag vi alla är överens om.

Vi från Miljöpartiets sida är vi mycket kritiska framför allt till den genmanipulation som handlar om maten. Vi kan se att här växer motståndsrörelsen runt om i Europa. I England har man t.ex. sålt tomatpuré av den genmanipulerade tomatsorten Flavour Savour i många år. I början skrev man på burken att det var genmanipulerade tomater, för man trodde att det skulle vara ett säljargument. Nu är det flera stora livsmedelskedjor i England som plockar bort tomatpurén av tomatsorten Flavour Savour. Vi kan se att det även där finns en reaktion som är mycket stark. Personligen tror jag att gentekniken kanske inte kommer att användas framför allt för att manipulera grödor för mat utan inom t.ex. medicinen, där det finns mycket intressanta tillämpningar.

Från Miljöpartiets sida är vi mycket kritiska till den nya tekniken. Vi menar att det här ställer alla gamla biologiska fakta på huvudet. Vi har möjligheter i dag att göra sådant som det skulle vara helt omöjligt för naturen att göra, precis som Maggi Mikaelsson har sagt.

Det beror naturligtvis på att allt levande, från små enskilda organismer och till växter och oss människor, är förvånansvärt lika genetiskt

sett. Det är exakt samma strukturer som reglerar livet i en människa, i en gris eller i en tomat. Det är en genetisk kod som består av fyra baser och som producerar äggviteämnen som reglerar livet. Det är slående att det är så likt, så likt att man kan börja diskutera att genmanipulera en gris så att den kan producera organ som man kan stoppa in i en människa. Det är inte omöjligt, det kommer säkert att komma, även om det där finns stora risker med retrovirus, en diskussion som vi får föra i andra sammanhang.

Det kommer också en intressant forskning om stamceller, dvs. mänskliga celler, som kan bli vad som helst, som kanske så småningom inte bara kan bli hud utan hjärta, lungor. Vi skulle kanske i framtiden med den här tekniken kunna skapa reservdelar i laboratorium. Man har sitt lilla hjärta som ligger där och väntar på att sättas in när man blir gammal och det gamla börjar ta slut. Det är fullt möjligt med den nya tekniken. Eftersom allt går fort kanske det kommer snabbare än vi anar.

Den tillämpning som tekniken hittills har fått – och då har det framför allt varit de stora kemikalieindustrierna, t.ex. Monsanto, som utnyttjat den – är att man har gjort växter resistent mot de egna bekämpningsmedlen. Det här måste jag säga är en väldigt olycklig användning av tekniken. Det innebär att man stoppar in gener från helt andra växter och bakterier i det som ska bli vår mat. Det är någonting som många människor har reagerat mot. I dag kan vi egentligen inte riktigt göra oss en bild av vilken risk det innebär. Forskningen om förhållandet mellan växtens gener, miljö och den kemiska sammansättningen i maten är väldigt liten. Här vet man väldigt lite.

Det här innebär att vi egentligen inte vet om det innebär en risk om man stoppar in en gen av paranöt i raps. Man vet inte vilka effekter kemiskt det kommer att skapa i maten. Det här är en riskforskning som måste till för att vi i framtiden ska kunna förstå om det här att vi stoppar in främmande gener betyder någonting och innebär risker för det vi sedan ska stoppa i oss.

Vi menar från Miljöpartiet att den här forskningen är mycket viktig. Det är naturligtvis också viktigt att se vad som händer i naturen när vi för ut växter som innehåller t.ex. antibiotikaresistenta gener. Ett exempel på det är den genmanipulerade potatis som försöksodlats i Sverige och som just har antibiotikaresistenta gener. Potatisen i sig används industriellt, men pressvattnet från potatisen går ut som gödningsmedel på åkern. Resterna av den pressade potatisen används som djurfoder. Vad betyder de antibiotikaresistenta generna när de kommer ut i miljön? Kan bakterier ta upp dem och skapa antibiotikaresistens? Kommer det att kunna införas i andra bakterier? Vi vet att bakterier har lätt att byta gener sinsemellan. Det är därför man använder bakterier ofta i den här tekniken. Kommer det här att betyda att när kon får de här potatisresterna så kommer det att finnas bakterier i kons mag- och tarmkanal som kommer att bli antibiotikaresistenta? Det här är frågor som vi har tagit upp i en motion, och vi har också en reservation på det här. Vi menar att vi måste använda oss av försiktighetsprincipen rejält i fråga om den nya tekniken.

Jag yrkar bifall till reservation 4. I den votering som följer kommer vi att stödja Vänsterpartiets reservation 3.

Det är viktigt att Sverige driver på i den här frågan. Sverige håller på att utvecklas till en nation som ligger långt framme när det gäller biotekniken, kanske framför allt inom medicinen. Vi är en nation som är väl-

digt alert i den här diskussionen. Därför tycker jag att den motion som Kristdemokraterna har om att Sverige ska ta initiativ till en FN-konferens om bioteknik är mycket bra. De här frågorna måste lyftas fram. Det här är frågor som behöver diskuteras innan utvecklingen har kört över oss. I mångt och mycket är det etiska diskussioner som inte kan överlämnas åt forskare som håller på med bioteknik. Det är diskussioner som vi alla måste vara med i. Vi måste alla fundera på hur framtidens teknikutveckling ska se ut. Jag är övertygad om att gentekniken kommer att diskuteras mycket framöver i denna kammare.

Anf. 55 KAJ LARSSON (s):

Fru talman! Det är inte enbart i Sverige, utan även i andra länder, som det pågår en intensiv diskussion om olika hot som gentekniken kan medföra. Det orsakar naturligtvis en oro hos allmänheten därför att diskussionen ofta förs med övertoner. Så är det även här i Sveriges riksdag. Det framgår av de reservationer som är fogade till det betänkande som vi nu behandlar.

Ett exempel är hur Centerpartiet och Vänstern uttrycker sig i reservation 3, där man säger genmanipulerad i stället för den riktiga benämningen genmodifierad. Vi har hört även Maggi Mikaelsson och Gudrun Lindvall använda samma uttryck från talarstolen. Uttrycket ger tekniken en onödigt negativ klang. Manipulation är något konstlat och fuskartat som jag tycker att vi riksdagsledamöter ska undvika att nämna i gentekniksammanhang.

Jag anser att vi måste återföra frågan till en lugn och balanserad samtalsnivå och inte bara säga nej. Vi får inte gripas av något hysteri när det gäller denna teknik. Oavsett om man är för eller emot gentekniken är det viktigt att vi ställer de enkla frågorna, som i och för sig kanske inte har enkla svar. Vilka är fördelarna med tekniken? Vilka är nackdelarna? Finns det risker, och i så fall vilka?

Låt mig gå tillbaka till början av 80-talet. Det var då gentekniken gjorde genombrott i den medicinska forskningen. Jag hoppas att det är några som minns den debatten. Då var det fråga om en substans som tillverkades med hjälp av genmodifierade bakterier. En lång rad frågor och faror radades upp i debatten. Koliebakterien, som det gällde, skulle spridas som en farsot från land till land. Vad skulle hända om bakterien kom in i maten, som kanske gav upphov till cancer eller allergiska problem? Hur skulle de gamla och sjuka drabbas? Företagen som skulle producera skulle tjäna stora pengar. Borde inte försiktighetsprincipen tillämpas så att dessa frågor fick sitt svar innan produktionen fick startas?

Dessa faror som målades upp blev inte besannade – möjligtvis att tillverkarna tjänar stora pengar, men det kan inte tillföras området katastrof. I dag är det många som är glada att gentekniken löste insulinets tillkomst. Det var det som debatten handlade om i början av 80-talet. Debatten i dag är mycket lik den som fördes då.

Det är tre områden som är viktiga att ha med när vi diskuterar genteknik. Det är människors hälsa, det är miljöpåverkan och det är de etiska frågorna. Vad har vi människor rätt att göra med växter och djur omkring oss?

När det gäller hälsa och miljö ska det självklart inte vara någon skillnad på vår ambitionsnivå vare sig vi använder genteknik eller inte. Vi

måste vara varsamma, och jag vill påstå att vi är varsamma. Ingen annan teknik är så omgärdad av lagar, bestämmelser och restriktioner som just gentekniken.

De frågor som är svårast är de som berör den etiska dimensionen. Det handlar i grunden om frågan om vad vi människor har rätt att göra när vi åtar oss att skapa vår värld eller åtminstone delar av den. Men det här är inte någonting nytt.

Vi har alltid i det moderna samhället hållit på med husdjursavel och växtförädling, vilket har inneburit att vi förändrat arvsanlagen hos växter och djur – en förändring som har slagit mer blint och ibland också mer obarmhärtigt än de förändringar som görs på genetisk nivå. Belgisk blå, som vi alla känner till, är ett lysande exempel på en misslyckad avelsverksamhet.

Fru talman! Efter min framställning är det kanske lätt att få intrycket att jag och majoriteten i utskottet har en mycket positiv inställning till gentekniken, men så är det inte riktigt. Som framgår av texten i betänkandet är det en mycket försiktig hållning. Däremot sätter vi inte upp kalla handen och säger nej till allt som heter genteknik.

Detta gör Centern och Vänstern i reservation nr 3 och Miljöpartiet i reservation nr 4. I betänkandet hänvisar vi till Romfördraget som inte ger några lagliga möjligheter för Sverige att införa ett allmänt moratorium eller förbud mot alla genetiskt modifierade organismer. Trots denna bindning genom EU-medlemskapet kräver Vänstern, Centern och Miljöpartiet förbud.

I Sverige har vi inte använt gentekniken i någon konventionell odling eller avel. Däremot görs några försöksodlingar. Men dessa är skyddade med stora säkerhetsåtgärder. Runt odlingarna finns stora odlingsfria zoner, och enligt växtexperterna är det med den säkerheten inte någon risk för spridning.

Gentekniknämnden är av den principiella uppfattningen att användandet av markörgener som kodar för resistens mot antibiotika och som används som läkemedel inte ska tillåtas i genmodifierade växter som ska släppas ut på marknaden – detta trots att riskerna för överföring till bakterier är ytterst små.

Det innebär att nämnden intar en mycket restriktiv hållning till ansökningar innefattande fältförsök med växter som innehåller resistensgener mot antibiotika som används som läkemedel.

Miljöpartiet anser i reservation nr 2 att det borde spridas större kännedom till allmänheten om denna teknik samt att det borde tas initiativ till en allmänpolitisk debatt om gentekniken.

Gentekniknämnden, som har representanter från samtliga partier har bl.a. till uppgift att informera allmänheten om utvecklingen inom genteknikområdet. Eftersom Gudrun Lindvall, som också är författare till reservationen, själv sitter med i Gentekniknämnden måste det vara väl känt vad Gentekniknämnden gör när det gäller både utgivande av skrifter och anordnande respektive deltagande i konferenser.

Regeringen har också tagit sitt ansvar genom att tillsätta en utredning om biotekniken som ska utreda möjligheter och risker samt analysera hur kunskaper, normer, värderingar och andra faktorer formar attityder till den moderna biotekniken. Kommittén ska också lämna förslag som syftar till att åstadkomma en allmänt höjd kunskapsnivå.

Prot.
1999/2000:83
22 mars

Genteknik

I reservation nr 4 anser jag att Miljöpartiet är ovarsamt med sanningen. Man säger: "I den svenska industripotatisen finns det en markör-gen som ger växten antibiotikaresistens. Försök har visat att genen kan bli kvar så länge att den kan påverka bakterier i magtarmkanalen." Detta är alldeles fel. I så fall måste Gudrun Lindvall veta mer än vad den samlade forskarkåren inom genteknikområdet vet.

Försök och forskning har gjorts in simulerade system, men där har man inte kunnat finna något samband. Detta är tydligen Miljöpartiets sätt – vill jag påstå – att sprida felaktig information och på så sätt skrämman människor.

I reservation nr 5 framförs krav på att Sverige ska ta initiativ till en FN-konferens om bioteknik. Samma krav har tidigare framlagts och avslagits med motiveringen att det i Bioteknikkommitténs uppdrag ligger att bedöma långsiktiga förändringseffekter av den moderna biotekniken och att lämna förslag till en övergripande politik för området i ett internationellt perspektiv. Vår bedömning är att vi bör avvakta Bioteknikkommitténs utredning.

Fru talman! Gentekniken är en teknik där man hos växter och djur kan tillföra en eller flera främmande gener. Det är ett antal tekniker som används för att undersöka, överföra och förändra arvsanlagen. Det är en teknik som vi ska ha all respekt för och hantera mycket varsamt och med stort ansvar. Självklart ska försiktighetsprincipen råda.

Vi måste fråga oss om skälen för vårt handlande är tillräckligt starka och väga dessa mot de skäl som talar emot. Vi måste väga vinster mot förluster. Vi måste analysera positiva och negativa följder. Men det viktigaste är att vi politiker för en saklig debatt och lämnar en saklig information till allmänheten – en debatt som inte är färgad i ena eller andra riktningen. Det tjänar vi alla på. Därefter får naturligtvis väljare och konsumenter göra sina val när det gäller både politiker och livsmedel.

Att säga nej och åter nej är enkelt. Men det innebär också att vi säger nej till de positiva delar som gentekniken kan medföra. Om vi hade följt protesterna i början av 80-talet, hade vi då haft insulinet? Detta är något som jag tycker att vi bör fundera på.

Fru talman! Jag yrkar bifall till miljö- och jordbruksutskottets hemställan i betänkande nr 12 och avslag på samtliga reservationer.

Anf. 56 MAGGI MIKAELSSON (v) replik:

Fru talman! Jag tycker nog att det är sunt att vara orolig när man introducerar nya tekniker och nya metoder. Det är också viktigt att man använder sig av försiktighetsprincipen och att man för en etisk debatt, och det är vi överens om. Men det är också nödvändigt att ibland säga nej med hänvisning just till att vi ännu inte har tillräcklig kunskap.

Frågan om ifall man ska säga manipulation eller modifiering är väl närmast en semantisk fråga. Om man sätter in antibiotikaresistenta markörgener i en organism eller en växt har man väl ändå manipulerat den genetiska koden i just den växten.

Sedan vill jag uppmana Kaj Larsson att läsa både Vänsterpartiets motion och reservation nr 3 lite noggrannare. Där talas det om ett tillfälligt förbud, ett tidsbegränsat stopp för utsättning av genmodifierade eller genmanipulerade organismer i avvaktan på det strängare EG-direktiv som faktiskt är aviserat. Jag tycker att det är väldigt viktigt.

Problemet är att situationen just nu är oklar. Miljöministern sade i ett interpellationssvar i januari i år att han anser att det nya förslaget som ännu inte är godkänt ska efterlevas så långt det är legalt möjligt. Samtidigt säger han att regeringen givetvis kommer att motsätta sig marknads-godkännande av GMO som innehåller antibiotikaresistensgener som bedöms innebära risker för människors eller djurs hälsa.

Det är denna oklarhet som vi har velat undvika genom att införa ett tillfälligt stopp tills det är klarlagt vad som ska gälla.

Anf. 57 KAJ LARSSON (s) replik:

Fru talman! Jag tycker att vi som politiker bör sluta att använda ordet manipulerad. Det är rätt viktigt i hela resonemanget. Manipulerad är ju ett negativt uttryck för någonting som man tvivlar på och som man tycker är fuskartat.

Jag skulle vilja fråga om Maggi Mikaelsson använder samma ord och säger växtmanipulerad och avelsmanipulerad. Det är ju egentligen samma sak som sker men med en annan teknik. Därför tycker jag att det är viktigt att vi inte använder negativa uttryck när vi för diskussionen och debatten.

Jag sade att vi i Gentekniknämnden har antagit den policyn att vi inte kommer att godkänna antibiotikaresistenta utsättningar. Jag tror att om vi ska använda gentekniken i framtiden kommer vi inte att använda antibiotikaresistenta utsättningar.

Anf. 58 MAGGI MIKAELSSON (v) replik:

Fru talman! Ska man säga manipulera eller modifiera? Om man går till en kiropraktor manipulerar han ens leder, och det är väl inte särskilt negativt, i alla fall inte om man blir frisk av behandlingen? Jag tror att det är en värderingsfråga. Det handlar om vilken värdering man själv som person lägger i detta. För mig har manipulation inte enbart en negativ laddning.

Sedan är det väldigt bra att man har fattat det här beslutet om antibiotikaresistenta gener och utsättningen av sådana organismer, växter och produkter. Men det vi har velat lyfta fram i den motion som Vänsterpartiet har väckt är att det är olyckligt att det uppstår ett vakuum och en oklar situation. EU:s ministrar har sagt att man ska skärpa regelverket och att det behövs fler etiska diskussioner och en försiktighetsprincip som tillämpas strikt. Det är olyckligt att vi inte, i avvaktan på det, har kunnat enas om att säga att vi ska sätta stopp under den här tiden. Då skulle vi också få en press på att få fram ett sådant beslut i snabbare takt än vad som kommer att ske nu. Det är vad vår motion handlar om, och det är det som vår reservation handlar om. Vi tycker att vi skulle kunna göra detta även inom de legala gränser som finns.

Anf. 59 KAJ LARSSON (s) replik:

Fru talman! Det är enkelt att sätta upp kalla handen och säga nej och stopp. Men jag tror att det är viktigt att nämna i det här sammanhanget att om man visar den attityden är risken stor att den forskning som bedrivs i Sverige kanske flyttar till andra länder. Om vi skulle ha den här negativa inställningen till gentekniken och tappa forskningen i vårt land, tappar vi naturligtvis också greppet över utvecklingen av gentekniken i framtiden.

Jag tycker att den försiktighet som råder är betryggande. Det gäller både det som regeringen har sagt och den hållning som Gentekniknämnden har intagit. I dag har vi ännu inte någon konventionell odling av genetiskt framställda växter. Det som är på försök är potatisen för industriändamål och rapsodlingar. Vi har i och för sig också försök på fruktträd nere i Skåne. Men det finns ingenting som säger att dessa kommer att leda till ett marknadsgodkännande och att de släpps ut på marknaden. Det ska ju prövas igen. Det är dessa försök som pågår. Jag tycker att vi bör ha den nyfikenheten på ett nytt teknikområde.

Anf. 60 GUDRUN LINDVALL (mp) replik:

Fru talman! Jag tycker att det är viktigt att man använder rätt ord, men jag tycker också att det är viktigt att man vågar tala om att det här är en teknik som är ny.

Jag menar att den som försöker manipulera i det här fallet faktiskt är Kaj Larsson. Han försöker få det att låta som om vanlig hederlig gammal avel skulle vara samma sak som genteknik. Det är det inte. I den avel som man har hållit på med genom alla tider har man använt sig av variationer inom arten. Det finns alltid variationer inom en art, och det är dessa man har använt sig av när man har avlat. Men nu kan vi överföra gener från andra arter. Det är helt annorlunda. Det finns ingen anledning att vara rädd för att tala om det.

Jag tror att människor blir misstänksamma när man försöker låtsas som om detta är samma sak som den avelsverksamhet som har bedrivits. Det förstår man att det inte är. Låt oss våga tala om att detta är en ny teknik som ger oss nya möjligheter! Somliga av oss tycker att vi ska vara försiktiga och andra tycker att det är mest spännande. Men det är en helt ny teknik.

Det var nog väldigt bra att man hade den här debatten i början av 80-talet om tekniken att framställa insulin med hjälp av bakterier. Det var kanske den debatten som gjorde att den tekniken i dag kan användas på ett säkert sätt. Det är viktigt att vi har den debatten innan vi får bakslag med tekniken. Det är viktigt att vi är observanta på att det kan finnas problem med tekniken och har diskussionen före. I den reservation som vi har, menar vi att den debatten inte förs riktigt så mycket i Sverige som i andra länder.

I både Norge och Danmark har man byggt upp en debattverksamhet på ett helt annat sätt ända ned till kommunnivå. Jag och Miljöpartiet skulle önska att vi fick i gång diskussionen rejält i Sverige för att se var tekniken är acceptabel att använda och var den inte är det.

Kaj Larsson får det att låta som om vi som använder ordet genmanipulerad skulle visa våra värderingar men inte Kaj Larsson som försöker låtsas att avel och genteknik är samma sak.

Anf. 61 KAJ LARSSON (s) replik:

Fru talman! Gudrun Lindvall sitter ju också i Gentekniknämnden och i Bioteknikutredningen. Om man granskar alla de skrifter som Gentekniknämnden har gett ut, kan man se att ordet genmanipulerad inte förekommer där. Gudrun Lindvall har ju ställt sig bakom dessa skrifter. Varför då använda uttrycket manipulerad i andra sammanhang? Det är ett negativt uttryck. Om man har en negativ inställning till gentekniken

använder man det ordet. Om Gudrun Lindvall hade haft en annan inställning till gentekniken hade hon kanske använt modifierad i stället, som jag tycker är det riktiga och vedertagna ordet.

Sedan gällde det debatten om insulinet på 80-talet. Jag vill inte på något sätt med resonemanget här i dag förbjuda någon debatt. Jag hälsar tvärtom alla debatter välkomna. Men det är viktigt att vi för debatten på ett rätt och riktigt sätt och inte med övertoner. Vi får inte komma med lögn, som Gudrun Lindvall har gjort i en reservation. Då uppmuntrar vi inte de människor som ska ta ställning till detta, och då för vi inte debatten framåt. Men om man har en negativ inställning och vill svartmåla och misskreditera gentekniken gör man som Gudrun Lindvall.

Anf. 62 GUDRUN LINDVALL (mp) replik:

Fru talman! Jag tycker att det är mycket bra att Kaj Larsson nu talar om att de som är positiva väljer att använda ordet modifiera. Det visar att det även i det ordvalet ligger en värdering. Faktum är att när tekniken kom använde alla ordet manipulera utan att tycka att det var speciellt märkvärdigt. Men sedan började de som tyckte att den här tekniken var väldigt bra att känna att det fanns en negativ värdering i ordet, och därför valde de att byta begrepp till modifiera eftersom det lät bättre. Det är alltså den sidan som har valt att lägga en värdering i ordvalet.

När det sedan gäller detta med antibiotikaresistens i grödor är det uppenbarligen så att många länder i EU har samma uppfattning som vi i Miljöpartiet. Både Nederländerna och Österrike har propagerat för att man ska få förbjuda den fodermajs som har en antibiotikaresistent gen med just precis den motivering som står här, nämligen: Försök har visat att genen kan bli kvar så länge att den kan påverka bakterier i mag-tarmkanalen. Enbart denna risk borde medföra att sådana gener tas bort.

Det är exakt den motivering som de här ländernas vetenskapliga delegationer använder för att de här länderna ska få bibehålla sitt förbud. I simulerade försök har det visats att man riskerar att den kan bli kvar så länge i mag-tarmkanalen hos kor att den skulle kunna påverka bakterier. Det är inte på något vis någon lögn. Det är precis den motivering som både Nederländerna och Österrike för fram.

Låt oss våga tala om vad genteknik är! Låt oss inte låtsas som om detta är någon gammal teknik i ny skepnad! Det här är en helt ny teknik. Den har fördelar och nackdelar. Den är tillräckligt stark för att klara av att vi säger manipulerad eller modifierad. Den klarar av att vi inte försöker låtsas som om det är gammal avel. Det här är en ny teknik som har fördelar och nackdelar, Kaj Larsson. Våga säga det!

Anf. 63 KAJ LARSSON (s) replik:

Fru talman! Jag vill inte säga om man är positiv eller negativ beroende på vilket namn man använder. Jag håller mig till det vedertagna namn man ska använda, och det är genmodifierad och inget annat. Om min inställning sedan är sådan eller sådan tycker jag har mindre betydelse.

I det anförande jag höll framkom en försiktig inställning. Det här är en teknik vi ska vara nyfikna på. Men vi ska hantera den med stor försiktighet och varsamhet.

Prot.
1999/2000:83
22 mars

Genteknik

När det gäller bakterier i tarmen som Gudrun Lindvall pratar om efterlyser jag fortfarande den forskningsrapport som säger detta. Jag har i min undersökning inte kunnat få fram någonting från forskarkåren som säger att detta är bekräftat. Eftersom vi har gentekniksammanträde i eftermiddag tycker jag att Gudrun Lindvall ska ställa den frågan till de forskare som finns i Gentekniknämnden för att få fram det här resultatet. Det skulle jag vara mycket nyfiken på.

Anf. 64 CATHARINA ELMSÄTER-SVÄRD (m):

Fru talman! Ska vi bli odödliga, eller? Frågan kom från en kvinna som för ett tag sedan lyssnade på ett radioprogram. En radioröst berättade att fler sjukdomar nu skulle kunna botas och bekämpas. Nästa fundering som kom från kvinnan var: Undrar hur det känns att ha en njure från en gris. Det kanske är bättre än ingen njure alls.

Så fort vi talar om genteknik svallar våra känslor och sinnen, och inte osökt dyker Dolly, det klonade färet, upp eller våra nya bekanta, de fem små kultingarna. Vi undrar: Hur långt kan vi gå? Hur långt är vi beredda att gå?

Inte minst här i debatten, och när vi har debatt om livsmedel, pratar någon om genmanipulering, någon annan om genmodifiering, och den tredje som står bredvid och lyssnar, fru talman, undrar vem som har rätt och vem som har fel.

Det här betänkandet består, som vi har hört, av motioner från den allmänna motionstiden. Även vi moderater har med motioner om gentekniken. Men den uppmärksamme har noterat att vi inte har någon reservat- ion och inte heller ett särskilt yttrande. Det har vi inte bl.a. för att det just nu pågår en utredning, Bioteknikkommittén, som också har nämnts och ett reformarbete inom EU i de här frågorna.

Jag vill däremot lite kort ta tillfället i akt att betona att forskning och utveckling inom gentekniken behövs. Det här ställer samtidigt krav på att det resultat som kommer fram ska användas med förnuft och med ansvar och att vi ska ha en försiktighetsprincip. Men forskning och utveckling behövs.

Vi vet t.ex. också att konsumtionsmönster snabbt ändras, att krav på livsmedel med nya egenskaper ökar och att det därmed även finns ett behov av större resurser till just utveckling och forskning.

De svenska förädlingsföretagen måste t.ex. kunna använda samma förädlings teknik som företag i konkurrerande länder. Annars är risken stor att de svenska företagen hamnar på efterkälken. Det tror jag på sikt skulle vara förödande för den svenska livsmedelsnäringen i vårt land. Ett hinder för att utnyttja modern genteknik i växtförädlingen skulle dessutom försvåra en utveckling mot mindre miljöbelastande odlingsmetoder i jordbruk och trädgårdsskötsel.

Fru talman! Visst kommer det upp svåra etiska frågor kring ny teknik. Det här är en ny teknik, särskilt när det rör de grundläggande livsfunktionerna precis som gentekniken gör. Ökad kunskap ger ökade möjligheter men också ökade risker. Det uppstår frågeställningar som vi inte alltid har svar på och som vi inte tidigare har mött. Men det kräver nya svar, och forskning är i grunden bra.

Vi moderater vill bygga för framtiden. Vi vill inte sätta upp en kall hand som säger stopp. Gentekniken innebär oanade möjligheter när det

gäller att kunna bota sjukdomar – det hörde vi Kaj Larsson prata om i sitt anförande – och inte minst när det gäller att bekämpa världssvälten.

Vi ska ta till oss nya kunskaper som kommer och samtidigt ska vi vara noga med att granska nya metoder och produkter som skapas ur etisk synvinkel.

Fru talman! Jag har i övrigt inte några andra yrkanden än det som utskottet har till förslag för beslut.

Anf. 65 GUDRUN LINDVALL (mp) replik:

Fru talman! Jag tror att det i Sveriges riksdag finns en ganska bred samsyn om att det finns mycket intressant att göra inom bioteknik när det gäller mediciner. Där håller vi oss inom en art om vi inte använder oss av gris som reservdel för människa. Det är då under förutsättning att man har genmodifierat grisen till att bli lite mer människa, dvs. att man har stoppar in en del gener från människan i grisen. Allt eftersom tekniken utvecklas kommer man att kunna stoppa in alltfler gener från människan i grisen.

Jag skulle vilja höra lite grann med Catharina Elmsäter-Svärd var gränsen går för moderaterna. Vad tycker ni är acceptabelt att göra, och vad tycker ni inte är acceptabelt att göra?

I dag har vi faktiskt inte brist på livsmedel i världen. Vi har svält, men vi har inte brist på livsmedel. Att modifiera eller manipulera grödor för att bota världssvälten är något man kanske pratade om förr. Men i dag är det inte det som är problemet.

Jag vill veta var gränsen går. Är det acceptabelt att modifiera växter för att de ska tåla bekämpningsmedel? Vad är det Catharina Elmsäter-Svärd tycker är acceptabelt på det området?

Anf. 66 CATHARINA ELMSÄTER-SVÄRD (m) replik:

Fru talman! När det gäller gränser är det fascinerande, när vi ändå pratar om forskning och utveckling, att det som upplevdes som en gräns i går inte är en gräns i morgon. Därför vill jag betona att forskning och utveckling måste få gå framåt, för då kan vi på sikt hitta gränser. Det är inte säkert att vi ens en gång hittar gränser i framtiden. Men vi måste se till att alla resultat som kommer fram i forskning är sådant som ska tillämpas med förnuft och med ansvar och framför allt med etiskt perspektiv.

Jag kan i dag inte säga att det finns en gräns, för forskningen är inte tillräckligt utvecklad.

Anf. 67 GUDRUN LINDVALL (mp) replik:

Fru talman! Jag tycker att det låter ganska beklämmande att det inte finns en gräns för vad man får göra. Det måste det naturligtvis finnas. Är det verkligen acceptabelt för moderaterna att t.ex. forska på foster? Det är det inte enligt lagstiftningen i dag.

Ska lagstiftaren vara den som sätter gränsen? Ska lagstiftaren tala om ifall det är acceptabelt att t.ex. stoppa in organ från grisar i människor? Lagstiftaren måste ju kunna säga vad som är acceptabelt och inte acceptabelt. Det finns nämligen en risk för att den här tekniken faktiskt skulle kunna användas på ett sätt som skulle kunna leda till mycket obehagliga konsekvenser.

Prot.
1999/2000:83
22 mars

Genteknik

Är det t.ex. acceptabelt för Catharina Elmsäter-Svärd att man får föda barn som visar sig ha genetiska defekter? Är det acceptabelt för Catharina Elmsäter-Svärd att försäkringsbolag och arbetsgivare ska kräva genkartor av dem man anställer? Det är sådant som är möjligt med tekniken.

Naturligtvis måste man som politiskt parti ställa sig frågan var gränsen går och vem som ska bestämma var gränsen ska gå. Att bara hänvisa till att forskningen kan ge svar tycker jag låter ganska skrämmande. Det här kan nämligen, om det används fel, skapa en situation för medborgare som blir fruktansvärt obehaglig och som kan innebära en risk för rashygieniska aspekter. Vi vet i dag exakt vad som är nedärvt. Är det t.ex. tillåtet att föda barn som skulle kunna ha en ärftlig disposition för alkoholism? Är det tillåtet att föda barn i framtiden som kan ha en ärftlig disposition för schizofreni? Det kommer man att kunna titta på i framtiden.

Även om man tror på tekniken så blint som moderaterna måste man någonstans våga sätta ned foten. Vi i Miljöpartiet tycker att det nog är så att vi politiker måste våga sätta gränser.

Anf. 68 CATHARINA ELMSÄTER-SVÄRD (m) replik:

Fru talman! Gudrun Lindvall återger en bild och en oro som faktiskt bland många är berättigad och befogad. Det är inte minst därför som den kommitté där Gudrun Lindvall själv ingår är tillsatt. Man ska diskutera just de här frågorna om t.ex. gränser och de etiska frågorna. Vi har inte varit emot att man ska diskutera de här frågorna utan snarare välkomnat dem.

Fru talman! När utredningens arbete, som nu har blivit försenat ett antal gånger, äntligen kommer i slutet av detta år kommer vi att få svar på den diskussion som har förts. Men det är just där som man diskuterar bl.a. de etiska frågorna.

Anf. 69 ESTER LINDSTEDT-STAAF (kd):

Fru talman! De ekologiska systemen är komplexa. Det är inte självklart att vi kan förutse alla effekter av mänsklig påverkan, t.ex. genom avel eller genteknik. Erfarenheten visar att det kan ta lång tid innan de fulla konsekvenserna blir uppenbara. Vi kristdemokrater anser därför att det är nödvändigt med en restriktiv prövning av arbete med GMO samt av utsättande av genmodifierade växter eller djur. Övervakningssystemet är väldigt viktigt och måste följas och fortlöpande värderas.

Vid prövning av projekt bör bedömning även göras med hänsyn till substitutionsprincipen, också när man bedömer den tänkta nyttan av slutprodukten. Ett i dag vanligt argument som Gudrun Lindvall tidigare berörde är att GMO-livsmedel kan bota världssvälten, men man bör i bedömningen av detta ta med om inte svälten kan botas på annat sätt, med kända konsekvenser.

Sverige måste inom EU driva frågan om GMO-märkning av livsmedel i konsumentens intresse. Regleringen är i dag för otydlig. Exempelvis regleras tillsatser i ett direktiv för sig. Det gör att exempelvis sojalecinitillsats inte behöver framgå av märkningen, inte ens om den är genmodifierad. Informationen måste kunna göra det möjligt för konsumenten att välja.

Tveksamheten mot GMO-livsmedel är mycket spridd inom EU:s länder. Flera länder vill ha strängare regler än de nuvarande, och några EU-länder använde den skyddsklausul som finns i direktivet för godkännande av GMO för att förbjuda GMO-majs respektive GMO-raps. Kommissionen bedömde skälen som otillräckliga och uppmanade länderna att upphäva sina förbud, men de är kvar.

EU:s miljöministrar har beslutat att inte godkänna några nya genmodifierade produkter förrän ett nytt EU-direktiv har antagits. Det innebär i praktiken ett moratorium till år 2002, då det nya direktivet väntas vara antaget. Kristdemokraterna såg gärna att Sverige kunde besluta om ett nationellt moratorium, men det går inte eftersom vi som det nu är uppfyller gällande EU-direktiv och inte kan gå emot det. Därför har vi kristdemokrater inte reserverat oss, utan vi har på den här punkten avgivit ett särskilt yttrande.

Med tanke på att vi nu har fått en svensk miljökommissionär har Sverige ett extra stort ansvar samt möjlighet att göra något konstruktivt av situationen. Det är som sagt svårt att förutse effekterna av gentekniken. Allvarliga effekter av den finns, och det är därför viktigt att så snart som möjligt noggrant analysera och överväga de etiska aspekterna inom området.

En sådan effekt kan vara utarmning av den genetiska mångfalden. Det är i dag inte möjligt att förutse framtida betingelser. Därför är det viktigt med en så bred genetisk bas som möjligt. Diskussionerna och analysen måste höjas till en världsomspännande nivå för att ges politisk tyngd, och vi kristdemokrater anser att Sverige därför bör ta initiativ till en FN-konferens om bioteknik.

Detta har vi närmare utvecklat i reservation 5. Jag yrkar bifall till reservation 5.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades under 14 §.)

Prot.
1999/2000:83
22 mars

Genteknik

*Fri- och
rättighetsskydd*

8 § Fri- och rättighetsskydd

Föredrogs

konstitutionsutskottets betänkande 1999/2000:KU11
Fri- och rättighetsskydd.

Anf. 70 INGER RENÉ (m):

Fru talman! I dagens KU-betänkande behandlas motioner från allmänna motionstiden såväl 1998 som 1999. De har alla samband med fri- och rättigheterna enligt regeringsformen. Utskottet har behandlat motionerna i olika avsnitt. De handlar om frågor om integritet, föreningsfrihet, religionsfrihet, diskriminering, egendomsskydd och miljö.

Utskottet har avstyrkt samtliga motioner, vilket Moderata samlingspartiet tycker är olyckligt i tre fall, där vi följaktligen har reserverat oss. Det höll på att bli fyra reservationer – nämligen också en om förslag om förstärkning av den personliga integriteten. Vi moderater har sedan åtskilliga år tillbaka fört fram krav på att en utredning borde tillsättas för att behandla och komma med förslag gällande förstärkning av den per-

sonliga integriteten – inte minst aktualiserad genom folkrättsliga överenskommelser och inkorporeringen av Europakonventionen och de EU-rättsliga principer som följer av Sveriges anslutning till EU.

Just när vi skulle justera detta betänkande och avge en moderat reservation i ärendet annonserade regeringen att den beslutat tillsätta en utredning i detta ämne. Även om den kommer sent – den borde enligt mitt förmenande ha tillsatts för flera år sedan – hälsar vi med tillfredsställelse att det nu blir av och ser med glädje fram emot att ta del av direktiven senare i år.

Däremot menar vi att den negativa föreningsrätten inte har det skydd som den borde ha. Den är skyddad i faktiska ord genom Europakonventionen, och Arbetsdomstolen har vid flera tillfällen gjort klart att en medlem i en facklig organisation har rätt att lämna organisationen. Trots detta förekommer det att denna rättighet förnekas den enskilde och att hinder eller svårigheter ställs upp för den arbetsgivare som vill anställa någon som inte är fackligt ansluten.

Vi menar att regeringsformens fri- och rättighetskatalog bör innehålla skydd för den enskildes rätt att stå utanför en organisation och yrkar därför bifall till reservation nr 1.

Vår andra reservation behandlar äganderätten och näringsfriheten. Enligt moderaterna är det angeläget att regeringsformen innehåller den regel som i Europakonventionen slår fast att den enskilda äganderättens princip är okränkbar och att inskränkningar i denna rätt endast får göras i klart angivna fall och då med full ersättning för den enskilde. Samhällsutvecklingen – inte minst IT-utvecklingen – har lett till att en ökad andel av samhällets totala förmögenhetsmassa i dag består av immateriella tillgångar som utbildning, dataprogram, databaser, musik, varumärken, patenträtter och mycket annat. Därför menar vi att grundlagsskyddet för den enskilda äganderätten bör utökas så att det omfattar också annan egendom än mark och byggnader.

Fru talman! Vår tredje reservation gäller ökat minoritetsskydd. Rege- ringsformen utgår från att majoritetsbeslut är den beslutsform som bäst gagnar demokratin och folkstyrets principer. Vi menar att ökad hänsyn bör tas också till minoritetens legitima intressen. Därför bör minoritets- skyddet stärkas generellt t.ex. genom att de allmänna begränsningsgrun- derna i 2 kap. 12 § regeringsformen tillämpas också vid begränsningar av äganderätten.

Minoritetsskyddet skulle därigenom stärkas, och dessutom byggs en ofta välbehövlig fördröjningsmekanism in i lagstiftningen innebärande mer tid för debatt, eftertanke och noggrant övervägande innan rättighets- inskränkande lagstiftning kan genomföras. Reformen skulle göra det tyd- ligt att Sverige är en demokrati som inte automatiskt sätter statens in- tresse framför individens rätt och därmed stärka medborgarnas förtroen- de för det politiska systemet och den demokratiska beslutsprocessen.

Till slut: Författningsutredningen har nu avslutat sitt arbete, som i sig är begränsat till vissa frågor rörande regeringsformen. Vi anser att det – förutom vallagsfrågorna – finns flera viktiga frågor som behöver utredas. Detta bör bli föremål för överläggningar mellan partierna.

Jag står naturligtvis bakom samtliga moderata reservationer och ytt- randen, men jag nöjer mig med att yrka bifall till reservation nr 1.

Anf. 71 KENNETH KVIST (v):

Fru talman! Till detta betänkande har jag varit med att underteckna en reservation, nämligen om förbud mot diskriminering på grund av sexuell läggning. Vi vet att homosexuella och personer med transsexuell läggning är utsatta för förföljelse, förtryck och också en viss olikmässighet i lagstiftningen. Vi menar att Sverige måste visa sig bestämt vara ett föregångsland när det gäller att undanröja möjligheter till diskriminering av människor på grund av sexuell läggning eller identitet.

Det är förvisso så att Författningsutredningen har fått ett tilläggsdirektiv, vilket utskottsmajoriteten påpekar, som möjligen kan leda till att Författningsutredningen behandlar också de homosexuella. Det står att man ska utreda funktionshindrades och andra utsatta gruppers delaktighet och jämlikhet i samhället. Dels får den bara göra detta inom ramen för 1 kap. 2 § regeringsformen, dels har inte regeringen i detta tilläggsdirektiv pekat ut t.ex. de homosexuella och deras situation. Det gör att det egentligen är en ganska öppen fråga för utredningen att tolka vad man menar med dessa andra grupper.

Naturligtvis kommer Vänsterpartiets representant och säkert också representanterna för medreserverande partier, Folkpartiet och Miljöpartiet, att bevaka frågan och se till att de homosexuellas rättigheter verkligen tas till vara, så långt det är möjligt. Jag hoppas att vi kan vinna majoritet inom utredningen. Vi har dock funnit det angeläget att lyfta fram detta särskilt starkt. Därför har vi gjort denna gemensamma reservation från tre partier.

Fru talman! De övriga reservationerna till betänkandet, vilka jag härmed yrkar avslag på, medan jag yrkar bifall till reservation nr 2, har Inger René i sin konsiliana och eleganta stil pläderat för. Om man går lite mer grovkornigt bakom säger hon: Stärk kapitalet, försvaga facket. Det är egentligen budskapet i reservationerna. Det är stärkt äganderätt och ökat minoritetsskydd med hänvisning till äganderätten. Men det är också en förstärkt negativ föreningsrätt för att det ska vara möjligt att undergräva fackets position.

Vi har anslutit oss till den europeiska konventionen för mänskliga rättigheter. Det var ursprungligen ett vänsterkrav att Sverige skulle göra så, vilket sedan riksdagen har ställt sig bakom. I tilläggsprotokollet till Europeiska konventionen, protokoll nr 11, har man gjort en deklaration om skydd för egendom. Den säger att varje fysisk eller juridisk person ska ha rätt till respekt för sin egendom. Ingen får berövas sin egendom annat än i de allmännas intresse och under de förutsättningar som anges i lag och i folkrättens allmänna grundsatsar.

I Sverige vill man gå längre. De borgerliga vill gå mycket längre i sin reservation. Man säger att man vill ge full ersättning. Vad betyder detta? Om t.ex. det av miljöskäl skulle göras intrång i någons dispositionsrätt över sin egendom, eller att det allmänna skulle göra ett intrång i personens äganderätt, vad innebär då full ersättning i ett sådant sammanhang? Det är ett utomordentligt långtgående krav.

Förvisso tittar Författningsutredningen på frågan om äganderätten på regeringens uppdrag. Det gäller bl.a. hur den ska bringas i överensstämmelse med miljöbalken. Men man ser ändå att de borgerliga partierna driver ett extremt starkt egendomsskydd som saknar motsvarighet i näst-

Prot.
1999/2000:83
22 mars

*Fri- och
rättighetskydd*

an något annat land och som går vida längre än vad den europeiska konventionen för mänskliga rättigheter gör.

Fru talman! Slutligen finns det en ganska filosofisk reservation av kd lagd till betänkandet. Det finns mycket att säga om denna. Men på min korta talartid, och alla har ganska modest tid i den här debatten, hinner jag inte gå in på många detaljer. Det står bl.a. att man ska göra familjen till rättssubjekt. Vad är det egentligen man menar? Ska vi ha förhållanden liknande dem i Kuwait? Där har man familjen som rättssubjekt, och fadern som familjens överhuvud utövar därmed familjens rösträtt.

Vad är det man menar? Vilken familj är det? Vem har rätt att definiera sig som familj, ensamstående med barn? Jag förstår att man menar mamma, pappa, barn. Men hur är det med ett samboförhållande eller ett partnerskapsförhållande med två av samma kön som bor ihop? Hur vill man definiera familjen, och hur skulle det vara? Man säger i reservationen att man ska lägga de etiska värdena i den västerländska kulturtraditionen till grund för grundlagen i stället för rättspositivism. Men att definiera familjen som rättssubjekt verkar ganska unikt och ganska speciellt. Jag undrar vad kd egentligen menar med detta.

Fru talman! Med undantag för mitt bifall till reservation 2 yrkar jag i övrigt bifall till utskottets hemställan i betänkandet i dess helhet.

Anf. 72 INGER RENÉ (m) replik:

Fru talman! Den första frågan som Kenneth Kvist tog upp var att vi ville stärka arbetsgivaren gentemot löntagarna. Det gäller den negativa föreningsrätten. Där torde vi vara överens att Europakonventionen ska råda. Arbetsdomstolen har också i flera fall dömt på det sättet i Sverige.

Det trista är bara att praxis på många håll har blivit att man på olika sätt undergräver Europakonventionens beslut om den negativa föreningsrätten. Det gäller t.ex. utbetalning av a-kassa, där de som inte är med i en fackförening släpar efter och får vänta länge på sina a-kassepengar. Det finns också andra typer av obstruktion till den lagstiftning som faktiskt gäller.

Den andra frågan som Kenneth Kvist tog upp gäller skyddet av äganderätten och näringsfriheten. Vi begär att man ska göra en samlad översyn av grundlagen när det gäller de här frågorna. Vi tar särskilt upp det faktum att det finns fler äganderättsliga objekt som i dag behöver skydd. Det gäller dem som jag räknade upp under de immateriella tillgångarna. Man måste fundera över om inte dessa också behöver ett grundlagskydd.

Anf. 73 KENNETH KVIST (v) replik:

Fru talman! Det är helt klart att linjen i reservationerna och argumentationen entydigt går ut på att man ska stärka rättigheterna för dem som har tillgångar. Däremot ska det vara lättare för människor att gå ur fackföreningarna. I förlängningen ska det också därmed vara lättare för arbetsgivare att t.ex. inte sluta kollektivavtal. Det ligger i linje med detta resonemang.

Utskottsmajoriteten menar att den negativa föreningsrätten *är* tillgodosedd genom rättspraxis. Den står inte i bokstaven i den europeiska konventionen, utan den har uttolkats såsom en konsekvens av den posi-

tiva föreningsfriheten av domstolen i Haag. Detta har också följts i svensk rättspraxis i Arbetsdomstolen.

Äganderätten har ett starkare skydd i vårt land än vad den har eljest och i den europeiska konventionen för mänskliga rättigheter. Det finns ingen anledning att ytterligare stärka den, för egentligen är äganderätt på sätt och vis också en grund för övermakt. Äganderätt till vissa tillgångar är den enes rätt att disponera t.ex. kapitaltillgångar, och den ger därmed makt över andras arbete och andras liv. På det viset grundlagsfäster man på sätt och vis ojämlikheten i samhället.

Anf. 74 INGER RENÉ (m) replik:

Fru talman! Kenneth Kvist säger sig läsa in saker i våra reservationer som får stå för honom själv.

Som en konklusion kan man säga att det är riktigt att vi inte alltid sätter statens rätt framför den enskilda människans rätt. På det sättet är jag övertygad om att vi på ett markant sätt skiljer oss från Vänsterpartiet och dess ideologi. Det är riktigt – jag menar att vi också ska göra det.

Jag vill ställa en fråga till Kenneth Kvist om den negativa föreningsrätten: Tycker han och Vänsterpartiet att det är riktigt att när det gäller människor som valt att ställa sig utanför, dvs. som har använt sin rätt till en negativ föreningsrätt, så sölas det med en del av de förmåner som de skulle ha haft om de hade ingått i ett kollektiv av något slag?

Anf. 75 KENNETH KVIST (v) replik:

Fru talman! Det är orätt om det handlar om lagstadgade rättigheter. Däremot kan jag förstå att så blir fallet om en organisation utverkar vissa förmåner för sina medlemmar. Den som ställer sig utanför gemenskapen då kanske inte är den mest prioriterade när det gäller att få ut förmånerna. Men är det laglig rätt ska den gälla lika för alla, oavsett föreningstillhörighet.

Jag läser nog inte in, eller ens pläderar för, statens rätt mot enskilda. Äganderätten handlar ju också om relationen mellan enskilda, om vi tänker närmare på det. Vissa egendomar ger nämligen makt över andras arbete och liv. De ger makt över användningen av samhälleliga resurser med konsekvenser för miljön, och därmed också konsekvenser för andra medborgares eller invånares miljö.

Detta gör att en väldigt stark äganderätt också ger svårigheter för det allmänna och för de gemensamma intressena att göra sig gällande mot starka enskilda makthavare i samhället. Motsättningen gäller alltså inte riktigt att vi värnar statens rätt emot enskilda. Snarare värnar vi de breda folklagrens rätt mot vissa, mycket starka, enskilda.

Anf. 76 INGVAR SVENSSON (kd):

Fru talman! Det finns tre viktiga fundamentala och sammanhängande kriterier för demokratin: människovärdet med de grundläggande fri- och rättigheterna, majoritetsstyret och hänsynen till minoriteter. Denna demokratisyn är värdegrundad. Demokratin är alltså inte något teknokratiskt system för beslutsfattande. Ett styre där majoriteten kränker, hotar eller eliminerar minoriteter, eller där en majoritet tolererar sådant, är därför ingen demokrati.

Prot.

1999/2000:83

22 mars

*Fri- och
rättighetsskydd*

Betänkandet fokuserar på fri- och rättighetstänkandet som det utvecklats i Sverige och som det i vissa fall skulle kunna vidareutvecklas. Det här är centrala frågor som borde diskuteras i många sammanhang i det offentliga samtalet; inte bara under sju sekunder i en TV-intervju. Frågeställningarna är inte alltid enkla. De är tvärtom tämligen ofta abstrakta, men – och det är ett viktigt men – de är centrala och grundläggande för umgänget mellan den enskilde och det offentliga och faktiskt i grunden också mellan enskilda. Alldeles speciellt viktiga är de i orostider där värdegemenskapen utsätts för påfrestningar. Det är i stormen som rotsystemet prövas.

Fru talman! Det finns i dag en del oroande influenser som vill bortse från den grundläggande synen på människan. Därför är det viktigt att vårt fri- och rättighetstänkande är sammanhängande och tydligt, och framför allt att vi tydligt och klart vågar argumentera för det.

Jag erinrar mig ett par meningar av Dag Hammarskjöld. På ett ställe i boken *Vägmärken* skriver han: Dåren ropade på torget, ingen stannade för att svara. Så bevisades det att hans teser var oemotsägliga.

En sådan utveckling kan och får inte inträffa när det gäller vår demokratisyn och vår syn på medmänniskan och hennes fri- och rättigheter. Vi måste svara dåren, eller dåarna!

Fru talman! Omtanke börjar hemma. Så skulle man kunna översätta ett bevingat engelskt uttryck. Det är i de nära relationerna som människovärdet och fri- och rättigheterna införlivas i vårt tänkande och i vår syn på medmänniskan och hela samhället. De första uppväxtåren är extra viktiga. Moderna kriminologer har på den senaste tiden upptäckt vad som sedan urminnes tider varit en levande kunskap hos föräldrar, nämligen att uppfostran faktiskt har betydelse. Föräldrarnas allra viktigaste uppgift utöver den kärleksfulla omtanken är att vidarebefordra ett värdetänkande, en värdesyn och en människosyn.

Fru talman! Men det räcker förstås inte. Det omgivande samhället bör också medverka och stödja föräldrarna i deras arbete med värdeöverföringen. Förskola, skola och övriga samhällsliga institutioner bör ta ett stort ansvar på det området. Jag betonar att även det civila samhället borde känna sitt ansvar. Det är ofrånkomligt att medierna t.ex. har ett alldeles särskilt ansvar för värdeinternaliseringen.

Fru talman! Lagstiftaren har förstås ett ansvar bl.a. genom att lagstiftningen fokuserar och argumenterar för värdefrågorna. Lagstiftningen är faktiskt också opinionsbildande, och inte bara krasst inriktad på rättsliga grunder. De s.k. målsättningsstadgandena i regeringsformens 1 kap. 2 § är ett exempel på detta. Där talas det om respekt för människans lika värde och om frihet och värdighet, etc.

Paragrafen kan inte användas för rättsligt grundade krav i sig. Den pekar dock ut viktiga mål, och påverkar därmed indirekt tilliten och värdegemenskapen i samhället.

Fru talman! Lagar mot olika företeelser har förstås en substantiell effekt i och med att de pekar ut vad som är oacceptabelt i ett samhälle och anger sanktioner mot ett sådant beteende. Den allmänpreventiva effekten är även den en del i värdeupbyggnaden i samhället.

Rättskänsla och vad som är rättvisa utvecklas i detta samspel. Lagstiftaren, dvs. vi här, har med andra ord ett stort ansvar för att som det så vackert heter implementera en god etik i lagar och beslut.

Fru talman! Vi kristdemokrater har ett antal år drivit kravet på en effektivare lagstiftning mot rasistiska organisationer. Faktiskt visade det sig vid en närmare analys att den lagstiftningstekniken är användbar även mot övriga kriminella organisationer. Vad det handlar om är möjligheten att kriminalisera enskilds deltagande i eller stöd till kriminella organisationer, t.ex. rasistiska eller maffiainriktade organisationer. Lagkriterierna för sådana grupper blir avgränsade så att det måste vara uppenbart att de ägnar sig åt våld, hot eller tvång.

Förre JK Hans Stark gjorde en utredning som levererades 1991. Den är en god grund för en sådan lagstiftning. Tyvärr har vi varit ensamma i riksdagen om att driva förslag om en sådan lagstiftning. Men häromåret bytte i alla fall justitieministern fot och medgav att det behövs en utredning kring denna frågeställning. Det är bra. Här i kammaren har hon sagt att en sådan lagstiftning är en tänkbar möjlighet. Vi får hoppas att utredningen ser seriöst på de här frågeställningarna.

Vi kristdemokrater har en motion från hösten 1998 i frågan, men vi avvaktar utredningens förslag.

Fru talman! Regeringsformen tillförsäkrar med smärre undantag endast medborgarna fri- och rättigheter, uppräknade i 2 kap. 1 § i regeringsformen, i förhållande till det allmänna. Det är i relationen mellan det enskilda och det allmänna som man garanterar fri- och rättigheter. Däremot tillförsäkras enskilda inte några fri- och rättigheter i förhållande till andra enskilda eller enskilda rättssubjekt, t.ex. företag eller organisationer.

I denna del kan det inte anses råda full parallellitet mellan regeringsformen och Europakonventionen. Denna konvention kan antas ålägga konventionsstaterna viss skyldighet att genom lagstiftning trygga vissa fri- och rättigheter även mellan enskilda.

Fru talman! Enligt min mening vore det värdefullt att utreda även om fri- och rättigheter mellan enskilda borde grundlagsfästas och inte som nu i huvudsak inriktas på förhållandet mellan den enskilde och det allmänna. En sådan grundlagsfäst rätt skulle stärka Sverige som rättsstat.

Fru talman! Utskottsmajoriteten konstaterar att det inte är praktiskt möjligt att i en grundlag ta in en generell reglering av skyddet för mänskliga fri- och rättigheter såvitt avser förhållandet mellan enskilda. Nåja, det är en sanning med modifikation. I regeringsformens 2 kap. 3 § skyddas t.ex. medborgarens personliga integritet i förhållande till automatisk databehandling, och såvitt jag begriper och förstår gäller det inte enbart allmänna register. I 2 kap. 14 § begränsas föreningsfriheten för sammanslutningar som ägnar sig åt förföljelse av folkgrupp. Så nog är det möjligt att ta in regleringar av det slaget i regeringsformen och grundlagen, dvs. mellan enskilda eller enskilda rättsobjekt. Det är mer en fråga om att vilja än att kunna.

Fru talman! Denna frågeställning anknyter faktiskt till frågan om diskrimineringsförbud, som tas upp i vissa motioner. Antagligen inser inte reservanterna på dessa punkter att ett stöd för min motion hade gynnat deras synsätt. I grunden delar jag uppfattningen om att det ska finnas diskrimineringsförbud på de två områden som tas upp, nämligen sexuell läggning och funktionshinder. I vår mer omfattande motion om en översyn talar vi om ett generellt diskrimineringsförbud. Vi talar om diskrimineringskydd för människans integritet oberoende av religion, ålder, ras,

kön, sexuell identitet, ekonomisk eller social ställning, funktionshinder och etnisk eller politisk tillhörighet.

Nu ska Författningsutredningen titta på formuleringar för dessa områden, men den ska som Kenneth Kvist var inne på koncentrera sig på regeringsformens 1 kap. 2 §, dvs. de s.k. målsättningsstadgandena som jag nämnde tidigare. Sådana formuleringar blir opinionsbildande och är förstås viktiga i sig, men de kommer inte att kunna användas som rättslig grund i en rättslig process.

Att jag inte anslutit mig till reservanterna i reservation 2 om sexuell läggning eller reserverat mig när det gäller mom. 7 om funktionshinder beror på tidsperspektivet för Författningsutredningen. Den har troligen redan för mycket att ta i.

Fru talman! Just det ständigt begränsade tidsperspektivet är ett bekymmer i vårt författningsarbete. Efter ett val funderar ofta regeringen något år på om det behövs förändringar av grundlagen. Så småningom tillsätts en utredning som har en mycket begränsad tid att arbeta på – kanske ett eller ett och ett halvt år. På så sätt blir grundlagsfrågorna behandlade ”styckevis och delt”. Helheten och sammanhanget riskerar att gå förlorade.

Det är bl.a. av den anledningen som vi hösten 1998 lade fram en motion som innebär en totalrevidering av grundlagen sett ur ett rättsnormsperspektiv. Fru talman! En sådan översyn går inte på något år. Kanske får man räkna med att det tar 5–7 år. Jag tror att det är dags att lämna kortperspektivet och jobba med de här frågorna på lite sikt, just för helheten och sammanhanget. Men uppenbarligen är utskottsmajoriteten ännu inte mogen för ett mer långsiktigt tänkande. Men det gläder mig något att moderaterna i sitt särskilda yttrande pekar på att de senare kan tänka sig att tänka något mera långsiktigt.

Fru talman! Grundlagarna, framför allt regeringsformen, utgör den grundläggande rättsnormen. Därför är det centralt att denna rättsnorm är djupt förankrad i den kulturtradition som i sina grunddrag omfattas av svenska folket.

Den nuvarande författningen utgår i hög grad från ett rättspositivistiskt betraktelsesätt, där rätten definieras operationellt, dvs. att rätt är det som lagstiftarna kallar rätt. Men rätten ingår faktiskt som ett undersystem i ett samhälle där de grundläggande värdena – etiken – utgör det sammanhållande bandet. Rättsnormen ska därför ta sin utgångspunkt i det som är etiskt godtagbart. Den bör alltså förankras i den svenska och västerländska kulturtraditionen.

Fru talman! Det är en kristdemokratisk bedömning att en översyn utifrån detta värdeperspektiv vore värdefull i ordets rätta betydelse. Jag ber därför att få yrka bifall till reservation nr 6 om en sådan översyn.

Fru talman! En del av de områden vi berör i vår översynsmotion är också föremål för separata motioner och reservationer, och i konsekvens med det har vi förstås ställt oss bakom dem. Men jag yrkar, som sagt, bifall endast till reservation 6.

Anf. 77 ÅSA TORSTENSSON (c):

Fru talman! Centerpartiet har ställt sig bakom två reservationer, och det har redan yrkats bifall till båda. I övrigt ställer vi oss bakom förslaget till beslut.

Fru talman! Jag skulle trots allt inledningsvis bara vilja instämma i sak i det som Inger René har sagt vad gäller negativ föreningsfrihet och vikten av att man äntligen kommer till skott med den egentligen ganska grundläggande frågan om fri- och rättighetsskydd.

Jag skulle vilja utveckla den del som berör förbud mot diskriminering på grund av sexuell läggning lite ytterligare, sett ur Centersynpunkt.

Fru talman! Det är inte första gången dessa frågor kommer upp i kammaren. Det har, åtminstone så långt jag har kunnat utläsa, pågått under minst fem år. Det är fem års avvaktan. För två tre år sedan började man diskutera om frågorna borde utredas. Det ska fortfarande göras.

Jag skulle trots allt vilja tro att vi är överens. Frågan borde då inte vara om utan hur ett förbud ska genomföras. Det handlar inte om att riksdagen i dag ska ändra på grundlagen, men jag tycker att det vore värdefullt om riksdagen i dag gjorde en tydlig beställning och trots allt pekade med hela handen i en mycket viktig fråga.

Det behövs ett förbud. Just homosexuella är utsatta för systematisk förföljelse, för hat och för ständiga verbala övergrepp som alltid är hotande nära att slå över i ett fysiskt våld och i faktiska övergrepp. Var fjärde homosexuell man har utsatts för våld eller hot om våld. Lesbiska kvinnor utsatts för hot dubbelt så ofta som kvinnor i övrigt.

Fru talman! Jag utgår från att vi naturligtvis inte är oense om frågan i sak. Just därför skulle det vara så värdefullt om vi också kunde manifesteras den enigheten och tala om att vi ska värna homosexuella, bisexuella och transpersoner, tala om att vi inte tänker tolerera de ständiga övergreppen och att vi därför är beredda att ändra i grundlagarna och tala om att vi nu går från ord till handling.

Fru talman! Jag nöjer mig med detta. Jag ställer mig, som sagt, bakom reservation 1 och 2 som det redan har yrkats bifall till.

Anf. 78 HELENA BARGHOLTZ (fp):

Fru talman! Alla människor har vissa gemensamma grundläggande behov. Till dessa hör behov av kärlek, sex, trygghet och gemenskap med andra människor. Kärleken är en viktig drivkraft för såväl personlig som samhällelig utveckling. Min syn är att kärlek och sexualitet mellan människor av samma kön är lika mycket värt som kärlek och sexualitet mellan människor av olika kön. Öppenhet och respekt gentemot homo- och bisexualitet är en förutsättning för att alla ska kunna leva ett värdigt liv oavsett sexuell läggning eller könstillhörighet. Tyvärr visas fortfarande i vårt samhälle en intolerans gentemot homosexuella, bisexuella och transpersoner. Det tar sig uttryck i olika trakasserier. De hätska reaktionerna mot utställningen *Ecce Homo* och det våld som har riktats mot homosexuella och deras möteslokaler, inte minst under det senaste året, talar sitt tydliga språk.

Homo- och bisexuella är män och kvinnor i olika åldrar, med olika etnisk bakgrund, religion och politisk uppfattning. De kommer från olika samhällsklasser, från städer och från landsbygden. Det enda som skiljer dem från heterosexuella är att de har förmågan att älska och känna sexuell attraktion till någon av samma kön.

Självklart ska också transvestiter, transsexuella och andra transgenergrupper omfattas av samma skydd mot diskriminering och våld som homosexuella och bisexuella. Riksdagen har också gjort uttalanden vid

Prot.
1999/2000:83
22 mars

*Fri- och
rättighetsskydd*

flera tillfällen under de senaste ca 30 åren som går i den här riktningen. Men trots riksdagens alla ställningstaganden diskrimineras fortfarande homosexuella, bisexuella och transpersoner.

Tolerans och respekt måste skapas för människors rätt att välja vem de vill leva med, oavsett kön, och att uttrycka sin könstillhörighet som de själva vill, oavsett biologiskt kön. Vi som parlamentariker i Sveriges riksdag bör medverka till att belysa och synliggöra situationen för människor med olika sexuell läggning och könstillhörighet. FN:s konvention om människors lika värde och likhet inför lagen måste efterlevas. Vår strävan bör vara att nå dit där lagstiftningen inte diskriminerar och särskiljer. Så länge en människa inte skadar andra människor eller inskränker en annan människas frihet måste hon eller han ha rätt att välja hur hon eller han vill leva sitt liv och möta tolerans och respekt för detta.

Arbetet med att bekämpa våld, hot och diskriminering mot homosexuella, bisexuella och transpersoner måste bedrivas inte bara i Sverige utan också i internationella forum som Nordiska rådet, EU, FN och Europarådet.

Fru talman! Utskottets majoritet hänvisar i sitt yttrande över den här frågan till att den nyligen tillsatta Författningsutredningen får tilläggsdirektiv med uppdrag att föreslå hur funktionshinder och andra utsatta gruppers delaktighet och jämlikhet i samhället ska komma till tydligare uttryck i regeringsformens 1 kap. 2 §. I uppgiften ingår det också att bedöma om bara personer med funktionshinder ska framhållas eller om också andra grupper uttryckligen ska nämnas i stadgandet. Detta är, enligt min mening, inte tillräckligt. Samhället måste redan nu visa att övergrepp och diskriminering på grund av sexuell läggning inte accepteras. Vi som är reservanter i den här frågan i utskottet är mycket angelägna om att riksdagen klargör att våra grundlagar måste bli entydiga på den här punkten. Därför bör riksdagen redan nu slå fast att ett diskrimineringsförbud ska införas i regeringsformen.

Det är också, fru talman, beklagligt att personer med transsexuell läggning i dag undantas från det diskrimineringsförbud som gäller för personer med annorlunda sexuell läggning. Därför vill vi att regeringen ska presentera ett förslag om förändringar i diskrimineringskyddet som innebär att det också omfattar transpersoner. Europaparlamentet har utfärdat rekommendationer rörande de transsexuella som bl.a. innebär ett lagstadgat förbud mot att dessa diskrimineras i arbetslivet. Svensk lagstiftning bör snarast anpassas till dessa rekommendationer.

Fru talman! En annan typ av diskriminering är den som riktar sig mot dem som vill ha rätten att stå utanför olika sammanslutningar. De är visserligen skyddade genom Europakonventionen. Men det tycks inte hjälpa. Trots att Arbetsdomstolen vid flera tillfällen har gjort klart att en medlem i en facklig organisation har rätt att lämna organisationen på egen begäran händer det fortfarande att fackliga organisationer nekar eller hindrar medlemmar som begär utträde. Det finns också fackliga organisationer som försöker hindra en arbetsgivare som vill anställa någon som inte tillhör facket. Självklart ska regeringsformens fri- och rättighetskatalog innehålla skydd för den enskildes rätt att stå utanför en organisation. Därför bör det i grundlagen tydligt framgå att enskilda utan organisationstvång kan ingå icke kollektivavtalsbundna arbetsrättsavtal. Jag stöder naturligtvis utskottsminoritetens krav på att riksdagen hos

regeringen ska begära ett förstärkt skydd för den negativa föreningsrätten. Jag kan inte förstå, fru talman, att inte hela utskottet ställer upp på detta.

Med detta yrkar jag bifall till reservation 1 och 2.

Anf. 79 PER LAGER (mp):

Fru talman! I det här betänkandet har Miljöpartiet två egna motioner. Vi deltar gemensamt med övriga partier, utom kd och Moderaterna, i en tredje motion.

I den ena miljöpartimotionen begär vi ett lagförslag som innebär ett förbud i regeringsformen mot lagstiftning som diskriminerar homo- och bisexuella. Det finns flera områden inom svensk lagstiftning där homo- och bisexuella diskrimineras. Det gäller t.ex. homosexuellt föräldraskap. Med avsikten av ett diskrimineringsförbud menar vi att det är en stor risk för ett slentrianmässigt införande av nya bestämmelser som särbehandlar homo- och bisexuella negativt. Det finns exempel på detta. Det gäller t.ex. förmånerna till totalförsvarspliktiga, handläggning av ärenden om statliga tjänstepensionsförmåner eller statsbidragen för teckenspråksutbildning för vissa föräldrar.

Ett diskrimineringskydd hade kunnat förhindra att dessa diskriminerande bestämmelser hade införts, menar vi.

Fru talman! Det förekommer i dag ett oacceptabelt våld, hot och diskriminering, mot homo- och bisexuella och transpersoner överallt i världen, också här hemma i Sverige. Därför är det så viktigt att vidta konkreta åtgärder nu, bl.a. att införa ett diskrimineringsförbud i regeringsformen.

I den gemensamma motionen, So225, yrkas det på ett tillkännagivande om behovet av ändringar i regeringsformen, tryckfrihetsförordningen och brottsbalkens bestämmelser om kränkning av och hets mot person grundad på tillhörighet till folkgrupp och om skydd mot diskriminering på grund av sexuell läggning. Det innefattar förstås transpersoner som just nu utgör ett olyckligt undantag. Det behövs en anpassning av svensk lagstiftning till Europaparlamentets rekommendation och resolution i dessa frågor.

Majoriteten i utskottet är enligt betänkandet inte beredd att förorda att det införs något diskrimineringsförbud avseende sexuell läggning i regeringsformen eller vidta några andra åtgärder. Man hänvisar bl.a. till Utredningen om översyn av lagstiftningen om olaga diskriminering m.m., Kommittén om straffansvar för organiserad brottslighet m.m. och Författningsutredningen.

Men vi som har skrivit en gemensam reservation utifrån motionen So225 tycker inte att de här åtgärderna är tillräckliga. Därför har Vänstern, Centern, Folkpartiet och Miljöpartiet just en gemensam reservation om våra gemensamma lagstiftningskrav. Därför vill jag särskilt yrka bifall till reservation nr 2.

I en tredje motion vill Miljöpartiet snarast att en nationell handlingsplan upprättas, där staten identifierar åtgärder som ska förbättra främjandet av och skyddet för mänskliga rättigheter i Sverige.

I den här frågan har utrikesministern redan den 31 mars 1999 vid MR-kommissionen i Genève meddelat att den svenska regeringen initie-

Prot.
1999/2000:83
22 mars

*Fri- och
rättighetskydd*

rat arbetet med en sådan nationell handlingsplan. Det var alltså redan den 31 mars 1999.

Den 18 januari i år har statsrådet Lena Hjelm-Wallén i en interpellationsdebatt sagt att regeringen avser att tillsätta en särskild arbetsgrupp med syfte att kartlägga det nationella arbetet med mänskliga rättigheter samt föreslå åtgärder för hur detta kan förstärkas och utvidgas.

Vid samma tillfälle säger Lena Hjelm-Wallén att regeringen senare i vår ska presentera riksdagen en nationell handlingsplan som behandlar frågorna om rasism och främlingsfientlighet.

Fru talman! Jag vet inte i dag hur långt det här arbetet har kommit, om en arbetsgrupp är tillsatt och om vi kommer att få den här informationen till riksdagen. Därför har jag fogat ett särskilt yttrande till betänkandet där jag menar att det är oerhört viktigt att det här arbetet snarast kommer i gång. Jag kan kanske hoppas att den socialdemokratiska representanten här i kammaren kan ge mig något svar på den här frågan. Är en sådan här arbetsgrupp i gång? När startade den i så fall sitt arbete? Och när får vi den här informationen från regeringen?

Anf. 80 MATS BERGLIND (s):

Fru talman! Jag vill börja med att yrka bifall till hemställan i konstitutionsutskottets betänkande KU11 och avslag på samtliga reservationer.

Innan jag går in och kommenterar reservationerna vill jag fästa kammarens uppmärksamhet på att vill man läsa en bra sammanfattning med en bra historik om fri- och rättighetsskydd tycker jag att man ska läsa igenom KU:s betänkande KU11. På ett förträffligt sätt ges här en bakgrundsbeskrivning av framväxten av det svenska fri- och rättighetsskyddet, med början i konungabalken i Magnus Erikssons landslag från mitten av 1300-talet och de vidare stegen genom tiderna framåt. En eloge till vårt kansli som på ett föredömligt sätt har lotsat oss genom den här materian.

Så till några av de reservationer som har uppmärksammats i den här debatten. Den första är reservation nr 1 som handlar om den negativa föreningsrätten.

Jag delar Kenneth Kvists synpunkter i stort sett, även om jag kanske inte gör samma ordval. Men jag tycker att själva andemeningen i reservationen är ett mycket negativt ställningstagande till de fackliga organisationerna och ett fackligt arbete. Jag tycker inte att det stämmer överens med den verklighetsbild som jag har utifrån de erfarenheter jag själv liksom mina vänner och min familj har av hur ett fackligt arbete fungerar.

Jag vill inte på något sätt påstå att det inte skulle begås några som helst fel eller ha gjorts misstag, men själva andemeningen och själva den grundläggande principen för det fackliga arbetet är inte att ställa till ett elände för vare sig någon privatperson eller något företag. Tvärtom, hela deras ambition bygger på att få ett väl fungerande samarbete och få företag att leva så bra som möjligt.

I betänkandet står det att det har funnits en kommitté som har tittat över den negativa föreningsrätten. Man skriver så här på s. 23: "Kommittén ansåg att de personer eller organisationer mot vilka en skyddsregel i grundlagen för den negativa föreningsfriheten skulle verka borde ha rätt

att någorlunda detaljerat få veta vilka handlingar från deras sida som är förbjudna.”

Jag menar att det inte är så märkligt om man i ett arbetslag, där någon står utanför ett fackligt medlemskap och ändå drar nytta av det fackliga arbetet, som arbetskamrat försöker övertyga om att det är rätt och riktigt att alla ska vara med och stå för sin del när det gäller avgifter och även det man har att tjäna på att vara fackligt ansluten. Men var går gränsen?

Naturligtvis är det ingen som säger att man får hota eller tillgripa våld för att få någon med. Jag har aldrig hört talas om att det förekommer i modern tid. Men vad är skillnaden mellan att övertyga någon om att man ska gå med till att säga att det är en påtryckning som inte skulle vara giltig i det här avseendet?

Låt mig ge ett exempel med en arbetsgivare. Jag har själv ungdomar som har kommit ut i arbetslivet alldeles nyligen, och en arbetsgivare sade: Jag hoppas att du går med i den fackliga organisationen, för vi har ett väldigt bra samarbete med de fackliga organisationerna här på arbetsplatsen. Jag anser att det är bra om alla är med. Det var inget krav, det var inget hot. Det var bara ett konstaterande. Var går gränsen?

En arbetsgivare meddelar en annan ung människa: Om du tänker gå med i facket så sköter vi om att fackföreningsavgiften dras på lönen, för det har vi gjort upp om. En välvillig inställning.

Arbetsgivare är i dag positiva till att ha arbetstagare som är fackliga medlemmar och fackligt engagerade. Det är den andra sidan av den bild som Inger René m.fl. försökt göra gällande. Jag tycker att det är viktigt att i den här diskussionen försöka få någon slags balans över hur det vanligtvis går till.

När det gäller reservation nr 2 är jag mer bekymrad, för i sak är vi alla så överens om att diskriminering på grund av sexuell läggning icke får förekomma. Det vi däremot inte har samma åsikt om är på vilket sätt detta ska förhindras. Räcker det med den nuvarande lagstiftningen, behöver den nuvarande lagstiftningen skärpas eller ska detta skrivas in i grundlagen?

Jag vill med bestämdhet säga emot det bl.a. Åsa Torstensson gör gällande i sitt anförande, att ett grundlagsskydd skulle avhjälpa det våld som förekommer mot homosexuella och andra. Jag menar att våld på det sätt som Åsa Torstensson beskriver är avskyvärt. Det är förbjudet redan i dag. Det blir ingen förändring av att man skriver in det i en grundlag.

Detta är en oerhört allvarlig fråga. Den har tagits på mycket stort allvar från regeringens sida. Den sittande Författningsutredningen har fått tilläggsdirektiv att ta med frågan om funktionshindrades och andra utsatta gruppers delaktighet och jämlikhet i samhället. Det finns inte någon som helst anledning att tro att Författningsutredningen skulle vilja slippa undan eller ducka undan för frågan. Jag är helt övertygad om att alla som ingår i utredningen är lika angelägna om att få ut den bästa möjliga lagstiftning som behövs för att denna diskriminering ska stävjas på bästa sätt.

Det finns ett antal reservationer om hur man ska se på författningen som sådan. Jag ska kommentera reservation nr 6 av Ingvar Svensson. Han vill ha en total översyn över regeringsformen.

Svensk tradition bygger mycket på gedigna utredningar som ligger till grund för ställningstaganden innan beslut fattas i regering och riks-

Prot.
1999/2000:83
22 mars

*Fri- och
rättighetskydd*

dag. Det finns vissa klara skiljelinjer när det gäller hur man ser på olika frågor i olika partier. Därför går det inte alltid att tillsätta en utredning för att sopa meningsskiljaktigheterna under mattan. Jag tänker i första hand på att det finns olika ståndpunkter när det gäller en författningsdomstols vara eller icke vara. Det är inte i första hand detta en utredning behöver titta på, utan det gäller själva ställningstagandet om det ska finnas en rättslig instans som ska överpröva politiska beslut eller ej. Där står vi fast i våra ståndpunkter.

Jag hoppas att jag har kommenterat det viktigaste i betänkandet.

Anf. 81 HELENA BARGHOLTZ (fp) replik:

Fru talman! Jag vill bemöta två synpunkter som Mats Berglind har fört fram i grundlagsfrågan när det gäller den negativa föreningsrätten och hur man ska skydda de homosexuella.

Jag vill peka på att Mats Berglind kanske har en alltför positiv bild av facket – naturligtvis beroende på hans politiska tillhörighet. Men jag vill också peka på att facket för närvarande förlorar många medlemmar. Det torde inte vara obekant. Det kan möjligen försvåra hur facket vill styra verksamheter på arbetsplatser.

Vi hade ett mycket uppmärksammat ärende i konstitutionsutskottet förra året. Det handlade om Torgny Gustafsson som drabbades mycket hårt så sent som i slutet av 1980-talet på grund av fackets krav på honom att sluta kollektivavtal trots att han hade anställda som inte var intresserade och han själv inte var intresserad av det. Det torde väl Mats Berglind inte ha glömt.

Sedan var det frågan om ett grundlagsfäst diskrimineringsförbud mot homosexuella. Jag ingår i Författningsutredningen. Den skrivning som finns i direktiven anser jag inte vara särskilt betryggande. Det står att det är en uppgift för utredningen att också bedöma om andra grupper utöver de funktionshindrade ska nämnas i stadgandet. Jag kommer naturligtvis att arbeta för detta, men det finns ingen garanti för att en utredningsmajoritet kommer att göra det.

Anf. 82 MATS BERGLIND (s) replik:

Fru talman! Min bild av facklig verksamhet i dag bygger inte på att jag är socialdemokrat eller inte skulle vara det. Jag har helt enkelt en verklighetsuppfattning där jag har träffat medlemmar och mina egna ungdomar som har berättat hur det fungerar. Den bild som en del framför att facket mer eller mindre utövar utpressning mot sådana som vill gå ur facket eller bara vill vara med i a-kassan stämmer inte. Det kan säkert ha förekommit, men det är i så fall ett undantag. Det är klart att det kan göras fel, men den generella bilden är en annan. Den kan behöva komma fram i en sådan här debatt för att göra den lite mer balanserad.

Sedan var det fallet Gustafsson i KU förra året. Av domstolsutslaget framgick det att Gustafsson i det aktuella fallet hade haft möjlighet att tillmötesgå de fackliga kraven utan att ansluta sig till en arbetsgivarorganisation, nämligen genom att teckna ett s.k. hängavtal. Det har varit en strid, det finns ett domstolsutslag, och gällande lag tillgodoser frågan att ha rätt att stå utanför. Det har inte ställts något krav på att gå med.

Sedan var det frågan om den utredning som ska ta upp trakasserier mot homosexuella. Jag är övertygad om att Helena Bargholtz och många

fler i utredningen har samma uppfattning om hur viktigt det är att frågan belyses i utredningen.

Anf. 83 HELENA BARGHOLTZ (fp) replik:

Fru talman! Eftersom Mats Berglind är så övertygad om att utredningen kommer att landa rätt, hade det varit värdefullt om man från socialdemokratiskt håll hade understrukt vikten av detta genom att ställa upp på vår reservation i frågan. Det är en viktig signal till de grupper som är berörda. Jag antar att vi alla har fått uppvaktningar från personer med dessa läggningar som känner att de behöver ett starkare skydd.

Anf. 84 MATS BERGLIND (s) replik:

Fru talman! Den reservationen landar inte riktigt i samma förutsättningslösa utredningsarbete som föreslås i texten. Därför tycker jag att ställningstagandet räcker gott. Ingen kan tvivla på ambitionen hos alla berörda.

Anf. 85 KENNETH KVIST (v) replik:

Fru talman! Jag noterar att Mats Berglind och jag i princip har samma uppfattning om den negativa föreningsrätten. Den behöver inte förstärkas. Mats Berglind ger bra situationsbilder av hur det normalt sett och under arbetsfredliga förhållanden fungerar ute i svenskt arbetsliv. Vi vet att det finns undantag, men det är ändå viktigt att den bilden också kommer fram.

Jag kanske hade ett annat språkbruk. Jag kände mig något provocerad av den tydlighet som kom fram i den högerborgerliga ståndpunkt som lades fram av Inger René, nämligen att stärka äganderätt men försvaga fackets inställning.

Fru talman! Jag är överens med mycket av det Mats Berglind säger om de homosexuella rättigheter, men jag undrar ändå. Han säger att vi kan ha olika värderingar om huruvida det räcker med nuvarande lagstiftning eller inte. Men jag tror att det är uppenbart att det inte räcker med nuvarande lagstiftning. Per Lager visade att nya regler och lagar antas som verkar i diskriminerande riktning mot homosexuella. Jag tror att utredningsuppdraget är en aning begränsat när det ska gälla 1 kap. 2 §. Kanske skulle man kunna titta på formuleringar inom ramen för 2 kap. om fri- och rättigheter när det gäller skydd mot diskriminering.

Jag vet inte varför denna räddhåga finns, därför att jag vet att socialdemokratin naturligtvis är ett vidsynt, tolerant och öppet parti i dessa sammanhang som egentligen borde hamna på samma ståndpunkt som reservanterna.

Anf. 86 MATS BERGLIND (s) replik:

Fru talman! Jag har egentligen inget annat svar till Kenneth Kvist än det som jag alldeles nyss gav till Helena Bargholtz när det gäller diskriminering av homosexuella.

Jag förstår inte att utredningen skulle kunna vara förhindrad att ta den här frågan på djupaste allvar och göra de bedömningar som man har rätt till. Min erfarenhet är att sådana här utredningar är väldigt självständiga och fullt kapabla att verkligen bestämma sig för vilka frågeställningar

Prot.
1999/2000:83
22 mars

*Fri- och
rättighetskydd*

som ska tas upp inom de direktiv som har sagts ska gälla. Därför är det väl bra att direktiven är skrivna så öppet att utredningen har möjlighet att tolka dem på, som jag tycker, bästa sätt.

Anf. 87 KENNETH KVIST (v) replik:

Fru talman! Nu blev det en diskussion om vilken diskussion utredningen ska föra, och det kanske är onödigt.

Jag kan se att vi kanske inte ligger så långt ifrån varandra i sak. Därför hade det väl varit på sin plats att reservationens text hade haft en utskottsmajoritet bakom sig för att verkligen slå ett slag för tolerans och öppenhet i det svenska samhället.

Anf. 88 MATS BERGLIND (s) replik:

Fru talman! Jag tror att vi är helt överens om inriktningen på utredningens arbete, så det här känns lite grann som striden om påvens skägg. Jag hoppas bara att det kommer kloka beslut, vilket jag utgår från att det gör, från utredningens sida i de här svåra frågorna.

Anf. 89 INGER RENÉ (m):

Fru talman! Jag sade tidigare att jag ställer mig bakom våra tre reservationer. Jag vill nu göra det lite mer substantiellt genom att yrka bifall också till reservation 3. Det är bäst att jag säger att det inte har något med dagens debatt att göra, utan det handlar om en helt annan fråga.

Jag har också en mycket ljus bild av facket, kanske för att jag har varit fackligt aktiv tidigare, och jag är inte socialdemokrat. Det finns en ljus bild alldeles självklart, och den ljusa bilden är den som är den primära. Men det finns också en mörk bild. Trots att Arbetsdomstolen har gjort klart att man kan stå utanför fackliga organisationer, finns det ändå verksamheter eller tillfällen som ställer upp hinder för den som vill utträda eller som skapar svårigheter för arbetsgivare som vill anställa någon som inte är fackligt ansluten. Det är därför, Mats Berglind, som vi begär förstärkt skydd för den negativa föreningsrätten.

Den ljusa bilden är den vanliga. Men det förekommer alltså också en negativ bild, och det är den som vi vill utrota, skulle man kunna säga.

Anf. 90 MATS BERGLIND (s):

Fru talman! Helt kort till Inger René: Jag är faktiskt uppriktigt glad över att det blev en mer nyanserad bild av hur förhållandet mellan fackliga organisationer och dess medlemmar samt arbetsgivare fungerar i dag. Det tycker jag var nödvändigt.

Till själva huvudfrågan: Som jag refererade till tidigare anser den kommitté som har sett över detta att de personer och organisationer mot vilka en skyddsregel i grundlagen för den negativa föreningsfriheten skulle verka borde ha rätt att någorlunda detaljerat få veta vilka handlingar från deras sida som är förbjudna. Det vore trevligt att få höra om det finns några exempel som Inger René kan ta upp.

Detta att man fördröjer a-kassa för att man har gått ur facket osv. är definitivt inte något som jag försvarar. Det tycker jag är helt fel, och det vore dessutom regelvidrigt om man skulle gå vidare med den saken. Men det finns ju andra mer tójbara frågeställningar som jag tog upp i mitt

anförande, t.ex. arbetskamrater som vill övertyga om att alla ska vara med i facket av solidaritetsskäl. Var går gränsen? Har Inger René någon uppfattning om det?

Prot.
1999/2000:83
22 mars

Anf. 91 INGER RENÉ (m):

Fru talman! Nej, Mats Berglind, jag har naturligtvis inga exempel som jag kan stå och dra här i talarstolen. Men vi vet att det förekommer trakasserier på arbetsplatser, och vi begär en utredning i detta ämne. Det är inte något som vi tillsammans kan lösa i dag, utan en utredning bör titta på frågan.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades under 14 §.)

Offentlig upphandling

9 § Offentlig upphandling

Föredrogs

finansutskottets betänkande 1999/2000:FiU16
Offentlig upphandling.

Anf. 92 GUNNAR AXÉN (m):

Fru talman! Detta betänkande behandlar 20 motioner från den allmänna motionsperioden som på olika sätt berör offentlig upphandling. Det borde vara en fråga av stor vikt mot bakgrund av att den offentliga sektorn varje år upphandlar varor och tjänster för ca 400 miljarder kronor, vilket motsvarar närmare en fjärdedel av Sveriges bruttonationalprodukt. En effektiv och väl fungerande konkurrensupphandling kan därför spara väsentliga summor pengar.

Nämnden för offentlig upphandling har utvärderat lagen om offentlig upphandling och kommit fram till att den bidragit till en årlig nettobesparing på 3,3 miljarder kronor med bibehållen kvalitet. Nämnden för offentlig upphandling anser dock att det fortfarande finns en betydande besparingspotential på ytterligare 15–20 miljarder kronor. Detta belyser hur viktigt det är med en väl fungerande konkurrensupphandling och att en större del av den offentliga sektorn utsätts för konkurrens.

För att ta ett belysande exempel har man i min egen hemkommun, Norrköping, som vi besökte i förra veckan, sedan några år tillbaka frångått den ordning som innebär att i princip all verksamhet med undantag för myndighetsutövning upphandlades i konkurrens. Resultatet av detta visar sig i dag i form av ett kraftigt ökande underskott i den kommunala ekonomin. I mitt landsting, Östergötlands, har man i stället satsat på en ökad konkurrensupphandling, vilket lett till att man i dag har fått god ordning på en tidigare dålig ekonomi.

I flera avseenden har upphandlingskommittén i sitt delbetänkande lagt fram förslag om förändringar av lagen som kommer att bidra till en bättre fungerande upphandling. Idéerna om affärsmässighet, konkurrens och icke-diskriminering, som ligger till grund för lagen om offentlig upphandling, måste förverkligas. Därför är det ytterst angeläget att åstadkomma en skärpt lagstiftning med effektiva sanktionsmöjligheter, vid-

gade möjligheter att överklaga felaktiga beslut, talerätt för sammanslutningar av företagare samt en tillsynsmyndighet som har erforderliga resurser, initiativrätt och befogenheter att ingripa då fel begås vid offentlig upphandling.

Lagen om offentlig upphandling ger i dag möjlighet att dela upp större upphandlingar i mindre delar för att öka möjligheten för företag av olika storlek att delta i anbudsgivningen och därmed öka konkurrensen. Det är också viktigt att den pågående översynen av lagen leder fram till regelförenklingar i upphandlingar under tröskelvärdena och klargöranden om hur man i upphandlingar kan underlätta för små och medelstora företag att delta.

Drygt hälften av alla anmälningar till Konkurrensverket riktar sig mot kommuner, landsting och statliga organ. En del handlar om hur kommuner och landsting gynnar sina egna förvaltningar och bolag vid upphandlingar. En allt större del gäller den offentliga sektorns ohämmade expansion på den öppna marknaden, hur skattesubventionerade kommunala bolag med dumpade priser konkurrerar ut privata småföretagare.

Konkurrensverkets möjlighet att ingripa med hjälp av konkurrenslagen är i det närmaste obefintlig. Konkurrenslagen gäller för företag och är inte tillämplig för den offentliga sektorns konkurrensnedvridning. Det finns stora brister i konkurrensneutralitet mellan offentlig näringsverksamhet och privata bolag. Dessa brister kan och behöver åtgärdas genom skärpta krav på upphandlingar, redovisningar och affärsmässighet.

Offentlig verksamhet har ofta inte anpassat sin kostnadsredovisning till vad som krävs i en konkurrenssituation. Det är därför vanligt att olika verksamheter drivs integrerat inom samma förvaltning eller bolag. Risken är då påtaglig att den konkurrensutsatta delen av verksamheten subventioneras av den icke konkurrensutsatta verksamheten. I vissa fall tycks myndigheters agerande främst syfta till att öka myndighetens intäkter. Det gäller t.ex. när kommunala aktörer säljer tjänster på den konkurrensutsatta marknaden utan att låta den del av verksamheten som tillhandahålls av kommunen eller landstinget utsättas för konkurrens.

Det finns flera åtgärder som kan och bör vidtas för att råda bot på dessa felaktigheter. För det första bör en lagstadgad utmaningsrätt införas i lagen om offentlig upphandling. Den ska innehålla en skyldighet för kommunen att upphandla all verksamhet förutom myndighetsutövning i konkurrens när en företagare så begär. Enskilda företag ges på så sätt en möjlighet att utmana den offentliga sektorns verksamheter. Förutom ökad effektivitet och bättre hushållning med skattebetalarnas pengar öppnas stora möjligheter till fri företagsamhet inom det som tidigare har varit offentliga monopol.

Vidare bör inte skattesubventionering av offentlig näringsverksamhet få förekomma. En lag om konkurrensneutralitet vid offentlig prissättning bör införas med krav på att offentlig näringsverksamhet redovisas skild från annan verksamhet.

I lagen om offentlig upphandling bör det införas en regel som gör offentlig näringsverksamhet olaglig om den inte förmellt beslutats av riksdag, landstingsfullmäktige eller kommunfullmäktige. Lagen om offentlig upphandling bör vidare kompletteras så att det införs ett lagkrav om att all verksamhet där förutsättningar finns ska upphandlas i konkurrens.

Genom dessa förändringar kan vi både åstadkomma en offentlig upphandling som leder till en bättre hushållning med skattemedel och ett bättre klimat för företagande. Jag instämmer därmed både i den gemensamma fyrpartireservationen och den moderata reservationen. Men för tids vinnande yrkar jag bifall endast till den förstnämnda, reservation 1.

Prot.
1999/2000:83
22 mars

Offentlig upphandling

Anf. 93 PER LANDGREN (kd):

Fru talman! Vi vet alla att den offentliga upphandlingen i kommuner och landsting och i staten betingar ett mycket stort värde. Det har talats om 400 miljarder kronor i betänkandet. Det finns också en oerhört stor besparingspotential om den kan ske på ett effektivt och bra sätt. Det behövs också en begriplig och lättfattlig svensk policy för offentlig upphandling likaväl som det behövs enhetliga regler inom hela den gemensamma marknaden EU. Affärsmässighet och konkurrens ska kunna komma till stånd utifrån en etisk bas med förbud mot s.k. otillåten direktupphandling och mot diskriminering. Det ska dessutom finnas ett stöd för enhetliga miljökrav inom hela den gemensamma marknaden.

Nu gällande regler är svåröverskådliga och har en hög detaljeringsgrad. En god redovisning måste krävas av offentliga upphandlare – kommuner, landsting, bolag etc. – för valet av leverantör. Kvalitetsaspekter, och inte bara det lägsta budet, bör ges större tyngd. De små och medelstora företagens möjligheter att delta i upphandlingen behöver också underlättas. En samordning av inköp snöper de mindre företagens möjligheter att delta.

Den offentliga upphandlingen behöver också följa med i den tekniska utvecklingen och ske elektroniskt så att små företag i kommunerna har goda möjligheter att ta del av förfrågningar och anbud. Klara instruktioner om tröskelvärden och lagenliga möjligheter till uppdelning av delkontrakt behöver vidare presenteras i lättfattlig form, också på nätet. Utvidgningen av kretsen som har rätt att klaga på upphandlande enheter behöver lagfästas.

Nu finns det en utredning som betänkandet hänvisar till, och den utredningen är på god väg. Den visar goda ambitioner att förbättra regelverket och få en effektiviserad praxis över hela landet. Men de förhoppningarna hindrar inte att det från riksdagen bör finnas ett rejält tryck på regeringen som ska lägga fram förslaget så att det också blir bra efter en sedvanlig remissbehandling av utredningen.

Sedan tycker jag också som jag har sagt förut, det är något av en favorit i repris, att den offentliga upphandlingen och besparingspotentialen osv. måste ses i ett större sammanhang än det svenska. Det är den gemensamma marknaden som gäller, och där handlar det om att den integrerade ekonomin, den sammanflätade ekonomi som vi vill ha i Europa, är ett medel och inte ett mål i sig. Den är ett medel för att skapa ett stabilt och fredligt Europa. Den ekonomiska integrationen ska leda till ett ömsesidigt beroende länderna emellan.

Det är alltså mot den bakgrunden, de fyra friheterna och icke-diskrimineringsregeln i dokument inom EU med öppenhet, konkurrens, affärsmässighet, objektivitet osv., som integrationen ska förverkligas. Ett direkt resultat av detta är den europeiska gemenskapens lagstiftning om offentlig upphandling. Så även i fråga om ett sådant ämne som offentlig upphandling finns det ett djupare syfte för ett mer samordnat och natur-

ligtvis mer effektivt Europa, och till syvende och sist går det ut på fred och samexistens.

Anf. 94 LENA EK (c):

Fru talman! Åhörare och ledamöter! Vi har tidigare hört att den ofantliga – den offentliga ofantliga – upphandlingsvolymen är ca 400 miljarder kronor, och att det är nästan en fjärdedel av bruttonationalprodukten. Vi har också hört att besparingar på nästan 3,3 miljarder kronor har nåtts genom de nya reglerna utan kvalitetsförsämringar.

Det är ett fantastiskt resultat, det är alldeles självklart. 3,3 miljarder kronor är väldigt mycket pengar som man kan använda på ett förnuftigare sätt. Och det finns ytterligare besparingspotential. Besparingar inom den offentliga sektorn blir nödvändiga också framöver. Arbetslöshet, ökad sjukfrånvaro, behov i vård, skola och omsorg och en åldrande befolkning gör det här nödvändigt. Hela ekvationen kan inte lösas genom tillväxt.

Besparingspotential finns det fortfarande – utan risk för kvalitetsförsämringar. T.ex. är marknaden för skötsel av grönytor i Sverige beräknad till 22 miljarder kronor. Upphandlingar som genomförts i några kommuner visar vinster för det offentliga på över 30 %. Så kan man ju fortsätta.

Samtidigt är det viktigt för företaget att den här upphandlingen finns och att den sköts på ett korrekt sätt. Öppenhet i systemet, förutsägbarhet och tydlighet är klassiska rättssäkerhetskriterier som självklart också ska tillämpas på det här området. Därför är det viktigt att skapa en skärpt lagstiftning med effektivare sanktionsmöjligheter, vidgade möjligheter att överklaga felaktiga beslut, talerätt för sammanslutningar av företagare och en effektiv myndighet inom området. Det är också krav som företagarnas organisationer har framfört, och vi i Centerpartiet ställer oss bakom dem både i motioner och i reservation 1, som jag härmed yrkar bifall till.

Men det finns också saker som behöver förändras i systemet och balanseras. Jag blir lite betänksam när jag hör Gunnar Axén. Vi har ju samma hembygd, Östergötland. Det finns i den offentliga verksamheten företagsliknande verksamheter t.ex. för arbetshandikappade. De är viktiga, och jag tror att de flesta av oss faktiskt vill ha dem kvar och värna om dem för att de handikappade ska kunna ha en värdig tillvaro. Det gäller att hitta en balans i detta.

På Gotland har man haft en diskussion mellan företrädare för de arbetshandikappade och deras organisationer och kommunerna och företagen. Man har uppriktigt och ärligt försökt att hitta en bra dialog och en nivå som gynnar alla i det här arbetet.

Våra förslag till förändringar i systemet ska också balanseras mot en byråkratiseringstendens inom detta område som förskräcker. Både myndigheter och företag längtar efter, och, skulle jag vilja säga, tjänar på, enklare regler. Det är en viktig prioritering i den fortsatta utformningen av detta system. Om inte kravet på enklare regler balanseras mot kravet på kontroll riskerar vi att systemet får en avskräckande effekt och att antalet upphandlingar minskar, helt enkelt därför att handläggare inte vågar ge sig in i en upphandling.

Många småföretagare fasar också för att ge sig in i en offentlig upphandling på grund av byråkratin i systemet. Reglerna har hittills också

haft den effekten att de gett sammanslagna upphandlingar med så stora värden att många grupper av företagare helt enkelt inte kunnat delta.

Centerpartiets förslag om att förtydliga möjligheterna att dela upp upphandlingar till fromma för små företag är viktigt just av den anledningen. Det är också viktigt att kunna använda förenklad upphandling vid upphandling under tröskelvärdena i större utsträckning än som nu sker. Sverige valde ju som vanligt att vara duktigast i klassen genom att föra in upphandlingsregler som ser likadana ut också under tröskelvärdena, och det försvårar för små företag. Av bl.a. den anledningen, att skapa konkurrensneutralitet mellan Sverige och andra medlemsländer och av hänsyn till mindre företag, bör dessa regler kraftigt förenklas.

Fru talman! Upphandlingsreglerna ska också vara utformade så att de blir ett effektivt verktyg i det av riksdagen formulerade allmänna målet om ett ekologiskt uthålligt samhälle. I dag är det inte möjligt att i en upphandling på ett tydligt sätt väga in miljöeffekter på t.ex. långa transporter. Detta kommer att bli nödvändigt om vi ska kunna fylla de mål som är uppsatta vad gäller ozonförstörande gaser, det s.k. koldioxidmålet.

I förra veckan gjorde tidningen Östgöta-correspondenten en genomgång av varifrån maten till barnens skolmåltider i en skola i kommunen kom. Det var en mycket informativ helsida med förskräckande fakta. T.ex. hade pannkakorna åkt över 120 mil. Det är märkligt att det i en stad av Linköpings storlek inte finns personer som kan grädda pannkakor till en grupp skolbarn. Men det som är ännu märkligare och mer förskräckande är att sådana miljöaspekter inte kan tas in i upphandlingsförfarandet och åsättas en prislapp.

I EU pågår nu ett tolkningsarbete av gällande direktiv och i Sverige en utredning om offentlig upphandling som ska ut på remiss. Det är absolut nödvändigt att regeringen ser till att miljöaspekterna får användas på samma sätt som t.ex. priskriteriet används. Det är en fråga om kvalitet i ett bredare och mera långsiktigt perspektiv.

Anf. 95 GUNNAR AXÉN (m) replik:

Fru talman! Jag vet inte vad Lena Ek blev fundersam över i mitt inlägg när jag hänvisade till vår gemensamma hembygd Östergötland och Norrköping. Vad jag nämnde var att man tidigare i Norrköping har haft en ordning som innebar att man konkurrensupphandlade all verksamhet med undantag för myndighetsutövning. Det var en ordning som de fyra borgerliga partierna, dvs. även Lena Eks eget parti, införde i början av 90-talet och som kraftigt bidrog till att vi fick ordning på kommunens mycket dåliga ekonomi. Nu på senare år har man frångått konkurrensupphandlingen, vilket också innebär att kommunen återigen dras med stora budgetunderskott. I landstinget har man gått den omvända vägen och på senare år ökat inslaget av konkurrensupphandling och därmed fått ordning på en tidigare dålig ekonomi.

Anf. 96 LENA EK (c) replik:

Fru talman! Det som jag reagerade på i Gunnar Axéns anförande var inte referatet av vad som hände i Norrköping eller i Östergötlands landsting där mina vänner och partikamrater ju har deltagit i arbetet på det sätt som beskrivits utan i stället på värderingen av detta. Vissa företagsnära

Prot.
1999/2000:83
22 mars

Offentlig upphandling

verksamheter måste, enligt min bedömning, finnas kvar i den offentliga verksamheten, t.ex. av omsorg om arbetshandikappade, psykiskt handikappade, osv. Därför tycker jag att det i dessa upphandlingsregler också måste finnas en marginal för sådana diskussioner. Jag ser i en del av det material och de utvärderingar som vi har fått nästan en överbetoning av upphandlingen som gör att det inte kommer att finnas utrymme för dessa verksamheter som i sig kanske finns i en viss gråzon men där man borde kunna hitta ett system att hantera detta på ett vettigt sätt av omsorg om dessa svagare grupper.

Anf. 97 GUNNAR AXÉN (m) replik:

Fru talman! Jag håller med Lena Ek om det viktiga i att kunna anordna betydelsefulla arbetstillfällen för arbetshandikappade. Och jag ser inte att det fanns någonting i mitt anförande som motsade denna möjlighet.

Anf. 98 LENA EK (c) replik:

Fru talman! Det tycker jag låter väldigt bra. Och jag skulle vilja rekommendera ett studiebesök på Gotland där man just har hittat samtalsplattformar för att lösa dessa problem som jag tycker är väldigt inspirerande att se.

Sedan skulle jag vilja tillägga något när det gäller upphandlingsfrågorna. Sakfrågor som ska behandlas i EU i framtiden borde behandlas i fackutskotten i riksdagen och inte bara som nu redovisas av regeringens representanter. Frågan om upphandlingsregler och de diskussioner som vi har haft i denna debatt är ett sådant område som hade tjänat på en sådan behandling.

Anf. 99 SVEN-ERIK ÖSTERBERG (s):

Fru talman! Den offentliga upphandlingen i Sverige uppgår, som har sagts tidigare, till 400 miljarder kronor och motsvarar ca 23 % av Sveriges hela BNP på ett år. Med andra ord kan man säga att det är ett ansenligt belopp som hanteras under detta begrepp.

Offentlig upphandling som begrepp väckte knappast något större intresse om vi ser ett antal år bakåt i tiden. Det var ett ärende som ganska raskt passerade både utskott och kammare. Men vi har också sett att intresset under de senaste åren har ökat markant. Och nu finns det ett stort engagemang från en rad olika håll. Upphandlande enheter inom kommuner och landsting, statliga verksamhetsgrenar inom myndigheter och bolag och leverantörer av olika slag följer med intresse frågan och har synpunkter på hur offentlig upphandling kan utvecklas och förbättras. Några kanske t.o.m. tycker att den inte alls skulle finnas på det sätt som den finns i dag. Intressena och idéerna kring detta går ganska brett isär.

Offentlig upphandling har dessutom inte bara blivit en fråga om ren affärsmässighet, dvs. rätt pris och besparingspotential, även om det senare nog i sig är en viktig faktor att beakta när man gör en upphandling. Nej, numera handlar det också om miljöhänsyn, som vi har hört tidigare i debatten, samhälleliga mål, diskriminering, jämställdhet, osv. som också förs in i diskussionen. Och här finns det också en ganska diger samling av material att titta på när det gäller vad som sker utanför landet, i Europa men också i USA.

Den 25 juni 1998 kallade regeringen en särskild utredare för att utreda organisationen av Nämnden för offentligt upphandling, NOU. Och den 12 maj 1999 beslutade regeringen att ge utredningen en parlamentarisk sammansättning. Samtidigt förlängdes också utredningens mandat, att den skulle komma med sitt slutbetänkande i december 2000.

Det ursprungliga utredningsuppdraget avlämnades som ett delbetänkande i december 1999. Och tilläggsdirektiven som medföljde beslutet om en parlamentarisk sammansättning innebar att utredningen i sitt slutbetänkande skulle bedöma vilka närmare avvägningar som en upphandlande enhet bör göra när enheten ska anta det anbud som är ekonomiskt mest fördelaktigt. Kommittén ska ta fram riktlinjer för det svenska arbetet med upphandlingsfrågor i EU, vilket är kanske inte minst viktigt. Vi vet också att det pågår mycket arbete där.

Kommittén ska också följa det arbete som bedrivs i fråga om miljökrav vid offentlig upphandling. Dessutom ska kommittén behandla frågan om möjligheten att handla lokalt. Slutligen ska kommittén analysera möjligheterna för en upphandlande enhet att ta in s.k. antidiskrimineringsklausuler i upphandlingsavtalet.

Delbetänkandet lämnades i december 1999 och är just nu föremål för remissbehandling. En proposition är tänkt att avlämnas i maj innevarande år.

Delbetänkandet kan i korta ordalag beskrivas som att det syftar till att förenkla och effektivisera den offentliga upphandlingen så att konkurrensen främjas, men också som att leverantörernas rättssäkerhet förstärks i syfte att den som lämnar anbud ska veta att en regelrätt behandling kommer att ske, likaväl som den upphandlande enheten med större säkerhet kan utföra ett rätt förfaringsätt vid upphandling. I fråga om detta har det ju rätt stor oro när det gäller ett antal varor både för leverantörer och för upphandlande enheter, därför att man har varit orolig för att göra fel och på så sätt hamna snett i hela upphandlingsförfarandet.

Vidare föreslås i delbetänkandet att ett upphandlingsförfarande inte får avbrytas om inte sakliga skäl föreligger. Det tycker jag är ganska viktigt att påpeka. Det har ofta – hur ofta är svårt att säga men alltför ofta, kan man väl säga – förekommit att upphandlande enheter har ”testat av” marknaden genom att starta ett upphandlingsförfarande som sedan avbryts. På så sätt har ett antal leverantörer dragit på sig kostnader utan att någon beställning har skett. Där är utredningen ganska tydlig och säger att så får det inte vara, utan det ska föreligga sakliga skäl för att förfarandet ska avbrytas.

Det kan också nämnas, som jag tidigare sagt, att inom EU pågår ett omfattande arbete med upphandlingsfrågor. Kommissionen har sagt att detta är ett arbete som ska prioriteras för den inre marknaden. Kommissionen har tyckt att reglerna för offentlig upphandling bör göras enklare och mer flexibla och anpassade efter förändringar som sker på marknaden.

Amsterdamfördraget betonar också att miljöhänsyn ska integreras i alla gemenskapens politikområden; detta för att nå en hållbar utveckling på sikt. Kommissionen har i ett tolkningsmeddelande uttalat att man vill utvärdera möjligheterna att ta miljöhänsyn vid offentlig upphandling och att detsamma gäller möjligheten för små företag att närvara vid upphandling i högre grad än som i dag är fallet.

Prot.
1999/2000:83
22 mars

Offentlig upphandling

Fru talman! I betänkandet behandlas 20 motioner som väckts under allmänna motionstiden och som rör offentlig upphandling. Men eftersom ett omfattande utredningsarbete just nu pågår – i mitt anförande har jag beskrivit vad det ungefärligen rör sig om – finns det inte någon anledning att föregripa detta utredningsarbete, anser vi från majoritetens sida. Därför avstyrks samtliga motioner.

Till sist yrkar jag bifall till hemställan i betänkandet i dess helhet och avslag på samtliga reservationer.

Anf. 100 LENA EK (c):

Fru talman! Som föregående talare här redogjorde för så pågår ett omfattande arbete på upphandlingsrättens område inom den europeiska gemenskapen. Men jag blir lite beklämd när man från majoritetens sida avstyrker det motionsyrkande i betänkandet som handlar om ett tuffare agerande just när det gäller miljökriterier i samband med upphandling och som skulle göra att riksdagens majoritet kunde peka med hela handen och säga: I förhandlingsarbetet och i tolkningsarbetet är den svenska åsikten att miljökriterierna ska finnas med och att de ska vara tydliga och användbara på ett helt annat sätt än nu. Jag måste säga att det är väldigt synd att man släpper frågan på det sättet.

Anf. 101 SVEN-ERIK ÖSTERBERG (s):

Fru talman! Det är ett ganska vanligt förfaringsätt att inte lägga sig i en pågående utredning när det gäller riksdagens beslut, utan utredningen får ha sin gång för att komma fram till det resultat som utredningen finner lämpligt.

Anledningen till att utredningen faktiskt blev en parlamentarisk sådan och att miljöhänsynen betonas väldigt starkt i direktiven är ett resultat av föregående års kammardebatt och utskottsbehandling. Vi hade då en ganska intensiv diskussion och debatt just om miljökriterierna i det här sammanhanget. Detta har också legat till grund för och är en väldigt stark punkt i tilläggsdirektiven.

Fru talman! Jag kan försäkra, Lena Ek, att detta är en fråga som utredningen i allra högsta grad berör och diskuterar. Jag kan säga det, för jag vet – jag ingår nämligen i utredningen – att en stor del av utredningstiden också används till att beröra miljöområdet och på vilket sätt vi kan bli effektivare där. Det gäller också möjligheterna att påverka EU i en sådan riktning att vi i Sverige faktiskt kan ställa strängare miljökrav också i upphandlingsdelen här. Inte minst gäller det transportsidan och allt det som Lena Ek nämnde – pannkakor som åker runt hela Sverige osv.

Något som kanske också borde räknas in vid en upphandling är vilken belastning det blir för miljön. Detta är en stor fråga i Upphandlingskommittén där vi diskuterar just miljöaspekterna på det här och i vilken utsträckning vi faktiskt kan ställa strängare miljökrav vid offentlig upphandling.

Anf. 102 LENA EK (c):

Fru talman! Det gläder mig att Sven-Erik Österberg delar min syn på pannkakors resande. Men i det här sammanhanget är det så att medan utredningen funderar och remisserna går ut avgörs stora delar av det här

frågekomplexet i Bryssel. I stället för att öka demokratin genom att öppet och analytiskt lyssna på remissvar avgörs frågan alltså samtidigt på annat håll, vilket i sig minskar demokratin. Vad utredningen och kammaren sedan kan göra är ju nästan ingenting eftersom vi styrs av bindande direktiv och uttolkningar av direktiven. De frågorna avgörs nu i vår i Bryssel. Med tanke på vad majoriteten i utskottet har för åsikt när det gäller miljökriterier och upphandling är det alltså ironiskt så att man blir sittande stilla just i den här frågan, samtidigt som detta avgörs på annat håll. Därmed släpper man hela möjligheten till inflytande på området.

Anf. 103 SVEN-ERIK ÖSTERBERG (s):

Fru talman! Det är faktiskt så att regeringen fortlöpande, också nu, intensivt deltar i arbetet i den europeiska unionen kring dessa miljöfrågor. Där driver man linjen att större hänsyn ska kunna tas. Lena Ek vet också att det inte är så att arbetet i EU på något sätt i väsentliga delar ändrar karaktär för att en motion bifölls i Sveriges riksdag. Det fungerar inte riktigt så, utan det handlar om det underliggande tryck som ändå finns här och om det arbete som regeringen driver i frågan och i det arbete som sker i unionen när det gäller möjligheterna att ta den här hänsynen. Detta fortgår parallellt. Samtidigt följer utredarna naturligtvis det arbete som sker och man tar kontakter sinsemellan.

Det är väl heller ingen som tror att det som kommer i vår kommer att vara det slutliga ställningstagandet för den europeiska unionen när det gäller just det här. Offentlig upphandling är i och för sig inte ett nytt begrepp men i den version som det nu blivit – dessutom har ju detta blivit en stor debattfråga – är frågan lite ny på det sättet, både här i Sverige och i den europeiska unionen. Man får väl se det ställningstagande som eventuellt kommer fram i det korta perspektivet i arbetet där nere. Det är ju fråga om ett delresultat av det hela. Med all säkerhet kommer debatten om detta att fortsätta både i Sverige och ute i Europa, och kanske också vidare utanför Europa. Det här är ju en del av de frågor som ligger i tiden och som upplevs som väsentliga, så vi kan nog vänta oss en stor debatt framöver här omkring just offentlig upphandling.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades under 14 §.)

10 § Statliga spel

Föredrogs
finansutskottets betänkande 1999/2000:FiU21
Statliga spel.

Anf. 104 GUNNAR AXÉN (m):

Fru talman! Den svenska spelmarknaden är kraftigt reglerad och dominerad av två monopolföretag, AB Svenska Spel och AB Trav och Galopp. Dessa två företag har tre fjärdedelar av den svenska spelmarknaden. Den resterande delen är fördelad på olika intressenter bland folkrelserna. Spelandet över Internet lär öka väldigt kraftigt men några

Prot.
1999/2000:83
22 mars

Offentlig upphandling

Statliga spel

uppgifter om exakt hur utvecklingen ser ut finns inte. Däremot förekommer det uppgifter om att statligt ägda Svenska Spel inte längre marknadsför vissa av sina spelformer på universitetsorter där Internetanvändningen är utbredd och där konkurrensen med spel över Internet är för stark.

Den främsta anledningen till detta är att de spelformer som finns på Internet är oreglerade. Vissa spel ger t.ex. tillbaka 90 % av insatserna i form av vinst, vilket kan ställas mot de svenska spelformer där vinstandelen är begränsad till 50 %. Detta är givetvis bra för spelkonsumenterna, vilkas vinstpotential ökar. Men de hårda svenska regleringarna av spelmarknaden, i kombination med konkurrensen från Internetspel, riskerar nu att erodera förutsättningarna för en fortsatt svensk spelmarknad. Detta är mycket oroväckande, i synnerhet på grund av att idrottsrörelsen och andra folkrörelser får en stor del av sina intäkter från olika former av spel, lotterier och bingoverksamhet.

I en nyligen presenterad utredning, *Föreningslivet på spel- och lotterimarknaden*, föreslås en viss förbättring av folkrörelsernas ställning på spel- och lotterimarknaden, bl.a. genom att statliga Svenska Spels lotteri- verksamhet begränsas. Däremot tar utredningen över huvud taget inte upp frågan om hur den svenska spelmarknadens konkurrenskraft ska kunna bibehållas när konkurrensen från Internetspelen ökar.

Tvärtom föreslår utredningen att konkurrenstrycket på den svenska spelmarknaden ska begränsas, vilket endast leder till att nuvarande spelformer, som inte klarar av den ökade konkurrensen, konserveras och inte tillåts utvecklas. Detta är mycket allvarligt. Utvecklingen kan gå fort och därmed kan idrotts- och folkrörelser snabbt mista betydelsefulla intäkter till sin viktiga verksamhet.

Vi moderater anser att intäkterna från den statliga spelverksamheten fullt ut ska tillfalla idrotten och kulturella ändamål. Det betyder att vi, i enlighet med de principer som låg till grund för 1994 års riksdagsbeslut, anser att den del av Svenska Spel som tidigare hette Tipstjänst ska överföras till en stiftelse vars överskott ska fördelas till idrottsrörelsen. Vidare anser vi att den resterande delen av Svenska Spel, det som tidigare hette Penninglotteriet, ska överföras till en stiftelse vars överskott ska fördelas till kulturella ändamål. På detta sätt skulle idrotten, folkrörelserna och andra kulturella intressen öka sin andel av den svenska spelmarknaden från dagens ca 20 % till drygt 60 %.

Men det räcker inte. För att den svenska spelmarknaden som helhet ska kunna utveckla sin konkurrenskraft i förhållande till den internationella spelmarknaden, i synnerhet i form av spelsajter på Internet, måste ytterligare åtgärder vidtas. Vi föreslår därför tillsammans med Kristdemokraterna och Folkpartiet att regeringen ges i uppdrag att utreda hur den svenska spelmarknadens konkurrenskraft kan stärkas i ett globalt perspektiv.

Detaljregleringar och begränsningar som leder till svårigheter att utveckla konkurrenskraftiga spelformer måste avvecklas. Bättre förutsättningar att utveckla spelverksamheten ger föreningslivet ökade möjligheter att finna goda intäktskällor och finansiera en viktig del av svenskt samhällsliv.

Fru talman! Jag instämmer därmed i både den moderata reservationen och vår gemensamma reservation med Folkpartiet och Kristdemokrater-

na, men för tids vinnande yrkar jag bifall endast till den sistnämnda, reservation 2.

Prot.
1999/2000:83
22 mars

Statliga spel

Anf. 105 PER LANDGREN (kd):

Fru talman! Det känns lite besvärande att idrottsrörelsen och det ideella föreningslivet har fått leva i ovisshet så länge om vad som ska gälla angående finansieringen från olika spelformer. Nya former och förutsättningar på spelmarknaden ställer stora krav på beslutsunderlaget. Det har vi fått höra av Gunnar Axén. Det var en värtalig och fin bakgrund som Gunnar Axén gav. Helt klart utifrån det är att ett underlag för beslut måste vara aktuellt, det är en färskvara. Det bör samtidigt kunna föreslå en strategi inför möjliga väsentliga förändringar i framtiden.

Den senaste utredningen föreslår, som vi har läst, en svensk lagstiftning för svenska spelsajter på nätet, men marknaden är långt större än så. Den är ju planetär, global, och utvecklas snabbt. Vinstmöjligheterna som ges internationellt på nätet, även om man sitter hemma vid datorn, är långt större. Man har en långt större vinstpotential och vinstprocent än vad de svenska varianterna har. Det gör att svensk idrottsrörelse och hela det ideella föreningslivet snabbt kan och förlorar sina intäkter, vilket i sin tur hotar viktiga delar av verksamheten. Sådan är den bild som jag har fått när jag har läst.

Fru talman! Låt mig yrka bifall till reservation 2. Regeringen bör återkomma efter en grundlig utredning om den globala konkurrenssituationen med förslag till hur folkrörelsernas och idrottsrörelsens ställning kan förbättras i en spelmarknad som är långt större än vad utredningen tycks räkna med.

Anf. 106 KJELL NORDSTRÖM (s):

Fru talman! I det här betänkandet om statliga spel behandlas sex motioner om statlig spelverksamhet. Det har slutat med två reservationer.

Jag kan börja med att yrka avslag på reservationerna och bifall till utskottets hemställan.

Något om situationen för folkrörelsernas andel av spelmarknaden. Många är oroade över folkrörelsernas andel av spelmarknaden. Under 90-talet har det tillkommit en ny spelform, uppfunnen av idrottsrörelsen och folkrörelserna, och det är Bingolotto, som gett idrottsföreningarna framför allt en hyfsad andel. Men det syns också att den viker av en del. Samtidigt har vi fattat beslut här i kammaren och haft diskussioner om att stödja idrottsrörelsen och föreningslivet på annat sätt. Då kom man fram med förslaget om värdeautomatspel. Det skulle placeras ut ungefär 7 000 värdeautomater i Sverige.

Det var lite trögt i starten. Vi är nu uppe på drygt 5 000 värdeautomater. Det var också svårt i början att få lönsamhet på automaterna. Inte förrän 1998 gav de ett visst överskott, drygt 50 miljoner kronor. För 1999 räknar man med 137 miljoner.

Idrottsutredningen, som jag själv hade möjligheten att leda, föreslog att man också skulle få ha dessa värdeautomatspel i bingohallarna. Idrottsutredningen föreslog enligt att man skulle placera ut 500 automater i bingohallar. Det blev också beslutat i riksdagen. Nu är problemet att det finns ett annat spel i bingohallarna som måste flyttas undan, och det är varuautomaterna. Där har också riksdagen beslutat om att varuautomater

ska flyttas över till tivoli och annan verksamhet. Om man får in dem tror jag att vi inom några år kan se att idrottsrörelsen och föreningslivet i stort kan komma att få någonstans 400 à 500 miljoner i friska pengar. Så ser det ut. Idrottsrörelsens folk ser väldigt positivt på den utveckling som är på gång och ser fram emot de närmaste åren, då det kan bli en kraftig förstärkning.

Med detta, fru talman, yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Anf. 107 GUNNAR AXÉN (m) replik:

Fru talman! Jag skulle vilja ställa två frågor till Kjell Nordström. Den första är varför Kjell Nordström och Socialdemokraterna inte är beredda att låta hela vinsten från den statliga spelverksamheten tillfalla idrottsrörelsen, folkrörelserna och andra kulturella ändamål.

Den andra frågan är om Kjell Nordström och Socialdemokraterna är medvetna om den utveckling av nya spelformer som sker på Internet. Om man är det, vad är man beredd att återkomma med för förslag för att stärka den svenska spelmarknadens konkurrenskraft och därmed förbättra intäktsmöjligheterna för idrottsrörelsen och folkrörelserna?

Anf. 108 KJELL NORDSTRÖM (s) replik:

Fru talman! Det skulle naturligtvis, Gunnar Axén, vara trevligt att kunna överlämna hela vinsten till idrottsrörelsen och folkrörelserna. Men nu behövs en del av de här pengarna för att finansiera den statliga verksamheten. Gunnar Axén om någon borde känna till att det finns en del gamla surdegar som vi nu ska reda upp, räntor som ska betalas osv. Det går inte helt enkelt att överföra hela vinsten.

Vad gäller nya spelformer vill jag säga att en av anledningarna till att riksdagen 1996 beslutade att slå samman Tipstjänst och Penninglotteriet var att båda ville få ett stabilt bolag som skulle kunna möta konkurrensen utifrån. Det tror jag man har klarat bra.

Jag hade möjlighet att på lunchen tala något med Lotteriinspektionens ordförande om hur situationen ser ut runtom i världen. Enligt den rapport jag fick kan man i alla fall säga att EU-länderna gemensamt har i stort sett den politik som vi har, med statliga monopolföretag oavsett vad det är för politisk färg som styr det ena eller det andra EU-landet.

Anf. 109 CHARLOTTA L BJÄLKEBRING (v):

Fru talman! I det här betänkandet behandlar finansutskottet sex motioner från den allmänna motionstiden som handlar om spelverksamhet. Samtliga motioner avstyrks, antingen med motiveringen att riksdagens tidigare ställningstagande alltjämt är gällande eller med motiveringen att utredaren Bengt KÅ Johansson i dagarna har redovisat sina förslag i betänkandet *Föreningslivet på spel- och lotterimarknaden*. Motionsyrkandena avslås med motiveringen att beredningsarbete, remissvar osv. bör avvaktas.

Därför tänker jag i den här debatten ta upp de frågor som jag anser att finansutskottet bör ta med sig när det betänkandet om spel kommer från regeringen. Det handlar främst om spelberoende, om klasskillnader i spelandet samt om manliga och kvinnliga spelvanor i Sverige. Självklart kommer jag också att beröra statens och föreningslivets andel av spelmarknaden i Sverige.

Fru talman! Det är viktigt att finansutskottet inhämtar den kompetens som finns på det här området i riksdagens övriga utskott. Det är viktigt att man ser till helheten i spel frågan och inte ensidigt gör den till en kameral fråga eller konkurrensfråga. Det finns också väldigt stora sociala konsekvenser som följer i spelverksamhetens spår.

Spelberoendeproblematiken är utredd i Sverige, och den tenderar att öka, och sannolikt finns det ett samband med att Svenska spel har ställt ut ett antal spelmaskiner på restauranger. Spelproblematiken är ett folkhälsoproblem, och det är ett stort problem särskilt i de unga åldersgrupperna.

I undersökningar framgår det att mellan 2,3 och 3,1 % av män och kvinnor i åldrarna 15–74 år har klassificerats som spelare med problem. Ytterligare 0,95–1,4 % kan klassas som sannolika patologiska spelare. Vi måste därför ta den ökande kurvan när det gäller spelmissbruk på allvar. Här har staten ett stort ansvar att inte etablera ytterligare spel på marknaden som lättare leder till spelberoende. Det handlar då främst om snabba spel där man snabbt får reda på om man har vunnit eller förlorat. Just av den anledningen förbjöds de enarmade banditerna, och nu är de tillbaka igen, men i en lite annorlunda tappning.

Det statligt ägda Svenska Spel satsar miljonbelopp varje år på reklam för att människor i Sverige ska spela alltmer. Jag tycker att det är omoraliskt av ett statligt bolag att bedriva en verksamhet som kan leda till beroende och missbruk. Jag anser att Svenska Spel borde ha lika hårda regler för reklam som Systembolaget har. Det är någonting som vi här i riksdagen bör tänka vidare på.

Skillnader i spel avspeglar sig även i vilken samhällsklass man kommer ifrån. Hushåll med låga inkomster spenderar tre gånger så mycket av sin disponibla inkomst på spel som höginkomsttagare gör. För många människor hålls drömmen vid liv med hjälp av spelreklam, drömmen om ett liv utan ekonomiska problem. Men i själva verket blir ekonomin desto mer ansträngd ju mer man spelar.

Andelen kvinnor som får problem på grund av sina spelvanor är lägre än bland männen, har det konstaterats. En tänkbar förklaring är att män exponeras av fler könsspecifika spelformer. Det har också visat sig att spel om pengar för män i första hand handlar om spänning och jakten på den stora vinsten för att man sedan ska kunna leva i överflöd. För kvinnor baseras spelandet i stället på längtan efter trygghet och ekonomiskt oberoende. Vi kan då genast konstatera att Svenska Spels trisslott – där man kan vinna en extra månadslön i 20 år – är en riktig spelkvinnofälla.

I dag när möjligheten att uppnå ekonomisk jämställdhet har försvårats på grund av de stora löneklyftorna som finns, låga löner eller arbetslöshet kan spel om pengar för den enskilde framstå som den enda lösningen för att kunna ha ett oberoende liv. Spel om pengar är därför en social och kulturell fråga som ytterst handlar om vilket samhälle vi vill ha.

Fru talman! Till sist vill jag beröra frågan om folkrörelsernas andel av spelmarknaden. Staten har under senare år ökat sin andel av spelmarknaden bl.a. genom spelautomater. Och snart kommer statens andel av spelmarknaden att öka ännu mer när kasinon med internationella regler etableras i Sundsvall, Stockholm, Göteborg och Malmö.

Det enda sättet, som jag ser det, att få balans mellan staten och folkrörelserna är att staten minskar sin andel av spelmarknaden eller att man

Prot.
1999/2000:83
22 mars

Statliga spel

helt enkelt lämnar över en del spel till folkrörelserna. Man skulle också möjligtvis kunna lägga ned en del projekt.

Man kan inte komma ifrån att människors spelförluster blir statens vinst. Statistiken visar också att spelberoendet är störst bland spelare under 30 år och att nästan 45 % av alla restaurangkasinobesökare samtidigt är storspelare på sport och hästar.

Om ekvationen ska gå ihop med beräkningarna av den statliga kasinonosatsningen och det faktum att spelandet av den disponibla inkomsten hos hushållen är relativt konstant måste de nya kasinona för att finansiera sin verksamhet hämta sina spelare just från den grupp som i dag lägger sina insatser på sportspel. Detta kommer då ytterligare att minska folkrörelsernas andel av spelmarknaden.

När det gäller det omdebatterade vinstdelningssystemet anser jag, i likhet med det som står i ungdomspolitiska propositionen, att när det statliga vinstdelningssystemet är klart ska pengarna kontinuerligt betalas ut via statskassan för att man ska slippa den direkta kopplingen mellan ungdomsverksamhet och spel. Syftet är att ett offentligt stöd inte ska pendla fram och tillbaka beroende på hur statens intäkter på grund av spel ser ut.

Jag har inga yrkanden, men jag har en vädjan till er i finansutskottet att ni försöker lyfta blicken för att se att det faktiskt finns en helhet i spelproblematiken. Försök att inte bara se spel frågan som en kameral fråga eller som en konkurrensfråga! Ta även in spelproblematik och sociala konsekvenser på grund av spel!

Anf. 110 KJELL NORDSTRÖM (s) replik:

Fru talman! Jag kan lugna Charlotta L Bjälkebring med att finansutskottet naturligtvis kommer att ta detta på mycket stort allvar, och det är inte bara finansutskottet som har att hantera frågan om spelberoende och spelmissbruk. Det är många övriga utskott som är inblandade i den frågan. När det blir aktuellt kommer så många som möjligt att få lämna synpunkter.

Sedan tror jag att vi är överens om att folkrörelsernas andel bör öka. Det är också därför som regeringen har tillkallat en särskild utredare som nu har presenterat rätt så omfattande förslag. Han föreslår att nettoöverskottet från både värdeautomater och kasinospel i dess helhet ska överföras till folkrörelserna. Nu är detta förslag ute på remiss, och regeringen får väl förhoppningsvis anledning att återkomma med en proposition under året.

Anf. 111 CHARLOTTA L BJÄLKEBRING (v) replik:

Fru talman! Min oro kvarstår dock. I den särskilda utredarens betänkande klargörs tydligt att de förslag som läggs fram bedöms ej få några konsekvenser för uppsatta jämställdhetsmål. Jag anser att det faktiskt kan vara på det viset. Därför är det viktigt att finansutskottet verkligen tar del av den forskning och statistik som finns på det här området. Det är väl närmast arbetsmarknadsutskottet som har hand om de frågorna. Jag förutsätter i och för sig att finansutskottet gör det, men risken finns att man ensidigt vilar sig på utredarens förslag och glömmer bort detta.

Han skriver också att utredningen anser att förslagen inte på något avgörande sätt kan påverka spelberoendet men att regeringen bör följa

utvecklingen. Jag tror att de förslag som läggs fram i utredningen visst kommer att påverka spelberoendet.

Prot.
1999/2000:83
22 mars

Anf. 112 KJELL NORDSTRÖM (s) replik:

Fru talman! Jag vill inte gå i polemik med Charlotta Bjälkebring om vad utredaren har tyckt vare sig om jämställdhet eller spelberoende. Frågan är nu ute på remiss. Sedan kommer det väl in synpunkter från olika håll. Dessa får sedan sammanvägas i första hand av regeringen. Därefter kommer de naturligtvis hit till riksdagen. De utskott som är berörda kommer naturligtvis att behandla den här frågan. Det är kanske för tidigt att i dag säga vare sig det ena eller det andra. Vi får väl se tiden an.

Statliga spel

Anf. 113 CHARLOTTA L BJÄLKEBRING (v) replik:

Fru talman! Det vore klädsamt om Kjell Nordström kunde hålla med mig i min oro på de här två områdena. Det hade känts lugnande för mig att veta att den här frågan ska bli belyst på ett ordentligt sätt.

Anf. 114 PER LANDGREN (kd) replik:

Fru talman! Jag har väl inga illusioner om att Charlotta Bjälkebring känner sig lugnare om jag säger att vi håller med om de farhågor som hon har lyft fram. Jag tycker att det var ett mycket väsentligt inlägg. Oavsett ert samarbete över partigränserna tycker jag att de här relevanta synpunkterna är någonting som vi ska ta med oss. Jag lever inte i någon trygg förvisning om att utredningen och den kommande beredningen kommer att tillgodose de här synpunkterna.

Några partikamrater till mig har motionerat på delvis samma tema. Jag vill minnas att det var Tuve Skånberg och Holger Gustafsson.

Anf. 115 CHARLOTTA L BJÄLKEBRING (v) replik:

Fru talman! Tack för det!

Anf. 116 KENT OLSSON (m):

Fru talman! Jag vet inte om Kjell Nordström och jag pratar med samma människor när vi talar med idrottsfolk. Jag har inte fått den uppfattningen att de är speciellt nöjda med vad som sker på idrottens område. Det är möjligt att de är lite mer nöjda i år än förra året. Det kan de kanske ha rätt till, men nöjda är de verkligen inte.

Låt oss se vad som har hänt här i kammaren under en vecka. Förra veckan avslog riksdagens majoritet en del förslag till förbättringar för svensk idrottsrörelse i skatteutskottets betänkande från oss moderater. Vi ville ha slopad reklamskatt. Det sade man nej till. Vi kunde tänka oss att införa elitidrottsfonder på sikt. Det sade man nej till. Vi ville ha klarare skatteregler. Det gjorde man en utredning kring. Vi sade också att man borde likställa momsens på de idrottsanläggningar som övertas av föreningarna med dem som kommunerna har. Det sade man också nej till.

Inte tror jag att idrottsrörelsen är speciellt tacksam för att regeringen sade nej till detta.

I dagens betänkande säger man också nej. Man säger nej till vårt gamla förslag om att överföra Tipstjänst till föreningslivet så att idrottsrörelsen får mer pengar.

Låt oss titta på hur situationen ser ut i dag. Vilka möjligheter har idrottsrörelsen till finansiering? Jo, det är deltagaravgifter och entréavgifter. Det är frivilliga bidrag av olika slag, lotterier och bingo, statliga och kommunala bidrag, olika former av sponsring och egna rörelser i form av kioskverksamhet osv. Dessutom har vi spelmarknaden.

Vi kan konstatera att 1998 beräknades den totala spelmarknaden om-sätta 30 miljarder kronor. 1971 hade folkrörelserna 31 % av spelmarknaden. I dag är motsvarande andel endast 19 %. Försämringen har skett på en marknad som totalt styrs av staten, samma stat som äger det bolag, Svenska Spel, som lagt beslag på ökande marknadsandelar. Det är också principiellt allvarligt att staten är både domare, och bestämmer vilka regler som ska gälla och vilka tillstånd som ska ges, och aktör genom att äga huvudaktören Svenska Spel.

Att den här regeringen inte fullföljde det beslut som den borgerliga regeringen fattade om att överföra Tipstjänst till föreningslivet har inneburit att folkrörelserna har förlorat oerhört mycket pengar. Till detta kan man lägga det beslut som nu har fattats om att Svenska Spel ska få ensamrätt att driva kasinobolag. Dessutom har Svenska Spel möjligheter att placera värdeautomater i bingohallar samtidigt som man förbjuder varu-automaterna i dessa lokaler.

Kjell Nordström är nöjd, och ibland fordras det väldigt lite för att man ska vara nöjd. Men vi är oerhört besvikna på det som har skett under de här två veckorna. Genom att följa de förslag som vi har lagt fram hade man kunnat förbättra idrottsrörelsens situation väsentligt. Men tyvärr får vi i vanlig ordning vänta på utredningar. Vi får hoppas att det inte blir som med IT-propositionen, dvs. att även den här propositionen blir försenad.

Anf. 117 KJELL NORDSTRÖM (s):

Fru talman! Jag vill mycket kort säga till Kent Olsson att den senaste idrottsutredningen frågade idrottsrörelsen vilket som var det viktigaste stöd man hade. Vilket stöd var absolut viktigast att behålla? Var det skattereglerna, aktivitetsstöd eller liknande? En samfällid idrottsrörelse svarade att det var fria lokaler.

Jag noterar att i den här staden har man beslutat om att idrottsrörelsen ska betala mer. Det är inte säkert att det bara handlar om intäkter, utan det är också utgifter man får. Här får man avsevärt högre utgifter. Det är inte jag nöjd med.

Anf. 118 KENT OLSSON (m):

Fru talman! Alla de företrädare för idrottsrörelsen som jag har träffat har sagt en sak genomgående, nämligen att det är synd att inte beslutet om överföra Tipstjänst till idrottsrörelsen kunde fullföljas. Vi ser ju nu vad som har hänt. I stället för hundratals miljoner i intäkter som skulle ha kunnat gå till svensk idrottsrörelse talar man nu om tvåsiffriga belopp. Man säger sig ändå vara ganska nöjd med detta, och man säger att det kanske kan bli några fler miljoner nästa år. Men det är ändå en stor skillnad mot det förslag som vi lade fram.

Det är väl tyvärr så att vi talar med olika företrädare. Eller också är det så att idrottsrörelsen är lite mer hovsam i sin kritik av regeringen

eftersom man är beroende av den och hoppas att den ska uppfylla några av de löften som den har gett.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades under 14 §.)

Prot.
1999/2000:83
22 mars

Lag om försvarsunderrättelseverksamhet

11 § Lag om försvarsunderrättelseverksamhet

Föredrogs

försvarsutskottets betänkande 1999/2000:FöU3
Lag om försvarsunderrättelseverksamhet (prop. 1999/2000:25).

Anf. 119 MARGARETA VIKLUND (kd):

Fru talman! Kristdemokraterna bedriver en aktiv säkerhets- och försvarspolitik där vi motiverar ett effektivt svenskt totalförsvar dels av ideologiska skäl, dels utifrån det svårförutsebara säkerhetspolitiska läget i vår omvärld.

I den kristdemokratiska idétraditionen ingår förvaltarskapstanken och dess budskap att överlämna ett minst lika gott samhälle till kommande generationer som det som vi själva har fått överta. Det innebär bl.a. att försvara vårt land mot yttre militära och andra hot.

Alla människor har en inneboende rätt att försvara sig mot väpnade angrepp, och det finns även en etisk skyldighet att hjälpa sina medmänniskor i nöd. Staten har som ansvarig för det gemensamma bästa att skydda den egna befolkningen från våld och övergrepp och att solidariskt hjälpa grannfolk i krissituationer. Det är vad vi kristdemokrater anser.

Fru talman! Vi står inför mycket stora neddragningar av det svenska försvaret. En av orsakerna är att säkerhetsläget för Sveriges del av många bedöms som mycket gott. Det mycket begränsade militära hotet i vår nära omvärld har därför gjort att försvaret har dragits ned och kommer att dras ned ännu mer. Det är bl.a. något vi ska diskutera ytterligare nästa onsdag. Men omvärlden är i dag faktiskt mer komplicerad och oförutsägbar än under det kalla kriget.

Det är inte bara i vårt land som försvaret dras ned mycket hårt utan också i andra europeiska länder. Tyskland har exempelvis fått kritik av Nato för att man har dragit ned alltför mycket på sitt försvar. Ju mindre ett försvar är, desto större och kraftfullare måste naturligtvis försvarsunderrättelseverksamheten vara.

En del bedömare anser att det svenska försvaret har en god och kommer att få en ännu bättre förmåga till anpassning till förändringar. Det anser inte vi kristdemokrater. Vi anser att anpassningsförmågan nu kommer att bli sämre i och med de stora och i vissa fall inte helt genomtänkta neddragningar som föreslås ska ske. Det är en av anledningarna till att vi kristdemokrater anser att vi måste ha en mycket väl utbyggd försvarsunderrättelseverksamhet.

Fru talman! Det har andra länder insett då det utländska spionaget på Sverige ökar igen. Det är något som SÄPO skriver i sin verksamhetsrapport för förra året. Rapporten lämnades för någon vecka sedan. I den påpekas att stormaktsmotsättningarna har ökat framför allt i samband med den Natoleda interventionen i Kosovo våren 1999. Man skriver:

”I såväl Ryssland som Kina märks en växande misstänksamhet mot USAs säkerhetspolitiska agerande, något som bedöms leda till mer fokuserade underrättelsedirektiv. Den amerikanska underrättelseverksamheten CIA har fått en budgetförstärkning och har enligt samstämmiga uppgifter börjat agera mer offensivt. Samtidigt satsar såväl USA som Ryssland på förbättrat kontraspionage för att bemöta vad man uppfattar som ett växande underrättelsehot.”

Man skriver vidare: ”Sedan det kalla krigets slut har världens underrättelsetjänster börjat intressera sig mer för ekonomiska frågor samt olika typer av sk transnationella hot t ex internationell terrorism, spridning av massförstörelsevapen, organiserad kriminalitet, smuggling av narkotika och gränsöverskridande databrottslighet. Den sistnämnda kategorin av problem kan rubriceras som okontroversiella ’vita frågor’, vilka lämpar sig väl för internationellt underrättelsesamarbete. När det gäller ekonomisk inhämtning och industrispionage – kategorier som skulle kunna kallas underrättelsevärldens ’svarta frågor’ – är det dock tydligt att det inte existerar några vänner eller allierade.”

Svensk vapenteknologi och vapenhandel är några områden som främmande makter spionerar på. Förutom de fast stationerade utländska agenterna i Sverige är det många andra länder som dessutom vid behov skickar folk till Sverige för att illegalt inhämta underrättelser.

Även länder som vi traditionellt har goda relationer med bedriver underrättelseverksamhet i Sverige. Det finns också vissa tecken på att organiserad kriminell verksamhet är länkad till främmande makts underrättelseverksamhet.

Fru talman! Frågan om den s.k. anpassningsprincipen innebär i det här fallet ett ökat krav på underrättelsetjänstens analysförmåga. Den utrikespolitiska analysen måste också sättas mer i förgrunden än tidigare. Det kräver i sin tur ökad samverkan med olika organ – nationella och internationella.

Fru talman! Även om risken för storkrig eller krig mellan stater är ganska liten finns det fortfarande konflikter och kriser i vårt närområde. Vi behöver inte gå så långt för att se det. Tjetjenien, Vitryssland och Kosovo är några exempel. Därför är det även i fortsättningen viktigt att ha en säker uppfattning av stridskrafternas tillstånd i vårt närområde.

Nya säkerhetsshot har också uppstått i form av migrationstryck, politisk och social instabilitet och påfrestningar på det ekologiska systemet. Förutom det här finns både hot om och också risk för spridning av massförstörelsevapen, terrorism, etniska och kulturella konflikter m.m. Detta är förhållanden som måste beaktas.

Säkerhetspolitiken i de flesta länder har därför vidgats till att ta hänsyn till tänkbara risker, hot och påfrestningar på samhället av också andra slag än väpnat angrepp mot landets frihet och oberoende.

Detta ställer naturligtvis nya krav på underrättelseinformation. Också den ökade satsningen på fredsfrämjande insatser gör det. Underrättelseverksamheten har således en hel del uppgifter som kräver samverkan med både nationella och internationella organ. Men bland uppgifterna finns den som är av grundläggande betydelse, nämligen att även i dag upprätthålla förmågan att ge militär förvarning om tänkbara angrepp mot bakgrund av att de säkerhetspolitiska förhållandena kan ändras.

Fru talman! Kristdemokraterna stöder majoritetens ställningstagande när det gäller lagreglering av den militära underrättelseverksamheten, liksom i huvudsak de föreslagna grundprinciperna. Men kristdemokraterna vill ändå säkra att underrättelser sker inom det utvidgade säkerhetsbegreppet och vill betona vikten av att olika svenska myndigheter ges möjligheter att samarbeta i överlappande frågor. Dessutom vill vi säkra att tillräckliga resurser tillförs verksamheten.

I propositionens förslag till lag om försvarsunderrättelseverksamhet skiljer sig texten något från Underrättelsekommitténs förslag till lagtext. Det är Underrättelsekommittén som har tagit fram underlaget till regeringens proposition. I propositionen saknas formuleringen att försvarsunderrättelseverksamhet ska bedrivas för att kartlägga ”andra yttre hot mot landet”. Man talar enbart om att kartlägga ”yttre militära hot mot landet”. Visserligen föreslår regeringen att det i verksamheten ingår att ”medverka med underrättelser för att stärka samhället vid svåra påfrestningar i fred”. Men kristdemokraterna anser att Underrättelsekommitténs förslag bör följas och att även ”andra yttre hot” bör inkluderas i lagtexten. Det innebär att 1 § i den föreslagna lagen om försvarsunderrättelseverksamhet bör ha följande lydelse:

Försvarsunderrättelseverksamhet ska bedrivas för att kartlägga yttre militära hot och andra yttre hot mot landet och till stöd för svensk utrikes- och försvars- och säkerhetspolitik.

För övrigt förelår vi inga ytterligare ändringar i den paragrafen.

Med vad jag har sagt här yrkar jag bifall till kristdemokraternas reservation.

Anf. 120 TONE TINGSGÅRD (s):

Fru talman! Jag vill för formens skull yrka bifall till hemställan i betänkandet och avslag på reservationen.

Jag tycker att det känns angeläget att yrka avslag på denna reservation efter att ha hört Margareta Viklunds anförande. Ingenting i den diskussion som har förts i utskottet eller i de skillnader i text som föreslås, motiverar, tycker jag, de utläggningar som Margareta Viklund hade.

Att majoriteten har hamnat på en annan ståndpunkt är inte alls beroende på att vi har diametralt olika uppfattningar när det gäller säkerhetshoten eller när det gäller möjligheten och förmågan att samarbeta mellan olika underrättelseverksamheter. Det beror helt enkelt på att vi tycker att det är klokt och riktigt att ha en klar och redig ansvarsfördelning. Vi har alltså inte ställt oss bakom att försvarsunderrättelseverksamheten ska ta hand om allting. Däri består skillnaden.

Anf. 121 MARGARETA VIKLUND (kd):

Fru talman! Som jag sade i mitt anförande är det väldigt viktigt med en ansvarsfördelning, men vi talar också om att det är viktigt att samarbeta. Jag belyste också väldigt noga de yttre hot som vi har och som vi inte kan komma ifrån. Det förhållandet att vi har dessa yttre hot, som också kan förvandlas till inre hot, gör det ännu mer nödvändigt för oss att samarbeta. Vi måste också ta hänsyn till de yttre hoten.

Prot.

1999/2000:83

22 mars

Lag om försvarsunderrättelseverksamhet

Anf. 122 TONE TINGSGÅRD (s):

Fru talman! Om behovet av samarbete och om förekomsten av yttre hot råder det inga som helst åsiktsskillnader. Det handlar helt enkelt bara om frågan om försvarsunderrättelseverksamheten ska ta hand om alltihop eller om andra myndigheter ska medverka.

Anf. 123 MARGARETA VIKLUND (kd):

Fru talman! Jag kan då inte förstå varför man inte kan anta vårt förslag i reservationen, att det i lagtexten ska tilläggas ”och andra yttre hot”.

Anf. 124 TONE TINGSGÅRD (s):

Fru talman! Jag har inget att tillägga.

Överägningen var härmed avslutad.

(Beslut fattades under 14 §.)

Uppehållstillstånd på grund av anknytning

12 § Uppehållstillstånd på grund av anknytning

Föredrogs

socialförsäkringsutskottets betänkande 1999/2000:SfU9

Uppehållstillstånd på grund av anknytning (prop. 1999/2000:43).

Anf. 125 GUSTAF VON ESSEN (m):

Fru talman! Vi har att ta ställning till ett betänkande som rör uppehållstillstånd på grund av anknytning. Det föreslås en del förändringar därför att en del saker i det nuvarande systemet inte har fungerat så bra. Det gäller bl.a. att uppehållstillstånd inte i full utsträckning har beviljats kvinnor som misshandlats i äktenskapet eller i samboförhållandet. Den nu gällande s.k. tvåårsregeln har ansetts vara för skarp och obillig, vilket också jag tycker. I det lagförslag som behandlas i betänkandet ingår också en del andra frågor om uppehållstillstånd på grund av anknytning.

Vi moderater ställer oss bakom regeringens förslag till alla delar, med ett litet undantag. Det är fråga om svåra avvägningar och målkonflikter. Det är självklart att alla som vill gifta sig med en utlänning och har uppehållstillstånd i Sverige eller som är svensk medborgare ska ha rätt att gifta sig med den som man älskar och vill bo tillsammans med. Å andra sidan finns det trots allt frågor som skenäktenskap och möjligheter att utnyttja systemet, att kringgå den reglerade invandringen om man så önskar. Detta måste man som lagstiftare försöka gardera sig mot.

Det finns också frågor som är väldigt svåra att förstå och komma riktigt nära inpå livet. Det kan gälla frågor om arrangerade äktenskap. Hur ska seriositeten bedömas i sådana fall?

Lagförslaget landar väl sammanfattningsvis i att det blir lite mera trångt i portgången. Seriositetsutredningarna blir lite mera omfattande med mera av muntliga redogörelser och sådant. Samtidigt blir man något mera generös när det gäller att ta ställning för den förfördelade parten, om misshandelssituation eller annan kränkning uppstår.

Detta är kontentan. Jag har ingen anledning att gå in på alla de olika motionerna. Det förvånar mig kanske något att vi i dessa frågor var så

väldigt överens i NIPE-utredningen, som vi kallade den. Det har dock trots att det fanns en bred samstämmighet i utredningen om dessa frågor väckts en rad motioner.

Jag yrkar bifall till reservation 5 under mom. 4 och i övrigt bifall till utskottets förslag. Vi är inte ensamma om denna motion, utan bakom den står också de andra borgerliga partierna.

Anf. 126 ULLA HOFFMANN (v):

Fru talman! Det är en efterlängtd proposition som behandlas i det betänkande som vi debatterar i dag. Under ett antal år har olika kvinnoöden nått oss via massmedierna. ROKS, Riksorganisationen för kvinnojourer i Sverige, har årligen inbjudit riksdagsledamöter till att få träffa de kvinnor som propositionen avser, nämligen utländska kvinnor med miss-handelsgaranti och två års returrätt, för att påtala en könsblind lagstiftning och för att försöka få till stånd en ändring av den s.k. tvåårsregeln.

Reglerna är sådana att om en i Sverige boende man träffar en utländsk kvinna och de vill bo tillsammans här, så genomförs en s.k. uppskjuten invandringsprövning. Det innebär att myndigheterna under en period av två år prövar om förhållandet är seriöst och håller. Om det gör det beviljas kvinnan uppehållstillstånd.

Låt mig först säga att Vänsterpartiet accepterar den uppskjutna invandringsprövningen. Jag vill också framhålla att de flesta förhållanden mellan män i Sverige och utländska kvinnor är bra förhållanden, som innebär lycka och glädje för båda parter.

Det finns dock en omfattande handel med utländska kvinnor. Postorderfirmor erbjuder kvinnor för äktenskap. Män kan alltså via postorder köpa sig en hustru, och om hon inte behagar hjälper myndigheterna till att verkställa returrätten. Det finns exempel på att män som importerat en kvinna tröttnat på henne efter några månader och sedan importerat en ny.

Eftersom lagarna ser ut som de gör är det för mannen bara att lyfta på telefonluren och ringa till Invandrarverket och berätta att han slängt ut sin hustru. Invandrarverket ser därefter till att kvinnan inte får uppehållstillstånd. Mannen är sedan fri att pröva nästa kvinna och nästa kvinna. Det finns ingen gräns för hur många kvinnor en man kan importera.

I dessa förhållanden inträffar inte alltför sällan att mannen misshandlar och på annat sätt kränker kvinnan. Om kvinnan då vänder sig till polisen eller till en kvinnojour, har hon i lagens mening brutit förhållandet, vilket innebär att hon är fritt villebråd och ska utvisas. Eftersom inte alla länder har samma syn på kvinnors rätt att lämna sin partner som vi har här i Sverige, kan många av dessa kvinnor inte åka tillbaka till sin familj i hemlandet, eftersom de då stöts ut. De blir inte socialt accepterade. Dessa kvinnor måste stå ut med misshandel och grova övergrepp i två år därför att de visas ut ur landet om de lämnar förhållandet.

Den lagstiftning som vi har i Sverige gäller alla som vistas i landet, men så som tvåårsregeln tillämpats har inte alla kvinnor kunnat söka lagstiftningens skydd, eftersom de då tvingas lämna Sverige. Konsekvensen av detta blir att kvinnor som söker anknytning i Sverige och misshandlas av sina män behandlas på ett helt annat sätt än andra kvinnor.

Problemet med lagstiftningen har länge varit känt, även för regeringen, som redan den 15 februari 1996 tillsatte en utredning, den s.k. Anknytningsutredningen, som lade fram sitt betänkande i november 1997.

Prot.

1999/2000:83

22 mars

Upphållstillstånd på grund av anknytning

Men det kom ingen proposition då. I stället fick en annan utredning, NIPU, tilläggsdirektiv för att fortsätta att utreda tvåårsregeln. NIPU lade fram sitt slutbetänkande i början på 1999. En enig utredning föreslog bl.a. att Utlänningsnämnden skulle läggas ned. Man kan förstå att det skulle ta flera år för regeringen att få till en proposition om det, eftersom det är ett besvärligt ärende.

Vänsterpartiet ansåg att det därför var mycket angeläget att frågan om tvåårsregeln bröts ut ur betänkandet och att en proposition lades fram snarast. Det kravet fick vi igenom i förhandlingarna, och i dag ska vi debattera regeringens och utskottsmajoritetens förslag till hur uppehållstillstånd på grund av anknytning ska regleras.

Kommer då förslaget att leda till några förbättringar? Knappast, var det svar vi fick när utskottet besökte Invandrarverket i förra veckan. Vi ändrar lite i utlänningslagen för att undvika att kvinnor som söker sig till Sverige på grund av anknytning till en man som bor här ska misshandlas eller utsättas för allvarlig kränkning. Det hade varit bra om detta hade inneburit att samhället nu äntligen tar krafttag mot de män som misshandlar och våldtar kvinnor. Men så blir det inte. I stället kommer den kvinna som förälskat sig i en man som tidigare misshandlat kvinnor att nekas uppehållstillstånd.

Vänsterpartiet ställer sig visserligen bakom regeringens förslag, men vi vill samtidigt påpeka att det är högst sannolikt att regelförändringarna kommer att få liten praktisk betydelse. En av anledningarna till detta är att de kvinnor som utsätts för våld i ett förhållande sällan anmäler det till polisen. Och skulle kvinnan anmäla är det ännu mer sällan att mannen fälls och därmed hamnar i polisens register. Det innebär att när registerutdrag hämtas så speglar inte dessa register den verkliga situationen.

Vi ställer oss också bakom förslaget att utländska kvinnor som utsätts för våld eller allvarliga kränkningar ska kunna få fortsatt uppehållstillstånd. Vi vill dock gå längre. I motsats till regeringen accepterar vi inte något våld eller någon kränkning i hemmet, och detta oavsett om det drabbar svenskfödda eller invandrade kvinnor vars förhållande prövas. Vi anser också, precis som Invandrarverket, att begreppen våld och allvarlig kränkning bör preciseras för att minska rättsosäkerheten och minska tolkningsutrymmet för de myndigheter som handlägger dessa ärenden. Vi anser att den tolkning av dessa begrepp som NIPU gjorde är en bra tolkning och att denna tolkning borde införts i betänkandet för att därmed ge vägledning till myndigheterna.

Fru talman! Så till en annan del av propositionen, nämligen synen på arrangerade äktenskap. Artikel 3 i FN:s konvention om avskaffande av allt slags diskriminering av kvinnor garanterar kvinnorna grundläggande friheter och mänskliga rättigheter, och i artikel 16 står att konventionsstaterna ska vidta alla lämpliga åtgärder för att tillförsäkra kvinnor lika rätt att fritt välja make. Sverige har ratificerat konventionen och därför förbundit sig att tillförsäkra kvinnor lika rätt att fritt välja make. Arrangerade äktenskap och tvångsäktenskap strider mot denna grundläggande syn på kvinnors rätt att själva få bestämma.

Sverige har tagit ställning mot vissa traditionella kulturmönster som t.ex. månggifte, äktenskap mellan minderåriga och könsstympning. Vänsterpartiet anser att Sverige även bör ta avstånd från arrangerade äktenskap. Detta traditionella kulturmönster bottnar i ett patriarkalt sy-

stem som innebär att kvinnor, men ibland även män, fråntas sin rätt att fritt välja make.

Vad vi nu gör är att vi stöder detta patriarkala system som ser kvinnor som en handelsvara genom att vi säger att dessa förhållanden inte ska genomgå samma seriositetsprövning som andra förhållanden. Detta trots att vi fått ett antal rapporter om hur illa dessa unga kvinnor far när de kommer till Sverige. Förra året mördades en ung kurdisk flicka av sin familj därför att hon vägrade gifta sig med den familjen valt ut.

Regeringen och några av riksdagens partier tror att grundligare utredningar kommer att visa om det är fråga om ett arrangerat äktenskap. Vem inbillar sig egentligen att en ung kvinna som vet att hon kommer att mördas om hon får avslag på sin anknytningsansökan frivilligt kommer att avslöja att förhållandet är arrangerat? Jag har därför svårt att förstå detta ställningstagande likaväl som Kristdemokraternas.

Vänsterpartiet anser att alla ärenden som rör ansökan om uppehållstillstånd på grund av anknytning ska behandlas på likvärdigt sätt. Förhållanden som har sin bakgrund i traditionella kulturmönster ska inte ges någon särställning. Vi hade yrkat avslag på propositionen i denna del. Men under förhandlingarnas gång i utskottet visade det sig att den utredning om anhörginvandring som riksdagen för ett år sedan givit regeringen i uppdrag att skyndsamt tillsätta kommer i tilläggsdirektiv att få uppgiften att se över hanteringen av arrangerade äktenskap och framför allt seriositetsprövningen. Vi har därför avstått från att reservera oss och nöjt oss med ett särskilt yttrande.

Det innebär inte att Vänsterpartiet har släppt denna fråga. Tvärtom finns det nu stor anledning till oro eftersom anhörgutredningen ännu inte har kommit till stånd och regeringen inte har antagit några direktiv vad gäller vare sig anhörginvandringen eller arrangerade äktenskap. Vi anser att om vi menar allvar med alla deklARATIONER om internationell solidaritet måste Sverige med kraft i alla internationella sammanhang driva de pakistanska, de iranska, de kurdiska och alla andra kvinnors mänskliga rättighet att fritt få välja make. Vi borde också med kraft hävda att arrangerade äktenskap är ett traditionellt kulturmönster som inte accepteras i Sverige.

Jag sade tidigare att det i artikel 16 står att kvinnor ska ha rätt att fritt välja make och att Sverige har i uppgift att se till att så blir fallet. Trots detta är kvinnor i Sverige inte tillförsäkrade denna rätt. Om den manlige partnern kommer från t.ex. England eller USA får paret snabbt och utan krav på längre förhållande uppskjuten invandringsprövning. Kommer däremot den manlige partnern från ett u-land, som t.ex. länder i Afrika, kräver invandringsmyndigheterna fleråriga förhållanden och att den svenska kvinnan vid ett flertal tillfällen ska åka utomlands till sin partner för att bevisa förhållandets seriositet. Vänsterpartiet har under flera år och vid olika tillfällen påpekat denna diskriminerande och paternalistiska tillämpning av lagstiftningen. Vi tvingas tyvärr konstatera att det inte skett någon förändring.

Vi har som tidigare sagts ställt oss bakom regeringens förslag om seriositetsprövning. Jag har tidigare vad gäller seriositetsprövning berört frågan om arrangerade äktenskap. Regeringen skriver i sitt förslag i propositionen att hänsyn vidare tas till sedvänjor inom andra kulturer. Väns-

Prot.

1999/2000:83

22 mars

Upphållstillstånd på grund av anknytning

terpartiet menar att det är nödvändigt att man anger vad man menar med sedvänjor inom andra kulturer.

En sådan sedvänja inom de flesta kulturer är att det är äldre män som ingår äktenskap med yngre kvinnor. Men det har faktiskt hänt att Invandrarverket avslår ansökan om anknytning och betraktar det som icke-seriöst därför att den svenska kvinnan är äldre än mannen. I Sverige har vi faktiskt den kulturella sedvänjan att äldre kvinnor kan få lov att gifta sig med yngre män. Vi tycker inte att tillämpningen står i överensstämmelse med artikel 16 i FN:s konvention om avskaffande av allt slags diskriminering av kvinnor.

Fru talman! Vänsterpartiet har framfört en rad synpunkter på både propositionstext och betänkandetext. I princip har inte dessa synpunkter lett till någon som helst förändring i det förslag som nu riksdagen kommer att anta. Vi har bl.a. framfört att betänkandet, vad gäller uppehållstillstånd efter inresa, måste precisera vad som menas med mycket lång värnplikt och att barn alltid ska vara ett skäl att frångå huvudregeln och att det inte går att ställa de krav på styrkt identitet som regeringen ställer. Ingen beklagar mer än jag att vi inte har fått gehör för våra synpunkter.

Fru talman! Jag yrkar bifall till reservation 11 under mom. 9 och reservation 15 under mom. 10.

Anf. 127 GUSTAF VON ESSEN (m) replik:

Fru talman! Det är först en formell fråga som jag ska rätta till som gäller mitt bifallsyrkande. Jag yrkar bifall till vår reservation nr 5 under mom. 4. Tydligen uttryckte jag mig inte fullt klart där, men det är alltså reservation 5 under mom. 4.

Sedan en fråga till Ulla Hoffmann. Jag har läst hennes särskilda yttrande som rör frågan om arrangerade äktenskap. Till mångt och mycket delar jag de värderingar som finns där. Också jag tycker att arrangerade äktenskap inte alltid är till båtnad för framför allt den enskilda kvinnan. Där är vi nog helt överens.

Jag har också uppmärksammat att frågan ska tas upp i en kommande utredning. Vi får väl diskutera den där. Men jag tycker ändå att Ulla Hoffmann verkar vara en aning onyanserad. Det är svart eller vitt. Jag tror att det är väldigt svårt att dra gränserna. Man måste göra det på ett mycket subtilt sätt ibland. Det krävs utbildning hos Invandrarverkets personal, ökade kunskaper och sådant. Det här får handhas med rätt så stor delikatess. Annars kan vi hamna fel. Det går inte att bara dundra på. Jag tyckte kanske att Ulla Hoffmann gjorde det lite grann.

Anf. 128 ULLA HOFFMANN (v) replik:

Fru talman! Jag delar Gustaf von Essens uppfattning om svårigheten att dra gränser vad gäller arrangerat och icke-arrangerat. Vi behöver bara titta på våra kungahus, där det i många fall är arrangerade äktenskap. Men de är arrangerade såtillvida att parterna i varje fall har fått lov att träffas ett antal gånger innan.

Så går det också till om man befinner sig i hemlandet. Då träffas de unga människorna ett antal gånger, visserligen med förkläden osv., men de har en möjlighet att i varje fall få lära känna varandra. Vad vi nu säger i Sverige är att vi inte ställer samma krav på det. Man behöver inte ha

träffats i lika utsträckning som i andra förhållanden och man behöver inte att ha lärt känna varandra. Det är det enda som vi begär.

Vi vet att det är en utrikespolitisk fråga och att vi måste driva frågan om arrangerade äktenskap via andra kanaler.

Det enda vi vill är att vi i Sverige ska hjälpa dessa kvinnor i den fortsatta kampen för att fritt få välja make genom att säga att vi ställer samma krav på seriositet vad gäller arrangerade äktenskap som vi gör t.ex. om en man åker utomlands och gifter sig med en kvinna.

Anf. 129 GUSTAF VON ESSEN (m) replik:

Fru talman! Jag står nog egentligen inte så långt från Ulla Hoffmann i denna fråga, men jag vill avvakta till dess att utredningen sätter i gång så att man får tränga in i frågorna. De är ju som sagt väldigt svåra.

Man kan förstås resonera som man har gjort i Danmark. Där har man satt en åldersgräns på 25 år – man kan ju också sätta den till 21 år eller något sådant. I så fall har man löst problemet till en del, och man har fördelen att Invandrarverkets personal inte behöver göra de här svåra bedömningarna. Man kan komma att ge de här unga kvinnorna en respit, så att de verkligen i lugn och ro själva får göra sina val i lite mer vuxen ålder. I dag händer det ju att de redan på skolgården i gymnasiet börjar få reda på hur det ska bli när de blir 18 år. Det är detta som man vill komma ifrån.

Anf. 130 ULLA HOFFMANN (v) replik:

Fru talman! Jag tycker att det känns positivt att Gustaf von Essen och jag kan mötas när det gäller synen på arrangerade äktenskap. Jag är i och för sig inte beredd att i dag diskutera åldersgränser av den danska modellen, utan precis som Gustaf von Essen vill jag invänta utredningen.

Jag menar att det är viktigt att vi här i Sverige inser att det är vi som stiftar de lagar som ska gälla här. Som jag sade tidigare har vi tagit avstånd från andra traditionella kulturmönster. Det gäller månggifte, könsstympning osv. Vi har alltså redan begränsat vad som är ett traditionellt kulturmönster.

Eftersom jag ser att ministern är här vill jag tala om att både Moderaterna och Vänsterpartiet anser att det är angeläget att denna utredning kommer till. Då får vi sätta oss ned och börja arbeta med vad som är traditionella kulturmönster i Sverige så att vi kan hjälpa kvinnor, och därmed också uppfylla FN-konventionens artikel 16 när det gäller synen på att fritt få välja make.

Anf. 131 MAGDA AYOUB (kd):

Fru talman! Inledningsvis vill jag yrka bifall till reservation 5. För övrigt står jag självfallet bakom samtliga kristdemokratiska reservationer.

Jag ska ta upp socialförsäkringsutskottets betänkande SfU9, *Upphållstillstånd på grund av anknytning*.

Vi kristdemokrater vill påpeka att den anknytningsutredning som tillsatts av regeringen endast har berört äktenskap och förhållanden. Det är alldeles för snävt. Vi saknar andra viktiga anknytningsfrågor. Många människor med invandrarbakgrund har normalt en bred familjebild. I dag finns det brister med anhöriginvandringen som borde ha utretts i samband med Anknytningsutredningen.

Prot.
1999/2000:83
22 mars

Upphållstillstånd på grund av anknytning

I propositionen föreslår regeringen att seriositetsprövningen ska skärpas. Men en precisering och ett förtydligande av vad som menas behövs. En bedömning av hur seriöst ett förhållande är får inte lämnas åt något subjektivt tyckande.

Fru talman! Vi kristdemokrater anser att det är väldigt viktigt att respektera olika invandrargrupperns kultur och religion. Vi kan dock aldrig tillåta att någon tvingas in i ett äktenskap oavsett kultur eller religion. Därför är det viktigt att genom en muntlig utredning med en auktoriserad tolk av samma kön fastställa hur parterna ser på ingående av äktenskap, och då menar vi arrangerade äktenskap.

Den muntliga utredningen bör likställas med seriositetsprövningen. Där vill jag bemöta Vänsterpartiet. Vi vill verkligen likställa detta, och vi vill ställa samma krav på seriositetsprövningen som alla andra. Det finns inga undantag.

I de fall som det genom den muntliga utredningen framkommer att referenspersonen tidigare dömts för misshandel eller övergrepp mot tidigare sambo, maka eller make ska uppehållstillstånd nekas sökanden. Om referenspersonen ej har dömts för misshandel eller övergrepp av tidigare sammanboende, maka eller make men ändå har dömts för brott mot tredje, fjärde eller sjätte kapitlet i brottsbalken eller meddelats besöksförbud bör sökanden alltid informeras om detta. Det behöver inte nödvändigtvis innebära att sökanden hotas på grund av dessa domar.

Efter det att informationen delgetts sökanden måste vi kunna förlita oss på att sökanden själv kan fatta ett för denne riktigt beslut. Vi måste respektera varje människas rätt till att själv välja och ta ansvar.

Vid utdrag ur folkbokföringsregister och Statens invandrarverks register bör man få en klar bild av hur många kvinnor referenspersonen tidigare på ett liknande sätt tagit till Sverige. Om en tredje ansökan om uppehållstillstånd på grund av anknytning till referenspersonen lämnas in ska ansökan avslås. De som sätter import av kvinnor i system måste stoppas.

Utdrag ur brottsregistret avseende brott mot tredje, fjärde och sjätte kapitlet i brottsbalken ska hämtas in för samtliga referenspersoner. Även meddelande om besöksförbud ska hämtas in.

Fru talman! Vi anser att referenspersonen ska tillfrågas om ett skriftligt medgivande av registersökning. Om denne nekar till sådant förfarande ska ansökan om uppehållstillstånd avslås.

Däremot motsätter vi oss förslaget i propositionen om att en kontroll av misstänkeregistret utförs. En misstänkt person är inte dömd, och kan därför fortfarande vara oskyldig till brottet. Vi tycker också att det är bra att Moderaterna, Centern och Folkpartiet ger sitt stöd åt reservation 5.

Även referenspersonen ska få ta del av uppgifterna. Material ska ej lämnas ut skriftligt, utan muntligt vid det svenska konsulatet eller den svenska ambassaden med hjälp av en auktoriserad tolk av samma kön.

Fru talman! Kristdemokraterna anser att man i de fall där ett förhållande upphör innan dess att två års tid har gått bör beakta ifall man i hemlandet anser att det är stigmatiserat att vara frånskild. Det är viktigt att vidmakthålla principen om att uppehållstillstånd ska beviljas före inresan.

Vi anser inte heller att det är skäligt att kräva att man återvänder för att göra en ansökan i hemlandet om väntetiden är längre än sex månader,

även om det står klart att ansökan skulle ha beviljats om den gjorts av sökanden i hemlandet, om utlänningen har barn eller kvinnan i förhållandet väntar barn.

Slutligen vill vi kristdemokrater påpeka att en precisering av vad som menas med uttrycken ”stark anknytning” samt ”inte skäligen kan krävas” bör göras före arbetet.

Anf. 132 ULLA HOFFMANN (v) replik:

Fru talman! När jag läser Magda Ayoub och Kristdemokraternas reservation ser jag att ni anser att det är viktigt att man respekterar olika invandrargrupperns kultur och religion. Jag kan i viss utsträckning hålla med om det, liksom att varje individ inom ramen för svensk lagstiftning ska få ge uttryck för detta.

Men menar Magda Ayoub att arrangerade äktenskap är en sådan traditionell sedvänja som man ska ta hänsyn till?

Jag ser att ni inte vill ha tvångsäktenskap – det vill inte heller regeringen och inte vi heller. Det är väl inte någon som vill ha det. Men skillnaden mellan arrangerade äktenskap och tvångsäktenskap är faktiskt hårfin. Jag skulle vilja höra lite grann om Magda Ayoub och Kristdemokraternas syn på arrangerade äktenskap.

Tror ni faktiskt på att de här intervjuerna skulle kunna avslöja ifall det rör sig om arrangerade äktenskap? Skulle en kvinna våga tala om det, med tanke på t.ex. situationen i Pakistan?

Anf. 133 MAGDA AYOUB (kd) replik:

Fru talman! Väldigt många länder har fortfarande arrangerade äktenskap, Ulla Hoffmann. Det som vi ser i dag är de negativa bilderna av ett och annat fall som vi har sett i medierna.

Det är självklart att vi ska stoppa det som görs med tvång. Vi tycker också att seriositetsprovning ska likställas med andra provningar, så vi har inte undantagit något när det gäller den provningen. Vi anser fortfarande att vi måste ha respekt för dem som arrangerar äktenskap. Det är två familjer som kommer överens med varandra. Men vi hävdar att det inte ska finnas något tvång. Genom att man förhör båda parterna med en auktoriserad tolk av samma kön tror vi att det ska gå att utreda. Det handlar om kvinnor och män över 18 år. Det handlar inte om barn.

Anf. 134 ULLA HOFFMANN (v) replik:

Fru talman! Jag tycker inte att jag blev så hemskt mycket klokare på det svar som jag fick av Magda Ayoub. Magda säger att seriositetsprovningen ska vara likadan, men i reservationen står det att det inte ska vara likadant. Man ska ta hänsyn till att parterna inte har träffats i samma utsträckning som parter gör i andra förhållanden.

Det är ändå, måste jag säga, stor skillnad mellan ett arrangerat äktenskap i t.ex. Pakistan eller Turkiet, där unga människor tillåts att träffas en del och kanske lära känna varandra, och att ta en ung kvinna från Kurdistan eller från Pakistan som ska gifta sig med en man i Sverige.

Jag tror att Magda Ayoub och jag är helt överens när det gäller t.ex. synen på könsstympning. Vi förstår och inser att det vi stiftar lag om när det gäller arrangerade äktenskap – i denna fråga handlar det om uppskjuten invandringsprovning och seriositetsförhållandet – ska gälla förhållan-

Prot.
1999/2000:83
22 mars

Upphållstillstånd på grund av anknytning

det vid arrangerade äktenskap i Sverige. Det är den prövningen. Vi kan inte från svensk riksdag besluta vad som ska gälla i Pakistan, men vi kan definitivt ta ställning när det gäller vad som ska gälla här i Sverige.

Anf. 135 MAGDA AYOUB (kd) replik:

Fru talman! Jag vill ändå påpeka att det är stor skillnad mellan könsstympling och arrangerade äktenskap, Ulla Hoffmann. Det är två skilda saker. Men det är klart att man drar paralleller ibland för att kunna bevisa att man har tagit avstånd från det ena och inte från det andra.

För mig är det självklart att vilja vara med och påverka, så att arrangerade äktenskap som sker med tvång stoppas. Det är därför vi menar att det ska ske en utredning och att man ska träffa båda parterna.

Den referensperson som man ska kunna möta här i Sverige är väldigt viktig. De som har bott här har kanske möjlighet att berätta lite mer än de som bor i sina hemländer. De personer som finns här som referenspersoner ska tydligt och klart kunna säga att man bör avstå från detta, eller antyda det. Vi tycker att det är en viktig uppgift att faktiskt lyssna på de personerna.

Anf. 136 BIRGITTA CARLSSON (c):

Fru talman! Ärendet vi behandlar gäller uppehållstillstånd på grund av anknytning. I stora drag tycker vi i Centerpartiet att förslagen i detta betänkande, Sfu9, stämmer överens med våra åsikter om att utökad kontroll vid ansökan om uppehållstillstånd på grund av anknytning är bra. I de fall där det finns påtaglig risk för att sökande kommer att utsättas för våld eller annan allvarlig kränkning i förhållandet är det viktigt att ansökan kan avslås.

Det är viktigt att ändringar görs i utlänningslagen som syftar till att undvika att utländska medborgare söker sig till vårt land på grund av anknytning till här bosatt person när det finns risk att den utländske medborgaren kan komma att utsättas för misshandel eller annan kränkning. Det är viktigt att man innan uppehållstillstånd beviljas kan göra en bedömning av om förhållandet kan anses som seriöst eller inte, att de sökande personerna hörs muntligt och vidare att ansökan kan avslås om särskilda skäl talar för det, särskilt i fall där det finns påtaglig risk för att den sökande personen kommer att utsättas för våld eller annan allvarlig kränkning i förhållandet.

Om det framkommer att referenspersonen i Sverige har tidigare äktenskap eller samboförhållanden bakom sig där det förekommit våld eller om det finns domar för brott i samband med det är det viktigt att ansökan avslås så att inte fler personer drabbas. Det är också viktigt att personer, när de ansöker om uppehållstillstånd, får information om vilka rättigheter och skyldigheter de har om de råkar illa ut när de kommer hit till Sverige.

Fru talman! Däremot anser vi i Centerpartiet att de av regeringen föreslagna reglerna för fortsatt uppehållstillstånd trots att förhållandet har upphört bör ändras. Om personer väl har kommit hit till Sverige och på något sätt rotat sig här är det viktigt att personer som av någon anledning separerar och lämnar sitt förhållande före tvåårsgränsen ges möjlighet att stanna här om de så önskar.

Regeringen förslår visserligen att fortsatt uppehållstillstånd ska kunna beviljas, trots att förhållande upphört, om den sökande eller dennes barn

utsatts för våld eller handling som innefattar allvarlig kränkning av den sökandes eller barnets frihet eller frid, samt om andra starka skäl talar för att utlännningen ska ges fortsatt uppehållstillstånd.

Vi anser att lagen ska ha en mjukare skrivning. Man borde ta stor hänsyn till förhållandena i hemlandet. Bara det faktum att parten en gång varit gift kan i vissa länder leda till totalt avståndstagande även av den egna familjen.

När det gäller misstänkta skenäktenskap tycker vi inte att man ska ha samma generella regler.

Regeringen skriver i motivtexten att den sökandes anknytning till hemlandet och de förhållanden som den sökande har att återvända till ska vara en del i en samlad bedömning. Centerpartiet anser att det ska vara en del i bedömningen på samma sätt som om den sökande har varit utsatt för våld eller annan kränkande behandling.

I många länder är det över huvud taget inte möjligt att återvända utan att riskera att bli socialt utstött om man en gång varit gift. Därför bör tredje punkten i fjärde paragrafen – ”--- andra starka skäl talar för ---” – ändras till ”--- andra skäl talar för ---”.

I mitt anförande har jag varit väldigt könsneutral, då reglerna gäller både kvinnor och män. Men det råder ingen tvekan om att merparten av de personer som kommer hit och som berörs av detta betänkande är kvinnor.

Fru talman! Till sist vill jag yrka bifall till reservation nr 5 under mom. 4 och reservation 12 under mom. 9. Jag står givetvis bakom också övriga reservationer som Centerpartiet finns med på, men för tids vinande yrkar jag enbart bifall till dessa reservationer.

Anf. 137 JOHAN PEHRSON (fp):

Fru talman! Det betänkande vi nu behandlar om uppehållstillstånd på grund av anknytning har sitt ursprung i regeringens försök att åtgärda problem som ingen riktigt vet omfattningen av. Det gäller dels hur många som missbrukar regelsystemet och genom skenförhållanden försöker åberopa anknytning som grund för uppehållstillstånd i vårt land, dels frågan om hur vi ska förhindra att kvinnor, men även ibland män, från andra länder hamnar i problem i Sverige på grund av att människor i vårt land på olika sätt utnyttjas och i värsta fall fysiskt och psykiskt misshandlas eller kränker andra människor.

Jag vill understryka att Folkpartiet liberalerna länge efterfrågat åtgärder på detta område. Vi är glada att riksdagen nu antligen kan komma till beslut i dessa mycket komplicerade frågor.

Att på ett tidigt stadium försöka komma åt problemen med skenäktenskap är en trist uppgift, men den är dessvärre nödvändig för att se till att vi upprätthåller en respekt för de regler vi har för invandring i övrigt. Det leder ofrånkomligen till en viss integritetskränkning redan i dag. De nu föreslagna och fördjupade ansträngningarna för att utreda seriositeten kommer naturligtvis att innebära ytterligare påfrestningar på den personliga integriteten.

Folkpartiet liberalerna förutsätter att Invandrarverket eller dess uppdragstagare väljer att genomföra prövningen under så anständiga former som möjligt.

Prot.
1999/2000:83
22 mars

Upphållstillstånd på grund av anknytning

Mest känsliga är dessa frågor när det på grund av olika faktorer finns risk för våld eller kränkning i förhållandet. Jag träffade nyligen, i måndags, flyktingsamordnare i Örebro kommun. Då diskuterade vi bl.a. problemet med män och kvinnor som på olika sätt utnyttjas och far illa i sin relation med svenska s.k. referenspersoner. De välkomnar att vi i dag debatterar det här och snart fattar beslut om att försöka minska dessa problem.

Vi vet inte mycket om omfattningen av denna s.k. kvinnoimport, vilket det i huvudsak är fråga om. Vi vet att det finns både företag och enskilda som lockar hit kvinnor – ibland män – från Baltikum, Ryssland, Asien, Afrika och många andra länder med löfte om giftermål och en kärleksfull framtid i Sverige. För många blir tillvaron, som sagt, bra. Men för på tok för många har det blivit ett elände.

Vi får rapporter från många kvinnojourer om kvinnor som har brutit upp från förhållanden på grund av just misshandel samt utnyttjande och förnedring av olika slag. Kvinnorna söker ofta hjälp sent, eftersom de saknar sociala kontaktnät. På grund av såväl isolering som språksvårigheter har de svårt att få tag i information om sina rättigheter och om var hjälp finns att tillgå i det svenska samhället. Det är inte heller ovanligt att män förbjuder kvinnor att t.ex. ta del av den svenskundervisning som de har rätt till i Sverige.

De utsatta kvinnorna har hittills utvisats om de har vistats mindre än två år i Sverige. Det är endast i undantagsfall som det av humanitära skäl har funnits möjlighet att låta den misshandlade och kränkta personen få stanna i Sverige. Den ändring som nu sker kommer förhoppningsvis att råda bot på detta.

Kvinnor som utvisas i dessa tragiska situationer möter nämligen vid återkomsten till sina hemländer en rad problem. De har t.ex. svårt att bli accepterade, inte minst eftersom skilsmässor i många kulturer ofta inte accepteras, vilket flera talare före mig har varit inne på. Detta är också i sig en stark drivkraft som gör att kvinnor med ännu ej permanenta uppehållstillstånd inte anmäler en våldsverkande man – det handlar oftast om män.

När det gäller uppehållstillstånd i det första skedet vill Folkpartiet emellertid ifrågasätta de nu föreslagna förändringarna om att en ansökan om uppehållstillstånd ska kunna avslås på grund av risk för kränkning; det gäller åtminstone i fråga om Invandrarverket eller den som har fått uppdraget att bedöma dessa extremt subjektiva och mer eller mindre goda grunder. Ett särskilt skäl anses vara om det bedöms att det finns risk för våld eller annan allvarlig kränkning i förhållandet. Detta berör de personer som t.ex. tidigare har varit straffade eller män som tidigare har inlett flera förhållanden med utländska kvinnor som sedan har slutat i kränkningar eller elände.

Vi ifrågasätter inte på något sätt syftet med den av majoriteten i utskottet föreslagna regeln. Men vi menar att det här inte ensamt kan utgöra ett tillräckligt skäl för avslag på ansökan om uppehållstillstånd. Vi bedömer att det är tillräckligt att information om referenspersonens bakgrund ges till den kvinna som söker uppehållstillståndet. Informationen ska kunna ges och införskaffas på ett liknande sätt som regeringen, genom lagändringar, föreslår i propositionen. Det innebär bl.a. att ett utdrag ur belastningsregistret ska kunna inhämtas om särskilda skäl föreligger.

Referenspersoner i Sverige ska alltid tillfrågas om tidigare äktenskap och eventuella domar för brott samt självklart även få del av de uppgifter som lämnas ut. Vi menar att det dessutom ska vara kvinnan själv som, efter att ha fått adekvat information på sitt eget språk om eventuellt tidigare allvarigare missförhållanden, fattar beslut om hon ska fullfölja ansökan om uppehållstillstånd eller ej. Vi är medvetna om att det inte alltid är enkelt att fatta ett beslut om att avstå från ansökan på grund av information om den s.k. referenspersonen. Men det kan å andra sidan inte vara helt enkelt att som utskottsmajoriteten förordar lägga ansvaret för avslaget på ansökan om uppehållstillstånd på kvinnan. Hon får ju avslag på sin ansökan under förespeglingen att hon därmed skyddas från elände. Om detta kan trots allt statliga tjänstemän endast spekulera. Det finns ju ingenting annat än indicier.

När det sedan gäller utlänningsmyndigheternas möjlighet att inhämta uppgifter ur olika register för att kontrollera om det finns en risk för kränkning menar vi att det är högst tveksamt att den även ska omfatta misstankeregistret. Ur rättssäkerhetssynpunkt är det inte rimligt att eventuella brott på utredningsstadiet ska kunna leda till nackdelar för medborgare än mindre för deras tilltänkta sambor eller äkta makar.

Fru talman! För tids vinnande yrkar jag bifall till reservation 4, men jag står självklart bakom samtliga Folkpartiets reservationer i betänkandet.

Anf. 138 KERSTIN-MARIA STALIN (mp):

Fru talman! Det kan hända att NIPU-utredningen var rätt enig, men jag har ändå tagit mig friheten att skriva en motion i det här mycket viktiga ämnet.

Invandrarverket har varje år ca 10 000 anknytningsärenden att ta ställning till. I ungefär 14 % av ärendena uppkommer mer eller mindre allvarliga problem. Det handlar nästan uteslutande om kvinnor och i förekommande fall barn. Det här vill vi i Sverige förhindra.

Det första man vill göra är en utredning för att se hur seriöst förhållandet är. Det är en grannlaga uppgift. Det här bör ske på ett mycket professionellt sätt, inte bara genom att man fyller i papper utan också genom muntliga utredningar, dvs. samtal.

Som flera av talarna har sagt var vi på besök hos Invandrarverket i förra veckan. Det var mycket glädjande att höra inställningen när det gäller hur viktigt det är med dessa samtal och att de blir väldigt professionella och noggranna. Man har också utbildning i samtalsmetodik. Det gäller ju dels att inte hindra verklig kärlek, dels att upptäcka om det finns risk för att kvinnan kommer att fara illa i förhållandet i Sverige.

Det som är mindre glädjande är diskrepansen mellan att man vill ha de här samtalen och resurserna. Vi måste jobba vidare med detta, så att Invandrarverket får dessa resurser.

Särskilt grundliga utredningar bör göras när det är fråga om arrangerade äktenskap, precis som det står i betänkandet. Men vi håller inte med regeringen om – det här har man pratat om förut – att uppehållstillstånd bör kunna beviljas när det är fråga om förhållanden som kan konstateras ha sin bakgrund i traditionellt kulturmönster trots att parterna träffats i begränsad omfattning och kanske saknar närmare kunskap om varandra.

Prot.
1999/2000:83
22 mars

Upphållstillstånd på grund av anknytning

Jag vill, precis som Ulla Hoffmann, fästa uppmärksamhet på vårt särskilda yttrande där vi bl.a. säger att man bör genomgå samma seriositetsprövning när det gäller arrangerade äktenskap som när det gäller andra anknytningsärenden.

Jag talar nu först om att förhindra att en misshandelssituation uppstår. Det gäller alltså när det finns risk för att en kvinna som kommer hit far illa. Ett led i detta är att inhämta utdrag ur polisens register. Miljöpartiet anser att utdrag ur det registret alltid ska inhämtas rörande referenspersonen, inte bara om det finns särskilda skäl. I det här avseendet har vi t.o.m. stöd i Utlänningsnämndens remissvar på utredningen. Vi anser att om man alltid inhämtar uppgifter blir risken för diskriminering mindre.

Men om det nu ändå skulle gå så illa att kvinnor kommer hit och blir misshandlade eller illa behandlade på andra sätt måste de ha hjälp. Den nya bestämmelsen innebär att uppehållstillstånd ska kunna beviljas trots att det inte har gått två år om förhållandet upphör, kanske på grund av misshandel. Vi tycker att det är för svagt. Vi vill ge utrymme för fortsatt uppehållstillstånd mer flexibelt och breddat, i första hand för att skydda de kvinnor och män – som det också kan handla om – som råkar illa ut. De måste få en större trygghet och säkerhet. Därför vill vi inte att det ska stå att man kan få stanna kvar även om två år inte har gått om det är övergrepp av allvarlig art. Vi anser att det räcker mycket väl med att det står ”övergrepp”. Handlar det om barn är alltid övergrepp allvarliga.

Miljöpartiet begär avslag på förslaget att uppehållstillstånd med uppskjuten invandringsprövning ska kvarstå. Vi anser att det med den nuvarande ordningen sker fortlöpande kontroller av att ett förhållande verkligen existerar och att det i samband därmed ställs frågor av mycket stor privat karaktär. Vi tycker att det är ett alltför stort intrång i privatlivet och att frågorna snarare ställs i syfte att kunna utvisa människor än att skydda dem. Vi vill att det förfarandet ska ses över.

Allra sist vill jag knyta ihop med att säga att Miljöpartiets motion helt och hållet är skriven utifrån de berörda kvinnornas situation.

Anf. 139 GUSTAF VON ESSEN (m) replik:

Fru talman! Till Kerstin-Maria Stalin vill jag bara ställa en fråga.

Vi hade på Johan Pehrsons initiativ en interpellationsdebatt i går med statsrådet Klingvall. Jag deltog också. Då talades det mycket om resurser till Invandrarverket. Vi sade också just att vi trodde att det skulle krävas mer resurser till Invandrarverket jämfört med nu om det här lagförslaget går igenom. Man har antagligen också tagit upp i anslagsyrkandet att man förutsatte att detta skulle träda i kraft så småningom.

Jag och mina andra borgerliga kompisar har ju inte så stora möjligheter att påverka. Men det har ju Kerstin-Maria Stalins parti som är något slags stödparti till Socialdemokraterna. Det kunde vara intressant att höra om Kerstin-Maria Stalin nu kommer att arbeta för att Invandrarverket får det här resurstillskottet som Kerstin-Maria Stalin själv efterlyser.

Anf. 140 KERSTIN-MARIA STALIN (mp) replik:

Fru talman! Vi är inget slags stödparti, vi är ett stödparti.

Det stod väldigt klart för mig när vi var på Invandrarverket att här var det, som jag sade, väldigt stor skillnad på ambitionen. Den är mycket bra och helt och hållet i linje med vår politik.

Utifrån den vetenskapen känner jag att jag skulle vilja jobba för mer resurser.

Anf. 141 GUSTAF VON ESSEN (m) replik:

Fru talman! Det känns tryggt att få höra detta. Då kan vi se fram emot att Invandrarverket får det anslag som man anser sig behöva.

Anf. 142 MAUD BJÖRNEMALM (s):

Fru talman! Diskuterad – ifrågasatt, så kan man säga om den s.k. tvåårsregeln eller uppskjuten invandringsprövning, som det egentligen heter.

Sedan lång tid har det varit personer som fått uppehållstillstånd på grund av anknytning genom äktenskap eller samboförhållanden som varit den dominerande invandringen. Under några år med allvarliga krigssituationer har människor med asylskäl utgjort ett större antal än anknytningsinvandringen. Uppehållstillstånd för personer med skyddsbehov ligger utanför den reglerade invandringen.

Vi har flera gånger under åren i den här kammaren diskuterat uppskjuten invandringsprövning eller den s.k. tvåårsregeln. Massmedierna har i dramatiska reportage skildrat olika utländska kvinnors öden. Riksdagsledamöter har också i motioner behandlat behovet av skydd för de utländska kvinnor som misshandlas av sina män.

Frågan om uppskjuten invandringsprövning och hur behovet av skydd för de utländska kvinnor som misshandlas av sina män ska tillgodoses har nu noga utretts. Dåvarande invandrarminister Leif Blomberg tillsatte Anknytningsutredningen, där uppdraget var att undersöka hur man kan undvika att utländska medborgare som kommer hit kommer att utsättas för misshandel eller annan kränkande behandling.

Den utredningen överlämnades i februari 1998 till NIPU-utredningen för ställningstagande. Eftersom jag var ledamot av utredningen tycker jag att det är intressant att följa frågan så att säga från ax till limpa, eller från utredningens arbete till proposition och till socialförsäkringsutskottets betänkande.

NIPU ägnade mycken tid åt att diskutera anknytningar, tvåårsregeln och utländska kvinnors och mäns risk för misshandel och kränkningar och hur behovet av skydd skulle tillgodoses.

Det fanns bland kommittéledamöterna en enighet om att reglerna om uppskjuten invandringsprövning ska behållas och ingå i lagstiftningen.

Vad jag tycker att man bör komma ihåg när vi diskuterar de här frågorna är att de flesta anknytningsärendena är seriösa och åtminstone ur tillståndssynpunkt oproblematiske. Den uppskjutna invandringsprövningen gäller inte enbart länder i Sydostasien, utan också länder som t.ex. USA, Kanada, Australien.

En fråga som man också kan ställa är hur vanligt det är att framför allt kvinnor blir utsatta för våld och övergrepp.

Anknytningsutredningen gjorde ett antal utfrågningar med representanter för kvinnojourer och även en utfrågning med företrädare för socialtjänsten och olika samverkansgrupper inom sjukvården.

I propositionen redogörs också för den intervjuundersökning som SCB gjort åt Anknytningsutredningen med utländska kvinnor som på grund av anknytning fick sitt första tillfälliga uppehållstillstånd under

Prot.
1999/2000:83
22 mars

Upphållstillstånd på grund av anknytning

1992 och som före den 1 juli 1996 fick sitt permanenta uppehållstillstånd. Urvalet omfattade 930 personer. Av dem föll 341 bort. De flesta, eller 230 personer, för att de inte kunde anträffas. Det var endast 31 stycken som inte ville delta i undersökningen. Det blev alltså 589 personer kvar.

Bortfallet och den omständigheten att flera kvinnor på grund av språksvårigheter inte kunde besvara frågorna gör att resultatet inte kan säkerställas rent statistiskt. Men det ger ändå en uppfattning om de utländska kvinnornas situation.

En sammanfattning visar att 13 % har farit illa i förhållandet och att 6 % har varit utsatta för våld.

De flesta kvinnorna kom från Polen, Thailand, Ryssland och Irak. Majoriteten hade sökt hjälp, och de flesta tyckte att hjälpen varit bra.

De allra flesta förhållandena hade upphört.

Det är därför viktigt att så långt som det är möjligt förhindra att någon får ett uppehållstillstånd där anknytningen leder till att man sedan blir utsatt för våld eller allvarliga kränkningar. Det gäller att gå balansgången, dels att inte försvåra för seriösa förhållanden, dels att förhindra att uppehållstillstånd på grund av anknytning inte missbrukas.

De flesta som söker uppehållstillstånd på grund av anknytning gör det för att man vill leva tillsammans och för att den som gör det ska ha rätt att bosätta sig här. Det är en del av vår invandringspolitik. Det stora flertalet förhållanden fungerar utan andra problem än de som också uppstår i andra förhållanden.

De som söker uppehållstillstånd kommer från många olika länder, från olika sociala och kulturella miljöer. Den de flyttar till kan vara svensk men också en landsman eller invandrare med annan nationalitet än den egna.

Det finns de, framför allt kvinnor, som lockas hit med falska löften om ett annorlunda och bättre liv, och det finns de, både kvinnor och män, som själva söker en möjlighet till en bättre tillvaro i vårt land än vad man har i hemlandet. De är mycket angelägna om att komma hit.

För den som i dag vill komma till Sverige finns egentligen bara två sätt. Det ena är att ha skyddsbehov, dvs. att söka asyl. Det andra är anknytning. Skenäktenskap är ett sätt att kringgå den reglerade invandringen.

Det var inte utan orsak som EU i december 1997 beslöt om en resolution med åtgärder som bör vidtas för att bekämpa skenäktenskap.

Fru talman! En bra och grundlig utredning där båda parter hörs muntligt måste vara utgångspunkten för att kunna göra en bedömning om förhållandet är seriöst eller ej. Det är i regel svårare att lämna oriktiga uppgifter vid en muntlig utredning än att sätta sitt namn på ett papper som inte innehåller hela sanningen. En muntlig utredning ger också möjligheter till följdfrågor.

I dag ställs krav på att förhållandet har varat en tid, att parterna träffats i viss utsträckning, att de har god kännedom om varandra och att de har ett gemensamt språk. Hänsyn tas också till om de har barn eller väntar barn.

I propositionen föreslås nu att båda parter ska höras muntligt, dvs. också referenspersonen i Sverige. I propositionen sägs att det får bedö-

mas som seriöst om det inte finns indikationer på att det är ett skenäkten-
skap eller skenförhållande.

Det är möjligt att grundligare utredningar kan komma att leda till fler
avslag därför att det har kommit fram omständigheter som talar mot att
uppehållstillstånd ska beviljas. Men ett avslag på en ansökan om uppe-
hållstillstånd på grund av anknytning är inte ett avslag för all framtid. Är
förhållandet hållbart så går det bra att återkomma efter en tid med en ny
ansökan.

I propositionen föreslås också att referenspersoner i Sverige alltid ska
tillfrågas om tidigare äktenskap eller samboförhållanden och eventuella
domar för brott. Utdrag ur polisens register ska kunna inhämtas om det
finns särskilda skäl för det. Utdrag bör endast gälla påföljder för brott
enligt 3, 4 eller 6 kap. i brottsbalken, dvs. brott mot liv och hälsa, brott
mot frihet och frid samt sexualbrott, uppgift om besöksförbud samt i
vissa fall uppgifter ur misstankeregistret. Statens invandrarverk ska ha
rätt till terminalåtkomst till polisens register. Uppgifter om äktenskap ska
kontrolleras i det lokala folkbokföringsregistret om det finns anledning
till det.

Detta har ju kommit till för att skydda den sökande i ett anknytnings-
förhållande. Det ska vara möjligt att, även om förhållandet framstår som
seriöst, vägra uppehållstillstånd där det finns en påtaglig risk för våld
eller allvarliga kränkningar. Det måste vara angeläget för myndigheterna
att kunna kontrollera om uppgifter som kommit fram är sanna.

När det gäller att inhämta uppgifter ur misstankeregister finns det två
reservationer.

Den ena reservationen, nr 5, är från Folkpartiet, Kristdemokraterna,
Moderaterna och Centern. De anser att det ska vara uteslutet att inhämta
utdrag ur misstankeregistret vid ärenden som gäller uppehållstillstånd.
Det skulle kunna, menar reservanterna, få negativa konsekvenser om
personen i fråga inte är skyldig till de brott han eller hon är misstänkt för.

Jag anser att det är underligt att vi här talar om hur kvinnan ska skyd-
das mot våld och kränkningar, och så ska den beslutande myndigheten
undanhållas informationen om att referenspersonen är misstänkt för ett
mycket grovt våldsbrott. Självklart måste myndigheten få den informat-
ionen, även om man ska avvakta domstolsprövning eller åklagarens be-
slut om åtal innan man fattar beslut om uppehållstillstånd. Givetvis ska
referenspersonen få veta att registerutdrag kommer att begäras in. Jag
yrkar avslag på reservation nr 5.

Miljöpartiet går i sin reservation nr 6 den motsatta vägen och begär
att utdrag ur misstankeregistret alltid ska inhämtas, inte bara om det
föreligger särskilda skäl.

Utskottsmajoriteten är av den uppfattningen att av integritetsskäl ska
uppgifter inte hämtas in regelmässigt när det gäller referenspersoner i
anknytningsärenden. Ett skäl att inhämta uppgifter kan vara att det vid
utredningen kommit fram att referenspersonen är kriminellt belastad. Jag
yrkar avslag också på reservation nr 6.

Fru talman! Vad händer om kvinnan trots en grundlig utredning ändå
råkar ut för våld, misshandel och kränkningar?

När ett förhållande upphör innan två år har gått på grund av att den
sökande eller sökandens barn utsatts för våld eller handlingar som inne-
fattar allvarliga kränkningar av deras frihet eller frid ska uppehållstill-

Prot.

1999/2000:83

22 mars

*Uppehållstillstånd på
grund av anknytning*

stånd kunna beviljas – vilket framgår av den lagstiftning vi nu ska besluta om. Det kan vara en svår gräns att dra, och en samlad bedömning bör göras i varje enskilt fall. Enligt propositionen ska formella krav inte ställas på dokumentation. Hänsyn ska tas till samtliga omständigheter, främst till misshandel eller illa behandling, om det finns barn i förhållandet, om sökanden riskerar att bli socialt utstött vid återkomsten till hemlandet eller om han eller hon är etablerad i arbetslivet. Ju närmare tvåårsgränsen äktenskapet eller sammanboendet har kommit att vara desto lägre krav kan ställas på omständigheterna. Men om varje slag av våldshandling eller kränkning som sökanden eller sökandens barn utsatts för skulle medföra en obetingad rätt till fortsatt uppehållstillstånd i Sverige skulle regeln kunna missbrukas för att kringgå invandringsbestämmelserna.

När det gäller uppehållstillstånd för andra än asylsökande är huvudregeln att tillstånd i princip ska ha beviljats före inresan i landet. Kravet på uppehållstillstånd före inresan är viktigt för att kunna upprätthålla en reglerad invandring. Undantag ska kunna göras om utlänningsmyndigheten har stark anknytning till personen som är bosatt i Sverige och om det inte kan krävas att utlänningsmyndigheten återvänder till ett annat land och där ansöker om uppehållstillstånd i Sverige. Här handlar det om en skälighetsbedömning. De flesta länder har ett principiellt krav på uppehållstillstånd före inresa, oftare mer restriktivt än vad Sverige har.

Fru talman! I den proposition och det betänkande som vi nu behandlar finns också ett förslag om namnbyte. Regeringen föreslår att Invandrarverket byter namn till Migrationsverket. Det nya namnet speglar bättre verkets nuvarande uppgifter som central utlänningsmyndighet.

Fru talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan och avslag på samtliga reservationer.

Anf. 143 ULLA HOFFMANN (v) replik:

Fru talman! Jag trodde inte att jag hörde rätt när Maud Björnemalm sade att om varje slag skulle ge uppehållstillstånd skulle det leda till att reglerna kommer att kringgås. Jag kan inte tolka det på annat sätt än att det faktiskt fortfarande kommer att finnas en viss misshandelsgaranti med viss returrätt för dessa män. Det är beklagligt.

Gustaf von Essen nämnde tidigare den eniga utredningen NIPU, som Maud Björnemalm också satt med i. Utredningen definierade vad begreppen skulle innehålla. Jag kan inte förstå varför inte Maud Björnemalm fortfarande står bakom dem.

I betänkandet framgår att enligt vad utskottet har erfarit kommer frågan om arrangerade äktenskap och hur seriositetsprövningen eventuellt kan förbättras att belysas i den kommande utredningen om anhöriginvandring, och utredningen ska om så erfordras lägga fram förslag i frågan. Jag uttryckte tidigare en oro för att det inte har kommit några direktiv och att det inte har tagits några initiativ för att tillsätta utredningen. Skulle Maud Björnemalm kunna glädja mig och andra i dag med att tala om att Maud Björnemalm har erfarit när utredningen ska komma till stånd?

Anf. 144 MAUD BJÖRNEMALM (s) replik:

Fru talman! Först var det frågan om misshandel. Vi har noga diskuterat frågan i NIPU-utredningen, och vi har diskuterat frågan i utskottet. Vi går så långt vi kan för att skydda kvinnan. Men vi ska vara medvetna om, Ulla Hoffmann, att det finns både de män och de kvinnor som till varje pris vill komma till Sverige. Det är en balansgång att gå. Kvinnorna måste skyddas, men vi måste förhindra att lagen missbrukas.

Vi diskuterade i NIPU om vi skulle räkna upp vad vi ansåg som våld, misshandel och kränkningar. Men vi gjorde inte det eftersom vi ansåg att lagen skulle bli alltför fyrkantig. Man måste göra en sammanvägning av alla omständigheter.

Man kan väl ändå säga att den samlade bedömningen i varje enskilt fall får bli grunden för att uppehållstillstånd ska kunna beviljas. Här skiljer det sig naturligtvis från situation till situation och från person till person. Och, som jag sade tidigare, kan det inte ställas några formella krav på dokumentation, men man måste vara medveten om att för att uppehållstillstånd ska beviljas ska det vara fråga om allvarligt våld eller allvarlig kränkning.

Sedan när det gäller arrangerade äktenskap står det faktiskt, Ulla Hoffmann, inskrivet i utskottets betänkande att frågan kommer att behandlas i den anhörigutredning som ska ske.

Jag vill också påminna Ulla Hoffmann om att det är riksdagen som har beställt denna utredning av regeringen. Regeringen har alltså att effektuera riksdagens beställning, så utredningen kommer.

Anf. 145 ULLA HOFFMANN (v) replik:

Fru talman! Jag kan inte förstå inställningen att det finns kvinnor som till varje pris skulle vilja komma till Sverige, så att de därför skulle vara mer benägna att utsätta sig för misshandel än andra kvinnor. Jag kan inte tolka det på annat sätt än att Maud Björnemalm faktiskt gör skillnad på utländska och svenska kvinnor och anser att utländska kvinnor skulle vara mer stryktåliga.

Jag kan heller inte se varför man inte i betänkandet hade kunnat göra en hänvisning till det som NIPU säger. Vi har inte begärt att det ska skrivas in i någon lagstiftning, utan det enda vi har begärt är att det ska komma in i förarbetena i betänkandet. Jag kan inte se annat än att det här också står i strid med FN:s konvention om våld mot invandrade kvinnor.

Sedan är jag visst medveten om att det är riksdagen som har beställt utredningen om anhöriginvandringen. Det var närmare bestämt den 15 mars 1999. Jag satt i utskottet, och det var jag som drev på för att det skulle ske skyndsamt. Det har inte hänt någonting på ett år, och det tycker inte jag är skyndsamt.

Nu finns det alltid möjligheter för dem som befinner sig i kammaren att anmäla sig till talarlistan och ge besked. Det finns alltså möjligheter för oss att i dag få reda på om regeringen har börjat arbeta med direktiven och om det är så att utredningen kommer ganska snart, för detta med arrangerade äktenskap och anhöriginvandring är två väldigt viktiga frågor i svensk flyktingpolitik.

Prot.

1999/2000:83

22 mars

Uppehållstillstånd på grund av anknytning

Anf. 146 MAUD BJÖRNEMALM (s) replik:

Fru talman! Vi har gått så långt som vi kan, Ulla Hoffmann, för att skydda de utländska kvinnorna mot våld och misshandel. Men man kan ju aldrig garantera att inte kvinnorna kommer att utsättas för våld eller misshandel. Det händer ju dagligdags svenska kvinnor. Hur ska vi kunna skydda de utländska kvinnorna när vi inte kan skydda ens de svenska kvinnorna?

Sedan när det gäller utredningen vet jag att man håller på att arbeta med direktiven, så ha lite tålamod, Ulla Hoffmann, den kommer.

Anf. 147 MAGDA AYOUB (kd) replik:

Fru talman! I propositionen föreslår regeringen att seriositetsprövningen ska skärpas. Några preciseringar av vad som menas har man inte gjort. Jag undrar om Maud Björnemalm skulle kunna tala om ifall det kommer något mer om detta.

Jag vill också ställa en fråga till Maud Björnemalm om misstankeregistret. Varför begära utdrag ur misstankeregistret om personer om de inte är dömda? Vi anser fortfarande att man inte ska göra det om personen inte är dömd. Jag skulle vilja höra synpunkter på detta.

Anf. 148 MAUD BJÖRNEMALM (s) replik:

Fru talman! Seriositetsprövningen ökar ju, kan man säga, när båda personerna hörs. Också den referensperson som finns i Sverige hörs ju nu muntligt, inte bara den sökande. Det står också både i propositionen och i utskottsbetänkandet att man ska göra grundliga utredningar. I och med att man hör referenspersonen här i Sverige muntligt har man ju tillfälle att ställa fler och grundligare frågor än vad man kan göra när man ställer frågorna skriftligt.

Sedan detta med misstankeregistret. Är det så att det kommer fram uppgifter som tyder på att referenspersonen är kriminellt belastad, vilket kan framkomma i utredningen där man ju också ska ställa frågor om brott, finns det möjligheter att begära utdrag ur misstankeregistret för att se om personen är misstänkt för grovt våldsbrott. Jag tycker att det är rimligt att man inte fattar beslut om uppehållstillstånd så länge en misstanke kvarstår. Man kan ju dröja med att fatta beslutet. Magda Ayoub kan ju tänka sig vad som skulle hända om man fattade beslut om uppehållstillstånd och referenspersonen som sedan blir dömd för grovt våldsbrott. Då skulle kritiken komma så att säga i efterhand. Nu försöker man ju, som jag antar att Magda Ayoub är med på, skydda de här kvinnorna. Att man säger nej till uppehållstillstånd är för att skydda kvinnorna, för att de inte ska komma hit och råka ut för våld och misshandel, när man ser att det finns en uppenbar risk för detta.

Anf. 149 MAGDA AYOUB (kd) replik:

Fru talman! Det gläder mig att Maud Björnemalm säger att man ska göra grundliga utredningar och att de ska vara muntliga. Jag vill då understryka att det är jätteviktigt att ha auktoriserade tolkar av samma kön som den som förhörs, för vi ser väldigt ofta att det bara är tjänstemän eller anhöriga som är med vid förhören. Jag vill understryka att det är viktigt att ha en auktoriserad tolk av samma kön. Det gläder mig att det blir muntliga och inte bara skriftliga förhör.

När det gäller misstankeregistret förstår jag fortfarande inte. Är man inte dömd enligt svensk lag, varför ska då personer dömas i alla fall? Jag har svårt att godta detta. Om en person finns med i misstankeregistret men inte ens har begått något brott ännu, ska man då döma personen i förväg?

Anf. 150 MAUD BJÖRNEMALM (s) replik:

Fru talman! Om en person är misstänkt för brott har man att avvakta om åklagaren ska föra detta brott till domstol, så det är alltså redan brott begånget. Man är i och för sig oskyldig till dess man är dömd, men man kan ändå vara misstänkt för brott. Jag kan inte förstå varför det under den här processen ska fattas beslut om ett eventuellt uppehållstillstånd för en person som kommer från ett annat land där personen kan råka ut för våld och misshandel. Varför ska man då inte kunna avvakta med beslutet?

Anf. 151 KERSTIN-MARIA STALIN (mp) replik:

Fru talman! Först vill jag säga att jag är glad att jag poängterade – och jag gör det nu igen – att den här lagen ska vara till för att skydda människor i första hand, inte för att utvisa misstänkta lycksökare.

Sedan vill jag passa på att yrka bifall till några reservationer, och det är reservationerna 6, 10, 14 och 15.

Anf. 152 MAUD BJÖRNEMALM (s) replik:

Fru talman! Man kan säga att hela propositionen är till för att skydda människor. Den är inte till för att avvisa människor. Men vi kan aldrig komma ifrån att det finns människor som missbrukar rätten till uppehållstillstånd i Sverige. Det finns ju skenäktenskap. Det är ingen tillfällighet att EU har infört regler mot skenäktenskap. Det ska man inte blunda för. Men propositionen går ut på att skydda kvinnor och män från att komma hit och bli illa behandlade.

Anf. 153 KERSTIN-MARIA STALIN (mp) replik:

Fru talman! Det är riktigt att man inte ska blunda för det, men det ska inte heller få den här slagsidan.

Anf. 154 MAUD BJÖRNEMALM (s) replik:

Fru talman! Det tycker jag inte heller att det har fått. Jag tycker inte att det är fel att påpeka i diskussionen att det finns människor som missbrukar både asylrätten och anknytningsrätten när det gäller uppehållstillstånd i Sverige. Det är dock inte den stora debatten. Den stora debatten och diskussionen gäller hur vi ska skydda kvinnor som vill komma hit från att misshandlas samtidigt som vi ska gå balansgången och beakta de seriösa förhållandena. Det är naturligtvis ingen lätt balansgång.

Man kan ju tro att alla som söker uppehållstillstånd på anknytning kommer att bli misshandlade. Så är inte fallet. Som jag sade i den här utredningen var det 13 % i den undersökning som SCB gjorde som hade farit illa i förhållandet, och 6 % hade misshandlats. Det är klart att 6 % är mycket och att det är allvarligt för de kvinnor som blir misshandlade. Det är klart att vi ska skydda och hjälpa dem. Men det är inte den stora majoriteten av dem som kommer hit på anknytningsinvandring. De blir inte

Prot.
1999/2000:83
22 mars

*Upphållstillstånd på
grund av anknytning*

misshandlade. De flesta förhållanden är seriösa och bra. Det måste man också komma ihåg i den här debatten.

Anf. 155 DESIRÉE PETHRUS ENGSTRÖM (kd):

Fru talman! Jag skulle bara kort vilja ta upp en principiell fråga i betänkandet som jag vill lyfta fram, nämligen detta med arrangerade äktenskap. Det gäller den svenska statens syn på arrangerade äktenskap. Regeringens bedömning är ju att uppehållstillstånd bör kunna beviljas för arrangerade äktenskap trots att parterna som det står träffats i begränsad omfattning.

Röda korset har som remissinstans sagt att man ska respektera olika traditioner men att kvinnor kan känna sig tvingade att ingå äktenskap. De vill att frågan utreds vidare. Anknytningsutredningens egna undersökningar tyder på att de finns kvinnor i arrangerade äktenskap som far illa. Det är ett ologiskt resonemang från majoriteten i betänkandet om att det ska vara frivilligt samtidigt som parterna kan sakna kunskap om varandra. Hur kan det då vara frivilligt?

Jag tycker att arrangerade äktenskap ligger nära EU:s resolution om skenäktenskap. Många av indikationerna är lika. Det förslag som nu ligger framme är inte bra vad avser arrangerade äktenskap. Det gynnar enligt min mening inte kvinnors situation. En kvinna riskerar att via svensk lagstiftning komma till en man i Sverige som hon knappt känner, och hon vet inte alltid vad som väntar.

Enligt uppgift kom en halv miljon kvinnor under 1995 in i EU-området från andra länder. Många av dem hamnade på könsmarknaden. Människohandel vill vi naturligtvis alla stävja. Det är synd att Vänsterpartiet och Miljöpartiet inte har bifallit sina motioner utan bara gått med på regeringens förslag om en utredning. Vi vet ingenting om när ett förslag kommer. Det känns väldigt osäkert var det här ska landa.

Fru talman! Jag beklagar att v och mp har ställt upp på regeringens förslag. En fråga till Socialdemokraterna som kanske statsrådet Klingvall, som är här, skulle vilja svara på är: När kommer den här utredningen som vi har hört om? Och vilken syn har partiet, Socialdemokraterna, på arrangerade äktenskap?

Anf. 156 MAUD BJÖRNEMALM (s):

Fru talman! Jag kan inte svara för alla socialdemokrater, men det skulle inte förvåna mig om vi alla har samma uppfattning; att vi inte tycker om arrangerade äktenskap. Sedan är det fråga om hur pass realistisk man ska vara. Vi vet att de arrangerade äktenskapen finns. Jag tror inte att vi gör oss av med problemen om vi nu skulle besluta om en lagstiftning. Jag tror att det handlar om ett långsiktigt arbete när det gäller de arrangerade äktenskapen, om att informera och ha kontakter med invandrarorganisationerna. Det är ju invandrarna som så att säga själva i grunden måste bryta med sina gamla traditioner.

Vad vi har försökt göra, vad vi bl.a. försökte göra i NIPU-utredningen, var att diskutera hur vi på bästa sätt skulle kunna klara det här med de arrangerade äktenskapen. Där kom vi fram till att det vi kunde göra var att genomföra grundliga sociala utredningar med den person som fanns i Sverige för att se om den personen var tvingad eller själv accepterade den gamla traditionen med arrangerade äktenskap.

Det här är inte ett så enkelt problem som man vill göra gällande när man bara säger att man vill förbjuda det här. Det handlar om unga människor som också ingår i en stor familje- och släktgemenskap och om hur de i framtiden ska kunna bevara denna om de inte följer den gamla traditionen. Här finns alltså faktiskt mycket att diskutera, något som man också ska göra i den kommande utredning som ju lär vara på gång snart.

Anf. 157 DESIRÉE PETHRUS ENGSTRÖM (kd):

Fru talman! Det innebär alltså att Socialdemokraterna ännu inte har tagit ställning till om arrangerade äktenskap är bra eller dåliga?

Anf. 158 MAUD BJÖRNEMALM (s):

Fru talman! Jag säger ju att jag utifrån svensk utgångspunkt inte tycker om arrangerade äktenskap, självklart inte. Men de finns. De finns i andra kulturer. Frågan är hur vi hanterar frågan här i Sverige när vi samtidigt säger att man ska behålla sitt kulturmönster när man kommer hit. Var går då gränsen, och hur kommer man till rätta med det här problemet för de ungdomar som kommer från andra kulturer men som har vuxit upp i det svenska samhället och fått del av svenska värderingar?

Hur hjälper man dem i deras situation i kollisionen mellan det gamla kulturmönstret och det svenska mönstret att leva? Det är inte alldeles enkelt. Det fordrar kontakter med invandrarorganisationerna. Det fordrar respekt för andra människors kulturer. Det är de problemen man måste diskutera och titta på. Man måste lyssna och lära och se vad förslaget sedan blir.

Vill man göra det väldigt enkelt för sig kan man säga att vi i Sverige inte tycker om arrangerade äktenskap. Alltså instiftar vi en lag mot dem. Det är ungefär som att göra som strutsen, köra huvudet i sanden och säga att ser man inte problemen så finns de inte. De finns, och vi måste ta itu med dem. Men vi måste göra det på ett värdigt sätt.

Anf. 159 DESIRÉE PETHRUS ENGSTRÖM (kd):

Fru talman! Jag kan bara beklaga, för jag tycker att riksdagen är det ställe där vi ska stifta lagar utifrån det som vi tror är rätt. FN har ju också skrivit i en kvinnokonvention att kvinnor ska vara med på att gifta sig. Man ska känna till och veta vem det är man ingår äktenskap med. Det är en mänsklig rättighet. Jag kan inte se hur det här skiljer sig från EU:s resolution som ni själva skriver om i propositionen, om att makarna t.ex. inte har träffat varandra före äktenskapet. Jag kan bara beklaga. Jag tycker att det är tråkigt att foten inte har satts ned på just det avsnitt som gäller arrangerade äktenskap. Det är bara att beklaga.

Anf. 160 MAUD BJÖRNEMALM (s):

Fru talman! Vi får väl se vad den kommande utredningen ger för resultat. Jag tror att alla som sitter i utskottet, även Desirée Pethrus Engström, vet att det i utskottsbetänkandet står att det här ska diskuteras i den kommande utredningen om anhöriginvandring.

Jag förstår inte varför man har så bråttom med att försöka få något slags beslut fattat. Låt oss nu se vad den här utredningen kommer fram till. Då kan vi föra diskussionen om förslaget är tillräckligt.

Jag trodde faktiskt att kristdemokraterna respekterade andra människors kultur och sedvänjor. Hur illa de än rimmar med detta måste man ändå ha respekt för att de förekommer. Hur illa vi än tycker om arrangerade äktenskap så finns de. Och vad gör vi åt problemen med framför allt de ungdomar som har vuxit upp i det svenska samhället med de värderingar som vi har och som ska brytas mot gamla kulturella sedvänjor? Det är inte enkelt, Desirée Pethrus Engström. Och vi gör inte ungdomarna någon tjänst genom att snabbt försöka fatta beslut i den här frågan.

Anf. 161 DESIRÉE PETHRUS ENGSTRÖM (kd):

Fru talman! Jag tycker naturligtvis att man ska respektera kulturella sedvänjor. Men när det gäller arrangerade äktenskap, och det är just det som jag bryter ut här, så tror jag att det är en kulturell sedvänja som kanske framför allt vi kvinnor måste jobba mot.

Propositionen och betänkandet kommer nu att skapa en osäkerhet när det gäller var vi i den svenska riksdagen står. Det är det som jag beklagar, att vi inte har satt ned foten när det gäller arrangerade äktenskap.

Anf. 162 MAUD BJÖRNEMALM (s):

Fru talman! Jag tror inte att Desirée Pethrus Engström har förstått allvaret i den här frågan. Under NIPU-utredningens gång hade jag flera träffar med unga utländska kvinnor för att diskutera detta och se om man kunde komma fram med något förslag i NIPU-utredningen. De var inte heller så förtjusta i de arrangerade äktenskapen. Men de påtalade också svårigheten. Man ska komma ihåg att detta är ett gammalt traditionellt kulturmönster där familjerna, även om de vistas i Sverige, fortfarande har kvar den här traditionen med arrangerade äktenskap. Och de flickor – det handlar framför allt om flickor – som inte accepterar detta utesluts ur familjegemenskapen och ur släktgemenskapen. Och det fordrar en oerhört stark person för att klara den situationen. Och vi hjälper inte dessa flickor genom att säga nej till arrangerade äktenskap. Vi måste försöka lösa detta på ett sätt som kan hjälpa dessa unga människor. Det är det som det handlar om.

Anf. 163 DESIRÉE PETHRUS ENGSTRÖM (kd):

Fru talman! Ju längre Maud Björnemalm talar, desto mer osäker blir jag på var den här utredningen kommer att landa. Jag hoppas att Maud Björnemalm får rätt i så fall, om det här är en kultur och en sedvänja som vi ska gynna och att det är bra för dessa kvinnor. Jag tror inte det, och jag beklagar, som sagt var, betänkandet.

Anf. 164 MAUD BJÖRNEMALM (s):

Fru talman! Vad utredningen ska komma fram till kan man ju inte veta i förväg. Om man visste det så behövde man ju inte ha någon utredning. Nu ska denna utredning diskutera frågan, och sedan får vi se vad den kommer fram till.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades under 14 §.)

Ajournering

Kammaren beslutade kl. 15.53 på förslag av tredje vice talmannen att ajournera förhandlingarna till kl. 16.00 då voteringen skulle börja.

Prot.
1999/2000:83
22 mars

Återupptagna förhandlingar

Förhandlingarna återupptogs kl. 16.00.

13 § Beslut om utskottsbetänkanden som slutdebatterats den 15 mars

JuU9 Skärpt vapenlagstiftning

Mom. 3 (vapengarderoben)

1. utskottet

2. res. 2 (m, kd, c, fp)

3. res. 3 (mp)

Förberedande votering:

136 för res. 2

11 för res. 3

157 avstod

45 frånvarande

Kammaren biträdde res. 2.

Huvudvotering:

166 för utskottet

135 för res. 2

3 avstod

45 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 117 s, 38 v, 11 mp

För res. 2: 73 m, 36 kd, 14 c, 12 fp

Avstod: 2 m, 1 kd

Frånvarande: 14 s, 7 m, 5 v, 5 kd, 4 c, 5 fp, 5 mp

Mom. 4 (tidsbegränsade vapentillstånd)

1. utskottet

2. res. 5 (mp)

Votering:

219 för utskottet

11 för res. 5

74 avstod

45 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 117 s, 2 m, 38 v, 36 kd, 14 c, 12 fp

För res. 5: 11 mp

Avstod: 73 m, 1 kd

Prot.
1999/2000:83
22 mars

Frånvarande: 14 s, 7 m, 5 v, 5 kd, 4 c, 5 fp, 5 mp

Mom. 7 (helautomatiska skjutvapen)

1. utskottet
2. res. 8 (mp, c)

Votering:

277 för utskottet

25 för res. 8

2 avstod

45 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:
För utskottet: 117 s, 75 m, 37 v, 37 kd, 11 fp
För res. 8: 14 c, 11 mp
Avstod: 1 v, 1 fp
Frånvarande: 14 s, 7 m, 5 v, 5 kd, 4 c, 5 fp, 5 mp

Prot.
1999/2000:83
22 mars

Mom. 9 (tårgasspray)

1. utskottet
2. res. 9 (fp)

Votering:

290 för utskottet

13 för res. 9

46 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 116 s, 75 m, 38 v, 36 kd, 14 c, 11 mp

För res. 9: 13 fp

Frånvarande: 15 s, 7 m, 5 v, 6 kd, 4 c, 4 fp, 5 mp

Mom. 10 (skjutvapen för prydnadsändamål m.m.)

1. utskottet
2. res. 10 (m, c, fp)

Votering:

203 för utskottet

102 för res. 10

44 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 117 s, 1 m, 38 v, 36 kd, 11 mp

För res. 10: 74 m, 1 kd, 14 c, 13 fp

Frånvarande: 14 s, 7 m, 5 v, 5 kd, 4 c, 4 fp, 5 mp

Mom. 14 (utökad kontroll av förvaringsbestämmelserna)

1. utskottet
2. res. 12 (c)

Votering:

283 för utskottet

20 för res. 12

2 avstod

44 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 117 s, 67 m, 38 v, 37 kd, 13 fp, 11 mp

För res. 12: 6 m, 14 c

Avstod: 2 m

Frånvarande: 14 s, 7 m, 5 v, 5 kd, 4 c, 4 fp, 5 mp

Leif Carlsson (m) anmälde att han avsett att rösta ja men markerats ha röstat nej.

Prot.
1999/2000:83
22 mars

Mom. 17 (åtgärder mot den illegala vapenhandeln)

1. utskottet
2. res. 15 (kd)

Votering:

267 för utskottet

37 för res. 15

1 avstod

44 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 117 s, 74 m, 38 v, 14 c, 13 fp, 11 mp

För res. 15: 37 kd

Avstod: 1 m

Frånvarande: 14 s, 7 m, 5 v, 5 kd, 4 c, 4 fp, 5 mp

Patrik Norinder (m) anmälde att han avsett att rösta ja men markerats ha avstått från att rösta.

Mom. 19 (tillgrepp av militära vapen och ammunition)

1. utskottet
2. res. 17 (c)

Votering:

291 för utskottet

14 för res. 17

44 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 117 s, 75 m, 38 v, 37 kd, 13 fp, 11 mp

För res. 17: 14 c

Frånvarande: 14 s, 7 m, 5 v, 5 kd, 4 c, 4 fp, 5 mp

Övriga moment

Kammaren biföll utskottets hemställan.

JuU10 Effektivisering av förfarandet i allmän domstol

Mom. 1

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Mom. 2 (rättegångsutredning)

1. utskottet

2. res. (m)

Votering:

228 för utskottet

75 för res.

46 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 116 s, 37 v, 37 kd, 14 c, 13 fp, 11 mp

För res.: 75 m

Frånvarande: 15 s, 7 m, 6 v, 5 kd, 4 c, 4 fp, 5 mp

SoU10 Vissa narkotikafrågor m.m.

Mom. 1–3

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Prot.

1999/2000:83

22 mars

Mom. 4 (försöksverksamheten med rena sprutor m.m.)

1. utskottet

2. res. (m, kd, c, mp)

Votering:

168 för utskottet

131 för res.

4 avstod

46 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 117 s, 38 v, 11 fp, 2 mp

För res.: 73 m, 35 kd, 14 c, 9 mp

Avstod: 2 kd, 2 fp

Frånvarande: 14 s, 9 m, 5 v, 5 kd, 4 c, 4 fp, 5 mp

SoU6 Socialtjänstfrågor

Mom. 1 (allmänna utgångspunkter för socialtjänsten m.m.)

1. utskottet

2. res. 1 (m)

Votering:

229 för utskottet

75 för res. 1

45 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 117 s, 38 v, 36 kd, 14 c, 13 fp, 11 mp

För res. 1: 75 m

Frånvarande: 14 s, 7 m, 5 v, 6 kd, 4 c, 4 fp, 5 mp

Mom. 2 (ny utredning av hela socialtjänstlagstiftningen)

1. utskottet

2. res. 2 (c)

Votering:

291 för utskottet

14 för res. 2

44 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 117 s, 75 m, 38 v, 37 kd, 13 fp, 11 mp

För res. 2: 14 c

Frånvarande: 14 s, 7 m, 5 v, 5 kd, 4 c, 4 fp, 5 mp

Mom. 10 (barnfamiljernas ekonomiska situation)

1. utskottet

2. res. 11 (v, kd, mp)

Prot.
1999/2000:83
22 mars

Votering:
218 för utskottet
86 för res. 11
1 avstod
44 frånvarande
Kammaren biföll utskottets hemställan.
Partivis fördelning av rösterna:
För utskottet: 117 s, 74 m, 14 c, 13 fp
För res. 11: 38 v, 37 kd, 11 mp
Avstod: 1 m
Frånvarande: 14 s, 7 m, 5 v, 5 kd, 4 c, 4 fp, 5 mp

Mom. 16 (prostitution och pornografi m.m.)

1. utskottet

2. res. 17 (v)

Votering:

255 för utskottet

47 för res. 17

3 avstod

44 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 117 s, 75 m, 1 v, 36 kd, 14 c, 12 fp

För res. 17: 37 v, 10 mp

Avstod: 1 kd, 1 fp, 1 mp

Frånvarande: 14 s, 7 m, 5 v, 5 kd, 4 c, 4 fp, 5 mp

Tasso Stafilidis (v) anmälde att han avsett att avstå från att rösta men markerats ha röstat ja.

Övriga moment

Kammaren biföll utskottets hemställan.

14 § Beslut om utskottsbetänkanden som slutdebatterats vid dagens sammanträde

SkU19 Mervärdesskattefrågor med anledning av Öresundsförbindelsen

Mom. 1

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Mom. 2 (kostnaderna för Öresundsförbindelsen)

1. utskottet

2. res. (c)

Votering:

287 för utskottet

15 för res.

47 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:
För utskottet: 116 s, 75 m, 38 v, 36 kd, 12 fp, 10 mp
För res.: 14 c, 1 fp
Frånvarande: 15 s, 7 m, 5 v, 6 kd, 4 c, 4 fp, 6 mp

Prot.
1999/2000:83
22 mars

SKU20 Ändring i dubbelbeskattningsavtalet mellan Sverige och Folkrepubliken Kina
Kammaren biföll utskottets hemställan.

MJU7 Producentansvarets betydelse i avfallshanteringen

Mom. 7 (skrotningspremierna m.m.)

1. utskottet
2. res. 2 (kd, m, c)

Votering:

173 för utskottet

129 för res. 2

1 avstod

46 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 115 s, 38 v, 9 fp, 11 mp

För res. 2: 75 m, 37 kd, 14 c, 3 fp

Avstod: 1 fp

Frånvarande: 16 s, 7 m, 5 v, 5 kd, 4 c, 4 fp, 5 mp

Mom. 13 (märkning m.m.)

1. utskottet
2. res. 6 (kd)

Votering:

268 för utskottet

37 för res. 6

44 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 117 s, 75 m, 38 v, 14 c, 13 fp, 11 mp

För res. 6: 37 kd

Frånvarande: 14 s, 7 m, 5 v, 5 kd, 4 c, 4 fp, 5 mp

Mom. 17 (dioxiner)

1. utskottet
2. res. 8 (v, mp)

Votering:

255 för utskottet

50 för res. 8

44 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 117 s, 75 m, 36 kd, 14 c, 13 fp

För res. 8: 38 v, 1 kd, 11 mp

Frånvarande: 14 s, 7 m, 5 v, 5 kd, 4 c, 4 fp, 5 mp

Prot.
1999/2000:83
22 mars

Mom. 25, 26 och 28 (slam och försiktighetsprincipen m.m., skatt på kadmium i rötslam och silver i slam)

1. utskottet

2. res. 12 (mp)

Votering:

292 för utskottet

13 för res. 12

44 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 117 s, 73 m, 38 v, 37 kd, 14 c, 13 fp

För res. 12: 2 m, 11 mp

Frånvarande: 14 s, 7 m, 5 v, 5 kd, 4 c, 4 fp, 5 mp

Mom. 29 (fosforåtervinning m.m.)

1. utskottet

2. res. 13 (mp, c)

Votering:

280 för utskottet

25 för res. 13

44 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 117 s, 75 m, 38 v, 37 kd, 13 fp

För res. 13: 14 c, 11 mp

Frånvarande: 14 s, 7 m, 5 v, 5 kd, 4 c, 4 fp, 5 mp

Mom. 31 (förbränning av avfall)

1. utskottet

2. res. 14 (v, mp)

Votering:

246 för utskottet

58 för res. 14

45 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 118 s, 75 m, 36 kd, 14 c, 3 fp

För res. 14: 38 v, 9 fp, 11 mp

Frånvarande: 13 s, 7 m, 5 v, 6 kd, 4 c, 5 fp, 5 mp

Mom. 33 (biocells- och rötcellsteknik)

1. utskottet

2. res. 15 (kd, m, c)

Kammaren biföll utskottets hemställan med acklamation.

Övriga moment

Kammaren biföll utskottets hemställan.

MJU10 Genomförande av EG-direktiv om biocidprodukter, m.m.

Kammaren biföll utskottets hemställan.

MJU12 Genteknik

Mom. 2 (regler för användningen av genmodifierade organismer, m.m.)

1. utskottet

2. res. 1 (c)

Votering:

290 för utskottet

14 för res. 1

45 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 116 s, 75 m, 38 v, 37 kd, 13 fp, 11 mp

För res. 1: 14 c

Frånvarande: 15 s, 7 m, 5 v, 5 kd, 4 c, 4 fp, 5 mp

Mom. 4 (förbud för utsättning av genmodifierade organismer)

1. utskottet

2. res. 3 (v, c)

3. res. 4 (mp)

Förberedande votering:

53 för res. 3

12 för res. 4

239 avstod

45 frånvarande

Kammaren biträdde res. 3.

Huvudvotering:

241 för utskottet

62 för res. 3

46 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 117 s, 73 m, 37 kd, 1 c, 13 fp

För res. 3: 38 v, 13 c, 11 mp

Frånvarande: 14 s, 9 m, 5 v, 5 kd, 4 c, 4 fp, 5 mp

Lena Ek (c) anmälde att hon avsett att rösta nej men markerats ha röstat ja.

Mom. 10 (Sveriges agerande i FN)

1. utskottet

2. res. 5 (kd, mp)

Votering:

257 för utskottet

47 för res. 5

45 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 117 s, 75 m, 38 v, 14 c, 13 fp

För res. 5: 37 kd, 10 mp

Frånvarande: 14 s, 7 m, 5 v, 5 kd, 4 c, 4 fp, 6 mp

Övriga moment

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Prot.

1999/2000:83

22 mars

Prot.
1999/2000:83
22 mars

KU11 Fri- och rättighetsskydd

Mom. 4 (negativ föreningsrätt)

1. utskottet

2. res. 1 (m, kd, c, fp)

Votering:

168 för utskottet

137 för res. 1

44 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 117 s, 38 v, 1 kd, 1 fp, 11 mp

För res. 1: 75 m, 36 kd, 14 c, 12 fp

Frånvarande: 14 s, 7 m, 5 v, 5 kd, 4 c, 4 fp, 5 mp

Mom. 6 (förbud mot diskriminering på grund av sexuell läggning)

1. utskottet

2. res. 2 (v, c, fp, mp)

Votering:

229 för utskottet

75 för res. 2

45 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 116 s, 75 m, 37 kd, 1 fp

För res. 2: 38 v, 14 c, 12 fp, 11 mp

Frånvarande: 15 s, 7 m, 5 v, 5 kd, 4 c, 4 fp, 5 mp

Karl-Göran Biörsmark (fp) anmälde att han avsett att rösta nej men markerats ha röstat ja.

Mom. 8 (förstärkt skydd för äganderätten och näringsfriheten)

1. utskottet

2. res. 3 (m, kd)

Votering:

193 för utskottet

112 för res. 3

44 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 117 s, 38 v, 14 c, 13 fp, 11 mp

För res. 3: 75 m, 37 kd

Frånvarande: 14 s, 7 m, 5 v, 5 kd, 4 c, 4 fp, 5 mp

Mom. 12 (översyn av regeringsformen)

1. utskottet

2. res. 6 (kd)

Votering:

267 för utskottet

37 för res. 6

45 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:
För utskottet: 116 s, 75 m, 38 v, 14 c, 13 fp, 11 mp
För res. 6: 37 kd
Frånvarande: 15 s, 7 m, 5 v, 5 kd, 4 c, 4 fp, 5 mp

Prot.
1999/2000:83
22 mars

Övriga moment

Kammaren biföll utskottets hemställan.

FiU16 Offentlig upphandling

Mom. 1 (föreslagna ändringar i lagen om offentlig upphandling)

1. utskottet
2. res. 1 (kd, m, c, fp)

Votering:

167 för utskottet
138 för res. 1
44 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 117 s, 38 v, 1 fp, 11 mp
För res. 1: 75 m, 37 kd, 14 c, 12 fp
Frånvarande: 14 s, 7 m, 5 v, 5 kd, 4 c, 4 fp, 5 mp

Mom. 2

Kammaren biföll utskottets hemställan.

FiU21 Statliga spel

Mom. 1

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Mom. 2 och 3 (privatisering av AB Svenska Spels verksamhet och AB Svenska Spels bidrag till folkrörelserna)

1. utskottet
2. res. 2 (kd, m, fp)

Votering:

179 för utskottet
125 för res. 2
45 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 117 s, 37 v, 14 c, 11 mp
För res. 2: 75 m, 37 kd, 13 fp
Frånvarande: 14 s, 7 m, 6 v, 5 kd, 4 c, 4 fp, 5 mp

FöU3 Lag om försvarsunderrättelseverksamhet

Mom. 2 (lag om försvarsunderrättelseverksamhet)

1. utskottet
2. res. (kd)

Prot.
1999/2000:83
22 mars

Votering:
267 för utskottet
38 för res.
44 frånvarande
Kammaren biföll utskottets hemställan.
Partivis fördelning av rösterna:
För utskottet: 117 s, 74 m, 38 v, 14 c, 13 fp, 11 mp
För res.: 1 m, 37 kd
Frånvarande: 14 s, 7 m, 5 v, 5 kd, 4 c, 4 fp, 5 mp
Carl-Erik Skårman (m) anmälde att han avsett att rösta ja men markerats ha röstat nej.

Övriga moment
Kammaren biföll utskottets hemställan.

SfU9 Uppehållstillstånd på grund av anknytning

Mom. 3 (risk för våld eller allvarlig kränkning)

1. utskottet
2. res. 4 i motsvarande del (fp)

Votering:
256 för utskottet
13 för res. 4
35 avstod
45 frånvarande
Kammaren biföll utskottets hemställan.
Partivis fördelning av rösterna:
För utskottet: 117 s, 75 m, 37 v, 2 kd, 14 c, 11 mp
För res. 4: 13 fp
Avstod: 35 kd
Frånvarande: 14 s, 7 m, 6 v, 5 kd, 4 c, 4 fp, 5 mp

Mom. 4 (inhämtande av utdrag ur misstankeregistret)

1. utskottet
2. res. 5 (fp, m, kd, c)
3. res. 6 (mp)

Förberedande votering:
138 för res. 5
12 för res. 6
153 avstod
46 frånvarande
Kammaren biträdde res. 5.
Tasso Stafilidis (v) anmälde att han avsett att avstå från att rösta men markerats ha röstat ja.

Huvudvotering:
154 för utskottet
139 för res. 5
11 avstod
45 frånvarande
Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:
För utskottet: 117 s, 37 v
För res. 5: 75 m, 37 kd, 14 c, 13 fp
Avstod: 11 mp
Frånvarande: 14 s, 7 m, 6 v, 5 kd, 4 c, 4 fp, 5 mp

Prot.
1999/2000:83
22 mars

Mom. 8 (uppskjuten invandringsprövning)

1. utskottet
2. res. 10 (mp)
Votering:
293 för utskottet
11 för res. 10
45 frånvarande
Kammaren biföll utskottets hemställan.
Partivis fördelning av rösterna:
För utskottet: 117 s, 75 m, 37 v, 37 kd, 14 c, 13 fp
För res. 10: 11 mp
Frånvarande: 14 s, 7 m, 6 v, 5 kd, 4 c, 4 fp, 5 mp

Mom. 9 (fortsatt uppehållstillstånd)

1. utskottet
2. res. 11 (v)
3. res. 12 (c)
4. res. 14 (mp)
Förberedande votering 1:
15 för res. 12
11 för res. 14
278 avstod
45 frånvarande
Kammaren biträdde res. 12.
Förberedande votering 2:
48 för res. 11
15 för res. 12
241 avstod
45 frånvarande
Kammaren biträdde res. 11.
Huvudvotering:
228 för utskottet
48 för res. 11
27 avstod
46 frånvarande
Kammaren biföll utskottets hemställan.
Partivis fördelning av rösterna:
För utskottet: 117 s, 74 m, 37 kd
För res. 11: 37 v, 11 mp
Avstod: 14 c, 13 fp
Frånvarande: 14 s, 8 m, 6 v, 5 kd, 4 c, 4 fp, 5 mp

Prot.
1999/2000:83
22 mars

Mom. 10 (uppehållstillstånd efter inresa)
1. utskottet
2. res. 15 (v, mp)
Votering:
222 för utskottet
48 för res. 15
34 avstod
45 frånvarande
Kammaren biföll utskottets hemställan.
Partivis fördelning av rösterna:
För utskottet: 117 s, 74 m, 4 kd, 14 c, 13 fp
För res. 15: 37 v, 11 mp
Avstod: 1 m, 33 kd
Frånvarande: 14 s, 7 m, 6 v, 5 kd, 4 c, 4 fp, 5 mp

Övriga moment

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Folkhälsofrågor m.m.

15 § (forts. från prot. 80) **Folkhälsofrågor m.m.** (forts. SoU7)

Anf. 165 KENT HÄRSTEDT (s):

Fru talman! Låt mig börja med att plocka upp den handske som Kenneth Johansson från Centerpartiet kastade vid det senaste tillfället vi diskuterade folkhälsofrågor. Han sade att den svenska regeringen har dribblat bort den svenska alkoholpolitiken.

Nej, den svenska regeringen har verkligen inte dribblat bort alkoholpolitiken. Det torde stå klart för alla och envar att regeringen med frenesi har arbetat för att få till stånd inte bara en förlängning utan helst också ett permanent undantag när det gäller införselkvoterna. Hur Kenneth Johansson kan komma till andra slutsatser än den som alla människor som har följt medierna och debatten den senaste tiden har kommit till, nämligen att vi var tvungna att vika efter en lång och intensiv kamp med bl.a. Bolkestein, har jag svårt att förstå. Det skulle vara intressant att få höra Kenneth Johansson utveckla det lite senare.

Fru talman! Folkhälsoarbetet är i dag i allra högsta grad en aktuell fråga i samhällsdebatten. Människor emellan diskuteras frågor som berör arbetsmiljö, skolmiljö, barns sociala uppväxtmiljöer, den egna hälsan, åldrandets sjukdomar, social utslagning, osv., som tillsammans utgör det vida begrepp som vi valt att kalla folkhälsa. Den aktuella debatten ger oss en erinran om att vi inte kan luta oss tillbaka på tidigare framgångar inom folkhälsoarbetet. Vi känner tydligt att den tid vi lever i ställer nya krav på oss människor. För många människor skapar det moderna samhället s.k. välfärdsproblem – turbosamhällets stressrelaterade sjukdomar, övervikt, allergier och annat. För många, och inte sällan t.o.m. hos barn, leder det till obehag och för andra till så stora svårigheter att det allvarligt försämrar deras livskvalitet. I dag tar s.k. välfärdssjukdomar en stor del av sjukvårdens resurser. Vi måste vara insiktsfulla och förtänksamma om vi ska lyckas formulera en modern folkhälsostrategi som ska kunna möta den nya tidens hot mot folkhälsan.

Över tiden har Sverige varit framgångsrikt i det här arbetet genom utvecklingen av välfärdssamhället och innovationer när det gäller behandlingsmetoder, mediciner, läkemedel och annat. Genom framväxten av välfärdssamhället kom en framsynt utveckling av skolhälsovården, folk-tandvården, satsningar på god arbetsmiljö m.m. Framgångarna är allmänt kända.

Men hälsoutmaningarna omformuleras ständigt, och vi ställs på nytt inför frågeställningarna om hur vi ska kunna må bra genom livets olika skeden som individer och på vilket sätt vi som socialpolitiker ska kunna understödja ett samhälle som svarar mot hälsoutmaningarna. Samhället har förändrats och så också våra förutsättningar att göra något åt många av de påfrestningar som vi människor står inför. I dag ser vi hur stress och utbrändhet breder ut sig och hur tydligt folkhälsan är relaterad till boendesegregation och arbetslöshet. Inte minst blir detta tydligt när man studerar situationen för många av våra invandrare som genom att de många gånger är orättfärdigt utestängda från arbetsmarknaden mår mycket dåligt. Det är också tydligt att folkhälsofrågan är könsrelaterad. Även om kvinnor i genomsnitt har längre livslängd än männen drabbas de genom åren av mer skador och sjukdomar. Även för folkhälsoarbetet är det angeläget att jämställdhetsarbetet fortsätter att utvecklas. Med detta följer också kampen mot diskriminering som allvarligt försämrar vissa minoritetsgruppers levnadsvillkor.

När WHO 1946 formulerade sin definition av hälsa skrev man att det var "ett tillstånd av fullständigt fysiskt, psykiskt och socialt välbefinnande, och ej blott frånvaron av sjukdom eller handikapp".

Kanske har denna breda tolkning av hälsobegreppet heller aldrig varit så tydligt sammanflätad som nu. Med åren har också den för tiden av WHO djärva tolkningen av hälsobegreppet blivit bekräftad då man har sett hur människors socioekonomiska och psykosociala förhållanden påverkar sjukdomars uppkomst och konsekvenser.

Därför är det, när nu samhället i snabb takt förändras, viktigt och angeläget att folkhälsoforskningen får rejäla resurser så att man kan bedriva forskning, så att vi på djupet har möjlighet att analysera och dra slutsatser av vår tids folkhälsoutmaningar. Detta är självfallet något som vi socialdemokrater stödjer. Det är glädjande att se att det finns få områden som det sker så mycket forskning kring som just folkhälsan.

I Nationella folkhälsokommitténs delrapport SOU 1999:137 redovisas dock också det som vi socialdemokrater så många gånger har pekat på, nämligen att folkhälsans ojämlikhet eller den klassrelaterade ohälsan är en av våra största utmaningar. Kampen mot utanförskapet, att bekämpa arbetslösheten, att bedriva en aktiv integrationspolitik så att invandrare får en chans att komma in i arbetslivet är alla mycket angelägna frågor för att vi ska kunna få det som själva begreppet folkhälsa inkluderar: en hälsa för hela vårt folk.

Fru talman! Det kan knappast bli tydligare än de rader som jag väljer att citera direkt från rapporten: "Den framtida hälsoutvecklingen i befolkningen påverkas i hög grad av i vilken utsträckning man lyckas integrera människor på arbetsmarknaden, minska arbetslösheten och skapa meningsfull sysselsättning och utbildning samt socialt stöd för dem som står utanför arbetsmarknaden".

Prot.
1999/2000:83
22 mars

Folkhälsofrågor m.m.

Om man har detta klart för sig – vilket de flesta torde ha med undantag för Leif Carlson från Moderaterna som har reserverat sig i rapporten – har man formeln för hur man kan lägga grunden för en god folkhälsa och därmed ta itu med en rad andra inte oviktiga folkhälsofrågor. I dag ser vi hur människor på det hela taget mår bättre, men samtidigt är det vissa grupper som mår sämre – barn och ungdomar, äldre och invandrare. Vi måste öka vårt engagemang för dessa grupper och finna vägar att förbättra dessa gruppers situation. Vi kan inte nöja oss med att medellivslängden i vårt land är bland de högsta i världen.

Drogmissbruk, dålig kost, dåliga matvanor och sjukdomar av olika slag är ofta det yttersta exemplet på den ohälsa som kommer av att man lever under dåliga sociala förhållanden. För många är det också följden av att man under många år har arbetat i en dålig arbetsmiljö. Därför bör folkhälsoarbetets inriktning mot de mest utsatta grupperna i samhället intensifieras.

Samhällets arbete för att främja folkhälsan och förebygga ohälsa ska ha fortsatt hög prioritet i vårt land. Det är något som bör uppmuntras och stödjas inom en rad olika områden, både inom det offentliga och inom frivilligorganisationernas område. Frivilligorganisationerna utgör en viktig och ett alltmer betydelsefullt komplement till det offentliga i folkhälsoarbetet.

Jag känner mig förhoppningsfull inför framtiden när jag ser hur initiativ tas av frivilligorganisationer enskilt eller i samarbete med det offentliga på folkhälsoområdet. Vi ser också hur individer tar ett allt större personligt ansvar för sin egen hälsa. Folkhälsoarbetet börjar också i mycket hög grad finna sin naturliga plats i näringslivet. Jag känner också till att många initiativ håller på att förberedas inom folkhälsoarbetet av olika enskilda organisationer och företag inför nästa år. Man kommer att arbeta för att öka medborgarnas kunskap om en lång rad frågor som alla har en direkt eller indirekt påverkan på vår folkhälsa. Det handlar om kretsloppstänkande, miljövänliga produkter, boendemiljö, de sociala nätverkens betydelse för vårt välbefinnande, den psykosociala arbetsmiljöns betydelse och trafikmiljöns utformning.

Min hemstad, Helsingborg, är en av landets få städer – men det är en växande skara – som tillhör World Healthy Cities.

Det finns också ett stort engagemang i dessa frågor. Det märks inte minst av det engagemang som visades här i kammaren under denna debatt innan vi tvingades avbryta den. Jag utgår från att debatten kommer att fortsätta framöver. Till utskottet har vi också fått ett stort antal motioner om folkhälsofrågor. Vi har valt att avstyrka dem alla men inte för att de är irrelevanta eller ointressanta utan för att vi anser att frågorna är under utredning, planeras att utredas eller uppmärksammas på annat sätt.

Inom ett år kommer folkhälsofrågorna att än mer hamna i fokus i svensk politik. Valfärdsbokslutets andra del kommer i januari 2001. Dessutom kommer Nationella folkhälsokommittén att lägga fram sitt slutbetänkande i höst. Tillsammans kommer vi att i riksdagen få ta ställning till den folkhälso proposition som regeringen har för avsikt att lägga fram under 2001.

Med detta yrkar jag bifall till hemställan i betänkandet och avslag på reservationerna.

Anf. 166 KENNETH JOHANSSON (c) replik:

Fru talman! I mitt anförande förra veckan uttryckte jag oro för utvecklingen på det alkoholpolitiska området. Jag tog upp lördagsöppet på Systembolaget som ett exempel och större införselkvoter och därmed också med största sannolikhet sänkta alkoholskatter.

Jag påstår att den svenska linjen i alkoholpolitiken sammantaget har fått sig en allvarlig knäck. Jag tycker att mitt påstående att regeringen har ett ansvar för att man har dribblat bort den svenska linjen i alkoholpolitiken fortfarande är giltigt.

Jag skulle vilja ställa en fråga till Kent Härstedt som säger att det finns en sådan frenesi från regeringens sida. Var finns den frenesin? Vilka konkreta åtgärder finns redovisade för att man ska kunna möta den situation som nu kommer att uppstå med en ökad tillgänglighet? Vi kommer att få lov att stå utan bl.a. prispolitiken.

Anf. 167 KENT HÄRSTEDT (s) replik:

Fru talman! Jag kan säga att det i alla de sammanhang då jag har varit med och diskuterat alkoholpolitiken nog inte har funnits någon fråga som vi har lagt ned så mycket energi på som just införselproblematiken.

Det finns inte någon i de sammanhang då vi har suttit och diskuterat som har haft någon annan inställning än att vi ska kämpa för att se till att få till stånd en förlängning eller helst ett permanent undantag när det gäller införselkvoten.

Vi har suttit med socialministern, vi har suttit med finansministern och vi har suttit i vår utskottsgrupp. Alla har haft en helt enhetlig uppfattning vad gäller det här.

Nu tar Kenneth Johansson upp en betydligt större frågeställning vad gäller alkoholpolitiken. Här är det naturligtvis viktigt att vi har en balans mellan att se till att värna folkhälsan och samtidigt se till att få en alkoholpolitik som har folkets förtroende. Samtidigt måste vi möta en utveckling där vi t.ex. ser att uppemot hälften av all starksprit, enligt vissa uppgifter vi har fått, är sådan sprit som inte köps på Systemet.

Vi måste få en ny alkoholpolitik som möter den nya tiden. Ibland, som i fallet med relationen till EU, har vi tyvärr tvingats ge vika – inte därför att vi har velat det utan därför att vi helt enkelt var tvungna. Det är nog uppenbart för alla och envar att regeringen hade en annan inställning och har kämpat för denna.

Anf. 168 KENNETH JOHANSSON (c) replik:

Fru talman! Alkoholpolitiken handlar om en helhetssyn. Det finns många olika instrument, anser jag, som man måste använda för att begränsa tillgängligheten och hålla tillbaka totalkonsumtionen och därigenom också skadeverkningarna.

När det sedan gäller införselreglerna anser jag att vi från början har haft en alldeles entydig uppfattning i nästan alla partier. Men i förhandlingarna har sedan regeringen vikit sig. Det finns åtminstone några partier som i EU-nämnden har angett en annan uppfattning och velat att man skulle stå fast vid att driva kravet om permanenta införselregler.

Sedan har Kent Härstedt fortfarande inte redovisat några konkreta förslag eller vad ordet frenesi står för. I det anförande som Kent Härstedt höll, vilket var intressant och där jag delade det mesta, har heller ingen-

ting framkommit. Vad ska vi göra, Kent Härstedt, när nu vår linje har fått sig en knäck? Vilka åtgärder ska vi vidta konkret?

Anf. 169 KENT HÄRSTEDT (s) replik:

Fru talman! För mig betyder ordet frenesi att man jobbar ihärdigt och intensivt. Och det kan jag säga med gott samvete: Det finns en total upp-
slutning bakom det här, och man har jobbat intensivt på alla sätt. Via våra EU-parlamentariker – det torde inte heller ha gått Kenneth Johansson förbi – har vi på olika sätt försökt att få igenom vår uppfattning. Finansministern har tagit upp detta med kolleger i EU och direkt med kommissionären. Jag tror att det finns få frågor där regeringen har jobbat så intensivt för att försöka få igenom sin linje. Jag tycker därför att begreppet frenesi i det här sammanhanget absolut är på sin plats. Det kanske inte är det i så många andra sammanhang, men just i det här sammanhanget är det på sin plats.

Det är klart att vissa partier här kan ha en avvikande uppfattning och tycka att regeringen skulle ha gjort på annat sätt. Det är ju det privilegium man har när man inte har ansvaret och i vissa fall måste stå, som i det här sammanhanget, inför en övermäktig motståndare. Vi kunde inte få igenom det här, men vi kom ändå en bit på vägen. Det är möjligt att Centern kanske kunde ha trollat i det här sammanhanget om man hade haft möjlighet att förhandla, men jag tror inte det. Annars är nog trolleri det som hade behövts. Det fanns en övermäktig motståndare i den här förhandlingen. Vi kom en bit på vägen och tycker inte att vi totalt har lagt oss. Vi har kämpat hårt för den linje som Sverige står för och som har en bred uppslutning här.

Sedan är det klart att vi tillsammans måste försöka hitta olika vägar att för att möta detta med de stegvis ökande införselkvoterna. Detta är ju ett nytt faktum vi står inför. Nu måste vi möta det på andra sätt genom alkoholpolitiken.

Anf. 170 ROLF OLSSON (v) replik:

Fru talman! Jag har lyssnat intresserat på Kent Härstedt och noterat att han pratar en hel del om köns- och klasskillnader i folkhälsöhänsende. Vi har i vår reservation 1 pekat på just köns- och klasskillnader som genomgående och övergripande när det gäller folkhälsoarbetet. I Vänstern ser vi detta som ett stort problem. Jag utgår från och tolkar Kent Härstedt som att socialdemokraterna har en liknande ståndpunkt i den här frågan.

Jag utgår också från att vi är överens om att Folkhälsoinstitutet spelar en central roll i det nationella arbetet med att minska dessa skillnader. Vi har ett yrkande som går ut på att just den här uppgiften tydligt måste framgå av direktiven till Folkhälsoinstitutet. Detta fattas i dag, menar vi, och det kommenteras inte i utskottsbetänkandet. Jag skulle vilja höra Kent Härstedts kommentar. Borde inte det här tydliggöras?

Anf. 171 KENT HÄRSTEDT (s) replik:

Fru talman! Om Rolf Olsson syftar på att tydliggöra sociala och klassrelaterade aspekter på folkhälsan är det väl ingenting som vi socialdemokrater framgent kan känna oss negativa till. Det är ju alldeles uppenbart att det finns en koppling. Om det är detta Rolf Olsson försöker

föreslå här är det ingenting som vi känner oss negativa till framgent: att tydliggöra den sociala ojämlikheten i folkhälsoarbetet.

Prot.
1999/2000:83
22 mars

Anf. 172 ROLF OLSSON (v) replik:

Fru talman! Det låter ju bra. Men nu är det ett faktum att vi hade ett yrkande som just gick ut på att direktiven till Folkhälsoinstitutet skulle innehålla som en uppgift att motverka de konsekventa och genomgående köns- och klasskillnaderna i folkhälsöhänsen. Detta fattas i dag. Det yrkandet är dock avstyrkt. Men då tolkar jag Kent Härstedt som att vi kan återkomma med gott hopp i den frågan.

Folkhälsofrågor m.m.

Anf. 173 KENT HÄRSTEDT (s) replik:

Fru talman! Nu är det inte så att det inte alls berörs. Men om Rolf Olsson menar att det borde tydliggöras är jag inte främmande för en diskussion i det avseendet.

Anf. 174 LEIF CARLSON (m) replik:

Fru talman! Kent Härstedt och jag är nog ense om att arbetslöshet och utanförskap påverkar hälsan negativt. Det är väl metoderna som vi inte är riktigt ense om. För mig är det viktigt att öppna och avreglera, att ge möjlighet för människor att stå på egna ben och att inte skapa ytterligare beroende av bidrag och av offentliga insatser. Kent Härstedts väg är den motsatta: ett ökat bidragsberoende och ökade offentliga insatser. Det tror jag inte är vägen till en bättre hälsa.

Kent Härstedt stöder sig också på ett rätt svagt forskningsunderlag. Samtidigt tycker jag att det är glädjande att han poängterar vikten av forskning. I förra veckan när vi pratade om detta framhöll jag mycket betydelsen av det. Jag sade bl.a. att även det vi kallar väletablerade sanningar ofta visar sig inte vara det och att det därför är väldigt svårt att tala om och rekommendera vad man ska göra.

Jag noterade nu att Kent Härstedt också tog upp en sådan här väletablerad sanning, nämligen att kvinnor är sjukare och blir sjukare med åren än männen. Då kan man se på nya forskningsresultat. Om Kent Härstedt läser förra veckans Landstingsvärlden finner han att en överraskande nyhet från ett forskningsprojekt dyker upp, nämligen att detta sannolikt är en myt. Jag säger inte att det är så, men det visar dels hur ödmjuk man måste vara inför hur lite vi vet innan man rekommenderar åtgärder på befolkningsbasis, dels hur mycket forskning som behövs.

Jag tycker att det finns skäl att huvudsakligen satsa på detta och icke säga: Vi har lösningen när det gäller dessa problem – med mer offentliga insatser och mer bidrag stiger folkhälsan.

Kent Härstedt tar också upp Nationella folkhälsokommitténs uttalande: Ser vi till att invandrarna röstar lite mer blir de friskare. Det är sådant jag liksom inte tycker är väl underbyggt på forskningsnivå.

Anf. 175 KENT HÄRSTEDT (s) replik:

Fru talman! Jag tycker kanske inte att det riktigt är läge att raljera över invandrarnas delaktighet i våra val och koppla det till folkhälsan. Att en människa känner sig delaktig gör väl i alla fall inte att han mår sämre. Det kan väl vara en utgångspunkt.

Vi socialdemokrater säger inte att välfärdssamhället är den totala lösningen för folkhälsan. Vi säger att det krävs insatser från många olika håll.

Jag sade i mitt anförande att vi ser med tillfredsställelse och glädje att det finns ett ökat engagemang från enskilda organisationers sida. Vi ser med tillfredsställelse att det tas ett ökat ansvar på många företag och i näringslivet i Sverige, där folkhälsofrågorna uppmärksammas alltmer. Man ger utrymme för gymnastik, meditation eller vad det nu är för någonting därför att man ser att hälsan är ett allvarligt problem. Delar av det svenska näringslivet tar en del av ansvaret i de här frågorna.

Men vi ser också att enskilda människor tar ett ansvar. På ett sätt som aldrig förut bryr sig människor om sin egen hälsa i förebyggande syfte, inte bara när de blir sjuka. I dag engagerar sig människor, man går på gym, man äter hälsokost osv.

Men bredvid detta ser vi att ett starkt välfärdssamhälle med de institutioner och även den folkhälsovård som finns, inte minst för unga människor, är en mycket viktig del för ett framgångsrikt folkhälsoarbete i vårt land.

Anf. 176 LEIF CARLSON (m) replik:

Fru talman! Jag har bara ett par korta kommentarer.

Kent Härstedt säger att jag raljerar med invandrades benägenhet att rösta. Jag återgav bara det som står i Nationella folkhälsokommitténs betänkande, där man direkt föreslår som ett mål att man ska uppnå 5 % högre röstdeltagande. Jag sade att det inte var väl underbyggt med forskning. Tycker Kent Härstedt att det är ett sätt att raljera med dem tycker jag att Kent Härstedt ska prata med företrädaren för majoriteten som kommer från hans eget parti, eftersom han tydligen har invändningar mot Folkhälsokommitténs synpunkter i detta fall.

Det andra är att Kent Härstedt hela tiden säger välfärdssamhället och likställer detta med offentliga åtaganden och offentliga insatser. För mig är samhället mycket mer än de offentliga insatserna. Vi kan ha ett starkt välfärdssamhälle utan att göra människor bidragsberoende, utan att göra dem beroende av offentliga insatser. Vi kan i stället ge dem möjligheter att själva växa, ta eget ansvar, stå på egna ben och slippa den stress som det innebär att inte kunna försörja sig själv, att inte kunna fatta egna beslut. Det tror jag är negativt för hälsan, att inte kunna fatta egna beslut utan vara beroende av det bidragssystem som Kent Härstedt förespråkar.

Anf. 177 KENT HÄRSTEDT (s) replik:

Fru talman! Att tala om invandrarnas deltagande i våra val blir raljant först när man rycker det ur sitt sammanhang, precis som Leif Carlson nyss gjorde. Det är inte raljant när det i högsta grad är en verklighet, när människor känner att de kan vara delaktiga i samhället, när de känner att de har en sådan kunskap att de lever under sådana sociala omständigheter. Jag kommer själv från en stad, Helsingborg, där vi i det senaste valet lyckades öka invandrarnas delaktighet och deltagande i valet.

Men riktigt så enkelt är det inte att man bara kan rycka loss frågan om invandrarnas delaktighet från den stora rapporten och säga att det inte är ett svar på att människor mår bra. Nej, det är inte hela svaret. Det är det absolut inte. Men det är en konsekvens av att man mår bra att man kän-

ner sig delaktig. Lever man under omständigheter då man kan gå ett steg till och känna sig delaktig i samhällsdebatten kan det vara ett uttryck för att man mår bra och att man lever i ett land där man har en bra folkhälsa. Men allena i sig självt är det inte ett uttryck för en folkhälsosituation som är perfekt, det säger jag inte.

Prot.
1999/2000:83
22 mars

Folkhälsofrågor m.m.

Anf. 178 LARS GUSTAFSSON (kd) replik:

Fru talman! Jag har en fråga. I den här kammaren beslutar vi ganska många viktiga saker, t.ex. om forskning på folkhälsoområdet. Men detta är ganska stort, och jag skulle vilja lyfta fram en annan del, kanske den avgörande delen. Det gäller själva överföringen av kunskap och information.

Det sker ett ganska stort och omfattande arbete på lokal och regional nivå. Trots växande insatser för flera viktiga målgrupper tycks det inte ske några större förändringar. Vi talar om droger och missbruk när vi talar om detta.

Jag har en fråga till Kent Härstedt om vad han anser om att ta till vara de krafter som finns på lokal och regional nivå. Tycker Kent Härstedt att man bör utveckla det regionala och lokala arbetet med folkhälsan, att man bättre kan ta till vara de frivilliga rörelserna och att man kan utnyttja dessa nivåer bättre i samklang med de institutioner vi har på högre nivåer och inte bara tro att de höga nivåerna är allena saliggörande?

Anf. 179 KENT HÄRSTEDT (s) replik:

Fru talman! Jag tycker i allra högsta grad att det är viktigt att utveckla det lokala folkhälsoarbetet. Om Lars Gustafsson hade hört mitt anförande hade han märkt att jag nämnde att min egen hemstad just har blivit en del av det globala nätverket World Healthy Cities. Det är en konsekvens av att vi har utvecklat det lokala folkhälsoarbetet och uppnått vissa kriterier, så att vi som en av fyra städer i Sverige, tror jag att det är i dag, kan ingå i det här globala nätverket.

Det är en mycket viktig del av folkhälsoarbetet. Det går inte att bara föra debatt och fatta beslut i Stockholm. Arbetet måste i högsta grad också knytas samman med verksamheter från enskilda organisationer, kommuner, regioner och annat. Det är någonting som jag som socialdemokrat i högsta grad välkomnar.

Anf. 180 LARS GUSTAFSSON (kd) replik:

Fru talman! Jag sade inte detta som någon direkt kritik, utan jag undrade över ett sätt att få ut bästa möjliga effekt av all den kunskap som finns hos många operatörer som vi kanske inte utnyttjar i dag. Det går in på många områden, mer än vad vi beslutar i socialutskottet, kanske lönebidragsanställningar osv.

Det är många av frivilligorganisationerna som är mycket oroliga för sitt viktiga arbete. De behöver ha någon som kan sitta på kansliet några timmar och utföra stora arbeten. Jag har själv personlig erfarenhet av det. Det är därför det är viktigt att majoritetsföreträdare också yttrar sig positivt i denna riktning för dessa grupper, inte minst när vi nu ska anta en handikapplan.

Anf. 181 KENT HÄRSTEDT (s) replik:

Fru talman! Huruvida organisationerna kan ha lönebidragsanställda eller ej är knappast en fråga som jag kan eller bör ta ställning till här. Men vi vill naturligtvis i allra högsta grad uppmuntra lokalt och även regionalt folkhälsoarbete och att det kan knytas samman. Men det är viktigt att göra det bredare än att bara handla om just institutioner och sådant. Man får även lov att engagera fler och fläta samman arbetet.

Jag ser ju en stor inspiration och styrka i Folkrörelsesverige, där man tar alltfler initiativ på det här området. Jag tror att det är en väldigt viktig del, och det ger också individen en delaktighet och ett engagemang i de här frågorna.

Samtidigt ska samhället på olika sätt och med olika inslag stötta och understödja. Det finns vissa saker som kanske samhället är bra på att verka för och ta ansvar för, medan det finns andra saker som man kanske på arbetsplatsen, i skolan och i enskilda organisationer, men också som individ, är bättre skickad att ta ansvar för.

Anf. 182 TASSO STAFILIDIS (v):

Fru talman! För sju år sedan begicks några brutala mord i de fattiga utkanterna av Falls City i Nebraska. Just i ingenmanslandet mellan den moderna staden och den effektivt odlade landsbygden, i den tröstlösa sociala parentes. Det är just den delen i USA som populärt brukar kallas *white trash*. Det är dit utbildade arbetare, arbetslösa och halva familjer förvisas. Trots sin brutalitet skulle morderna aldrig ha blivit så omtalade om inte Brandon Teena, nyss fyllda 21, funnits bland de mördade.

Brandon Teena föll offer för våldsammaste homofobiska raseri och skräck när det avslöjats att den vackra unga man som väckt så mycket kärlek, ömhet och längtan hos sin omgivning i själva verket faktiskt var kvinna.

Det här är inledningen och även bakgrunden till den film som alla i Sverige skulle kunna gå och se. Den heter *Boys don't cry* och ger en levande bild av en ung kvinna som lever ut sin önskan att vara man.

Fru talman! Återigen går jag upp i riksdagens talarstol för att ifrågasätta majoritetstexten i socialutskottets betänkande vad gäller behandlingen av de frågor som tar upp transsexuella. Kent Härstedt nämnde i sitt anförande att övriga frågor, dvs. de motionsyrkanden som tas upp i betänkande SoU7 *Folkhälsofrågor m.m.*, på något sätt utreds eller tas med på något annat sätt. Men så är det inte. Kent Härstedt valde att inte med ett ord nämna de motionsyrkanden som berör transsexuellas rättigheter och deras situation i samhället. Det finns inga utredningar, Kent Härstedt. Det finns inte några andra sätt som man i dag behandlar frågorna på, varken på Regeringskansliet eller på något departement.

Motion So203 väckt av Barbro Westerholm berör fastställelse av könstillhörighet i vissa fall och behoven av ändringar i den lagen. Där tar man också upp att det behövs en utredning om transsexuellas situation i samhället. En utredning om transsexuellas situation i samhället är någonting som inte har gjorts på länge.

Jag vet inte om utskottet är medvetet om att den utredning som gjordes på uppdrag av riksdagen och regeringen skedde 1968, då Justitiedepartementet tillsatte utredningen Intersexuellas könstillhörighet. Jag vet

inte om socialutskottets ledamöter har haft möjlighet att läsa utredningen. Det är den utredningen som är grunden till den lagstiftning vi har i dag.

Vad är det, fru talman, som socialutskottets majoritet gör sig skyldig till? Jo, osynliggörande och åter osynliggörande. Det har varit ledamöter från Vänsterpartiet, Folkpartiet och Miljöpartiet som har tagit upp frågorna i betänkandet, men ingen annan.

I den tvärpolitiska motionen och i Barbro Westerholms motion har vi tydligt lyft fram situationen för dem som ingick äktenskap för länge sedan och som vill fortsätta att leva ihop, dvs. fortsätta att vara gifta. Men lagen tvingar dem till skilsmässa. Majoriteten bestående av socialdemokrater, moderater, kristdemokrater och centerpartister i utskottet har valt att ställa sig bakom en avslagsmotivering som är beklämmande. Ja, fru talman, det räcker inte. Precis som i december månad väljer utskotts-majoriteten att helt och hållet nonchalera vissa av de yrkanden som återfinns i motioner väckta av riksdagsledamöter i riksdagen.

I det nu aktuella ärendet finns det ingen som helst motivering till avstyrkandet av att tillsätta en utredning som ur ett helhetsperspektiv ska belysa de transsexuellas situation i samhället. Jag vill ödmjukast fråga utskottets majoritet vad det beror på. Det finns inte ens en motivering om varför man inte ser det som viktigt att tillsätta en sådan utredning – som Kent Härstedt anser finns för övriga frågor som han inte behandlade, en av dem var denna.

I utskottsbetänkandet tas frågan om skilsmässa och den paragraf i lagen som rör fastställelse av könstillhörighet upp. I § 3 tas frågan om äktenskap upp, nämligen att enligt lagens tredje paragraf får sådan fastställelse meddelas endast för ogift svensk medborgare. Är det någon i socialutskottets majoritet som har tagit reda på vad paragrafen bygger på? Jo, det tänkte jag tala om. Paragrafen bygger på äktenskapsbalken, som bereds av lagutskottet. Egentligen skulle frågan vad gäller äktenskapet inte ha kommit upp i socialutskottet, utan den skulle ha kommit upp i lagutskottet. Det är lagutskottet som bereder frågan om vilka som får lov att vara gifta med varandra. I äktenskapsbalken finns det inte någon klausul om att personer som fastställt en annan könstillhörighet ska undantas av paragrafen och kunna fortsätta att vara gifta trots att de genomgår ett könsbyte. Egentligen hade jag velat återremittera hela frågan eftersom det inte är socialutskottet som ska ta upp den.

Hur har socialutskottet argumenterat i frågan? Det står ingenstans i betänkandet om varför frågan har avstyrkts. Det står bara att ”utskottet anser inte att riksdagen nu bör initiera någon ändring av gällande lagstiftning om fastställelse av könstillhörighet i vissa fall”. Varför inte det? Det finns människor i dag som har varit gifta i 25 år och som vill fortsätta att vara gifta, som har barn, trivs och älskar varandra osv., men lagstiftningen i dag tvingar dessa människor att skilja sig. Det rör sig inte om många människor, men det finns trots allt människor som befinner sig i den situationen. Varför vill socialutskottet fortsätta att osynliggöra dessa människor och deras behov? Varför väljer socialutskottet att faktiskt inte ta människorna på allvar och se till deras särskilda behov?

En annan viktig fråga som tas upp i motionerna gäller utredningen om transsexuellas situation i samhället. Det skulle vara intressant att höra vad utskottsmajoriteten anser om transsexuellas situation i samhället. Anser utskottet att man har en så pass bred och fördjupad kunskap, så

Prot.

1999/2000:83

22 mars

Folkhälsofrågor m.m.

mycket fakta, i frågan att man helst inte behöver utreda den? Vad jag har förstått finns det liten kunskap i transfrågorna, inte bara i mitt parti utan i alla andra partier i riksdagen. Om man nu har avstyrkt detta för att alla dessa faktakunskaper finns, skulle det vara intressant för mig att få ta del av dem.

Återigen vill jag ödmjukast fråga, fru talman, varför det har blivit så. Med vilken motivering avstyrker ni denna ytterst viktiga begäran om utredning eller om ändring av den lagstiftning som bygger på att få fastställelse av könstillhörighet? Tycker ni att lagen är så bra och heltäckande? Varför blundar ni, trots att utskottets majoritet valt att inte se detta och informera om att dessa människor faktiskt existerar? Den nu gällande lagen innehåller delar som kränker och diskriminerar människor. Innebär socialutskottets majoritets ställningstagande att man tycker att det är helt okej att fortsätta att kränka dessa människor?

Slutligen vill jag ta upp frågan om bastuklubbslagen. Den tas upp i en hel del motioner. Begäran om att lagen om bastuklubbar ska avskaffas har avstyrkts med motiveringen att Smittskyddskommittén har kommit med ett betänkande som just nu håller på att beredas i Regeringskansliet. Det är väl rätt att vi ska invänta betänkandet.

När bastuklubbslagen en gång i tiden uppkom var det en viss grupp människor i samhället, nämligen de homosexuella männen, som var de som så att säga fick lagstiftningen emot sig. Det är glädjande att Smittskyddskommittén i sitt betänkande valt en linje som i praktiken innebär att lagen kommer att upphävas. Det ska bli spännande när Smittskyddskommitténs betänkande blir till en proposition och får behandlas i kammaren.

Fru talman! Med detta vill jag yrka bifall till reservation nr 16.

Anf. 183 KENT HÄRSTEDT (s) replik:

Fru talman! Det var en lång rad synpunkter på en del olika frågor.

Först och främst vill jag svara på frågan kring transsexuella och möjligheten till att fortsätta att vara gift när man byter kön.

Den här frågan har inte på något sätt negligerats, och det är inte så att vi inte har känt ett engagemang i frågan. Det har väl snarast varit så, som Tasso Stafilidis själv har varit inne på, att det kanske inte är helt säkert att detta har varit en fråga som kommit till rätt plats. Från vårt håll kände vi att frågan kanske hade passat bättre i lagutskottet, men det är, som sagt, något som kammarskansliet avgör.

Det är heller inte så att den här frågan inte alls har varit uppe för diskussion sedan 1968. I samband med lagen om partnerskap var frågan uppe till diskussion. Man kom då fram till de slutsatser som i dag är gällande. Mot den bakgrunden anser inte utskottet att det finns någon anledning till initiativ i frågan.

Vad gäller förslagen om bidrag till organisationer för transsexuella är det inte den formen av frågor som vi i utskottet brukar ta ställning till, utan som organisation får man, precis som andra organisationer, vända sig till de institutioner som är beslutande i dessa frågor.

Anf. 184 TASSO STAFILIDIS (v) replik:

Fru talman! Jag vill först börja med att bemöta Kent Härstedt och tala om att jag inte tog upp frågan om bidrag till organisationerna. I likhet

med Kent Härstedt har Vänsterpartiet i utskottet ansett att frågan inte kan behandlas i det här sammanhanget.

Det som jag tog upp var utredningen Intersexuellas könstillhörighet, som gjordes 1968. Det handlar alltså om en utredning. Det har, Kent Härstedt, inte gjorts någon utredning i detta land tillsatt av riksdag eller regering kring transsexuellas situation. Det som Kent Härstedt tar upp är de lagjusteringar som har gjorts sedan dess. Den senaste ändringen i lagen gjordes så sent som 1995. Men det har inte funnits några utredningar som helt och hållet har tagit upp transsexuellas situation i samhället.

Om utskottet i sin helhet har ansett att den här frågan har hamnat fel, att den egentligen skulle hamnat i lagutskottet, tycker jag att det är tråkigt att utskottet inte reagerade och skickade frågan till lagutskottet. Den ordning som gäller i riksdagens utskott är ju att om det är något som man ser har hamnat fel, eftersom det är så många motioner som behandlas, skickar man det till det utskott som innehar frågan inom sitt beredningsområde.

Sedan måste jag också få ställa en fråga till Kent Härstedt. Eftersom ni inte har ansett att man ska tillsätta en utredning eller vidta några åtgärder i den här frågan för att förändra lagstiftningen, är det då inte så att ni faktiskt blundar för de här människornas behov? Är det inte så att ni tillintetgör de här människornas faktiska verklighet? Alla lever inte i den verklighet som Kent Härstedt och jag lever i, utan det finns människor som har en helt annan verklighet.

Anf. 185 HILLEVI LARSSON (s):

Fru talman! Även jag skulle vilja belysa de transsexuellas situation, eftersom jag tycker att det är en väldigt viktig fråga. Jag tror att det viktigaste är att vi inför framtiden talar mer om de här frågorna, för det är inte bara ett problem att man skulle vara emot bättre förutsättningar för transsexuella utan också att de här frågorna hamnat så väldigt mycket i skymundan.

Man har mer och mer börjat diskutera homosexuella. Men transpersoner – som samlingsbeteckningen är för transvestiter och transsexuella – diskuteras inte speciellt mycket. Jag tycker att det är viktigt att man gör det mer i framtiden.

Det finns framför allt väldigt mycket fördomar och okunskap kring den här gruppen av människor. Dels har vi sammanblandningen av transvestiter och transsexuella. Det är ju något helt annat att vara trygg i sin egen könsidentitet men ibland ikläda sig det andra könets identitet än att helt och hållet vilja byta kön och genomgå könsbyte. Det är alltså två olika grupper med olika sorters problem.

Sedan finns också missuppfattningen att homosexualitet automatiskt sammanfaller med att vara transvestit eller transsexuell. Det förekommer naturligtvis, men det finns ju också väldigt många heterosexuella inom den här gruppen.

En annan fråga är de transsexuellas situation i arbetslivet. Där har de också glömts bort. Man kan i dag döma någon för att ha diskriminerat en person i arbetslivet på grund av sexuell läggning. Men att vara transvestit eller transsexuell handlar ju inte om sexuell läggning, utan det handlar om uppfattning om könstillhörighet. Alltså kan ingen dömas för diskri-

Prot.

1999/2000:83

22 mars

Folkhälsofrågor m.m.

minering på dessa grunder i arbetslivet. Det är en viktig fråga att belysa i framtiden.

Sedan har vi frågan om våld mot transpersoner. Man vet helt enkelt inte hur mycket våld och hot som förekommer. Däremot vet man att homosexuella utsätts mycket för våld och hot. Ungefär en tredjedel utsätts för våld och hot, och det är vanligare bland män. Eftersom man har sett att det framför allt är könsöverskridande klädsel och beteende som leder till våldet och hoten, är det rimligt att anta att även transpersoner är utsatta. Men man vet alltså inte detta i dag. Jag tror att det är väldigt viktigt att man i framtiden tar reda på det.

Könsoperationer, alltså könsbyte, blir allt vanligare. De har snabbt ökat i antal på senare tid, och man kan tänka sig att antalet kommer att öka ännu mer i framtiden. Det rör sig ändå om många människor, och det kommer att bli fler.

Det som jag framför allt tror är viktigt att belysa i framtiden är frågan om att få kunna förbli gift när man ansöker om könsbyte. Det är nämligen en väldigt stor process att byta kön. Hela ens liv påverkas och förändras, både i privatlivet och på jobbet. Många säger att det är en väldigt jobbig period. Men de väljer ändå att genomgå könsbytet eftersom det är en så pass viktig del av deras identitet vilket kön de upplever att de tillhör. Det blir ju ännu jobbigare om de dessutom måste skilja sig. I många fall blir det ändå skilsmässa. Men jag tycker att man i framtiden bör verka för att de som vill ska få förbli gifta. Det är ofta barn inblandade. Från utgångspunkten att de ofta redan har biologiska barn tycker jag att det är extra viktigt.

Den andra frågan som jag tycker är viktig är detta med en utredning, som jag tror behövs. Jag tog i inledningen upp en del saker där jag tycker att det finns brister, t.ex. i arbetslivet och när det gäller våld mot transpersoner. Jag tror att det finns många saker som bör belysas. Man bör framför allt ha en helhetssyn på transpersoners situation som saknas i dag.

Sedan måste man naturligtvis titta på transpersonernas organisationer och inte minst bidragen. Men det blir en senare fråga som utredningen får ta ställning till.

Avslutningsvis skulle jag vilja säga att den här frågan för mig är principiellt väldigt viktig, inte för att det handlar om så otroligt många människor, även om de blir fler. Men för mig handlar det någonstans om alla människors lika värde. Jag tycker inte att sexuell läggning, uppfattning om könstillhörighet, om man är kvinna eller man, vilket land man kommer ifrån, vilket etniskt ursprung man har är faktorer som ska få spela in, utan det ska så långt möjligt vara ovidkommande faktorer. Det är därför som jag tycker att den här frågan är speciellt viktig. Här har vi ytterligare ett område där vi kan verka för alla människors lika värde och lika förutsättningar i livet.

Anf. 186 KENT HÄRSTEDT (s):

Fru talman! Jag delar den uppfattning som Hillevi Larsson gav uttryck för, att det krävs att vi skaffar oss ökad kunskap. Men på vilket sätt vi kommer att göra det, om det blir i form av utredningar eller i form av initiativ från någon av våra myndigheter som också bevakar dessa frågor, återstår att se. Jag vill bara säga att jag delar den syn som Hillevi ger

uttryck för här. I det här fallet handlar det inte om så värst många människor, men även om det handlar om att en enda människa kommer i kläm på grund av vår lagstiftning eller på grund av myndighetsutövning är det värt en diskussion i Sveriges riksdag.

Prot.
1999/2000:83
22 mars

Folkhälsofrågor m.m.

Anf. 187 HILLEVI LARSSON (s):

Fru talman! Jag är väldigt tacksam för och glad över det här svaret. Jag tror heller inte att det viktigaste är formen.

Det viktigaste är att det händer någonting och att vi får enighet över partigränserna i de här frågorna. Det är viktigt att vi belyser de här människornas situation. Det är viktigt att vi gör någonting, framför allt att vi börjar prata om de här frågorna i det första steget. Om man sedan är oenig eller inte är inte det viktiga. Vi kommer säkert att bli oeniga. Men det måste upp på dagordningen. Det måste diskuteras och belysas.

Anf. 188 TASSO STAFILIDIS (v):

Fru talman! Det var en väldigt intressant replikväxling som avslutades nyss. Det som Kent Härstedt tar upp här är otroligt viktigt. Han säger att han instämmer i Hillevi Larssons argumentation. Då undrar jag: Är Kent Härstedt beredd att lyfta upp den här frågan på nytt i socialutskottet för att faktiskt se till att det händer något?

Problemet är att det inte stämmer som Kent Härstedt säger. Vilka myndigheter är det som ser över det här? Det finns inga myndigheter. Den enda myndighet som har med det här att göra är Socialstyrelsen, som så att säga ser till de människor som kommer till dem för att ansöka om att byta könsidentitet. Därför är det här otroligt intressant. Det finns ingen instans i samhället i dag som ser hur de här människorna mår, som ser en utveckling eller som över huvud taget tar fasta på de här människornas situation.

Därför undrar jag om Kent Härstedt är beredd att agera i den här frågan för att det ska hända någonting även i socialutskottet och för att, som han säger, få till en diskussion i den här kammaren. Nu var det Hillevi Larsson och jag tillsammans med de ledamöter i socialutskottet som har reserverat sig till förmån för dessa motioner som lyfte upp de här frågorna. Jag undrar om Kent Härstedt vill svara på det.

Anf. 189 KENT HÄRSTEDT (s):

Fru talman! Nu är det inte så att det inte finns någon kunskap alls. Bl.a. har Socialstyrelsens rättsliga råd kunskap i de här frågorna. Sedan finns det också kunskap inom hälso- och sjukvården. Det är inte bara på central nivå som man kommer i kontakt med de här frågorna.

Som jag sade till Hillevi delar jag hennes synsätt och det hon gav uttryck för, nämligen att människor inte ska bli diskriminerade och att människor har rätt att bli sedda i vårt samhälle. Därför är jag beredd att på olika sätt verka för att synliggöra dessa frågor och ta upp dem till en diskussion. Vare sig det blir så att vi tar upp dem till diskussion i socialutskottet eller om det handlar om att frågorna kanske ska lyftas upp i lagutskottet så är jag beredd att personligen medverka till någon form av aktivitet på detta område. Men formen är jag inte beredd att redogöra för just nu.

Anf. 190 TASSO STAFILIDIS (v):

Fru talman! Det är glädjande att höra att Kent Härstedt är beredd att göra någonting. Vad han kommer att göra får vi alla vänta med spänning på.

Sedan vill jag informera om att lagutskottet redan har behandlat de här frågorna. Tyvärr är det likadant där, alltså att t.ex. Kent Härstedts partikamrater och en majoritet i lagutskottet har avstyrkt bl.a. just när det gäller de frågor som handlar om namnlagen, de som också finns med i den här motionen. Men jag kan konstatera att det är bra att Kent Härstedt kommer att agera i de här frågorna för att också föra dem till en ännu högre nivå än de befinner sig på i dag.

Kent Härstedt nämnde också att det finns flera instanser i samhället och att det inte bara är på central nivå som man jobbar med det här. Det stämmer till viss del. De personer som vill ändra sin könstillhörighet söker för detta. Då får de kontakt med de psykiatriska mottagningarna ute i landet där de får psykologsamtal. Sedan är det Socialstyrelsen det hänger på. Alla kirurgiska ingrepp sker här i Stockholm på ett och samma sjukhus. Det är alltså inte speciellt utbrett på lokal nivå.

Det problem som också har funnits förut har ju varit att människor har blivit behandlade väldigt olika beroende på vilken kommun de har bott i och vilken psykolog eller psykenhet de har fått kontakt med. Det är väldigt olyckligt, och det hade varit intressant att se hur det funkar i dag.

Jag ser med förväntan fram emot att den här frågan kommer att behandlas igen.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 23 mars.)

Ajournering

Kammaren beslutade kl. 17.54 på förslag av talmannen att ajournera förhandlingarna till kl. 19.00 för middagsuppehåll.

Återupptagna förhandlingar

Förhandlingarna återupptogs kl. 19.00.

16 § Äldrepolitik

Äldrepolitik

Föredrogs
socialutskottets betänkande 1999/2000:SoU8
Äldrepolitik.

Anf. 191 CRISTINA HUSMARK PEHRSSON (m):

Herr talman! En cancersjuk kvinna får nej då hon vill flytta till ett särskilt äldreboende i en annan kommun. Hon ville komma närmare sin

dotter. Politikerna i den kommun som kvinnan vill flytta till sade nej. Kvinnan klarar sig med hemtjänst – det visste politikerna.

Beslutet överklagades till länsrätten som höll med kommunens politiker. Nu funderar den cancersjuka kvinnan på att gå vidare till kammarrätten – om hon orkar.

Moderaternas krav på en äldrepening ger äldre rätt att välja omsorg och en ekonomisk vårdgaranti som gör detta möjligt. Jag och moderaterna önskar att majoriteten nu vill tänka om och på största allvar ta till sig den diskussion om finansiering av äldreomsorgen som nu pågår för fullt ute i samhället.

Pensionsfrågan tog tid, och det kommer också en hållbar och robust äldreförsäkring att göra, om man menar allvar. Vi moderater vill ha ett system som man kan lita på över tid och som håller vad man lovar – ingen upprepning av vad som hände med änkepengen, tack.

Claes Örtendahl, f.d. generaldirektör, påpekade för oss i Äldreberedningen – vi är några här i kväll som är med i denna beredning – att det hastar med en försäkringslösning för att garantera god äldreomsorg. Han hävdade att denna försäkring, som är solidariskt finansierad och inkluderar alla – borde ligga på försäkringsbolagen och vara i gång senast år 2010.

Vi moderater har fått mycket kritik från vänstermajoriteten för våra tankar om en försäkringslösning. Man har medvetet misstolkat, ifrågasatt och misstrott våra ambitioner att ge äldre en garanti för god äldreomsorg när vi hävdade att en försäkring måste betyda en verklig försäkring om hjälp, något som dagens finansiering inte lever upp till.

Jag är medveten om att kritiken mot vårt förslag är politisk retorik, men verkligheten har hunnit i fatt, och nu måste också socialdemokraterna inse att det bränns.

Regeringen måste därför snarast ta initiativ till en diskussion om äldreomsorgen så att man minskar hemortsberoendet, ser över de nationella och internationella gränserna och inte vältrar över kostnaderna på barn och barnbarn.

Det vore därför mycket intressant att höra om socialdemokraterna har intresse av att börja diskutera en sådan äldreförsäkring. Svaret hastar, och jag hoppas att Tullia von Sydow i sitt inlägg kommer att beröra finansieringsfrågan.

Herr talman! När det gäller hemsjukvården blir jag också orolig när nu alltfler ska vårdas hemma, men då hemsjukvården genom svårigheter att få tag på välutbildad personal riskerar att ge en sämre vård.

Vårdgymnasierna saknar sökande, men skolorna har också fastnat i gårdagens utbildningssystem och utbildar för den organisation och det synsätt som varit gällande men som inte längre attraherar.

Om det ska bli attraktivt att utbilda sig på vårdgymnasiet måste också alternativa utbildningar släppas in – fler inriktningar och mer nytänkande krävs.

Men socialdemokraterna säger kanske att det är upp till skolorna att starta sådana utbildningar. Men så enkelt är det inte, därför att om sådana utbildningar ska tänkas starta måste det också finnas en uttalad efterfrågan på dessa elevers kunskap när de går ut ur skolan, och det finns inte i dag.

Prot.

1999/2000:83

22 mars

Äldrepolitik

I stället stoppar vänstermajoriteten utvecklingen och motarbetar efterfrågan genom att hela tiden hävda monopolets styrka, storskaliga lösningar och det politiska systemets förträfflighet. Man hyser i stället misstro till friskolors nytänkande, och man räds konkurrens. Därför säger politiker nej, trots att personalen säger ja.

Jag önskar därför att socialdemokraterna snarast skickar signaler ut i landet att de ser positivt på mångfald, alternativ och valfrihet. Först då finns en anledning för skolorna att utbilda för ett framgångsrikt arbetsliv med entreprenadskap på schemat, och då kan utbildningen också få ökat attraktionsvärde.

För att garantera hög kvalitet vill vi att äldreomsorgen ska få sitt godkännande från ett kvalitetsinstitut, en medicinalstyrelse. Detta skulle garantera god vård men också att fler behov tillgodosågs, de äldres men också personalens.

Jag hade i går en interpellationsdebatt med socialministern om den tillsyn i äldreomsorgen som i dag brister ute i landet. Det visar att vi måste samla kvalitet, kompetens och tillsyn under en myndighet.

Herr talman! Hjälp i hemmet handlar inte bara om hemsjukvård. Det handlar också om att få hjälp med städning, inköp, osv., sådant som gör det möjligt för fler att bo kvar hemma. Uppsökande verksamhet är nog så bra, men en kontinuerlig tillgång gör att man lättare ser försämringar och kan vidta åtgärder. Det handlar om ett psykosocialt stöd och inte bara om handkraft.

Att hemtjänstservice är en av de snabbast växande branscherna i Danmark beskriver minister Pia Gjellerup i förordet till den utvärderingsrapport om skattesubventionerad hemtjänst som kom ut förra året. Hon betonar att framtiden ser ljus ut för hemtjänstservice. Fler har fått hjälp, och fler har fått arbete, och det utan att kostnaderna för staten har ökat.

Varför säger socialdemokraterna nej till att ge äldre stöd och hjälp i hemmet? Danmark kan. Varför kan inte Sverige?

Jag brukar framhålla att äldrefrågor inte är en specifik frågeställning utan handlar om alla frågor i samhället. Att vara äldre är att förhoppningsvis vara som vanligt – bara lite äldre.

En sådan fråga är möjligheten för äldre att bo kvar där man är van och där man känner trygghet. Och då handlar det inte om larm och branta trappor. Det handlar om fastighetsskatten. En nybliven pensionär ringde till mig för en tid sedan och berättade att om ingen rejäl sänkning sker av fastighetsskatten så kommer han inte att kunna bo kvar. Fastighetsskatten kommer att kosta honom 87 000 kr om året för ett hus som han köpte relativt billigt på 60-talet. Hur ska han som pensionär ha råd med detta?

Herr talman! Jag läste en saga för mina barn när de var små som hette *Oscar äter hus*. Det var det enda råd som jag kunde ge denna pensionär om inte regeringen med sina stödpartier inser att också boendeskatten är en äldrefråga.

Herr talman! I Sverige finns det i dag 180 000 personer med demenssjukdomar. Många får inte rätt diagnos utan lever ett påfrestande liv långt innan de får hjälp. Det är inte acceptabelt. Många anhöriga får inte heller den avlastning och det ekonomiska stöd som de skulle behöva.

Regeringen måste på allvar ta till sig det faktum att många vårdar anhöriga under de mest bristfälliga omständigheter. Det handlar om ekonomiskt stöd, men det handlar också om att orka leva vidare.

Vad som många äldre och sjuka också har svårt att acceptera är de signaler som nu läcker ut när det gäller vårpropositionen, även om vi vet att allt inte är klart. Det har under de senaste dagarna framkommit att det nu ska sparas in pengar på läkemedelsförmåner, detta för att det, som det uttrycks, ska sparas pengar till valfläsk – ursäkta – reformer inför kommande val.

Ska man fortsätta att ge med den ena handen men ta tillbaka med den andra, ge de s.k. fattigpensionärerna en extra dusör men samtidigt höja kostnaden för läkemedel? Effekten vet vi. De flesta fick några kronor över av det senaste pensionstillskottet, men många fick minus.

Herr talman! Jag ställer mig självklart bakom alla våra reservationer, men för tids vinnande yrkar jag bifall endast till reservation 3.

Anf. 192 LENA OLSSON (v):

Herr talman! Jag börjar med att yrka bifall till reservationerna 18 och 24. Givetvis står vi bakom våra övriga reservationer men för tids vinnande gör jag så här.

Cristina Husmark Pehrsson måste verkligen ha speciella källor eftersom hon kan påstå att det har läckt ut att man ska spara i högkostnads-skyddet.

Alla människors lika värde är grunden för Vänsterpartiets politik. De som är äldre i dag var ju med och byggde upp den välfärd som vi nu har och som i varje fall vi i Vänsterpartiet vill fortsätta att värna om och vidareutveckla.

Det betänkande som vi i dag debatterar är en del av framtiden. Framtiden för de äldre är att de ska mötas med respekt och att vi ska vara pådrivande så att attityderna till de äldre förändras.

I dagens samhälle finns det en tendens att dela upp folk i grupperingar i olika åldrar. Oavsett om man är ung eller om man är gammal är man, tycker vi, en individ, en människa, hela livet och man ska bemötas därefter, oavsett ålder.

Under 90-talets början fick äldrevården kännas vid stora besparingar. Kvaliteten inom äldreomsorgen, som det pratas så mycket om och som det i så många år har pratats om, har försämrats. Detta står helt klart. Det har lett till att förespråkarna för privata alternativ har fått luft under vingarna. Här får vi också från moderat håll höra om försäkringslösningarna.

Privatiseringarna inom äldreomsorgen har ökat betydligt under 90-talet. Många hyllar dessa och säger att konkurrensutsättningen är helt nödvändig. Sett till hur man lyckats med detta kan inte vi påstå att vi blir imponerade. Först och främst var det meningen att denna valmöjlighet skulle bidra till att en hel flora av alternativ skulle komma. Men vi kan redan nu se att de vinstdrivande företagen tenderar att ta över och att de mindre har problem och slås ut.

Det är glädjande att se att även Folkpartiet nu ifrågasätter den privat drivna äldreomsorgen. Man konstaterar bl.a. att kvalitet kostar. För oss är detta ingen överraskning. Det här har vi faktiskt vetat hela tiden. Vidare sägs det att när det gäller besparingar har man nått vägs ände. Detta förstår man när det för en tid sedan stoppades in extramiljoner till ett hemtjänstsdistrikt på Söder drivet i privat regi och som inte klarade sitt åtagande. Dessa fick alltså omgående mer av skattebetalarnas pengar för att kunna fortsätta.

Man reagerar ju över sådant här. Jag vill fråga om Moderaterna delar Folkpartiets åsikter när det gäller vad de har kommit fram till i DN Debatt-artikeln.

Vi i Vänsterpartiet tycker att äldreomsorgen ska vara demokratiskt styrd och offentligt finansierad. Det går mycket väl, anser vi, att inom den offentliga sektorn utveckla de valmöjligheter som man speciellt från moderat håll efterlyser. Ett exempel är demensboendet som på flera håll i landet håller på att utvecklas. Däremot kan jag hålla med Cristina Husmark Pehrsson om att de bedömningar som görs avseende de demenssjuka är dåliga. De kommer inte heller till stånd så snabbt som behövs.

Vi vill inte ha en äldreomsorg där vinsterna sätts högst och går ned i aktieägarnas fickor, utan vi vill ha en äldreomsorg där behovet styr och där eventuella vinster går tillbaka till verksamheten så att kvaliteten kan förbättras. Det gäller också kompetensutvecklingen för personalen.

Under en lång tid har det varit uppmärksammade fall av vanvård av äldre. Vi har sett detta också i privat regi. Jag tar inte kommunerna i försvar, utan jag tycker att det även där är anmärkningsvärt. Det behövs en ansiktslyftning även hos kommunerna. Förra veckan såg jag att personal sade upp sig som inte tyckte att man höll vad som utlovats i det avtal som hade skrivits med företaget. De äldre fick inte den hjälp som de behövde. Jag kommer också ihåg en intervju där en journalist frågar en man om han inte tyckte att han var illojal mot arbetsgivaren. Jo, svarade mannen, jag kan vara illojal mot min arbetsgivare men jag har väldigt svårt att vara illojal mot de äldre.

Vidare har vi fått kännedom om hur man får skriva på papper om att hålla tyst. Också detta tycker vi är anmärkningsvärt.

Med anledning av allt det som jag här har sagt tycker vi i Vänsterpartiet att det nu är dags att se över lagarna så att de äldre ges den vård, omsorg och personaltillgång som behövs för att en hög kvalitet ska uppnås. Alla har ju i minst tio år talat sig varma för det.

I reservation 18 säger vi att vi vill ha ett tilläggsdirektiv till äldreberedningen *Senior 2005* där man ser över lagstiftningen om ett minimikrav – vad man som äldre har rätt att kräva. Det kan handla om promenader, om social stimulans eller om rehabilitering. Vi tycker att det är dags att sätta ned foten. Jag har hört om detta under alla år som jag jobbat inom äldreomsorgen, men det har inte hänt särskilt mycket.

I reservation 24 säger vi att vi vill att regeringen ska se över hur man bäst kan hjälpa de ekonomiskt sämst ställda pensionärerna. Vi tycker att regeringen ska se över möjligheterna för de kommuner som vill hjälpa dessa pensionärer utan att bli stoppade.

I reservation 32 tar vi upp tillsynsverksamheten och möjligheten att samla regler som styr äldreomsorgen under en lag. Det har framkommit att detta är svårt och att det är en omfattande förändring men det finns uppenbara problem med den delade regleringen. Därför anser vi att en översyn behövs.

Herr talman! Vi i Vänsterpartiet tycker, som sagt, att äldreomsorgen ska vara demokratiskt styrd och solidariskt finansierad. Man ska ha rätt till en bra äldreomsorg, oavsett plånbokens tjocklek. Vi välkomnar utredningarna, som vi delvis själva initierat, när det gäller att förbättra för de äldre. *Senior 2005* har direktiv att komma med förslag på ett flertal områden som berörs i detta betänkande. Givetvis välkomnar vi också de

ökade resurserna till kommunerna. Vänsterpartiet har varit med om att arbeta fram vårdmiljarden år 2001 som ska gå till primärvård, äldreomsorg och psykiatri.

Naturligtvis ställer vi oss frågan om de här pengarna kommer att räcka till att ge äldreomsorgen den kvalitetshöjning som den så väl behöver, och så att den mängd personal finns som behövs – med anständiga löner och kompetens. Utbrändheten bland vårdpersonalen är omfattande; det vet vi. Det finns allvarliga problem när det gäller personalfrågan. Precis som Cristina Husmark Pehrsson ser jag en risk här. Man måste ta krafttag kring omvårdnadsprogrammet för att de här yrkena ska få en bättre status.

Vidare görs det en hel del för att förbättra äldreomsorgen. Det är bra, men vi i Vänsterpartiet konstaterar att mycket mer återstår.

Anf. 193 CRISTINA HUSMARK PEHRSSON (m) replik:

Herr talman! I ett TT-meddelande från den 9 mars läser jag att finansministern kräver nedskärningar i kostnaderna för sjukpenning och läkemedelsförmåner osv. – sammanlagt 20 miljarder under de tre kommande åren. Jag är också medveten om att det inte är ett färdigt förslag och vet att somligt läcker ut med flit.

När det gäller äldrepenge, som Lena Olsson här pratade om, kan jag säga att jag är glad att Folkpartiet nu följer den moderata linjen. Lena Olsson har kanske läst de av våra motioner som ligger till grund för det här betänkandet. Där finns det med en äldrepeng just för att garantera att det som styr är de äldres behov, inte politikerns behov. Det tycker jag är en klar kvalitetsförbättring.

När jag talar om kvaliteten undrar jag ifall inte Lena Olsson kan hålla med om att det vore bättre att vi hade ett kvalitetsinstitut i Sverige än ha tillsynen av äldreomsorgen liggande hos Socialstyrelsen och länsstyrelserna. Vi ser nu att det finns länsstyrelser som inte sköter sin uppgift.

Jag har en annan fråga till Lena Olsson. Jag läser i välfärdsprogrammet, som kommer från Svenska kommunalarbetsförbundet, som många av personalen inom vården tillhör. Jag fastnade för en rubrik. Det står så här: Kommunals stöd för att bryta utanförskapet. Det står som en punkt: Övergång mellan arbetsliv och pensionärliv behöver göras mjukare genom att äldre får större möjlighet att påverka arbetstiden. Det står också att kollektivavtalsregler som hindrar arbetstagare efter 65 år måste upphävas.

Äldre ska alltså få möjlighet att helt enkelt arbeta längre eller kortare om man vill. Hur stämmer detta med Vänsterns och Lena Olssons synsätt om att lägga fram ett förslag om att lagstifta om arbetstiden för alla? Min tolkning av Kommunals välfärdspunkter är att äldre själva ska kunna få påverka sin arbetstid. Vilken inställning har Lena Olsson?

Anf. 194 LENA OLSSON (v) replik:

Herr talman! Jag börjar med det sista. Vi har haft uppe det också i Äldreberedningen att man ska förlänga det så att man får jobba längre. Jag är lika ihärdig som borgarna i den här beredningen att påstå att så länge som vi har så mycket utbränd personal i så låg ålder, och det gäller vårdpersonal, är det väldigt svårt att se hur det ska kunna förlängas så att

Prot.
1999/2000:83
22 mars

Äldrepolitik

man får jobba längre. Vi har så stora kategorier som har problem med att jobba tills de blir 65. Det är låglönegrupperna.

Sedan hade Cristina Husmark Pehrsson en fråga om dessa 20 miljarder. Jag kan bara upplysa henne om att jag reagerade lika som hon på det. Men jag trodde att hon hade en bättre källa. Det här var en tidningsanka. Det är vad jag har fått reda på.

Jag vet inte om vi behöver något sådant institut som Cristina Husmark Pehrsson talar om. Det viktiga är att hålla koll på att det här följs upp och att det också finns pengar ute hos länsstyrelserna, och även hos kommunerna, så att de kan sköta det här. Jag kan ta hemkommunerna uppe i mitt län som exempel. Jag tror inte att någon bedriver en dålig äldreomsorg med vett och vilja, utan det har varit resursbrist. Tycker inte också Cristina Husmark Pehrsson att det är bra att dessa pengar tillförs framöver så att man kan förbättra inom områdena äldreomsorg, vård och skola?

Anf. 195 CRISTINA HUSMARK PEHRSSON (m) replik:

Herr talman! Lena Olsson säger att vi inte ska tvinga äldre att jobba vidare. Det var, om Lena Olsson lyssnade på vad jag sade, inte heller min mening. Jag sade att de som vill och kan ska vi underlätta för. Problemet är att vi inte kan ha en pensionsålder som är 58 år. Vi måste få en mjuk övergång. Vi måste ge flexibla lösningar. Vi kan inte lagstifta om en arbetstid. Då kommer man inte att orka.

Låt mig återkomma till Kommunals rapport, som inte Lena Olsson kommenterade precis. Andre vice ordföranden i Kommunal säger så här: Ur fackligt perspektiv är vi inte ett dugg rädda även om all kommunal verksamhet skulle privatiseras. Det säger Kommunals andre vice ordförande under en konferens i Karlstad i januari i år. Han förklarar det med att en facklig organisation också måste arbeta med produktiviteten så att den ska kunna öka. Annars blir facket nästa krisbransch. Han tillägger vid samma tillfälle och samma kongress: Ur fackligt perspektiv finns inga gränser för hur mycket som kan privatiseras.

Lena Olsson erkände i en replik på mitt anförande den 20 januari i år under den allmänpolitiska debatten att vården låg henne varmt om hjärtat och sade: ”Jag har träffat ganska mycket vårdpersonal – vården ligger mig rätt varmt om hjärtat och det gäller då både offentlig och privat vård.” Då undrar jag vilken Lena Olssons inställning är till den privata vården och vad Lena Olsson säger om Kommunals inställning, att det är vården som är viktigast, inte organisationen eller det offentliga monopols ställning.

Anf. 196 LENA OLSSON (v) replik:

Herr talman! Jag har träffat mycket personal, både offentliganställd och privatanställd. Jag kan direkt svara på frågan: Jag vill inte ha någon privat äldreomsorg alls, utan jag vill att den ska vara i offentlig regi. Jag har aldrig påstått något annat heller.

Vad andre vice ordföranden i Kommunal har sagt reagerade jag också för. Jag har faktiskt talat med honom, och han säger att han är felciterad. Jag har inte hört vad han har sagt, och jag måste tro på vad han säger.

De flesta som jag träffar av äldreomsorgspersonal är inte intresserade av privatiseringar. De är intresserade av att ha en välfungerande offentlig sektor. Vi är beredda att satsa pengar på det, men det är inte moderaterna.

Prot.
1999/2000:83
22 mars

Anf. 197 CHATRINE PÅLSSON (kd):

Herr talman! Jag känner mig glad att bo i ett land där antalet äldre ökar, där antalet äldre äldre ökar, därför att äldre är en oerhörd resurs för hela samhället.

Herr talman! Ibland blir jag beklämd i olika debatter när det uttrycks som att äldre enbart är en belastning. Jag tycker att det känns ovärdigt att man uttrycker sig så, ändå förstår jag vad man menar. Det är i livets sista år som man har det största behovet av hjälp och stöd på olika nivåer.

Det är Kristdemokraternas mål i äldreomsorgen att alla äldre ska få så god vård och omsorg som man behöver och som är möjlig. För att nå det målet måste vi hitta lite olika vägar. Vi måste lägga fram förslag som gör att vi når upp till det målet. Jag tycker att den här skillnaden är oerhört viktig. När man diskuterar och har en politisk debatt måste man kunna skilja på vad som är mål och vad som är medel för att nå ett mål. Där kan vi ha, och där har vi, som olika företrädare för olika politiska partier lite olika syn.

Huvudfrågan för våra äldre i dag är inte i första hand vilken organisationsform som styr. Det är inte heller vem som betalar ut lönen till personalen, utan det är faktiskt mötet med personalen, sättet man blir respekterad på, den möjlighet våra äldre har att själva få önska saker och ting och den tid som de har med personalen. Kvaliteten ligger heller inte enbart i byggnaderna, som många tycks tro, utan kvaliteten ligger i det mänskliga mötet.

Herr talman! Jag är nästan förbluffad och nästan generad över att Lena Olsson använde nästan halva sitt anförande till att ondgöra sig över privat verksamhet. Det känns som att Vänstern är allergisk mot andra driftsformer. Jag kan inte påverka era allergiska symtom, men jag tycker att vi ska vara på en nivå som de äldre i första hand är intresserade av. Det är väl så, Lena Olsson, med handen på hjärtat, att det inte har fungerat när det offentliga har styrt all vård och omsorg under åren. Jag har också varit vårdarbetare sedan 1965. Om allt hade fungerat bra hade det förmodligen inte byggts upp några andra alternativ, utan då hade vi kört i de gamla vanliga hjulspåren. Men oavsett vad vi tycker har det inte fungerat.

Det som nu håller på att blomma upp i Sverige är alternativa former som ändå använder sig av samhällets resurser. Jag tycker att det är bra. Jag tror att det finns väldigt många brinnande själar som har arbetat i vården under stor del av sitt liv och som gärna startar eget och erbjuder ett eget alternativ. De får stimulans i arbetet när de själva kan påverka sin arbetssituation och när de kan forma annorlunda sätt att arbeta på.

Det har gjorts undersökningar av varför personalen väljer att lämna den offentliga vården och arbeta i andra vårdformer. Ingen har sagt att det enbart var för att de har fått några ytterligare kronor i plånboken, och det är ganska lätt att få. Om man t.ex. är anställd i landstinget som sjuksköterska tjänar man 2 000–3 000 kr mindre än om man är anställd i en kommun. Man behöver alltså inte byta till en privat vårdgivare för att höja sin lön.

Äldrepolitik

Jag tycker också att det är viktigt att komma ihåg – och det sade också Lena Olsson – att det var de äldre som byggde upp vår välfärd. Vi har dem mycket att tacka för. Men det är trots allt inte det som är huvudskälet till att de ska få en god vård och omsorg, utan det är det faktum att de är människor.

Det är inte det som vi människor har producerat och åstadkommit i samhällsbyggandet som är avgörande för att vi ska ha vård och omsorg. Hur skulle det då gå med människor som aldrig har kunnat göra ett handtag i samhället? Jag tänker då på de gravt funktionshindrade och sådana som haft osynliga handikapp, och de är precis lika berättigade till en god vård och omsorg. Jag vill gärna säga det.

Kristdemokraterna har ställt sig bakom ett antal reservationer till det här betänkandet. Jag vill beröra några av dem.

Den första gäller anhörigas insatser i vård och omsorg. Jag är glad över att man tar till vara de anhöriga bättre nu än vad jag tycker att man gjorde för tio år sedan. Man erkänner att de anhöriga är viktiga. Jag är helt säker på att anhörigas insatser för äldre inte kan ersättas av något annat. Det har en annan dimension. Det finns en annan relation och en trygghet som är ett komplement till den goda vård som duktig vårdpersonal kan ge.

Men det är också viktigt att anhöriga tillerkänns att de har en stor betydelse för de äldre. Det behöver inte alltid handla om ersättningar. Det kanske handlar om utbildning, om att läkaren som har ansvar för den äldre visar hur man kan hjälpas åt och om att de anhöriga blir delaktiga. Jag vill ytterligare för framtiden betona de anhörigas oerhört stora betydelse för äldreården.

I en annan reservation, nr 13, har vi utvecklat vårt krav på att den medicinska kompetensen bör öka. Vi vet alla att så är fallet. Alla utvärderingsrapporter som har kommit från Socialstyrelsen sedan ädelreformen trädde i kraft har påpekat detta. Tyvärr har det hänt väldigt lite.

Ett jätteproblem som vi har inför framtiden är ju att det inte finns tillräckligt med geriatriker, tillräckligt med läkare och sjuksköterskor med geriatrisk kompetens. Varför är det så viktigt? Jo, därför att en äldre människa som insjuknar i vilken sjukdom som helst beter sig ofta på ett annorlunda sätt. Det är stor skillnad på symtomen på hjärtinfarkt om man får det när man är 50 år eller om man är 80 år. Det är mycket speciellt. Därför tror vi som är med på den här reservationen att man måste se till att utbildningsplatserna på läkarlinjen för specialister i geriatrik ökar.

Vi har också i en reservation tagit upp de demenssjuka, nämligen i reservation nr 36. Detta är en grupp människor som inte alls kan tala för sig själva. Många av dem har närstående som kan tala för dem, och det är jättebra. Men i övrigt är de helt oförmögna att uttrycka vad de själva skulle vilja ha hjälp med. Jag tror att det var Cristina Husmark Pehrsson som talade om hur viktigt det var att de demenssjuka blev utredda på ett adekvat sätt.

Det är en nyckelfråga för framtiden att alla har rätt – även om man får symtom i form av glömska osv. – att bli utredda, inte ett halvår efter det att man har insjuknat utan med en gång. Man tjänar så oerhört mycket inom alla områden om den enskilde får en snabb diagnos. Det finns många fysiska sjukdomar som ger ungefär samma symtom. Jag är säker

på att många som i dag bor i särskilda boendeformer i vårt land tyvärr inte är utredda trots att det kanske finns bot för dem.

Herr talman! Därför vill jag lyfta fram den reservationen speciellt och yrka bifall till reservation nr 36. I övrigt står vi naturligtvis bakom alla reservationer där vi finns med. Jag hoppas att det här årtusendet ska innebära en god icke-materiell välfärd för alla våra äldre.

Prot.
1999/2000:83
22 mars

Äldrepolitik

Anf. 198 LENA OLSSON (v) replik:

Herr talman! Chatrine Pålsson sade att Lena Olsson är allergisk mot privata alternativ. I Stockholm är det 57 % av äldreomsorgen som drivs i privat regi. Den allergiska reaktionen börjar nu också att smitta av sig till Birgitta Rydell.

När det gäller valmöjligheter skrev man i DN den 5 februari att det är tre vårdjättar som dominerar. Var det inte meningen att det skulle finnas valmöjligheter? Skulle man inte låta tusen blommor blomma? Men det blev väl inte så många kvar såvitt jag förstår, utan det är de vinstdrivande företagen som har tagit över. De mindre har stora problem, och många har slagits ut.

Undersökningar som har gjorts i Sverige visar att 60–70 % av Sveriges befolkning vill att vård, skola och omsorg ska drivas i offentlig regi.

Anf. 199 CHATRINE PÅLSSON (kd) replik:

Herr talman! Jag vill påminna Lena Olsson att det är fler än ett lands-ting och en kommun som har levt över sina tillgångar och fått underskott i sin budget. Men det tillskjuts pengar nästan oavsett hur skötseln har varit. Jag tycker inte att det är så konstigt att inte alla privata alternativ lever kvar. Jag tycker snarare att det är naturligt att det blir så.

Jag vet inte om Vänsterpartiet har som mål att kommuner och lands-ting ska ha budgetunderskott. Det är i så fall väldigt allvarligt.

Det som vi har varit dåliga på är att bygga upp sådana alternativ som människor behöver, mellanvårdsformer och andra olika former. Det har funnits en tendens i Sverige till att lösningarna har varit fyrkantiga, att alla ska ha precis samma boende och vård. Så är det ju inte. Vi människor är olika och har olika behov. Därför tycker vi kristdemokrater att det ska finnas bra alternativa vårdformer. Om man får vård på rätt vårdnivå blir också vården bäst.

Anf. 200 LENA OLSSON (v) replik:

Herr talman! Då måste jag fråga Chatrine om det är bättre med ett privat monopol. Hon får det att framstå som om det inte finns några val-möjligheter i den offentliga vården. Det är en direkt lögn. Det finns det visst. Det har jag sett själv. Chatrine Pålsson har ju jobbat där jag har jobbat. Visst finns det valmöjligheter. Men är Chatrine Pålsson intresse-rad av att utveckla dem? Är vi intresserade av att lägga en riktig politisk tyngd bakom att den offentliga sektorn ska fungera?

Vad gäller då för vinsterna? Vården är offentligfinansierad. Ja, vi betalar. Men vad har vi för koll sedan? Kan vi kolla upp vart överskottet går? Går det till kvalitetsförbättringar? Går det till kompetensutveckling för personalen? Vad har vi för koll på hur stor personalen är?

Det kan jag tala om för Chatrine. Jag har försökt att ta reda på det. Inom barnomsorgen kan man kolla upp personaltätheten, men inte här. Men jag hoppas att jag ska få till stånd en sådan möjlighet.

Anf. 201 CHATRINE PÅLSSON (kd) replik:

Herr talman! Kvalitetsuppföljning och kvalitetskontroll sker på samma sätt för offentlig som för privat vård. Det är Socialstyrelsen som kontrollerar det. Det är viktigt att komma ihåg. Det är för patientens trygghet – för den äldres trygghet.

Vi vet också att alternativen ökar kvaliteten överallt. Det har vi sett många exempel på. Ingen av oss som är här i parlamentet skulle väl acceptera att det bara finns Åhléns att handla mat på. Vi vet att hela kvaliteten blir bättre om det finns andra alternativ.

Sedan reglerar det sig självt. Om det är så att det inte är en bra verksamhet kommer de äldre förmodligen inte att vilja bo där. Det handlar då om att man i stället ser till att det blir kvaliteten som blir det allra viktigaste för den äldre, och det är den också.

Det första de äldre frågar är inte varifrån hemtjänstpersonalen får sin lön – i alla fall inte de jag har träffat på. De frågar hur ofta de kan få hjälp och om de kan få hjälp med det eller det. Att låta de äldre få vara med och bestämma vad de vill ha hjälp med har Sverige sannerligen inte varit bra på, Lena Olsson. Det har funnits regler som någon socialnämnd har antagit någonstans. Det får ni hjälpa till med, men inte det. Att göra morgontoaletten ska ta fyra minuter, t.ex.

Vi har nog mycket att lära. Vi ska se till människans behov och se till så att det är människorna som styr organisationen, så att inte någon organisation styr människors behov. Människor är olika, och vi ska alla respekteras med våra olika behov. Det är för mig och för Kristdemokraterna ledstjärnan.

Anf. 202 KENNETH JOHANSSON (c):

Herr talman! Jag vill börja med att yrka bifall till reservation nr 5, men jag står självfallet också bakom övriga reservationer där Centerpartiet förekommer.

Herr talman! Äldrepolitiken tenderar ibland att enbart handla om vård och omsorg och om stödjande insatser och omhändertagande. Vi måste självfallet vidga perspektivet och behandla äldre – en växande andel av befolkningen – som en resurs, precis som övriga individer i Sverige. De är dessutom en viktig resurs som kan tillföra mycket i samhällsutvecklingen och vars livserfarenhet är av stort värde. Pensioneringen får inte betraktas som en gräns för deltagande i samhällslivet. Samhällsplaneringen måste utgå ifrån att skapa träffpunkter för människor ur olika åldersgrupper.

Ett kännetecken för ett välfärdssamhälle är medmänsklighet. Frivilliga insatser bör bättre uppskattas och uppmuntras av samhället. Likaså måste vi förbättra dialogen om äldres möjligheter till inflytande. Olika former av pensionärs- och brukarråd är betydelsefulla.

Centerpartiet anser att det finns ett ökat behov av flexibilitet och respekt för den enskildes önskemål inom äldreomsorgen. En allt större andel äldre med olika bakgrund ställer nya krav. Vi anser att det finns skäl att förstärka de nationella målen för äldrepolitiken till ett mer indi-

vidbaserat förhållningssätt. Den enskilde vårdtagaren måste ges reella möjligheter att själv eller genom sina anhöriga påverka var och hur vården ska utföras. Därför bör rätten till valfrihet för hemtjänst, dagverksamhet och särskilda boendeformer regleras i lag. Den enskilde ska i större utsträckning än i dag ha rätt att välja vårdgivare.

Centerpartiet anser dessutom att ytterligare ett nationellt mål för äldrepolitiken bör införas om att äldre ska ha rätt till egen identitet och social gemenskap i äldreboende.

Herr talman! Ädelreformen gav kommunerna ansvaret för den vård, undantaget läkarinsatserna, som ges i särskilda boendeformer och i vissa kommuner för hemsjukvården. Utvecklingen går mot allt kortare vårdtider, och alltmer av insatserna utförs i hemmet. Vi vet, precis som Chatrine Pålsson sade, att de medicinska insatserna och främst läkarinsatserna i den öppna vården är bristfälliga på sina håll, och så får det naturligtvis inte vara.

Den medicinska kompetensen och resurserna inom äldreomsorgen behöver förstärkas och förbättras. I överenskommelsen mellan Centerpartiet och Socialdemokraterna om försvarsmiljarder till vård och omsorg är detta ett prioriterat område. Landstingen och kommunerna ska genom samverkan säkra väl fungerande vårdkedjor inom äldrevården. Den medicinska kompetensen, liksom kvaliteten i övrigt, ska förbättras i särskilda boendeformer och i hemsjukvården.

Tillgången till läkarmedverkan i fråga om allmänmedicin och geriatrik ska garanteras. Kommunernas stöd till anhöriga ska förstärkas. En bättre fungerande primärvård och äldrevård innebär att överbeläggningar vid medicinklinikerna motverkas. Vården i livets slutskede ska särskilt uppmärksammas. Så långt överenskommelsen.

En väg för en mjukare övergång till den kommunala omsorgen är att inrätta en mellanvårdsform i avvaktan på kommunal omsorg. Vi ser det som en gemensam uppgift för kommuner och landsting. Ett gott samarbete mellan specialister, primärvård och hemsjukvård tillsammans med god tillgång till rehabilitering, korttidsvård och ett aktivt anhörigstöd är något som vi centerpartister vill vara med och bidra till.

Grundläggande för god kvalitet i vården och omsorgen är att personalens erfarenheter och kunskaper sätts i förgrunden. Beslutsvägar måste kortas och personalen ges ett ökat inflytande över sin egen arbetssituation. Forskningsvägarna måste öppnas för vård- och omsorgspersonal. Centerpartiet stöder de tankar som finns på bildandet av nationella kunskapscentrum med regional placering för kunskapsuppbyggnad och erfarenhetspridning. Vi måste alla hjälpas åt att öka vårdyrkenas attraktivitet. En ökad mångfald av arbetsgivare bidrar till att arbetsinsatserna får ett högre värde.

Ett annat område som Centerpartiet självt, eller i samverkan med andra partier, har lyft fram är hemtjänstens betydelse. Vi har påtalat hur viktigt det är att personalen ges förutsättningar att göra ett bra jobb och att arbetet inom hemtjänsten organiseras så att servicemottagarna träffar samma personal och att de möts med respekt och integritet. Vi har även föreslagit initiativ för att särskilt belysa såväl kvinnors som mäns alldeles specifika besvär och behov. Dessutom står Centerpartiet bakom en flertireservation om demensvården. Den handlar bl.a. om en utökad

Prot.
1999/2000:83
22 mars

Äldrepolitik

forskning som visar möjligheter att fördröja och bota olika former av demenser.

Herr talman! Till sist vill jag uttrycka förhoppningen att den äldrebehandling som nu arbetar för att skapa förutsättningar för en långsiktig utveckling av äldrepolitiken ska ha framgång och i nära samråd med berörda ta fram ett bra underlag för många kloka ställningstaganden inom ett för oss alla mycket viktigt område.

Anf. 203 KERSTIN HEINEMANN (fp):

Herr talman! Jag vill gärna börja med att kommentera den artikel som Folkpartiets borgarråd i Stockholm, Birgitta Rydell, har haft införd i Dagens Nyheter. Den har diskuterats av tre andra partier, och jag känner att jag kanske behöver göra några klarlägganden från Folkpartiets sida om vad det handlar om.

Det är inga nyheter. Det är inte alls någon ny politik från Folkpartiets sida. Vi har sedan lång tid tillbaka föreslagit en check som de äldre skulle kunna ha för att kunna öka valfriheten. Om man kallar det check eller ädrepeng kan vara en smaksak, men det är ingen större skillnad.

Folkpartiet har alltid bekämpat både privata och offentliga monopol. Det är ingen som helst nyhet i det heller. Det är kanske delvis en självkritisk artikel för att man ska försöka reda ut de problem – det är bl.a. brister i upphandling och brister när det gäller förnyelse och mångfald – som vi tycker råder i och med att vi ser att det blir privata monopol. Det blir då i stället svårigheter för de små entreprenörerna att verka. Man kan t.ex. inte få en F-skattsedel när man vill starta ett litet vårdföretag.

Nu ska jag övergå till dagens betänkande, herr talman.

För Folkpartiet liberalerna är respekt, integritet och valfrihet viktiga ledord när det gäller äldrepolitiken. Framtidens äldreomsorg får inte präglas av kriser, platsbrist och skandaler utan måste präglas av en god planering och en god kvalitet för att de äldre ska känna trygghet inför framtiden.

Även attityderna till äldre måste förändras radikalt. Äldre ska inte ses som ett problem utan som en resurs. Genom att framställa äldre som ett hot mot samhällsekonomin lägger man grunden till generationsmotsättningar och motvilja mot äldre. De äldre kan inte heller ses som en enhetlig grupp. De är individer som lägger år till livet med olika förutsättningar och på olika sätt. Det här behöver komma fram tydligare inom alla områden och vid alla tillfällen då äldres situation belyses. Folkpartiet liberalerna anser att regeringen bör ta initiativ till att utarbeta en plan för hur de äldres resurser och kunskaper ska kunna tas till vara i arbetslivet och i samhällsarbetet i övrigt. I dag har vi faktiskt yrkesförbud för t.ex. läkare, tandläkare och sjukgymnaster. De får inte fortsätta arbeta efter 65 års ålder. Visserligen kan man i undantagsfall få förlängt vårdavtal med landstinget, men det händer sällan.

Herr talman! I samhällets omsorg om de äldre med behov av olika insatser måste vi konstatera att det finns brister i dag. Det brister när det gäller möjligheten att välja boende. Även de som är i behov av särskilt boende ska ha rätt att välja. Alla som bor på servicehus eller sjukhem ska ha rätt till ett eget rum om de så önskar. I dag delar fortfarande tusentals människor rum med personer som de inte själva har valt. Här idag hörde jag ett exempel från Göteborg om att personer delar rum med en-

bart ett draperi emellan som något sorts tecken på avskildhet. Det är inte acceptabelt. De extra statsbidrag som går till kommuner och landsting måste åtminstone till en viss del användas för att skyndsamt bygga bort den här bristen på rum.

Herr talman! Närståendevården har ökat under de senaste åren och har en sådan omfattning att man nästan kan påstå att den offentliga vården utgör ett komplement till närståendevården i stället för tvärtom. Folkpartiet anser att en bra uppföljning och kvalitetskontroll av den vård och omsorg som ges är oerhört viktig. Det här måste också gälla närståendevården. Vi anser att det är angeläget att Socialstyrelsen ägnar stor uppmärksamhet åt metodutveckling av hur en sådan uppföljning inom området sjukvård i hemmet kan ske med beaktande av de berörda personernas integritet. Vi anser också att kommunerna måste öka sitt stöd till närståendevårdarna. Ett första steg för att underlätta för närståendevårdarna vore, enligt vår mening, att regeringen tog initiativ till överläggningar med de båda kommunförbunden för att se över hur ett ökat stöd till dem som vårdar närstående ska kunna ges.

För att öka tryggheten för de äldre föreslår Folkpartiet liberalerna att en omsorgsgaranti ska införas. Den ska innehålla de delar som är väsentliga för att den enskilde äldre ska erbjudas en kvalitativt god omsorg med valfrihet. Vårt förslag till omsorgsgaranti innehåller nio punkter och handlar bl.a. om medicinsk kompetens, rätt till ett värdigt omhändertagande, rätt till en väl fungerande hemtjänst, rätt till valfrihet i boendet och rätt att flytta även för dem som bor i särskilt boende. Vi föreslår att Socialstyrelsen ska utarbeta en skiss, och utifrån den ska kommunerna fastställa en omsorgsgaranti.

Herr talman! Kommunerna har sedan 1993 rätt att själva sätta avgifter för kommunal service och kommunalt boende för äldre och handikappade. Det här har lett till en djungel av olika avgifter och även så höga avgifter att det leder till att människor har fått en helt ohållbar ekonomisk situation under de sista åren i livet. Det handlar i vissa fall om en ren avgiftsterror mot de äldre. En del exempel på det kunde man se i går kväll på TV-programmet Reportrarna. Människor hade utsatts för något som jag betecknar som en ren ekonomisk terror från hemkommunen. Deras liv hade faktiskt mer eller mindre slagits i spillror.

Socialstyrelsens nyligen framlagda rapport bekräftar också de enorma problem som de orättvisa och orimliga avgifterna leder till. Vi ska få en proposition angående avgifterna i år, och vi har i flera år från Folkpartiets sida drivit frågan om avgifterna. Vi har även i den här motionen tagit upp våra förslag. Vi vill bl.a. ha en miniminivå för förbehållsbeloppet och ett system som värnar kvarboende, och vi vill att endast den reella avkastningen på en eventuell förmögenhet ska vara avgiftsgrundande och att avgiften ska vara avsevärt lägre än den beräknade kommunala självkostnaden. I går kväll kunde man på TV-programmet höra att en man skulle få betala flera tusen kronor mer än vad som motsvarade kommunens självkostnad för den vård som han skulle behöva ha.

Dessutom är det viktigt att eliminera konsekvenserna av höjningen av högkostnadsskyddet för läkemedel. Vi har från Folkpartiets sida, ända sedan det nya högkostnadsskyddssystemet infördes, föreslagit ett högkostnadsskydd på 1 000 kr för läkemedel.

Prot.
1999/2000:83
22 mars

Äldrepolitik

Vi behöver se avgifterna som en helhet, och vi tycker att det behövs en heltäckande konsekvensutredning av hur de senaste årens politiska beslut har påverkat levnadsvillkoren för gamla och funktionshindrade. En sådan utredning behövs verkligen som en grund för kommande ekonomiska beslut. Det är ett krav som vi delar med Moderaterna, Kristdemokraterna och Centern.

Herr talman! Många äldre upplever att de inte vet vart de ska vända sig när det gäller att protestera mot missförhållanden eller för att få svar på frågor. Det kan vara olika typer av frågor, inte minst kring det här med avgifter som jag nyligen har talat om. Många drar sig för att vända sig till kommunen eller till den som ansvarar för boendet, tyvärr ofta av rädsla. Alltför ofta kommer en anmälan om missförhållanden först när den äldre har avlidit. Det är naturligtvis väldigt allvarligt. Folkpartiet liberalerna anser därför att kommunerna ska inrätta en äldreombudsman som ska vara fristående från de myndigheter som administrerar äldreomsorgen i kommunen, om än anställd av kommunen.

Ombudsmannen ska fungera som den instans dit äldre och deras anhöriga kan vända sig med frågor och klagomål och få information. I Stockholm har man nyligen infört en äldreombudsman. Under de första fyra månaderna hörde 250 äldre eller anhöriga av sig. Men äldreombudsmannen Siv Drott konstaterar i ett uttalande att man brukar utgå från att det bakom varje klagomål står 30–40 personer med samma problem. Ett av de vanligaste problemen handlar om att hemtjänsten inte gör det den äldre har rätt till enligt beslut. Det finns väldigt många problem som kanske är enkla att rätta till men som upplevs som väldigt stora för den enskilde. Jag tycker att den här rapporten också bevisar att det behövs en äldreombudsman.

Herr talman! Jag vill också understryka vikten av en god vård för de demenssjuka. Det är viktigt att de äldre med begynnande symtom på alzheimer eller demens får en korrekt diagnos. Många saknar i dag diagnos, med den följderna att de varken vet varför de har problem av olika slag eller får korrekt behandling. Här har vi alltså en reservation.

Herr talman! Avslutningsvis vill jag uttrycka min tillfredsställelse över att övriga partier i utskottet har ställt sig bakom vår motion vad gäller äldre invandrades behov. Det finns i dag omkring 110 000 äldre i Sverige som är födda i andra länder. För dem kan det ibland vara nödvändigt med speciallösningar. Jag tycker att det är bra att utskottet har ställt sig bakom den här motionen och gör ett tillkännagivande till regeringen med anledning av den.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservation 19 men står naturligtvis bakom även våra övriga reservationer.

Anf. 204 LENA OLSSON (v) replik:

Herr talman! Kerstin Heinemann refererar också till den här artikeln. Jag vill bara tala om för Folkpartiet att jag tycker att ni har varit tuffa som vågat göra det här. Med tanke på de partier man jobbar tillsammans med har man aldrig låtit höra något negativt om det här med privatiseringar. Nu har man kommit fram till att vi när det gäller besparingar har nått vägs ände. Man har kommit till en vändpunkt i fråga om att upphandlingen måste omprövas.

Kerstin Heinemann säger att det här har varit Folkpartiets politik. Men jag tycker ändå att det här, om man jämför med andra partier, visar på en liten reträtt när det gäller nödvändigheten av att konkurrensutsätta. Kanske kunde man inte tjäna så mycket pengar som man skulle. Det har ju framgått flera gånger. Detta skulle jag vilja höra en liten kommentar till.

Men tufft gjort var det.

Anf. 205 KERSTIN HEINEMANN (fp) replik:

Herr talman! Det är ju roligt om Lena Olsson tycker att Folkpartiet är tufft. Jag ser det bara som att Folkpartiet har en fast politik när det gäller de här frågorna. Vi ingår i en koalition med andra partier, och vad jag förstår brukar också Vänsterpartiet i sitt samarbete med Socialdemokraterna hävda att man är ett självständigt parti och kritisera Socialdemokraterna. Jag tycker inte att det är något märkligt eller speciellt tufft om ett parti står för sin politik och för fram den.

Den här artikeln uppfattar inte jag på något vis som kritisk mot mångfald eller mot att ha olika typer av verksamhet. Tvärtom talas det i artikeln för ytterligare mångfald genom att vi ser till att göra det möjligt för betydligt fler att driva verksamheter. Jag talar då om personalkooperativ; jag talar om sjuksköterskor och barnmorskor som har möjlighet att öppna eget, vilket är näst intill omöjligt i Sverige i dag. Det är en fara med offentliga monopol, som jag sade tidigare.

Vi vill ha ökad mångfald. Det handlar inte alls om att det ska vara färre utan snarare om att det ska vara betydligt fler på den privata sidan – om man nu ska kalla det privat, eftersom vi ska komma ihåg att det fortfarande handlar om offentligt finansierad verksamhet som är uppköpt av landstinget eller kommunen.

Anf. 206 LENA OLSSON (v) replik:

Herr talman! Ni kör med er mångfald. Man kan bara konstatera att det väl är bristen på mångfald som är problemet i och med att det blir vissa stora bolag som kör det här i vinstsyfte.

Kerstin Heinemann säger också ofta att det här är offentligt finansierat. Men när vi kör det i offentlig regi har vi ju en större kontroll över de pengar vi släpper till kvalitetsutveckling och kompetensutveckling hos personalen. Den kollen har man inte nu.

Vi vet att det finns problem med att skriva de här avtalen. Vi kan titta på det som hände förra veckan, där man på punkt efter punkt inte kan följa det som man har lovat från ett företag.

Men just det där med att ni var tuffa måste jag poängtera ännu en gång.

Anf. 207 KERSTIN HEINEMANN (fp) replik:

Herr talman! När det gäller att följa upp är det naturligtvis viktigt att man skriver avtal där man klart har utsagt vad det är man förväntar sig. Det tycker jag att man ska ha i all verksamhet, inte bara i den privata.

Men sedan har vi ett område där det kanske har felats ännu mer, och det är att politikerna inte har följt upp hur det fungerar. Varken politiker eller tjänstemän har följt upp. Jag tror att det är en stor orsak till de s.k. vårdskandaler vi har haft inom både offentlig och privat verksamhet.

Går jag in i en affär och väljer ut en röd kjol, för att nu smickra Lena Olsson, blir jag väldigt missnöjd om jag kommer hem och har en blå kjol i påsen. Då går jag tillbaka och klagar. Jag har bett att få en vara och har fått en annan. Jag tycker att det är precis så som kommunerna och lands-tingen ska följa upp det de handlar upp med avseende på t.ex. kvaliteten. Här kan man också lägga in sådana saker som personalutbildningen. Jag tycker att det är ganska självklart att man i ett avtal tar med sådana saker. All personal behöver få utbildning och vidareutbildning. Det är inga konstigheter.

Jag tycker att vi politiker är de stora bovarna i sammanhanget som inte riktigt har klarat av det här. Det är det jag menar att Birgitta Rydell visar på. Här behövs det en skärpning för att vi ska få den mångfald och den goda vård som vi vill ge bl.a. våra äldre.

Anf. 208 GUDRUN LINDVALL (mp):

Herr talman! Eftersom Thomas Julin är sjukskriven ska jag mycket kort säga någonting om Miljöpartiets syn på äldrepolitiken.

Jag vill börja med att yrka bifall till reservation 7, men naturligtvis står Miljöpartiet bakom alla reservationer där vi finns med i betänkandet.

Det är intressant att vi diskuterar äldreomsorgen även här i riksdagens kammare, då ju många av de frågor som diskuteras här är kommunala. Vi kan se mycket stora skillnader inom äldreomsorgen i olika kommuner. Det finns många kommuner där det fungerar mycket bra, både hemtjänst, olika former av äldreboende samt service och omsorg. Jag kan t.ex. nämna Halmstad, som jag har personlig erfarenhet av, där det inte finns något övrigt att önska. Man har en oerhört bra service.

Det här betyder att det måste finnas kommunpolitiker som verkligen känner för det här, som verkligen tar det här på allvar och satsar pengar på det. För det är ju så: Ska vi få en bra äldreomsorg och äldreomsorg måste det till pengar. Det måste till medel. Jag hoppas verkligen, nu när de kommunala skatteintäkterna ökar, att politiker i olika kommuner känner att det är på detta område man ska satsa resurser.

Från Miljöpartiets sida menar vi att det saknas människor i vården. Vi kan se exempel på kommuner där det inte fungerar. Det som oftast fallerar där är att de som jobbar i äldreomsorgen inte har tid eller helt enkelt inte kommer. Det betyder att det saknas resurser. I många kommuner fungerar det mycket dåligt. Vi vet t.ex. att många äldre äter dåligt. Det gör man mycket därför att man får en mat som man inte alls vill ha. Man känner inte för den maten. I andra fall beror det på att de som ska se till att man får mat helt enkelt uteblir eller kommer på fel tid. I min kommun har vi haft exempel där en äldreomsorg som var utlagd på entreprenad inte fungerade just vad avsåg maten.

Från Miljöpartiets sida menar vi att vi naturligtvis vill se många blommor blomma även när det gäller äldreomsorgen. Men det blir väldigt cyniskt när man som kd säger att det här reglerar sig självt så småningom. Ja, det gör det – efter det att ett antal äldre människor har farit mycket illa, och det är inte acceptabelt. Den typen av experiment tycker vi i Miljöpartiet inte att vi ska utsätta våra äldre för. Jag är förvånad över den cyniska kommentaren att detta reglerar sig självt.

Nej, ska det vara en upphandling av äldreomsorgen ska den ske på ett mycket professionellt sätt, och kraven ska vara höga. Ska vi vara ärliga

har den kommunala verksamheten i dag effektiviserats så pass mycket att läggs den ut på privata händer finns det liksom ingen vinst att ta hem. Ska man ta hem en vinst får det ske på bekostnad av vården. Det anser vi från Miljöpartiets sida inte är acceptabelt.

Vi är ett rikt land. Faktum är att vi är det rikaste landet i EU. Vi betalar per capita den högsta medlemsavgiften. I ett sådant land är det inte en rättighet, det är en heder att se till att de äldre får en god vård.

Samtidigt kan vi se att många som jobbar inom äldreomsorgen blir utbrända i dag. Det här är en yrkesgrupp som har tuffa uppgifter. Sjukskrivningarna inom offentlig sektor ökar, även långtidssjukskrivningarna. Det är många som jobbar just inom äldreomsorgen som inte mår med längre.

Från Miljöpartiets sida menar vi att det här kanske är en grupp som mer än de flesta behöver arbetstidsförkortning, behöver lite lagom tid att jobba heltid, behöver möjlighet till lugn och ro att tänka efter. Det är ett krävande arbete att vårda äldre. Man måste vara med med både kropp och själ. Man måste finnas där. Man måste kunna engagera sig. Att göra det 40 timmar i veckan i ett yrke som dessutom ofta är tungt kan vara näst intill omöjligt.

Där menar vi också att det behövs medel. Det behövs pengar. Det behövs engagemang. Det behövs kommunpolitiker som inser det svåra i äldreomsorgen. Från Miljöpartiets sida anser vi att det inte är något egenvärde i vem som utför arbetet, men det måste ske på ett bra sätt.

Vi har egentligen inga egna motioner i det här betänkandet. Men vi har ställt oss bakom många av de tankar som finns. Jag vill säga någonting om detta.

Det är alltså viktigt för oss att detta fortfarande är en kommunal angelägenhet. Men naturligtvis måste det finnas statliga regler, dvs. det ska finnas minimikrav på vad som ska ske, vad som anses vara sådant som alla äldre måste kunna åtnjuta i det här landet. Det uttrycks i reservation 18, och vi anser att det är mycket viktigt.

Vi anser att den äldreberedning som nu finns bör få tilläggsdirektiv för att just utarbeta minimikrav på kvalitet inom vård och omsorg för äldre. Vi menar att det är en statlig uppgift och skulle kunna vara en ryggrad och en hjälp för kommuner när man funderar på omfattningen av de medel man ska anslå.

Med detta ställer vi oss bakom de reservationer som avgetts, och jag yrkar bifall till reservation 7.

Anf. 209 CRISTINA HUSMARK PEHRSSON (m) replik:

Herr talman! Gudrun Lindvall nämnde en reservation nr 18 men inte en reservation nr 7, som heter Inriktningen av äldrepolitiken och som Miljöpartiet har skrivit. Där anser man att det borde stå så här i betänkandet: Utskottet anser att möjligheten att själv få välja hemtjänstpersonal, dagverksamhet och särskilda boendeformer bör regleras i lag. När den enskildes behov dokumenterats ska den enskilde själv ha rätt att inom ramen för tilldelade resurser välja vårdgivare.

Herr talman! Detta är precis vad vi moderater menar med vår äldrepeng. Vi tycker inte om monopol, även om en del försöker få oss att säga det. Vi tycker om mångfald. Därför är äldrepengen vår lösning. Då läg-

Prot.
1999/2000:83
22 mars

Äldrepolitik

ger vi i händerna på den enskilde personen en möjlighet att själv avgöra utifrån det vårdbehov som finns.

Det är stor skillnad på dagens sätt att finansiera äldreomsorgen och moderaternas äldrepeng. Det är nämligen så att ju större vårdbehovet och ju större vårdtyngden är hos den enskilde, desto mer ökar äldrepengen. Därför anser vi att detta är en mycket stor humanistisk reform.

Jag ser till min glädje, herr talman, att Gudrun Lindvall med den här reservationen också närmar sig detta, att själv kunna få välja hemtjänstpersonal, att själv kunna få välja äldreboende, att själv kunna få välja dagverksamhet. Vad är det för skillnad, Gudrun Lindvall?

Anf. 210 CHATRINE PÅLSSON (kd) replik:

Herr talman! Gudrun Lindvall tog upp det jag sagt om att det reglerar sig självt. Nu är det så här att de företag som inte har orkat med att vara kvar som alternativ i vården är ofta de som har gett för mycket och inte för lite.

De skandaler inom äldreomsorg som vi har sett under de senaste fem sex sju åren har inte haft med huvudmannaskapet att göra. Det har skett felaktigheter under vård eller frånvaro av vård inom olika vårdformer. Jag beklagar alla människor som drabbats av detta. Men vi ska ha klart för oss att det också har skett inom den offentliga vården, tyvärr.

Anf. 211 GUDRUN LINDVALL (mp) replik:

Herr talman! Jag håller med om att det finns skillnader inom landet. Det var det jag sade. Hur bra en äldreomsorg är handlar mycket om vilken majoritet som sitter i kommunen, hur stort engagemanget är eller vad man egentligen tycker att man ska lägga pengarna på.

Vi har skillnader i landet. Det är det som är det kommunala självstyret. Det ska accepteras skillnader i landet. Sedan är det upp till väljarna att välja de partier som prioriterar det som man själv prioriterar.

Det innebär naturligtvis att det finns kommunala verksamheter som har varit dåliga. Det är så. Det är också därför vi från Miljöpartiets sida säger att det ska finnas någon sorts minimikrav på vad som bör vara god äldrevård. Men många av de privata alternativen har inte heller varit goda.

Jag tror att detta lite grann hänger ihop med den allmänna uppfattningen om hur offentlig vård bedrivs. Man tror inte att den är effektiv, så man tror att det finns stora vinster att göra, att det finns mycket effektivisering kvar. Men vi som jobbar mycket kommunalt vet att tittar man närmare på den offentliga vården finner man att den är oerhört effektiv i Sverige i dag. Man har i många fall skrapat den inpå benen, så att säga. Det finns inte så mycket mer att ta. Det finns inte mer effektivisering att göra.

Jag tror att det är ett av skälen till att många av de verksamheter som har dragits i gång i privat regi har hamnat lite snett. Man har trott att det gått att göra verksamheten ännu mer effektiv och tyvärr kan vi se att det inte har gått. Jag har ett sådant exempel från min kommun, där ett privat alternativ inte klarade av att få ut maten under julhelgen. Där tvingades kommunen att gå in med service akut. Javisst, det var ett privat initiativ som misslyckades. Jag är övertygad om att även de så småningom

kanske lär sig att kommunal verksamhet i dag är oerhört effektiv och oerhört bra i många fall.

Prot.
1999/2000:83
22 mars

Anf. 212 CHATRINE PÅLSSON (kd) replik:

Herr talman! Det som kännetecknar svensk vård och omsorg, vårdpersonal, läkare och sjuksköterskor på olika nivåer, är också att många inte gör de uppgifter som de verkligen är utbildade för. De får en mängd andra uppgifter. Många läkare sitter t.ex. mer än halva tiden vid skrivbordet och vid datorn.

Det handlar också om att ha snabba beslutsvägar – jag tittar nu specifikt på den personal som vårdar äldre – så att inte personal på olika nivåer i alltför hög grad sitter vid ett skrivbord, utan att man verkligen finns nära den vårdtagare, den människa som behöver hjälpen. Där tror jag fortfarande att det finns mycket att göra inom den offentligt drivna vården.

Vi kan jämföra med andra länder. Om vi tittar närmare på läkarnas arbetsuppgifter finner vi att det är oerhört ovanligt att man som utbildad läkare har så mycket pappersarbete som man har i Sverige. På papperet kan man se att vi har det bra ställt med antalet läkare och antalet sjuksköterskor. Men det som är intressant för patienten är vilka arbetsuppgifter man utför. Vad är det som fyller dagens almanacka? Är det mötet med de människor som man är utbildad för att ta hand om eller är det andra arbetsuppgifter?

Anf. 213 GUDRUN LINDVALL (mp) replik:

Herr talman! Även här tror jag att det skiljer oerhört mycket mellan kommunerna. I mitt fall vet jag att det t.o.m. kan skilja mellan kommundelar.

Det handlar ofta om att det finns duktiga människor i äldreomsorgen som kan organisera detta på ett bra sätt. Jag tror, som jag har sagt tidigare, att de som jobbar inom äldreomsorgen måste få ett större inflytande på sin arbetssituation. Jag tror att de många gånger har kunskapen om hur man kan göra det bättre.

I de fall där man haft en chans att tillsammans skapa vården har den kunnat bli bra. Det kräver naturligtvis också att det är en kommun som faktiskt ser till att det finns tillräckliga resurser för äldreomsorgen. Egentligen är det kanske det som det till syvende och sist handlar om, att det ska finnas tillräckligt med resurser. Det är ofta inte helt möjligt att reglera exakt vilken tid det tar, eftersom det faktiskt handlar om människor. Äldre människor kan inte förutses så mycket alla gånger. Det måste finnas utrymme för förändringar i ett arbetsschema.

Ädelreformen är inte så gammal, men jag tror att man i många kommuner börjar att lära sig och släpper in dem som aktivt bedriver vård och får en bra organisationsform. När det sker kommer vi att få en allt bättre äldreomsorg. Jag är glad att Chatrine Pålsson inte står kvar vid att detta ska reglera sig självt. Det innebär att de äldre hamnar i ett ganska prekärt läge. Jag hoppas också att nu när skatteintäkterna ökar för kommunerna att man satsar dem på äldreomsorgen. Det är oerhört viktigt.

Äldrepolitik

Anf. 214 TULLIA VON SYDOW (s):

Herr talman! Jag vill börja med att yrka bifall till hemställan i betänkande SoU8. Betänkandet omfattar en rad motioner från allmänna motionstiden.

Jag vill faktiskt påstå att är man gammal är Sverige på det hela taget ett bra land att leva i! En orsak till det är att vi ända sedan 40-talet faktiskt har arbetat med den ena utredningen efter den andra. Under en lång följd av år har sten på sten byggts på vårt äldreomsorgsbygge. Jag tycker att det nu är ganska bra. Visst finns det många skönhetsfel – men ändå.

En orsak till att gamla människor i Sverige har det ganska bra beror i hög grad på den omfattande fördelningspolitik genom offentliga tjänster och ersättningar som omfördelar stora resurser till de allra äldsta och de yngsta. Så beräknar man t.ex. att personer i 85-årsåldern i genomsnitt får offentliga tjänster till ett belopp på 100 000 kr per år främst i form av vård och omsorg. Personer i 55-årsåldern får 15 000 kr, och är man under 50 uppgår offentliga tjänster och ersättningar till knappa 5 000 kr. Det visar de stora satsningar som görs på oss äldre vid den tidpunkt när vi verkligen får stora behov av vård och omsorg.

Under det år som har gått har jag rest en hel del, och jag har träffat många äldre. De har spontant berättat om sin tillvaro, och till min glädje har det varit positiva erfarenheter. Några har berättat att de har gått igenom en behandling. Alla har faktiskt uttryckt belåtenhet över behandlingen och vården. Det är en direkt följd av de stora belopp som omfördelas över livet och mellan hushållen. De med lägst ekonomisk standard får i genomsnitt mer än dubbelt så mycket som de med hög standard.

Sedan har det hänt någonting! Vi äldre har fått del av de stora framgångarna inom sjukvården. Antalet höft-, knäleds- och kranskärlsoperationer har ökat mycket under 90-talet. När det gäller den typen av operationer har de största framstegen gjorts på patienter över 75 år. De har inte heller ställts sist i kön.

Men, herr talman, visst finns det brister. Välfärdsbokslutet visade bl.a. att allt färre äldre får hemtjänst. De som får hjälp har en mycket större vårdtyngd än tidigare. På en del håll får man inte heller längre hjälp med städning, och det finns sällan tid till social samvaro. Det är inte ovanligt att äldre avstår från hjälp av ekonomiska skäl. Det är allvarligt. Ofta har de inte råd att köpa tjänsterna på den privata marknaden. En sådan utveckling kommer att leda till ökade klassklyftor, och det vill jag inte uppleva igen.

Ekonomiskt har pensionärerna som grupp fått det bättre – trots att vi har gått igenom en mycket svår ekonomisk kris under det senaste decenniet. I dag har pensionärerna praktiskt taget samma inkomststandard som övriga i samhället. Allt fler pensionärer har höga ATP-poäng och får därmed högre inkomster.

Den socialdemokratiska regeringen har under 90-talet försökt att värna de mest utsatta grupperna i samhället. Ensamstående med barn och ensamstående pensionärer får mer i subventioner än övriga. Men tyvärr finns det, trots detta, många gamla som har mycket låga inkomster och lever på en smärtsamt låg ekonomisk nivå. Därför är det glädjande att regeringen nu arbetar på ett förslag att göra förbättringar för den gruppen låginkomstpensionärer.

Så, herr talman, går jag över till vården och omsorgen. Under en lång följd av år har vi i den här kammaren arbetat på att förbättra äldreomsorgen. Det har i dag pratats om ädelreformen. Den var ett steg på vägen efter en bättre äldreomsorg. Det var rätt att flytta över omsorgen av de gamla till kommunerna. Det går att få omsorgen på hemmaplan och nära de anhöriga. Men, det har hänt mycket under de tio åren. Vårdtyngden har ökat, och det finns fortfarande problem som är olösta. Det måste t.ex. skapas bättre förutsättningar för kommuner och landsting att samverka. Det är en nyckelfråga för äldreomsorgen.

I samband med framtagandet av den nationella handlingsplanen för äldrepolitik som vi beslutade om för inte fullt två år sedan gjorde man en ordentlig genomlysning av de äldres förhållanden. Handlingsplanen omfattar äldrepolitik i ett mycket brett spektrum – alltifrån attityderna till äldre och våra berättigade krav på inflytande till hela vård- och omsorgsbiten. Många miljoner och miljarder har satsats på förverkligandet av planen. Det är ett kommunalt ansvar. Det är kommunerna som har äldreomsorgsplanen som ett riktmärke. Det är upp till varje kommun att själv besluta om hur man vill ha äldreomsorgen.

Vi som sitter här i dag har alla följt genomförandet av handlingsplanen. Vi kan konstatera att intresset faktiskt är stort runtom i landet. Jag tror att man verkligen är angelägen om att förbättra boendet och stödet till de anhöriga, utbildningen av personalen, man vill satsa på forskning och utveckling. Det är bara några exempel. Särskilt spännande är att det har tagits så många initiativ till nya verksamheter. Det bådär gott för utformningen av den framtida äldreomsorgen.

Regeringen har också under det ett och ett halvt år som gått sedan handlingsplanen klubbades genom olika utredningsdirektiv initierat kompletteringar av planen. Många av dessa frågor återfinns i årets motioner och rör bl.a. samverkan mellan huvudmännen, utvärderingar av omsorgsarbetet, folkhälsoarbetet, läkarmedverkan i äldreboendet, taxepolitiken, läkemedelsförmånerna och vården i livets slutskede.

Jag kan också konstatera att många av de motioner som under en följd av år väckts här i riksdagen och som återfinns i dagens betänkande tar upp frågeställningar och förslag som har arbetats in i arbetsplanen och i de nu pågående utredningarna. Detta tycker jag visar på ett stort engagemang för äldrefrågorna och på en väldigt ofta stor samstämmighet mellan partierna och en stark vilja att föra äldrepolitiken framåt.

Senior 2005 – äldrepolitik för framtiden har nämnts flera gånger här i dag. Jag tror att vi kan vänta oss ett mycket bra resultat av den beredningen, och jag hoppas att den kommer att kunna visa på hur de stora förändringarna i morgondagens samhälle kan komma att påverka de äldre i samhället.

Ja, herr talman, vi står utan tvivel inför stora utmaningar i framtiden. Det gäller inte minst finansieringen av vården och omsorgen. Har vi t.ex. råd med den jämlika äldreomsorg som vi socialdemokrater vill ha? Och hur ska den utformas? Hur ska vi få en äldreomsorg som är någotsånär lika utformad över hela landet? Den kommunala självstyrelsen får ju inte föranleda sämre omsorg på vissa håll i vårt land.

Och, herr talman, hur vi ska komma till rätta med de negativa attityderna till åldrandet och de äldre är faktiskt kärnpunkten i äldrepolitiken. Det är ju så att vare sig vi vill det eller inte kommer 2000-talet att bli de

äldres århundrade, dels därför att vi blir så många, dels därför att samhället kommer att behöva oss. Våra resurser kommer att bli eftersökta.

Anf. 215 CRISTINA HUSMARK PEHRSSON (m):

Herr talman! I mitt anförande berörde jag just finansieringsfrågan, som också Tullia von Sydow tog upp här, men Tullia von Sydow berättade snarare hur mycket pengar det kostar vid 85-årsåldern osv. Med vetskapen som vi har i dag, att det i framtiden kommer att bli så många fler som blir 85 år, är det en stor problematik. Jag kanske hade hoppats att Tullia von Sydow skulle nämna någonting om hur vi ska lösa det här, för överallt i samhället i dag talar vi om hur vi ska kunna garantera en fortsatt god omsorg. Det är nog dags att vi börjar diskutera den, tycker jag, gärna över partigränserna.

Tullia von Sydow nämnde också hemtjänsten och brist på städhjälp och att vi ska se till att fler kan bo hemma, inte minst för deras egen skull. Då tänker jag på många som har uttryckt att de vill ha skattesubventionerad hemtjänst för att just inte bara rika ska kunna ha denna möjlighet utan för att den också ska kunna ges till andra.

Målarförbundet säger så här: Det skulle gå med vinst för staten om man tillät en subvention som lyfte fram de vita tjänsterna.

Fastighetsanställdas förbund säger: De svarta jobben drar ned den status för professionell hemtjänst som vi har byggt upp. Det finns pigor, men bara i den svarta marknaden.

HSB Service och en del socialdemokrater säger samma sak.

I socialdemokratiska Malmö, som det också hänvisas till i Senior 2005 som en referenskommun, har man i sin rapport till oss slagit fast att man gärna vill prova något som liknar den danska modellen för hemtjänst. Öresundsbron är snart klar. Pia Gjellerup, ministern som skrev den rapport som jag hänvisade till tidigare, skriver att när bron står beredd kan vi komma över till Sverige och ta över.

Jag tycker att vi ska vara rädda om jobben här i Sverige. Varför, Tullia von Sydow, kan inte socialdemokraterna gå med på en skattesubventionerad hemtjänst så att fler får möjligheten till städning och annan hjälp som de i dag inte kan få?

Anf. 216 TULLIA VON SYDOW (s):

Herr talman! Som jag sade i mitt anförande är det här svåra frågor. Finansieringen är svår. Det gäller ju att vi hittar ett system som är hållbart och som kan garantera att alla, oberoende av inkomst, får vård efter behov. Vi inser ju alla att det kostar pengar. Här har man väl ännu inte hittat ett förslag som är så heltäckande och så bra att man kan få garantier för ett system som gör att vi alla kan få hjälp oberoende av inkomst.

När det gäller äldrepeng finns det andra sätt att öka valfriheten. Jag tycker att det är väldigt viktigt att man kan välja, men man måste också konstatera att när människor kommer till de verkligt stora behoven av vård och omsorg är de kanske inte riktigt i det skicket att de kan klara av det där valet. Här gäller det också att försöka arbeta fram ett system, en organisation, som kan garantera valfriheten men som ändå inte ställer för stora krav på individen, som ju, som sagt var, i det läget kanske inte har förmågan att klara av det. Det är inte lätt att hitta rätt när man ska välja den typ av hjälp som man önskar. Det här är något som vi får arbeta på.

Jag tycker att detta visar på hur svåra frågor det här är. Min erfarenhet säger mig att detta tar väldigt lång tid. Vi får fortsätta att gå steg för steg.

Prot.
1999/2000:83
22 mars

Anf. 217 CRISTINA HUSMARK PEHRSSON (m):

Herr talman! Det är självklart, Tullia von Sydow, att när man är så sjuk att man inte själv kan ta något avgörande litar man på att det finns anhöriga, och finns det inte det är det naturligtvis kommunens skyldighet att garantera att man får den allra bästa vården. Här lämnas ingen utanför.

Men alla är inte sjuka. Det finns ett friskt åldrande som Tullia von Sydow och jag arbetar lite med i beredningen. Det gäller bl.a. diskussionerna om att kunna få arbeta också när man blir äldre.

Jag undrar lite grann över Tullia von Sydows inställning till att kunna få välja arbetstid när man blir äldre. Jag försökte förut ställa frågan till Vänsterpartiet om man förordar en flexibel lösning när det gäller arbetstid för äldre eller om man håller fast vid sin lagstadgade arbetstidsförkortning. Jag fick inget svar.

Vad jag tänker på, Tullia von Sydow, är en debattartikel i DN – nu kommer vi tillbaka till DN men inte till samma artikel – som skrevs i december av Forum 50+, som Tullia von Sydow känner till, och SPF.

Där beskrev man sin syn på möjligheten för äldre att kunna arbeta. Man menar att politikerna på nationell nivå måste skapa möjligheter för äldre att vidareutbilda sig och undanröja hinder för en ökad flexibilitet vad gäller arbetsvillkor och arbetstider.

I Malmö har man projekt där man försöker behålla äldre på arbetsmarknaden. Man ser till att de själva får råda över sin arbetstid, och man konstaterar också att det finns LAS-regler som hindrar det här. Därför undrar jag hur Tullia von Sydow ser på möjligheten att ha flexibla arbetstider när man blir äldre och inte en lagstiftad arbetstidsförkortning.

Anf. 218 TULLIA VON SYDOW (s):

Herr talman! Jag anser ju att äldre ska ges möjlighet att fortsätta arbeta så länge de själva vill och önskar. Jag vet också, och det har forskningen kunnat påvisa, att det är nödvändigt att man anpassar arbetsplatserna och arbetet efter människors förmåga. Det här gäller helt klart för dem som orkar. Nu har vi ju inte här talat om människor som är slitna och inte orkar med det ordinarie arbetet, men för friska äldre människor tror jag att vi kommer att få se en helt annan bild om bara tio år än vad vi ser i dag. Jag är helt övertygad om att man inte bara vill utan också måste ta vara på de äldre som kan och vill arbeta.

Anf. 219 KERSTIN HEINEMANN (fp):

Herr talman! Jag har en fråga: Tycker inte Tullia von Sydow att det ändå är ett problem att äldre och deras anhöriga inte vågar anmäla missförhållanden och att man inte vet vart man ska vända sig när man har olika frågor om t.ex. avgifter, boende eller vad det nu kan vara? Skulle det ändå inte vara av värde att ha en äldreombudsman fristående från kommunen som kan utgöra det stöd som så många saknar i dag i bekymmersamma situationer?

Anf. 220 TULLIA VON SYDOW (s):

Herr talman! Nu är det ju så att varje kommun kan inrätta en tjänst för en äldreombudsman. Vi har sett att det har skett bl.a. här i Stockholm. Det är som så mycket annat en kommunal fråga. Sedan ska vi komma ihåg att vi har patientnämnderna, som också ska arbeta med information och ta tag i de eventuella problem som uppstår.

Anf. 221 KERSTIN HEINEMANN (fp):

Herr talman! Det är helt klart att det är kommunerna som ska inrätta. Det håller jag med om. Men ibland kan det vara så, inte bara när det gäller äldreomsorgen utan andra frågor också, att det är bra att riksdagen uppmärksammar ett problem. När vi ser att människor far illa och att anmälningar om missförhållanden inkommer efter det att den äldre avlidit för att man inte vågat tidigare, då tycker jag ändå att riksdagen och vi riksdagsledamöter har en skyldighet att ta tag i problemet.

Patientnämnderna finns, och de har nu också ansvaret för äldreomsorgen. Men det är ändå inte de som kan ge råd när det gäller avgifter eller andra saker som man behöver få vägledning om. Det klarar de inte av. Det är därför vi tycker att det är så viktigt att man ger signalen till kommunerna att de äldre och deras anhöriga behöver någon oberoende från verksamheten som kan vara till stöd och hjälp i bekymmersamma situationer.

Anf. 222 TULLIA VON SYDOW (s):

Herr talman! Jag vill faktiskt påstå att även den frågan har beaktats i handlingsplanen. Handlingsplanen är ju som jag sade tidigare en inte bara bred utan också djup översikt över hela äldreområdet, där man har tagit upp alla de här frågorna: utvärdering, lex Sara, att man har anmälningsplikt, att man ska få råd och information. Allt detta är faktiskt genomtänkt.

Och här har ju kommunerna, som jag sade tidigare, att plocka för sig. Det finns ju alla uppslag och/eller idéer. Det är faktiskt inte någon brist på kunskap utan brist på vilja, skulle jag vilja säga. Det är väl den viljan som vi kan försöka öka. Men kunskapen finns som sagt var.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut skulle fattas den 23 mars.)

17 § Fiske m.m.

Föredrogs
miljö- och jordbruksutskottets betänkande 1999/2000: MJU8
Fiske m.m.

Anf. 223 CARL G NILSSON (m):

Herr talman! Kvällens fiskebetänkande avser behandling av en rad motioner från den allmänna motionstiden, såväl från 1998 års som 1999 års allmänna motionstid. Det spänner över ett brett fält av fiskeripolitiska frågor. Det gäller laxen och torsken i Östersjön, fångstmetoder och red-

skap, fisketurism, fiskevård, krafter m.m. För mig är det glädjande att ett enligt utskottet bifaller tre motioner angående fiskevård på den svenska ostkusten och i de fem stora sjöarna och därvid föreslår en kartläggning och översyn av det nuvarande fria handredskapsfisket. Som motionär har jag anledning att uttala uppskattning till mina kolleger i utskottet för ett konstruktivt resonemang i den här frågan.

Det fria handredskapsfisket på ostkusten och i de stora sjöarna beslutades av riksdagen 1984 under stor och stark politisk strid. Vi moderater var starkt kritiska av flera skäl. Vi ansåg att det var ett flagrant ingrepp mot enskild äganderätt – ja i vissa fall kanske en ren konfiskation. Vi ansåg att det inte var till gagn för en god fiskevård och ett uthålligt nyttjande av resursen fiske. Vi befarade att reformen skulle innebära motsättningar mellan den fasta skärgårdsbefolkningen som lever på yrkesfiske å ena sidan och gratisfiskande sportfiskare å den andra.

Dessvärre fick vi rätt på de flesta punkter. Medan det i tusentals svenska insjöar under de här åren från 1995 har bildats fiskevårdsområden och därmed skapats fungerande förvaltningar och förutsättningar för ett bra sportfiske – många gånger i kombination med ett mer yrkesmässigt fiske – har det i skärgården där det fria fisket infördes varit en milt sagt dålig stämning mellan yrkesfiskare och sportfiskare.

I våra insjöar – undantaget de fem stora – säljs det enligt en statlig utredning fiskekort för cirka en kvarts miljard kronor per år. Dessa pengar går till största delen tillbaka till sjöarna i form av fiskevård, information om var man kan fiska, tillsyn av fisket osv. en mindre del går i och för sig till vattenägarna som ersättning för det kapital som ligger i vattentillgången.

Innan reformen 1985 fungerade det på det sättet också i många områden i skärgården. Stockholms stad sålde t.ex. fiskekort för över en halv miljon kronor per år, pengar som i sin helhet användes för fiskevård. I dag är dessa inkomster noll – och fiskevården likaså.

Det finns i stället skrämmande exempel på intrång i yrkesfiskets möjligheter att bedriva sin näring. Alerta fisketuristentreprenörer säljer – med full rätt ska sägas – fiskesafarier och låter sina betalande gäster fiska på yrkesfiskarnas vatten, som fiskaren kanske betalar ett arrende för men får acceptera att andra drar upp hans fisk utan ett öre i ersättning till honom.

Vårt förslag från moderaterna och vår förhoppning med anledning av dagens förslag till riksdagen är att det åter ska bli möjligt att bilda fungerande förvaltningar för en bra fiskevård i vid bemärkelse, dvs. dels ska möjligheter till sportfiske vara tillgängligt för alla, dels ska detta fiske kunna generera pengar för att finansiera de insatser som behövs för att man ska kunna erbjuda ett bra fiske.

I klartext skulle man kunna säga att de vattenägare som vill och som bildar fiskevårdsområden får tillbaka rätten att sälja fiskekort. Resultatet ska alltså kunna bli ett bättre fiske, även om det inte blir gratis.

För det starkt ökade intresset för fisketurism tror jag att utskottets förslag härvidlag är en nödvändig förutsättning. Det skärgårdsföretag som vill satsa på fisketurism måste ha rådighet över sitt vatten och över sitt fiske, och det saknas, som jag har sagt tidigare i dag.

Men det finns också andra hinder för en bra utveckling av fisketurismen i vårt land. I reservation 8 påtalar vi att det handlar om både attity-

Prot.
1999/2000:83
22 mars

Fiske m.m.

der och om otidsenliga lagar. När det t.ex. gäller strandskyddet bör det enligt vår mening kunna medges en etablering av camping, stugor och bryggor för att öka tillgängligheten till fiske och natur.

Med det här viktiga tillägget, och med kommentaren att vi, enligt reservation 7, äntligen borde få ordning på frågan om ersättning till de yrkesfiskare som drabbas av kostnader för skador på fartyg och redskap till följd av dumpade stridsmedel och liknande produkter, vill jag yrka bifall till hemställan i utskottets betänkande.

Även om jag inte begär någon votering och rösträkning när det gäller de två reservationer som jag nyss nämnde står vi naturligtvis bakom även dem.

Anf. 224 KJELL-ERIK KARLSSON (v):

Herr talman! I detta betänkande, MJU8, behandlas det långsiktigt hållbara fisket, laxfisket i Östersjön, torskfisket, fångstmetoder, redskap, strukturstöd och fiskevård. Det mesta som berör fisket finns i detta betänkande. Men en fråga som inte får något svar i betänkandet är frågan om vem som egentligen äger fisken i havet – ingen eller alla. Det är väl allas?

Detta kan upplevas som ett problem och är ett problem om ingen tar ansvar för återväxten. Vi måste alla ta det ansvaret. Därför är det viktigt med regler för fångstmetoder, redskapsutveckling samt fiskevård.

Ett grundläggande problem med fiske är att då fisket blir utvecklat och lönsamt på ett visst område söker sig fler båtar dit. I takt med att teknik och metoder utvecklas sjunker fiskekostnaderna, och fisket fortgår trots krympande bestånd. När ett bestånd ger för låg avkastning söker man sig till ett annat. Resultatet blir alltför stora fiskeflottor som fiskar på lågproducerande små bestånd.

Flera fiskarter har kraftigt minskat som en följd av en kombination mellan fiske och miljöpåverkan. Exempel på en art som under de senaste åren haft en kraftig nedgång är torsken. I dag tar yrkesfiskarna upp 50–75 % av all vuxen torsk, vilket kan få till följd att torsken totalt fiskas ut. I stället borde ytterligare en årgång av torsken avsättas för lek och reproduktion. Eftersom torsken så drastiskt minskat i Östersjön har skarpsill och strömming samtidigt ökat till följd av att deras naturliga fiende har försvunnit ur deras omgivning. Då fiskare som alternativ till den mer sällsynta torsken i stället börjar fiska strömming och skarpsill har det skett en kraftig storleksminskning även när det gäller sill och skarpsill.

Fisket runt Sveriges kuster och på svenskt vatten är i dag inte långsiktigt hållbart, vare sig det fiske som bedrivs av svensk fiskenäring eller utländsk. Som jag tidigare sagt har ett flertal fiskarter kraftigt minskat eller kraftigt förändrats till sin sammansättning.

Vi kan konstatera stora förändringar av populationerna som om det vore på land omedelbart skulle leda till minskad eller stoppad verksamhet i enlighet med försiktighetsprincipen och miljöbalkens hänsynsregler.

Det fanns i Blekinge Läns Tidning för ett halvår sedan en artikel från en f.d. fiskare nere i Hällevik som skrev följande:

”Om man ska följa ’försiktighetsprincipen’ och ett långsiktigt fiske behövs det flera konkreta åtgärder: ett torskminimått på ca 45 centimeter, en begränsning av motorstyrkan för fiske i Östersjön till 500 Hk, förbud

för fiske på torskens lekplatser under en tid av fem månader, en utflyttning av trålfiskegränsen till fyra distansminuter utanför baslinjen – – –.

All sill och skarpsill som ilandföres till försäljning ska sorteras i ett sorteringsverk.”

Det var en f.d. fiskare som skrev det, och det ligger mycket i det han för fram i den artikeln.

Samtliga stora bestånd av torsk, sill och skarpsill i Östersjön anses vara reducerade eller överfiskade, och därför sätts fångstregler upp. Fiskekvoterna fastställs genom förhandlingar, försiktighetsprincipen gäller, och man ska inte ta ut mer än tillväxten. Så heter det i varje fall. Men så är det inte alltid.

Internationella havsforskningsrådet rekommenderade 1998 att uttaget av sill och strömming i Östersjön skulle minska med 30–40 %. Beslutet blev en minskning med endast 15 %, detta med hänsyn till näringen, som det då hette.

Länderna fick fortsätta att ta ut för mycket i några år till för att fiskarna inte skulle drabbas. Kvoterna för torsk i Östersjön sänktes med 17 % för år 2000 och med 15 % för sill och skarpsill.

En fråga man kan ställa sig är: Hur ska vi hantera våra tilldelade kvoter? Ska dessa utnyttjas fullt ut även om vi vet att det bidrar till utfiskning?

När det gäller kvoterna för vi fram vår syn i motion MJU408 och i reservationen, att när det gäller fördelning av fiskekvoterna bör en del av kvoten kunna användas till att bevara den biologiska mångfalden. Man bör avstå från att ta upp delar av tilldelade kvoter om det är nödvändigt för att säkerställa ett långsiktigt hållbart fiskbestånd. Vi anser också att ett land som avsätter en del av sin kvot för att minska uttaget eller för att bevara beståndet vid framtida kvottilldelningar inte ska missgynnas utan att en del av kvoterna bör kunna tas i anspråk och tas ut som ett sparande.

En utveckling inom svenskt fiske är att en allt större del av fångsterna blir foder åt djuren, t.ex. som fiskmjölsproduktion och foder till pälsdjursuppfödning, vilket inte ingår i en långsiktigt hållbar utveckling. Detta är en ekonomiskt tvivelaktig utveckling, eftersom storskaligt foderfiske är förödande för konsumtionsfisket.

Inom EU finns inget allmänt förbud mot industrifiske, dvs. fiske för tillverkning av fiskmjöl. Men det finns dock ett generellt förbud mot att använda sill och strömming för andra ändamål än till humankonsumtion. Under tre år, alltså t.o.m. 1997, hade Sverige ett undantag från den generella bestämmelsen om att inte använda sill för industriändamål.

Nu pågår ett omfattande industri-/foderfiske med små maskstorlekar och motorstarka trålare. Framför allt har detta skett i de kustnära regionerna. Det är stora mängder fisk som tas upp och som inte går till konsumtion. Här är det positivt att det har blivit ett opinionstryck som har fått myndigheterna att öppna ögonen.

Risken är stor att de yrkesfiskare som är verksamma inom det kustnära fisket blir lidande. Underlaget för de mindre fiskeenheter som bedriver ett mer kustnära och ett miljövänligare fiske för konsumtion kommer troligen att minska om det storskaliga industrifisket får fortsätta i nuvarande takt. Ansvariga myndigheter bör verka för att fisket efter konsumtionsfisk ökar på bekostnad av foderfisket.

Prot.
1999/2000:83
22 mars

Fiske m.m.

Fru talman! Laxen är en av de ädlaste sportfiskefiskarna. Sportfiske efter lax har på flera håll i världen utvecklats till en stor biologisk och ekonomiskt värdefull resurs. Det stora intresset bidrar till att bevara en biologisk mångfald. Det skapar arbetstillfällen för lokalbefolkningen och ger inte minst stressade stadsbor en möjlighet att uppleva och njuta av naturen.

Men det här kommer kanske inte alltid att vara möjligt. Den vilda laxen är hotad. Det hotet är fisket på blandbestånd av vild, odlad och utsatt lax som har samma livscykel och samma eller gemensamma uppväxtområden i Östersjön. Havsfisket i Östersjön sker på blandbestånd och det går inte att spara eller undvika den vilda laxen. Vildlaxen har minskat kraftigt. Från att under mitten av 70-talet ha utgjort cirka hälften av all lax i Östersjön utgör den i dag endast ca 10 % av det totala beståndet.

Med hänsyn till att det sägs att försiktighetsprincipen ska gälla borde kvoterna i Östersjön minska och laxfisket i uppväxtområdena upphöra.

Fru talman! Våra grundområden är utomordentligt viktiga för torsk, flatfisk, ål, havsöring och ett antal andra arter. I dessa viktiga grundområden sker ofta ett omfattande nätfiske. I dessa nät skadas och dör massor av fisk som inte håller minimimåtten eller som fångas under förbjuden tid. Många av våra grannländer har restriktioner för nätfiske. Restriktioner ut till tre meters djup borde finnas. Om detta skulle kunna vara tillräckligt för att skydda grundområdena får, anser vi, fortsatta utredningar påvisa. Man blir verkligen oroad då man ser hur effektivt näten sätts ut för att täppa till bäck-, å- och älvmynningar. Eftersom fiske kan innebära en risk för miljöpåverkan måste det övervägas om fler särskilt skyddsvärda områden behöver skyddas helt eller delvis från fiske.

Fru talman! Givetvis står vi i Vänsterpartiet bakom samtliga våra reservationer men för tids vinnande yrkar jag bifall enbart till reservationerna 2 och 4.

Anf. 225 ESTER LINDSTEDT-STAAF (kd):

Fru talman! Det är roligt att en gång få konstatera att vi är ganska överens. Vi är överens om att vi ska ha ett ekologiskt hållbart fiske. Det innebär anpassade fångstkvoter och selektiva fiskeredskap. Men att vi är överens innebär inte att det saknas reservationer. Det finns åtta reservationer. Kristdemokraterna står bakom två av dem, nämligen reservationerna 7 och 8. Jag yrkar bifall till reservation 8. Dessutom har vi kristdemokrater ett särskilt yttrande. Vi står också bakom utskottets tillkännagivande om att en kartläggning bör ske av det fria handredskapsfisket längs våra kuster och i våra fem största sjöar.

Carl G Nilsson framhöll här att det fria fisket har konkurrerat med yrkesfisket. Utskottet konstaterar att sportfisket har ökat kraftigt och att fisketurismen lokalt troligen kan ge jobb och inkomster av lokalt betydande omfattning. Samtidigt kräver det fiskevård. Därför måste det ges möjligheter att skapa fiskevårdsområden längs kusterna och i dessa sjöar.

Jag har utgått från att det fria handredskapsfisket ska ges utrymme även i fortsättningen. På västkusten, där jag bor, har handredskapsfisket alltid varit fritt. Det är ett familjenöje och en symbol för fritid och frihet. Därför var Carl G Nilssons uttalande en tröst för mig – att motionärerna i

första hand avser ostkusten och de fem största sjöarna. Ostkusten har ju haft för vana att ha inskränkt fiske.

Vår reservation avser strandskyddet, som Carl G Nilsson också nämnde. Strandskyddet kan förhindra en utveckling av näringslivet vid kusterna. Vi behöver en levande kust och ett levande näringsliv. Fiske- turismen kan kräva t.ex. att man uppför stugor och bryggor och har en camping. Tillgängligheten kan snarare, som Carl G Nilsson sade, ökas.

EU:s fiskestöd avser bl.a. att stödja en utveckling av det småskaliga kustnära fisket. Det är det fisket som har minskat mest, med en åtföljande minskad beredningsindustri. Men fisket får inte hota återväxten. Trålfiske med fartyg på över 20 meters längd är fr.o.m. den 1 januari förbjudet innanför baslinjen i vissa skärgårdsområden och det är bra.

Idéer har uppstått om lokal kustförvaltning inom vissa områden. Syftet är att skydda växt- och djurliv i det kustnära havet, till gagn för ett uthålligt fiske, och också att kunna hålla de mindre fiskelägena levande. Sådan förvaltning kräver att lokala fiskare och andra boende samt naturvård, föreningar och myndigheter kommer överens om hur vatten och kust ska förvaltas inom det området.

Vi kristdemokrater önskar en utredning om tillämpligheten beträffande sådan lokal kustförvaltning. Men sådan förvaltning är, har jag förstått, inte lättköpt. I Danmark har man nu beträffande Limfjorden kommit fram till ett avtal; detta efter flera års resonering. Men själva processen har också sitt värde. Den ger medvetenhet och ökad förståelse mellan olika intressegrupper.

Fiskelaboratoriernas ekonomi är osäker. Det är en mycket varierande och framför allt splittrad finansiering, som utskottet konstaterar. Laboratorierna har därför svårt att behålla sin personal. Den landbaserade delen av verksamheten består mest av monitorundersökningar. Det betecknas i Sverige inte som forskning. Därför utgår inga svenska medel till eventuell medfinansiering av EU-stöd. Man missar alltså EU-stöd som man annars kanske kunde få.

I betänkandet berörs också fiskare som kommer i kontakt med stridsmedel som blivit kvar i havet. Också Carl G Nilsson berörde det. Utskottet hänvisar till att incidenterna är få och att skada till följd av sådana stridsmedel senast inträffade 1992. Men det anses allmänt att förekomsten av sådana stridsmedel i havet är riklig. Olycksrisken anses öka med åldrandet av dessa stridsmedel. Fångsten blir förstörd. Redskapen går sönder. Stridsgas kan utvecklas.

Drabbade fiskare har i varje fall hitintills inte funnit samhällets åtgärder tillfredsställande beträffande sådana olyckor; detta trots utskottets hänvisning här. Det är dock en förbättring att en ny saneringsstation anläggs i Karlskrona.

Utskottet hänvisar till försäkringslösningar i övrigt men man bör då också undersöka om detta över huvud taget är möjligt. Enligt vår mening måste det vara ett övergripande samhällsansvar att garantera ersättning till yrkesfiskare som drabbas.

Anf. 226 ESKIL ERLANDSSON (c):

Fru talman! Jag tänkte i den här debatten ta upp ett par saker i betänkandet som jag tycker att det finns skäl att särskilt ta upp. Men först

Prot.
1999/2000:83
22 mars

Fiske m.m.

konstaterar jag att yrkesfisket, som bekant, fortfarande utgör en viktig sysselsättningsbas i många kust- och skärgårdsområden.

Den del av kusten som fortfarande uppfattas som en levande skärgård har en gång kommit till genom en månghundraårig fiskeverksamhet och kringliggande verksamheters utveckling. Det är alltså verksamheter och företagande med direkt koppling till havet som skapat förutsättningar för ett aktivt och levande samhälle. Det är det som många besökare också känner som det mest naturliga att möta när man når den svenska kusten.

Havet som fiskets inkomstkälla döljer emellertid många miljöproblem som både är nya försyndelser via utsläpp och gamla som under årtionden legat på havets botten genom kanske dumpning. Det är problem som yrkesfisket drabbas av när fångsten blir förstörd och redskap går sönder.

Här finns i dag inget godtagbart försäkrings- eller ersättningsystem för förlorade inkomster. Jag vet, jag har tagit reda på det, att regeringen låtit utreda den här frågan. Men enligt vad jag har blivit underrättad om har t.ex. Statskontoret föreslagit att det är yrkesfiskarna själva som ska se till och se över sitt försäkringsskydd och nyttja de möjligheter som finns inom de kommersiella försäkringarnas ram. Skulle det emellertid kvarstå några kostnader föreslår nämnda statskontor att en statlig försäkring via en fond ska ansvara för kvarvarande ersättningskrav.

Det är anmärkningsvärt att regeringen vidhåller att en näring som absolut inte har något ansvar för t.ex. de dumpade stridsmedel som vi vet finns och andra historiska miljösynder trots allt ska drabbas ekonomiskt av dessa miljörelaterade driftstörningar. Det måste vara ett övergripande samhällsansvar som här garanterar ersättning till fiskarna, som drabbas av dessa miljörelaterade driftstörningar. Yrkesfiskare bör enligt min mening erhålla, kanske i likhet med det danska systemet, ersättning för den förlorade fångsten och de trasiga redskapen.

Med detta vill jag, fru talman, yrka bifall till reservation 7.

Så över till en annan sak som jag också tycker är angelägen att tala om i det här sammanhanget. Det rör det redan omnämnda strandskyddet. De regler som reglerar den här saken finns stadgade i miljöbalken. De fyller många gånger en viktig funktion i att bevara de möjligheter som vi allmänt känner som att bada och idka friluftsliv inom strandområden som vi har tillförsäkrat oss som allmänhet genom den s.k. allemansrätten. Strandskyddet kan även, särskilt i tätbefolkade områden, ha en betydelse för den biologiska mångfalden, alltså det djur- och växtliv som vi alla värnar.

Men Sverige är som bekant ett stort land där befolkningen är mycket ojämnt fördelad över landets yta. Det uppenbara behov som vi kan se av ett starkt strandskydd i t.ex. det här området, alltså Stockholms skärgård, eller på delar av den svenska västkusten, är inte lika uppenbart när man kommer till mer glesbefolkade delar av vårt land, som vi alltså har stora områden av. I dessa områden tycker jag och vi i Centerpartiet att det omnämnda strandskyddet kan vara ett hinder för en önskvärd utveckling av den svenska landsbygden, skärgården och de kustnära områdena, med andra ord de glesbefolkade områden i landet som behöver ett tillskott av verksamheter för att kunna utvecklas.

Därför tycker jag att det finns anledning att överväga om inte reglerna för strandskydd på något sätt bör ses över och göras mer flexibla utifrån regionala och lokala behov och förutsättningar.

Jag tycker alltså att lagstiftningen rörande strandskyddet bör förändras så att de nu gällande reglerna kanske utgör grunden ändå, men att dessa kompletteras med en möjlighet till lokal anpassning, vilken skulle kunna utövas i de sedan några år tillbaka lagstadgade kommunala över-
siktplanerna och självklart efter samråd med myndigheter som har att bevara och bevaka de nationella riksintressen som vi har.

Jag tycker att jag under den senaste tiden har sett ett något vaknat intresse för den här frågan bland de socialdemokratiska företrädare som finns i de olika utskott som diskuterar den här saken. Jag skulle vilja rikta en fråga till utskottsmajoritetens företrädare här om det nu inte är dags ändå att göra någonting åt den här saken, som jag tror skulle kunna bli till stort gagn för svensk landsbygd inkluderande de kustnära områdena och skärgården.

Jag vill med detta i likhet med tidigare talare yrka bifall till reservation 8.

Anf. 227 HARALD NORDLUND (fp):

Fru talman! I det här betänkandet behandlar vi motionsyrkanden som i huvudsak är inriktade på ett långsiktigt hållbart nyttjande av naturresurserna i samband med fiske.

Behandlingen av motionerna från utskottet är bra, och därför kommer jag, fru talman, att begränsa mig till att kommentera två av motionerna. Den ena handlar om problemet med skador som drabbar yrkesfisket, skador som orsakats av olika miljöproblem. Det är enligt också vår mening rimligt att fiskarna garanteras ersättning för sådana skador.

Den andra motionen handlar om inskränkning av strandskyddet. Jag kan inte dela den syn som den tidigare talaren här gav uttryck för, att strandskyddet kan förhindra utveckling. Jag menar att vi inte ska se det så. Det är inte heller i miljöbalkens anda. Därför vill jag citera ur 7 kap. 16, 17 och 18 § i miljöbalken som handlar om strandskyddet. Där sägs bl.a. att inom strandskyddsområdet får inte nya byggnader uppföras. Man får inte ändra byggnader osv. Man får inte anlägga andra byggnader eller anordningar som hindrar eller avhåller allmänheten från att beträda ett område där den annars skulle ha fått färdas fritt eller som väsentligen försämrar livsvillkoren för djur- eller växtarter. Man får inte vidta andra åtgärder som väsentligen försämrar livsvillkoren för djur- och växtarter.

Det här förbudet gäller inte enligt 17 § byggnader, anläggningar, anordningar eller åtgärder som behövs för jordbruket, fisket, skogsbruket eller renkötseln och som inte tillgodoser bostadsändamål. I 18 § sägs: "Länsstyrelsen får meddela dispens från bestämmelserna i 16 §, om det finns särskilda skäl."

Därför, fru talman, har jag kommit fram till att det synsätt som ligger till grund för den här lagstiftningen är det viktigt att vi står fast vid. Där det finns skäl att frångå det har man enligt lagstiftningen möjlighet att efter särskild prövning frångå det.

Därför är det viktigt att vi inte vidtar några åtgärder nu som luckrar upp de här bestämmelserna. Öppningar finns i tillräcklig utsträckning. Det är även i det här sammanhanget försiktighetsprincipen som ska gälla.

Prot.
1999/2000:83
22 mars

Fiske m.m.

Jag vill också citera några rader ur kommentarerna till författningstexterna som rör denna fråga. ”Dispens kan meddelas om en byggnad eller en anläggning skall uppföras på en plats som är väl avskild från strandområdet och därför saknar betydelse för bad och friluftsliv. --- Särskilda skäl för dispens kan vidare föreligga då en anläggning för friluftslivets behov inte inskränker allmänhetens möjlighet att nyttja stranden ---. Vidare kan det finnas särskilda skäl för dispens för anläggningar som måste ligga vid vattnet ---.”

Det här talar ytterligare för att tillräckliga möjligheter finns att göra inskränkningar av strandskyddet i enskilda fall. De möjligheterna är tillräckliga.

Jag yrkar bifall till reservation 7.

Anf. 228 ESTER LINDSTEDT-STAAF (kd) replik:

Fru talman! Jag har också tolkat miljöbalken på det viset.

Jag har ett exempel från min hemkommun. Det är alltså Naturvårdsverket som ska bevilja undantag. Det rörde sig om en avlägsen sjöstrand där någon människa aldrig sätter sin fot. En driftig man såg att det fanns möjligheter till fiske. Han röjde på stranden, byggde en brygga och anlade några övernattningsstugor i vattenbrynet, eftersom sjön låg så avlägset. Men det gick Naturvårdsverket inte med på. Man tyckte inte att det skulle göras.

Reglerna behöver alltså på något sätt förändras så att detta blir möjligt. Det skulle snarare öka tillgängligheten för människor att komma i alla fall till den här sjön, och det förhindrar inte någon.

Anf. 229 HARALD NORDLUND (fp) replik:

Fru talman! Förutom att man måste utgå från försiktighetsprincipen och tillämpa den måste man också ha en långsiktighet i agerandet. Till grund för strandskyddsbestämmelserna ligger ju bl.a. långsiktigheten.

Den typ av inskränkningar som vi talar om här handlar inte bara om vilka effekter det får i dag och inom den närmaste tiden, utan det handlar om vilka effekter som det kan få på mycket lång sikt. Det kan tyckas att det i dag vore väl motiverat att göra en inskränkning. På lång sikt måste man ha ett annat synsätt. Utan att jag känner till de speciella förhållanden kan jag säga att långsiktigheten och försiktighetsprincipen gör att det förmodligen var ett riktigt beslut.

Anf. 230 ESTER LINDSTEDT-STAAF (kd) replik:

Fru talman! Försiktighetsprincipen ska givetvis råda. Men jag kan inte förstå hur detta kan ge en långsiktig skada. Stranden växer snart igen om man vill ha den vildvuxen och stugorna tar man lätt bort. Även bryggan kan tas bort. Det gör tjuvar också.

Anf. 231 HARALD NORDLUND (fp) replik:

Fru talman! Jag kan bara konstatera att det finns möjligheter, som jag sade tidigare, att göra inskränkningar. Har man inte velat göra det i det här fallet har man gjort bedömningen att det orsakar alltför stor skada.

Det känns tryggt med en sådan lagstiftning, tycker jag.

Anf. 232 ESKIL ERLANDSSON (c) replik:

Fru talman! Med det som Harald Nordlund citerade är det för mig alldeles uppenbart att det som jag talade om, nämligen kompletterande verksamhet i de svaga områdena i vårt land, förhindras och omöjliggörs. Jag tycker att vi borde hjälpas åt Harald Nordlund och jag och fler med oss för att utveckla de bygder som i dag håller på att tyna bort. Ett sätt att göra det är att något liberalisera – märk ordet liberalisera – strandskyddslagstiftningen, alltså ge makten åter till de lokala företrädarna.

Min bedömning är att de lokala företrädarna alltid är bäst att bevaka intressen som kan finnas i en bygd, inte de statliga myndigheterna som befinner sig långt från den verksamhet och de människor som berörs.

Är inte Harald Nordlund intresserad av att liberalisera även den här lagstiftningen?

Anf. 233 HARALD NORDLUND (fp) replik:

Fru talman! Nej, det är jag inte. Jag tycker att det är viktigt att vi hjälps åt för att utveckla vårt land, och det handlar om att utveckla alla delar av landet, inte minst landsbygden. Men det får inte ske på bekostnad av dessa omistliga värden. Det är grunden för mitt ställningstagande.

Anf. 234 ESKIL ERLANDSSON (c) replik:

Fru talman! Anser Harald Nordlund att statliga myndigheter och företrädare är bättre skickade att bedöma vad som behövs för att en bygd ska utvecklas än vad lokala, kommunala företrädare är? Jag anser att lokala och kommunala företrädare är bäst skickade att bedöma vad som behövs för att utveckla någonting.

Anf. 235 HARALD NORDLUND (fp) replik:

Fru talman! Det vi nu diskuterar är huruvida vi ska be regeringen att se över gällande lagstiftning och eventuellt förändra möjligheterna att göra inskränkningar i strandskyddet.

När det gäller tillämpningen av lagstiftningen anser jag att man ska fatta beslut och göra bedömningar på lokal nivå om det är möjligt och motiverat. Men det är inte den diskussionen som det här i första hand handlar om, utan det här är en fråga om ifall vi ska luckra upp lagstiftningen eller inte.

Anf. 236 CARL G NILSSON (m) replik:

Fru talman! Det känns lite bakvänt och lite trist att med Folkpartiet liberalerna diskutera en förändring av en lagstiftning som är långt ifrån liberal och som tillämpas långt ifrån liberalt.

Vi har i Sverige tusentals mil av stränder. Det är klart att det inte ska vara fritt fram över alla dessa tusentals mil. Det finns motiv för att skydda en del av våra stränder med hänsyn till den biologiska mångfalden och naturvärden som vi absolut inte vill gå miste om.

Men om vi menar någonting med att slå vakt om en levande skärgård och en levande landsbygd, då lägger tillämpningen av den gällande strandskyddslagstiftningen hinder i vägen för en behövlig byggnation, kanske inte minst i de skärgårdar som jag talade om i mitt första inlägg.

Vi säger inte i vår reservation att lagstiftningen ska ändras. Vi har sagt att om det visar sig att lagstiftningen tillämpas på ett sådant sätt att den är till hinder för ett värnande om glesbygd och skärgård, då ska vi ändra den.

Jag har väldigt svårt att förstå att vi inte skulle kunna vara överens om det behovet. Jag tror att det finns en ökande insikt i de flesta partierna på den punkten.

Anf. 237 HARALD NORDLUND (fp) replik:

Fru talman! Frihet för det socialliberala partiet handlar också om friheten för naturen. Det är viktigt att vi bevarar dessa värden, och det handlar alltså om långsiktigheten. Det innebär inte inskränkningar i friheten att bevara värdefull natur. Det är ett viktigt synsätt från vår sida.

Jag vill upprepa: Lagstiftningen ger ändå möjligheter att i särskilda fall göra intrång.

Anf. 238 GUDRUN LINDVALL (mp):

Fru talman! Jag vill börja med att kommentera det som Carl G Nilsson talade om.

För några år sedan var debatten om den s.k. mörtskatten mycket intensiv i riksdagen. Vi konstaterade att det behövdes pengar till fiskevård. En effekt av det fria handredskapsfisket var att det inte fanns några pengar. Det diskuterades mycket att införa en mörtskatt, dvs. en skatt på handredskapsfiske.

Det var Socialdemokraterna, Vänsterpartiet och Miljöpartiet som diskuterade en sådan skatt, men förslaget rann ut i sanden eftersom det var många – även inom våra respektive partier – som inte tyckte att det var något bra förslag utan ett ganska kontroversiellt förslag.

Men det visade i alla fall på att det fria handredskapsfisket som har införts i de stora sjöarna och utefter kusten har medfört problem. Jag tycker att det är mycket bra att utskottet nu säger att man bör göra en översyn över det fria handredskapsfisket för att se vilka effekter det har fått och på vilket sätt det eventuellt ska förändras för att vi ska få en bra förvaltning av fiskeresurserna. Naturen är inte gratis för oss människor.

Det visar sig allt viktigare, inte bara i Sverige utan också i många andra länder, att få ett hållbart fiske. Det finns få resurser som har missbrukats så som just fiskeresursen världen över. Vi kan se att det faktiskt är överfiskat i land efter land. Om man inte vidtar kraftfulla åtgärder kommer denna resurs inte att finnas kvar för kommande generationer, trots att just fisk är en mycket viktig proteinkälla för världens folk. Det är en proteinkälla som vi måste vara rädda om, och vi måste verkligen se till att den nyttjas på ett ekologiskt långsiktigt hållbart sätt.

Detta är ett betänkande som baserar sig på ett antal motioner. Jag tänker kort kommentera några av de reservationer som Miljöpartiet har. Men först vill jag säga någonting om marina reservat.

Från Miljöpartiets sida menar vi att vi måste titta på hur fisket bedrivs. Jag tycker att det är väldigt bra att det kustnära trålfisket nu uppmärksammas. Det hölls också en interpellationsdebatt här om det i slutet på förra veckan med miljöministern.

Om vi nu vet att vi har en krympande fiskeresurs måste naturligtvis fisket inriktas på konsumtionsfiske – helst på ett selektivt sådant – och

inte på ett industrifiske, som i många fall tar fisk på ett sådant sätt att vi inte får kvar en hållbar resurs.

Det är också väldigt viktigt för oss från Miljöpartiets sida att man ser till att lokalbefolkningens möjlighet att leva på sin näring – dvs. det kustnära fisket – inte försvinner. Vi menar att just marina reservat kommer in i detta sammanhang. Vi menar alltså att marina reservat måste till. Sverige har varit dåligt på att tillskapa marina reservat. Det behövs stora områden, så att man kan garantera att framtida fiskegenerationer kan finnas kvar, dvs. att yngelområden skyddas.

Men det måste också finnas det vi kallar för nyckelbiotoper i havet. Det måste finnas små, ekologiskt värdefulla områden som sparas även i havet. Det är självklart för oss när vi diskuterar skog, men det är inte självklart när vi diskuterar havsmiljön. Det är så mycket svårare att se vad som händer i havet än vad som sker i den terrestra miljön.

Vi menar att marina reservat inte alls nödvändigtvis behöver få negativa effekter för det kustnära fiske som bedrivs av de boende i området utan snarare tvärtom. Det kan ofta vara så att just inrättandet av marina reservat innebär att de fiskare som bor och verkar inom områdena får ett fiske som reserveras för dem, helt enkelt – ett beståndsbevarande, kustnära fiske.

Från Miljöpartiets sida menar vi att det är väldigt viktigt att staten går vidare och tittar på hur vi kan både skapa ett ekologiskt långsiktigt fiske och skydda fiskarna och de kustnära fiskarna.

Detta är nödvändigt, och det är bråttom. Vi kan se att utfiskningen ökar även runt de svenska kusterna. Vi kan se att många arter, t.ex. torsken på västkusten, faktiskt tenderar att försvinna.

Från Miljöpartiets sida har vi engagerat oss mycket när det gäller vildlaxen. Vi är glada att kunna konstatera att kvoten numera har flyttats. Hälften av den kvot som Sverige fått har flyttats uppåt Norrlandskusten. Vi menar att vi måste få till ett selektivt fiske på lax. Fisket måste bedrivas där det finns en möjlighet att fiska den odlade laxen men spara den vilda. Det är, precis som har framförts här, omöjligt om vi ska fiska på blandbestånden ute i södra Östersjön.

Det är egentligen konstigt att Sverige inte kan vara mer radikalt när det gäller denna fråga. Det är ganska få båtar som fiskar just på dessa blandbestånd i Östersjön. Det finns mycket stora värden i att i stället flytta fisket uppåt Norrland och också se till att sportfisket får ta en större del av kvoten. Det finns utredningar som visar att det ekonomiskt är oerhört mycket mer lönsamt än att fiska på blandbestånden.

Jag vill yrka bifall till reservation 2.

I reservation 3 tar vi upp drivgarnsfisket, dvs. det fiske som bedrivs i södra Östersjön, och menar att det är olyckligt att det är så långa drivgarn. Det finns en FN-konvention som det finns undantag för när det gäller just detta fiske. Vi menar att Sverige ensidigt bör gå före och minska längden på drivgarnen räknat per båt.

Jag vill också yrka bifall till reservation 3.

Även i nästa betänkande som vi ska debattera, nämligen om forskning, kommer jag att diskutera fiske, för där finns vår motion som handlar om västkusten. Även om vi tycker att vi vet mycket i dag finns det många frågor inom fisket där kunskapen behöver fördjupas, inte minst

Prot.
1999/2000:83
22 mars

Fiske m.m.

därför att även havet är en miljö som påverkas mycket negativt av människor.

Det handlar inte bara om övergödning. Det handlar också om kemikalier. Vi kan se att en sjukdom som M 74, som drabbar laxyngel och kanske också torskyngel, beror på mänsklig påverkan, dvs. på att vi släpper ut många gifter. Tyvärr är det fortfarande så att det kommer nya larmrapporter. Man hittar nya kemiska ämnen som påverkar fisket på ett negativt sätt. Detta innebär att forskningsresurserna till hav och fiske måste finnas kvar.

Vi ställer oss naturligtvis bakom alla reservationer, men för tids vinande yrkar jag bifall till 2 och 4.

Anf. 239 KAJ LARSSON (s):

Fru talman! Utskottets betänkande MJU8, som vi nu behandlar, innehåller 37 motioner om fiske från allmänna motionstiden. Som Carl G Nilsson sade är de både från år 1998 och år 1999. Motionerna berör i huvudsak det yrkesmässiga fisket. Det är inte så ofta som vi här i kammaren har debatter om det svenska yrkesfisket. Detta beror på vårt medlemskap i EU, där man tar många beslut om utvecklingen av fisket både vad det gäller kvoter och ekonomiska bidrag till fisket.

Den svenska fiskeflottan har under åren kraftigt minskats. 1970 var ca 8 000 fiskefartyg verksamma längs våra kuster och i de större insjöarna. I dag, 30 år senare, är det 2 200. Denna minskning beror delvis på den teknikförbättring som har skett vad gäller fartygen och den modernisering som har skett, men också naturligtvis på en kapacitetshöjning när det gäller nyanskaffning av fartyg och på en minskning av tillgången till fisk i våra hav. Detta har också medfört att lönsamheten i det svenska yrkesfisket kraftigt har försämrats.

Inom fiskepolitiken har två fiskslag under lång tid varit föremål för debatter. Det är laxfisket och torskfisket i Östersjön, samt under de senare åren även torskfisket i västerhavet. Kritiska röster har också höjts mot det s.k. industrifisket eller, som man också kallar det, skrapfisket i Östersjön. Vi kan också ta den benämning som danskarna använder: proteinfiske. I de flesta motionerna pekar man just på dessa delar av yrkesfisket och kräver åtgärder.

Fru talman! Jag ska börja med laxen. Sedan vi upptäckte M 74-sjukdomen på laxen för 25 år sedan har denna fiskart kostat mycket pengar. Det har forskats av olika instanser. Det har utretts och åter utretts utan ett resultat och utan att man med säkerhet kan fastslå vad orsaken är. En viss förbättring har skett när det gäller M 74, men det är fortfarande oroande.

Fiskeriverket har under ett antal år tillsammans med Naturvårdsverket, länsstyrelser och lokala intresseorganisationer bedrivit laxvård för att skydda och återuppbygga den vilda laxstammen. Fiskmönstret i Östersjön har förändrats. Detta har också gett resultat. Vildlaxen i älvarna har nu ökat.

Fiskerikommissionen för Östersjön har antagit en internationell aktionsplan för Östersjölaxen.

Fiskeriverket har också föreslagit en nationell åtgärdsplan för att man ska leva upp till den internationella planen. Planen innehåller en lång rad av åtgärder där bl.a. fettfenklippning ingår. Men eftersom detta är en

djurskyddsfråga behandlas den just nu av Jordbruksverket. Och verket remitterade för några veckor sedan ett förslag som medger en storskalig satsning på fettfenklippning av all utsatt lax. Ett beslut väntas i god tid innan klippningarna avses påbörjas under hösten i år. Fiskeriverket har också avsatt medel för dessa åtgärder.

Det här kommer att innebära att man vid fiske kan skilja mellan den naturreproducerade laxen och den utplanterade laxen, och bestämmelser kan då införas om att man inte får ta upp den naturreproducerade laxen. Det har också föreslagits att man ska införa ett terminalfiske, men för att det ska kunna fungera effektivt måste alla länder runt Östersjön bedriva ett terminalfiske. Eftersom det är förenat med kostnader är det omöjligt att få med de baltiska länderna på detta förslag. Utanför en del älvar i Sverige som inte har naturreproducerad lax bedrivs det i dag ett terminalfiske.

I tre av reservationerna tar man upp laxfisket i Östersjön. Vänsterpartiet och Miljöpartiet vill att fisket ska upphöra på uppväxtområdena. Det innebär i så fall att man ska upphöra med allt fiske av lax i södra Östersjön, eftersom laxen är en ytgående fisk som inte har speciella uppväxtplatser som t.ex. torsken har i sina djuphål. För att det här ska bli effektivt och fungerande måste alla länder runt Östersjön stoppa sitt fiske. Då måste det också bli ett stopp eller en kraftig minskning av kompensationsutsättningarna av två miljoner laxar, som sker årligen. I annat fall kommer Östersjön så småningom att fyllas av lax.

Det finns mycket lax i Östersjön i dag. Det visar också biologernas rekommendationer. För detta år har de höjt den totala kvoten från 410 000 till 450 000 laxar. Den svenska andelen av denna kvot är 36,4 %. Det blir 123 652 laxar. Det är den svenska kvoten, som vi får fiska upp i Östersjön.

Men det är inte, enligt min bedömning, framkomligt och nödvändigt i dag att stoppa laxfisket i Östersjön. Låt nu arbetet med den nationella och internationella planen få fortsätta. Vi kan hoppas att fettfenklippning snart kan komma i gång, och det kan ge ett positivt resultat för laxen.

Jag delar inte heller Gudrun Lindvalls uppfattning att drivgarnsfisket skulle vara ett utrotningshot mot vildlaxen och ett hot mot tumlare, säl och fågel. Så är det inte, Gudrun Lindvall. Vid drivgarnsfiske i Östersjön är det tillåtet att ha 21 kilometer nät ombord. Men det är långt ifrån alla som använder sig av det. När Gudrun Lindvall och andra för fram det här kan man få intryck av att det läggs ut 21 kilometer i en följd. Så gör man ju inte. Det är ju länkar på 700–800 meter som man släpper och som man absolut inte länkar ihop.

I reservation 1 kräver Vänsterpartiet att ett land som inte fiskar upp sin kvot inte får missgynnas vid en framtida kvotfördelning. Samtidigt säger man att en del av kvoten alltid bör kunna tas ut som sparande. Så kan ske i dag när det gäller de fiskslag som inte är i riskzonen eller är hotade. Torsken i Östersjön tillhör riskzonsgruppen och är nästan hotad.

Av vår kvot förra året på 26 000 ton fiskade vi inte upp 8 500 ton, men denna ouppfiskade del tillfaller inte något annat land automatiskt. Däremot ställs det krav från andra länder på att de ska få tillgång till kvoten. Av förra årets överblivna kvot har 2 800 ton överförts till Danmark och 400 ton överförts till Tyskland. Sverige har i utbyte fått annat fiske i Nordsjön. Sverige får inte spara kvoten till kommande år. Men om

Prot.
1999/2000:83
22 mars

Fiske m.m.

vi fortsätter att inte fiska upp en tredjedel av vår kvot kommer naturligtvis andra länder att kräva att de får disponera den här kvoten. Så är reglerna. Den totala kvoten är fastställd efter rekommendationer av biologer.

Vänsterpartiet vill i en reservation förbjuda det s.k. industrifisket nära kustlinjen. Industrifiskets andel av de totala svenska landningarna uppgår nu till 80 % medan dess värde utgör en tredjedel av det totala fångstvärdet i första försäljningsledet.

Industrifisket har skapat problem. Orsaken har främst varit att större fartyg har trålat innanför baslinjen inne i skärgården. Det har varit fullt tillåtet. Det är inte något fusk. För ca 20 år sedan gjorde man undantag och inrättade ett antal kustnära trålfiskeområden där man fick tråla innanför fyra nautiska mil. Detta skedde, märk väl, på begäran av det lokala kustnära fisket och i samråd med biologiska experter.

De små kustbundna fiskarna har nu upplevt att de större fartygen har uttömt resurserna och därför omöjliggjort fiske framför allt av sill. Det här har uppmärksammats. Vi har ju sett frågor och interpellationer till ministern om detta. Därför beslutade Fiskeriverket tillsammans med yrkesfiskets organisation att fr.o.m. den 1 januari i år förbjuda trålfiske av fartyg överstigande 20 meter innanför baslinjen från Öregrund i norr till Västervik i söder.

Därutöver kan sägas att regeringen för närvarande bereder ett uppdrag till Fiskeriverket att se över det totala fisket i Östersjön och komma med förslag till eventuella förändringar.

Vänsterpartiet vill också förbjuda nätfiske på västkusten på grunda vatten ut till tre meters djup. Detta är enligt min mening ingen riksdagsfråga. Vi har ett fiskeriverk som bl.a. har den beståndsförvaltande uppgiften. Verket kan införa de restriktioner i fisket som anses nödvändiga. Fiskeriverket kan stoppa fisket på vissa områden om dess biologer och experter bedömer detta som nödvändigt.

Riksdagen beslutade för en del år sedan om en ny fiskelag som bl.a. innebar en begränsning av nät för fritidsfiskare. Kunskapen om förvaltningen av våra fiskeresurser har våra biologer och personalen på Fiskeriverket. Jag tror att de är bättre skickade att göra de bedömningarna än vi här i Sveriges riksdag.

Miljöpartiet anser att konflikterna mellan säl och yrkesfisket måste lösas på annat sätt än genom jakt. Men hur ska detta problem lösas? Jag har förståelse för yrkesfiskarnas problem, Gudrun Lindvall, då en yrkesfiskare gång efter gång går ut och vittjar sina nät och får halvättna fiskar och sönderrivna nät som fångst. Jag har full förståelse för att yrkesfiskarna tröttnar då inkomsten till största delen blir bidrag från Naturvårdsverket som ersättning för skadorna. Bidraget täcker bara en del av inkomstbortfallet och kostnaderna för skadorna. I år har vi 25 miljoner i budgeten till detta ändamål. Det här är ett stort problem. Men frågan är hur vi ska lösa det. Det finns all anledning att återkomma till det här problemet i samband med behandlingen av jaktpropositionen, då vi ska behandla en del sälmotioner.

I reservation nr 7 vill flera partier ha ersättning för miljörelaterade driftstörningar. Det här är inte något problem, enligt min bedömning. Glädjande nog, Eskil Erlandsson, är det långt mellan de gånger som sådant här har inträffat. När det inträffar tar staten en stor del av kostnaderna, t.ex. när det gäller eskort till hamn, ersättning för saneringskost-

nader och stillaliggande upp till fem dagar. Branschorganisationen, SFR, har också en kollektiv försäkring som täcker eventuella personskador. Av den anledningen finns det ingen orsak att vidta fler åtgärder.

När det gäller strandskyddet håller jag med om mycket av vad Harald Nordlund sade. Det är inte så länge sedan vi här i riksdagen fattade beslut om miljöbalken. Strandskyddsbestämmelserna i naturvårdslagen infördes då i miljöbalken, såsom det sades. Nu ska miljöbalken bli föremål för en parlamentarisk översyn, och eventuella önskemål om lagändringar i fråga om strandskyddet får naturligtvis då respektive parti framföra.

Till sist, fru talman, vill jag nämna att det i betänkandet finns ett tillkännagivande, som Carl G Nilsson nämnde, om översyn av det fria handredskapsfisket. Det är ett enigt utskott som står bakom det beslutet. Vår bedömning är att det fria handredskapsfisket har funnits i 15 år, att saker naturligtvis har förändrats under de här åren och att det därför kan vara riktigt att se över lagstiftningen på det här området.

Fru talman! Jag har överskrivit min talartid, men jag yrkar bifall till hemställan i betänkandet MJU8 och avslag på samtliga reservationer.

Anf. 240 GUDRUN LINDVALL (mp) replik:

Fru talman! Jag vill mycket kort ta upp detta med laxen.

Det är inte så länge sedan vi hade en diskussion om laxen här i kammaren. Vad det då handlade om var huruvida utsättning av laxyngel egentligen är det viktigaste man kan göra för laxen i dag. Många hävdar ju att utsättningen faktiskt snarare hotar vildlaxen än hjälper upp situationen och menar att det som nu borde göras egentligen är att minska utsättningen. Vi kanske inte ska sätta ut två miljoner laxyngel per år utan snarare satsa resurserna på att hjälpa den lax som finns uppe i älvarna så att vi kan få lax som går upp betydligt mer och därmed också skapa ett intressant sportfiske.

Vad jag förstod fanns det många även här i kammaren som tyckte att detta var viktiga aspekter. Jag har naturligtvis hört dem från människor som bor där uppe och också från biologer.

Vad vi i dag kan se är att en del av de odlade laxarna börjar gå upp i vildlaxälvarna. Det finns i så fall en risk att vi får en utarmning av vildlaxen. Den odlade laxen är snävare genetiskt sett än vad vildlaxen är. Vi har en stor mångfald, men en odlad laxhona blir mamma till betydligt fler laxyngel än vad som sker naturligt i naturen där variationen är mycket större. Det finns en stor risk i och med att den odlade laxen genetiskt är ganska snäv.

Jag skulle vilja höra om socialdemokraterna delar uppfattningen att det är dags att se över vattendomarna och fundera på vilka åtgärder som är viktiga för att få en livskraftig stam av vildlax för framtiden.

Anf. 241 KAJ LARSSON (s) replik:

Fru talman! Jag kan svara Gudrun Lindvall att jag kan dela mycket av den uppfattningen. Vi har inte minskat utsättningarna, för det är ju vattendomarna som säger hur mycket som ska sättas ut. Men när man under åren har minskat uttaget från över 600 000–700 000 laxar, som kvoten har varit, ned till 410 000 och nu 450 000 laxar kan jag hålla med om att det kan vara ett skäl att titta på utsättningarna och se om de två miljoner som man sätter ut i dag är en riktig kvantitet att fortsätta med.

Prot.
1999/2000:83
22 mars

Fiske m.m.

Anf. 242 GUDRUN LINDVALL (mp) replik:

Fru talman! Tack! Det var ett bra besked, tycker jag. Det finns anledning att se över vattendomarna.

När det sedan gäller sälskador delar jag naturligtvis uppfattningen att det är ett problem för yrkesfiskarna. Samtidigt har vi i dag en sälstam som är en tiondel av vad som har funnits, och sälarna är dessutom fortfarande klassade som hotade. Därför måste vi naturligtvis hitta sätt att klara den här konflikten. Jag är naturligtvis inte så mycket expert att jag kan säga exakt hur den ska lösas. Men samtidigt tycker jag att det är mycket viktigt, som skett i majoritetens senaste budget, att se till att förstärka de medel som går just till ersättning för skador av säl.

Vad man kanske måste se över är var någonstans och till vem de här medlen betalas ut. Det kanske inte är så självklart att man ska få ersättning om man fiskar precis i närheten av sälskyddsområden – men det här är detaljer i sammanhanget. Från Miljöpartiets sida anser vi det självklart, om vi vill bevara biologisk mångfald där vi ser att det finns problem, att se till att de som i det här fallet bedriver fiske ska hållas skadeslösa.

Anf. 243 KAJ LARSSON (s) replik:

Fru talman! Vi har som jag sade höjt ersättningen för sälskador från 18 till 25 miljoner. Men det är långt ifrån tillräckligt, Gudrun Lindvall. Enligt de beräkningar som har gjorts är behovet 40 miljoner kronor. Det innebär att de skador som åsamkas yrkesfisket – både fördärvade nät och förlorad fångst – räcker inte pengarna till. Hur man sedan exakt beräknar detta kan jag inte här i talarstolen svara på. Men jag utgår från att det är korrekta beräkningar.

Gudrun Lindvall tog upp en annan sak i sitt anförande som jag något vill kommentera, och det var marina reservat. Jag fick intrycket när jag lyssnade på Gudrun Lindvall att hennes uppfattning var att marina reservat skulle innebära att man förbjöd fiske. När vi med utskottet var uppe på Naturvårdsverket fick vi en bra information där det också sades att marina reservat inte behöver innebära ett förbud mot fiske. Det kan vara en inskränkning, men de kan också innebära ingen åtgärd alls när det gäller fisket. Förknippa alltså inte marina reservat, Gudrun Lindvall, med att det måste vara ett fiskeförbud.

Anf. 244 KJELL-ERIK KARLSSON (v) replik:

Fru talman! Det är tacksamt att vi av Kaj Larsson får reda på att man ska göra en översyn av fisket i Östersjön. Det är positivt, för det behövs verkligen. Detsamma gäller detta med fenklippningen.

Sedan gällde det nätfisket på västkusten och att man vill förändra det till tre meters djup. Där är det ju så att man sätter ut så mycket nät att man stänger till så att fisken inte kan gå upp i de åar och älvar som finns där. Detta förhindrar verksamheten och utvecklingen av fisken. Man tar också fisk som inte håller den rätta storleken, och på det sättet minskar man beståndet. Därför behövs det verkligen en förändring.

Sedan gällde det att fiskeflottan har minskat. Ja, den har minskat, men den har samtidigt blivit effektivare. Fiskuttaget ur havet har alltså inte minskat utan tvärtom ökat. Det framgår också om man tittar i Resurs 99:s sammanställning över fiskbeståndets tillstånd i våra omgivande hav. Där

kan man läsa att bestånden inte beskattas inom säkra gränser. Lekbeståndet har också sjunkit. Det behövs ett lekbestånd på en miljon ton, och sillens medelvikt sjunker hela tiden. Det här har mycket negativa effekter. Så visst har man ett överuttag i fisket.

Prot.
1999/2000:83
22 mars

Fiske m.m.

Anf. 245 KAJ LARSSON (s) replik:

Fru talman! Nej, det har man inte, Kjell-Erik. När det gäller torsken i Östersjön, som är i riskzonen i dag, hade man under de gyllene tiderna 1980–1985 ett uttag på 450 000–500 000 ton torsk i Östersjön medan man ligger nära 100 000 ton i dag. Det är klart att man gå tillbaka och säga att vi tog ut för mycket på den tiden. Det är möjligt att vi har gjort det. Ändå är det ju biologer – ICES i Köpenhamn med biologer från alla länder – som gör mätningar och undersökningar av våra hav och ger rekommendationer till Warszawakonferensen, som hålls årligen i september, och det är där man fastställer hur mycket våra hav tål att fiskas på. Kvoterna fastställs alltså på det sättet.

Jag tror att det var Kjell-Erik Karlsson som sade att man hade bestämt en lägre kvot för sillfisket, men den blev inte satt. Men det var också så att man gjorde överenskommelsen att det här skulle minska under en treårsperiod. Man skulle inte göra minskningen totalt på ett år, utan det är under en treårsperiod som det sker en minskning av sillfisket i Östersjön.

Anf. 246 KJELL-ERIK KARLSSON (v) replik:

Fru talman! Det är just ICES, Internationella Havsforskningsrådet, som säger att beståndet beskattas inom säkra gränser, såsom de definieras genom de föreslagna tröskelvärdena. Räkbeståndet har sjunkit sedan början av 70-talet och fiskdödligheten har nästan fördubblats, säger man i skriften Resurs 99. Det måste man ju tro på.

De uppskattningar som biologerna gör är ju siffror som inte kommer i verkställighet förrän två tre år efter. Det hinner ske mycket innan man har anpassat sig till de siffrorna. Därför gäller det att man agerar snabbt i neddragningen. Drar man ut på den i flera år innebär det ju att man fortfarande tullar mer på beståndet än man borde göra. Man tar alltså inte bara av räntan utan man tar även av kapitalet.

Anf. 247 KAJ LARSSON (s) replik:

Fru talman! Det var sillen jag talade om, Kjell-Erik Karlsson, när jag sade tre år. Men i övrigt, när det gäller torsk och lax, gör ICES en rekommendation vid Warszawakonferensen, som pågår under en vecka i september. Där förhandlar EU och är företrädare för Sverige. Då fastställer man den här kvoten. Det är de mätningar som biologerna har gjort under året som man då diskuterar och fastställer.

Men jag kan säga att man inte har följt ICES rekommendationer så noggrant tidigare, utan man har i regel legat lite grann över ICES rekommendationer. Men nu följer man dem, eftersom man är fullt medveten om vilka riskzoner som gäller. Därför följer man biologernas rekommendationer till fullo i dag.

Anf. 248 ESKIL ERLANDSSON (c) replik:

Fru talman! Två saker. För det första vidhåller jag att det är anmärkningsvärt att en näring, i detta fall fisket, ska drabbas ekonomiskt av att någon annan har dumpat eller gjort så att vi har miljösynder, vilket vi har, i våra hav och i våra vatten. Jag tycker att det fulla ansvaret ska vara samhälleligt, inte som Kaj Larsson att man ska ta ansvaret kollektivt inom sin egen kår. Det är det man till dels gör i dag. Jag vidhåller alltså, Kaj Larsson, att det är ett samhälleligt ansvar att ta hand om det som vi och andra nationer har dumpat i våra hav, så att den yrkeskår som drabbas går helt skadeslös ur det hela.

För det andra har vi strandskyddet. Mycket av det som vi vill uppleva finns i kustbandet och i skärgården. För att det ska finnas där fordras det att det finns människor som vårdar saker och ting. För att de här människorna, som kan vårda saker och ting, i sin tur ska finnas på de här platserna måste de ha en utkomst.

Bäst på att bedöma detta tycker jag är lokala kommunala företrädare. Jag vill alltså att lagstiftningen kompletteras så att det blir en lokal anpassning. I de kommunala översiktsplanerna skulle man, självklart efter samråd med centrala myndigheter som har att bevaka riksintresset, kunna ge möjlighet för verksamhet att utvecklas på ett annat sätt än i dag i de här svaga bygderna.

Anf. 249 KAJ LARSSON (s) replik:

Fru talman! Jag bedömer, Eskil Erlandsson, att det i dag är väldigt långt mellan de skador som inträffar. Eskil Erlandsson har varit med förr när det gällt stridsgas som man tagit upp i Östersjön. Men de skador som är inrapporterade är det flera år mellan. Detta sker i mycket liten omfattning.

Det jag säger är att om det inträffar en skada får man bogsering till hamn. Man får hela båten och redskapen sanerade. Det betalar staten. Man får stillaliggande i fem dagar, den tid som arbetet pågår.

Om det skulle förekomma personskador har SFR, om man är medlem där, vilket jag tror att de flesta yrkesfiskare är, en kollektiv försäkring som gäller för personskador. Vad är det som återstår? Jo, det är den förlorade fångsten. Det är den som man i så fall tappar, som inte går att använda. Det tycker jag inte är så mycket att orda om, Eskil Erlandsson.

Anf. 250 ESKIL ERLANDSSON (c) replik:

Fru talman! Låt oss då ta frågan om strandskyddet, Kaj Larsson. Vi blir uppenbarligen inte överens om de miljörelaterade driftstörningarna. Men vi kanske skulle kunna bli överens i kväll om några förändringar i strandskyddslagstiftningen som ger möjlighet för svaga bygder i Sverige att utvecklas.

Anf. 251 KAJ LARSSON (s) replik:

Fru talman! Som jag sade i mitt anförande ska det göras en parlamentarisk översyn av miljöbalken. Jag kan inte med säkerhet säga att Centerpartiet är representerat, men visst finns det möjligheter att i så fall framföra de här synpunkterna då. Jag tycker att det borde vara en riktigare instans än att stå här i kammaren i kväll och diskutera detta.

Anf. 252 GUDRUN LINDVALL (mp):

Fru talman! Timmen är sen. Jag kan bara konstatera att Kaj Larsson inte behagade lyssna på det jag sade. Det är synd, eftersom jag tycker att regeringspartiets företrädare ska lyssna på det man säger.

Jag sade just att marina reservat inte behöver betyda att det inte kan bedrivas fiske. Jag sade att ett beståndsbevarande kustnära fiske kan gå hand i hand med marina reservat. Man kan se till att man får ett ekologiskt långsiktigt hållbart fiske som samtidigt skyddar arter som behöver skyddas och som gör att de som bor i området kan bedriva ett fiske.

Ofta är det så i dag att de inte klarar sig därför att industrifisket hotar att slå ut dem och hotar att slå ut de fiskarter, t.ex. torsken i Västerhavet, som de är beroende av.

Jag har alltså inte sagt, som Kaj Larsson hävdade, att marina reservat skulle lägga en död hand över fisket. Snarare pläderade jag för det motsatta. Jag kan bara konstatera att Kaj Larsson får läsa protokollet efteråt, om Kaj Larsson inte lyssnade på mitt anförande.

Fiske m.m.

Anf. 253 KAJ LARSSON (s):

Fru talman! Jag ber Gudrun Lindvall om ursäkt om jag har missuppfattat detta. Men jag har hört Gudrun Lindvall uttrycka detta tidigare, därför utgick jag från att det var samma uppfattning.

Marina reservat hand i hand med fisket, javisst, det tycker jag är bra. Men tyvärr är lagstiftningen sådan i dag att beslut som gäller marina reservat ligger på kommuner och länsstyrelser. Fiskeriverket, där vi har experterna på våra hav och vatten, där vi har kunskapen, får bara vara remissinstans.

Men det visar sig nu, med det samarbete som sker på västkusten när det gäller marina reservat, att man löser det här på ett bra sätt. Man har en överläggning och diskussion och kommer fram till att det på ett område kan vara vissa restriktioner när det gäller fisket, men på nästa område behöver man kanske inte göra några inskränkningar alls. Kan man fortsätta arbetet på det viset är jag fullt nöjd.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 23 mars.)

18 § Vissa forskningsfrågor m.m.

*Vissa forskningsfrågor
m.m.*

Föredrogs
miljö- och jordbruksutskottets betänkande 1999/2000:MJU11
Vissa forskningsfrågor m.m.

Anf. 254 JONAS RINGQVIST (v):

Fru talman! Vi ska nu debattera ett betänkande som behandlar motioner från allmänna motionstiden om forskningsfrågor som rör vårt utskottsområde. Motionerna är av mycket olika slag. Flera tar upp detaljfrågor i forskningen.

Vänsterpartiet har en reservation om forskning kring alternativa metoder för växtförädling. Jag yrkar redan nu bifall till reservation 3 under mom. 11.

I stället för att gå in på alla de detaljfrågor som behandlas i betänkandet tänkte jag använda min tid i talarstolen till att lyfta fram några forskningsområden där det i dag finns begränsad kunskap. Det innebär att vi politiskt inte kan fatta bra beslut på olika områden som berör jordbruket. Jag tänker lyfta fram tre sådana områden.

Det första området gäller genmanipulation. Inom detta område är forskningen till stor del inriktad på att utveckla teknik för att använda gentekniken i kommersiellt syfte. En mycket stor del av forskningen är styrd av företag som ser möjligheter att stärka sitt grepp om livsmedelsproduktionen. Det bedrivs alldeles för lite forskning kring risker med genteknik och kring vilka effekter den kan tänkas få i övrigt. Ändå fortsätter tillämpningen av en teknik som vi egentligen har alldeles för lite kunskap om.

Vi skulle vilja se en inriktning på forskningen som ger oss ett underlag för att kunna bedöma risker och möjligheter med gentekniken. Det underlaget finns inte i dag. Vi skulle också vilja se en ökad satsning på alternativ till genmanipulationen. Det är det som vår reservation handlar om. Gentekniken ger i dag alltför stor makt till de utsädesbolag som har råd att satsa stora resurser på teknikutveckling. Användningen av terminatorer är väl det tydligaste exemplet på hur dessa utsädesbolag vill behålla kontrollen över utsädet. Att de skräddarsyr växter som ska passa deras gödselmedel och bekämpningsmedel är ett annat sådant exempel. Utvecklingen av nya, bättre anpassade grödor är inget som får begränsas till ett fåtal kapitalstarka företag med intresse av att dominera och monopolisera utsädesmarknaden.

Det andra området jag till ta upp är fosfors kretslopp. Fosfor är en ändlig resurs, och vi står inför viktiga beslut om hur vi ska sluta fosfors kretslopp. I dag har vi fattat beslut om ett betänkande som behandlar återföring av fosfor i jordbruket.

Tyvärr finns det i dag alltför lite kunskap om hur fosfor betar sig i marken. Markens livsprocesser är betydelsefulla för frigörelse av fosfor och för mineralisering av fosfor. För att kunna fatta rätt beslut om återförsel av fosfor till åkermark behöver vi en betydligt bättre kunskap om fosfors kretslopp än vad vi har i dag.

Det tredje området jag vill nämna är forskningen kring ekologisk odling. Vi har i riksdagen fattat beslut om ett mål för den ekologiska odlingen på 20 % av arealen år 2005. Om vi vill kunna leva upp till det målet krävs ökade forskningsinsatser kring ekologisk odling. Det har under de tre senaste åren bedrivits sådan forskning inom Centrum för uthålligt lantbruk i Uppsala. För innevarande år finns det inte några avsatta budgetmedel för att fortsätta den forskningen. I betänkandet lyfter vi fram den här frågan, och utskottet pekar på betydelsen av en kontinuitet inom forskningen. Jag vill ytterligare betona vikten av att frågan löses. Det är inte rimligt att forskningsprojekt inom ett så viktigt område tvingas dra ned på sin verksamhet. I stället skulle vi behöva en större satsning på detta forskningsområde än vad vi har i dag.

Den europeiska marknaden för ekologisk mat växer med drygt 20 % varje år. Det är en ökning jämförbar med den som den heta datamark-

naden visar upp. Detta är en framtidsbransch som vi kan vara världsledande på om vi satsar fullt ut.

Detta var tre områden jag ville lyfta fram. De kräver en utökad forskning för att vi ska kunna fatta bra politiska beslut och leva upp till de mål vi har för svenskt jordbruk.

Jag yrkar bifall till vår reservation, nr 3 under mom. 11, och beträffande övriga moment yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Anf. 255 ESTER LINDSTEDT-STAAF (kd):

Fru talman! Det här är ett betänkande som behandlar motioner om forskning och utbildning från allmänna motionstiden 1998 respektive 1999. Samtliga motionsyrkanden avstyrks med hänvisning till den i höst aviserade forskningspolitiska propositionen.

Vi har från kristdemokratisk sida i flera motioner framhållit vikten av ökade satsningar på forskning och utbildning inom jordbruksområdet. Vi anser att detta är nödvändigt för att svensk livsmedelsproduktion ska kunna överleva på en alltmer konkurrensutsatt marknad. Bl.a. bör insatserna för vidareförädling förstärkas liksom forskning och utveckling av ett resurs- och energieffektivt jordbruk. I den s.k. Björkska utredningen redovisas förslag om ökade satsningar inom jordbruksområdet. I enlighet med utskottets skrivning i betänkandet förutsätter jag att utredningens förslag kommer att ligga till grund för de förslag som regeringen kommer att lägga fram angående jordbruks- och livsmedelsforskningen.

När det gäller frågan om en utvecklingsfond för trädgårdsnäringen är det ett enigt utskott som nu uppmanar regeringen att återkomma med ett förslag i denna fråga. Det vore väl på tiden att näringen äntligen fick ett besked i denna fråga eftersom den har behandlats av Jordbruksdepartementet i över ett års tid.

Fru talman! Till sist vill jag ta upp en fråga som rör den dansk-svenska hortonomutbildningen. Därmed yrkar jag bifall till reservation nr 2. Denna hortonomutbildning är ett pilotprojekt för att stärka integrationen i Öresundsregionen och närma två länders utbildningssystem. Det är ett spännande och för Skåne mycket välkommet projekt. Mig veterligen är det dessutom det första stora bilaterala utbildningsprojektet i hela Europa. Dessvärre har den svenska regeringen inte gjort samma konkreta utfästelser som den danska regeringen när det gäller subventioner av rese- och transportkostnader för resor mellan de två lärosätena på vardera sida av sundet. Det är naturligtvis av största vikt att det när bron är färdig ges möjligheter för studenter, lärare och forskare att åka mellan de två länderna utan att resekostnaderna ska utgöra ett hinder. Detta anförs också i en rapport som den danska och svenska regeringen utarbetade i maj 1999. Trots det avstyrker majoriteten vårt motionsyrkande om att medel ska ställas till förfogande för transportkostnader mellan de två lärosätena med följande motivering: ”Den danska regeringen kommer enligt rapporten att utvidga det existerande bidragssystemet för danska studerandes transport till att också omfatta transport till utbildningsinstitutioner på den svenska sidan av Öresund.” Men dessa bidrag kommer ju bara de danska studerande till godo.

Fru talman! Därför är mina frågor till Inge Carlsson: Hur har man från majoritetens sida tänkt i denna fråga? Detta löser ju inte situationen för de svenska studenterna. Kommer regeringen att avsätta medel för att,

Prot.
1999/2000:83
22 mars

*Vissa forskningsfrågor
m.m.*

som det står i rapporten, det är av stor vikt att avgiften för den som reser ofta fastställs på en nivå som inte utgör ett hinder för integrationen?

Anf. 256 HARALD NORDLUND (fp):

Fru talman! Sverige är världsledande när det gäller miljöforskning. Det är viktigt att vi fortsätter att ha den positionen. Det är viktigt därför att vi vill ha en aktiv roll i samarbetet inom Europaunionen – världens bästa miljöorganisation. Det är viktigt för att vi ska kunna lösa problemen beträffande t.ex. alternativa energislag. Det är viktigt för bevarandet av den biologiska mångfalden, och det är viktigt för att få klarhet i ansvars- och ägandeförhållandena när det gäller genetiskt och biologiskt material.

Vi behöver fortsätta forskningen och övervakningen kring Östersjön och ha större uppmärksamhet på havsmiljön i Västerhavet. Det är vidare angeläget att fortsätta miljöforskningen på västkusten. Resultaten av forskningen är viktiga instrument för att kunna ta reda på faktorer som kan återställa balansen i naturen.

På jordbruks- och skogsområdena har Sverige goda möjligheter att i framtiden konkurrera med omvärlden. Men för det krävs särskilda satsningar på utbildning och forskning. Problemen med rekryteringen till jordbruket är uppenbara. En väg för att råda bot på det är att utbildningen på gymnasienivå blir mer företagsinriktad. På skogsområdet är forskning kring produktutveckling en väg för att öka skogsnäringens framtida konkurrensfråga.

Fru talman! Jag tycker emellertid att de frågor som behandlas i betänkandet har fått en hygglig behandling. Jag yrkar således bifall till endast reservation 4.

Anf. 257 GUDRUN LINDVALL (mp):

Fru talman! Det här är alltså ett betänkande som tar upp lite av varje. När forskningspropositionen kommer i höst hoppas jag att mycket av detta kommer att vara löst.

Från Miljöpartiets sida vill jag lyfta fram tre frågor.

Jag vill passa på att yrka bifall till reservation 1, som handlar om något kanske så udda som bin.

Vi har diskuterat bin här i kammaren ganska många gånger. Det har då handlat om bisjukdomen varroa. Men det här ska handla om något annat, nämligen om det faktum att bina i dag börjar bli ganska närbesläktade. Det beror på de parningsstationer som gör att inte bara drottningarna blir nära besläktade utan också de drönare som befruktar drottningen. Det innebär att arbetsbin i Sveriges kuper är ganska nära släkt i dag.

Detta innebär att man riskerar att få ett minskat motstånd mot både sjukdomar och yttre påfrestningar som dåliga somrar, för vi vet att när variationen inom ett bisamhälle minskar, minskar också möjligheten till anpassning. Detta utgör alltså ett hot mot den svenska bistammen i dag.

Jag har från USA fått veta att det här kan innebära sänkt honungsproduktion. Den forskare som har varit mig behjälplig i frågan hävdar att det faktum att bina i dag är så nära släkt måste uppmärksammas rejält i Sverige. Binäringen är mycket viktig eftersom bina pollinerar mycket av det som vi tycker är självklart, t.ex. rapsen, många fruktträd och andra växter. För att bin inte ska försvinna måste det här vara ett prioriterat forsk-

ningsområde. Man kan diskutera om inte bikontrollen som fanns för några år sedan behöver återupprättas.

I alla fall anser vi från Miljöpartiets sida att det krävs en strategi för att se till att inte den biologiska mångfalden inom tambiet ska bli så snäv att avelsbasen krymper så mycket att det utgör ett hot mot bina.

Eftersom det kommer en forskningsproposition till hösten har vi ett särskilt yttrande som tar upp två frågor. Bl.a. handlar det om marin forskning framför allt på västkusten. Det tangerar mycket det som vi alldeles nyss har diskuterat.

För några år sedan kom en slutrapport som heter *Västerhavetsprojektet*, som visade att situationen är alarmerande i Kattegatt och Skagerrak och att situationen tyvärr blir allt sämre. Man kan se att halten av både kväve och fosfor ökar hela tiden. Det innebär t.ex. att många grönalger ökar dramatiskt, vilket är ett hot mot många områden där fiskar och kräftdjur tillbringar sin tidiga tid, yngeltiden. De här barnkamrarna växer alltså igen, och det utgör ett hot mot många av arterna.

Vi kan se att så mycket som 30 miljoner ton partiklar och gifter förs via strömmarna från södra Nordsjön till Skagerrak och norra Kattegatt. Därtill kommer föroreningar via luften, t.ex. polyaromatiska kolväten, PAH. Allt detta utgör stora påfrestningar på det ekosystem som Västerhavet är.

Detta påverkar naturligtvis inte bara bottendjur utan också fisk. Det kräver att vi fortsatt har en hög beredskap när det gäller forskningen runt Västerhavet, eftersom det är en miljö som är så pass utsatt för påverkan. Från Miljöpartiets sida hoppas vi att detta ska uppmärksammas i den forskningsproposition som kommer.

På samma sätt hoppas vi att den mykologiska forskningen ska uppmärksammas. Mykologi är alltså läran om svampar. Sverige har här en ganska god tradition via Carl von Linné och Elias Fries. Men i dag finns det ingen heltidstjänst i Sverige inom mykologi med systematik och morfologi som huvudsakligt ämnesområde. Detta är ganska allvarligt, för svampar är viktiga för det som brukar kallas basnäringen, nämligen skogen.

Av Sveriges ungefär 55 000 arter utgör ungefär 10 000 svampar. Av dem är ungefär 4 000 storsvampar. Resten är mikrosvampar som finns i marken. Många av dem är oerhört betydelsefulla. T.ex. bildar många av dem mykorrhiza med gran, tall, björk och andra trädslag. Det är nödvändigt inte bara för svampen utan också för träden. Det innebär att svampen får näring. Trädet får sin näring via fotosyntesen, men svampen förser trädet med nödvändiga mineraler. Många av svamparna är mycket påverkade av bl.a. försurningen men också av annan miljöpåverkan. T.ex. är många känsliga för aluminium som fälls ut vid försurningen. Det innebär att många svampar hotas att försvinna i dag.

Försvinner mikrosvamparna och de svampar som bildar mykorrhiza, ger det en lägre virkesavkastning per hektar. Det finns alltså ett behov av att hålla en hög beredskap i den mykologiska forskningen i Sverige. I dag är den alltså dålig. Vi hoppas att även det här ska vara något som uppmärksammas rejält i den forskningspolitiska proposition som kommer.

Jag vill också säga att jag delar den uppfattning som Jonas Ringqvist har framfört, att forskningen om ekologiskt lantbruk måste få resurser så att det inte blir ett glapp över åren. Vi har från Miljöpartiets sida redan

Prot.
1999/2000:83
22 mars

*Vissa forskningsfrågor
m.m.*

väckt frågan i de budgetdiskussioner som vi för med regeringen, och jag hoppas att vi kommer att få stöd både från Vänsterpartiet och från Socialdemokraterna.

Jag vill också passa på att bjuda in till det årsmöte som föreningen FGL – en riksdagsförening som heter Föreningen för global livsmedelsförsörjning på ekologisk grund – har den 17 maj. Till vårt årsmöte kommer nämligen en forskare från SLU och KUL i Uppsala för att just tala om hur den ekologiska forskningen ser ut, vilka forskningsresurser som behövs och vad som behöver komma till för att vi ska få den satsning på ekologiskt lantbruk som många av oss här brukar säga att vi vill ha.

Välkomna den 17 maj på kvällen – jag lovar att se till att ni får paper om det – för att lyssna på vad som krävs för ekologisk lantbruksforskning.

Anf. 258 INGE CARLSSON (s):

Fru talman! I det nu aktuella betänkandet, miljö- och jordbruksutskottets betänkande nr 11, behandlas 36 motioner om forskning och utbildning från den allmänna motionstiden 1998 respektive 1999.

När det gäller motioner om mer övergripande och strategiska frågor inom forskningspolitiken vill jag hänvisa till att regeringen aviserat en ny forskningsproposition i september detta år. Flera partier har därför nöjt sig med att avge särskilda yttranden.

De motioner som lyfter fram vissa forskningsprojekt eller mer preciserade inriktningar av forskningen inom relativt begränsade forskningsområden bör enligt utskottets mening inte behandlas i sak av riksdagen utan av de organ som har särskild kunskap på respektive område. Denna princip har slagits fast bl.a. i 1996 års riksdagsbeslut om forskningspolitiken och den gäller naturligtvis fortfarande.

Ett viktigt skäl till denna princip är att vi politiker inte har tillräckligt underlag för att göra den nödvändiga vetenskapliga bedömningen av forskningsbehov eller prioriteringar mellan olika forskningsprojekt inom ramen för tillgängliga resurser. I sak vill jag också tillägga att det i större eller mindre omfattning i olika sammanhang pågår forskning på de flesta områden som tas upp i de aktuella motionerna.

Som underlag för den kommande forskningspropositionen har alla universitet och forskningsorgan dokumenterat och insänt sina forskningsstrategier till regeringen.

Sveriges lantbruksuniversitet, SLU, som är ett sektorsuniversitet och inrättat av Jordbruksdepartementet, är vårt viktigaste instrument när det gäller att påverka de areella näringarnas utveckling och konkurrenskraft liksom forskningen för hela samhällets omställning till ekologisk hållbarhet.

I SLU:s forskningsstrategi föreslås att regeringen inrättar ett femte vetenskapsområde – lantbruksvetenskaperna – och att regeringen fastställer att SLU:s ansvarsområden ska vara

- kvalitet i livsmedelskedjan,
- djurhållning, djurhälsa och djurskydd,
- skog, skogsbruk och skogsråvarans förädling,

- naturresurser för landsbygdsutveckling, rekreation och fritid,
- landskapsplanering och markanvändning.

Vidare föreslås att riksdagen ska avsätta medel till ett nationellt centrum för prövning av livsmedel med inriktning på betydelsen av enskilda komponenter eller kombinationer av ämnen i kosten för hälsa och välbefinnande. Detta är ett område som växer i omfattning och intresse hos konsumenter, företag och livsmedelsindustri.

SLU, Uppsala universitet, Akademiska sjukhuset, Livsmedelsverket och Läkemedelsverket för konkreta diskussioner om att samla delar av sin kompetens kring ett sådant centrum.

SLU framhåller också att riksdagen avsätter ytterligare medel för utveckling av nya metoder för systematisk analys av samspelet mellan djurens genetiska konstitution och egenskaper, skötsel och utfodring, produktion och prestation samt av sjukdomsförekomster. Det tycker jag överensstämmer med de synpunkter Gudrun Lindvall har beskrivit i reservation 1 om biets genetiska släktskaps- och inavelsförhållande.

I reservation 2 från Kristdemokraterna föreslås att regeringen ska utreda subventioner för resekostnader för berörda lärare och studerande vid den gemensamma svensk-danska hortonomutbildning som ska starta i augusti 2001. För några år sedan subventionerade staten ca 80 miljoner till studerandes resor i Sverige. I dag är ordningen den att det är studerandeorganisationerna som förhandlar om nedsättning av resekostnader, och det finns avtal med SJ och olika länstrafikbolag.

Lärarna får som alla andra yrka på reseavdrag i sina deklarerationer. Jag förstår dock att det här kan bli ett problem för de studerande, och det får inte bli ett problem som hindrar att man kan vara med i den gemensamma hortonomutbildningen. Den här frågan ska tas upp snart i det danska folketinget, men vi vet ännu ingenting om hur de tänker lösa det. Min utgångspunkt är att det måste vara så stor rättvisa som möjligt mellan de danska och svenska studenterna. Men det ska också vara en rättvisa inom vårt eget land. Det finns många som studerar som bor på annan ort och får åka ganska långt varje dag. Det måste alltså finnas en rättvisa här också.

Man har i detta sammanhang också diskuterat att man ska hyra in bussar, men fortfarande finns inget konkret beslut eller förslag till den svenska regeringen från arbetsgruppen. Min egen slutsats blir att jag inte tror att det ska bli några nya statliga subventioner på det här området. I så fall är kostnaden över de här 80 miljonerna. De är kanske mellan 80 och 90 miljoner kronor. Det måste lösas på ett annat sätt.

I reservation 3 från Vänsterpartiet pekar man på vikten av att staten främjar en utveckling och spridning av alternativa metoder för växtförädling som syftar till att öka mångfalden av sorter och att anpassa sorter till ekologisk odling och lokala förutsättningar. Det är viktigt också för jordbruket i tredje världen.

I reservation 4 från Folkpartiet föreslås att regeringen tar initiativ till ett världstoppmöte om den globala arvsmassan. Det är viktigt att få klarhet angående ansvars- och ägandeförhållanden när det gäller genetiskt och biologiskt material.

Prot.
1999/2000:83
22 mars

*Vissa forskningsfrågor
m.m.*

Utskottsmajoriteten anser att tillgången på lämpligt växtsortmaterial är en viktig fråga som bör uppmärksammas mer både nationellt och i det internationella samarbetet. I övrigt vill jag framhålla att dessa två reservationer enligt min mening är utförligt besvarade i betänkandet. I Bioteknikkommitténs uppdrag ingår bl.a. att belysa internationella avtal och konventioner inom området. Slutbetänkandet ska avges senast den 1 juni 2000.

Fru talman! Jag yrkar bifall till hemställan i betänkandet och avslag på reservationerna.

Anf. 259 ESTER LINDSTEDT-STAAF (kd) replik:

Fru talman! Det gläder mig att Inge Carlsson visar insikt i problemet med de här färdkostnaderna för studenterna. Men jag hade också väntat mig den jämförelse som Inge Carlsson gjorde, dvs. att jämföra med andra studenter som minsann får betala sina resor. Nu är inte det här vilket projekt som helst. Det är ett projekt av dignitet. Det är ett projekt som ska försöka visa att det går med mellanstatligt samarbete, det första i Europa såvitt jag vet. Det vill till att det löser sig. Jag tycker ändå att det var en invinkling att Inge Carlsson menade att vi får se vad danskarna ger så ska svenskarna få det ungefär lika bra.

I och för sig tror jag inte att några studenter har något emot att åka buss som ordnas kollektivt över sundet. Det tror inte jag heller att de har – bara det ordnas. Det ska inte bli så att det här projektet faller på resekostnaden och på att inte svenskarna bidrar ungefär på samma sätt som danskarna. Sedan är det också så att studenterna, som lever på lån, bor nära sina lärosäten. De brukar inte pendla. Det har de inte pengar till.

Anf. 260 INGE CARLSSON (s) replik:

Fru talman! Som jag ser det har vi tidigare avskaffat de här subventionerna till de studerande här i landet. Det var alltså en kostnad på över 80 miljoner kronor. Nu vill kd att vi ska införa det här igen, och dessutom att vi ska subventionera lärarnas resor. Det tror inte jag är en framkomlig väg. Det måste bli någon form av rättvisa i det här. Jag har ungdomar i min hemkommun Finspång som varje dag reser till Linköpings universitet och studerar. Det är sex mil till Linköping och sex mil tillbaka. Det blir också en ganska stor kostnad.

Jag menar alltså att det inte bara gäller att lösa det *här* problemet. Visst kan man tycka att det är en specifik utbildning eftersom man åker över en bro, men det är faktiskt också specifikt att ungdomar i Finspång kan utbilda sig till civilingenjörer i Linköping och att de måste ha den här kostnaden varje gång. Man måste försöka se att det här inte bara handlar om bron. Man måste se det på ett mer rättvist sätt för alla studerande i det här landet.

Anf. 261 ESTER LINDSTEDT-STAAF (kd) replik:

Fru talman! Nu gör jag den lilla reflexionen att de som studerar till civilingenjörer i Linköping – var de nu lever – bor hemma. Då kan man också anpassa boendekostnaden efter kassan. Jag tror inte att några föräldrar tar mer betalt av sina ungdomar än de har råd att betala i en sådan situation.

Jag är angelägen om att framhålla att det här inte är ett projekt vilket som helst. Det är viktigt att det förs i hamn. Att åka över sundet befarar jag kommer att kosta mer än vad motsvarande sträcka på land skulle kosta. Det måste lösas. Det ska inte få stupa på resekostnaden. Det kan inte heller betinga sådana jättekostnader att det plötsligt skulle springa iväg från 80 till 90 miljoner. Det låter också lite orimligt.

Prot.
1999/2000:83
22 mars

*Vissa forskningsfrågor
m.m.*

Anf. 262 INGE CARLSSON (s) replik:

Fru talman! Jag tror ändå inte att vi kommer att återgå till att staten ska subventionera de studerandes resor vare sig i det här landet eller över sundet. Jag tror faktiskt att man måste hitta andra lösningar. Danskarna har ju redan ett subventionerat system inom landet. Det är det de funderar över om de ska kunna utveckla så att man ska kunna få den här subventionen när man reser över till Sverige också. Vi har ju avskaffat subventionen, och studerandeorganisationerna har själva förhandlat fram det här med, som jag sade, SJ och olika länstrafikbolag.

Frågan är alltså inte beredd ännu. Arbetsgruppen har inte lagt fram några förslag till regeringen. Det behövs alltså inga nya utredningar, som ni vill ha här. Det pågår faktiskt. Dessutom tycker jag att det är fel synsätt ni har när ni tycker att vi också ska subventionera resorna för lärarna bara för att de ska vara lärare både i Sverige och Danmark.

Anf. 263 INGVAR ERIKSSON (m):

Fru talman! I miljö- och jordbruksutskottets betänkande 11 behandlas motioner som lyfter fram vissa forskningsprojekt med preciserade inriktningar och andra som gäller jordbrukets miljöfrågor, liksom en hel rad forskningsfrågor på livsmedelsindustrins område. Utskottet har hänvisat till att regeringen aviserat en ny forskningspolitisk proposition till i september månad innevarande år. Vi moderater har en rad motioner kring de områden som jag nämnde, men vi nöjer oss i dag med ett särskilt yttrande. Jag vill dock kommentera några frågor som jag ser som väldigt angelägna.

Vi har tagit upp frågor kring *functional foods*. Svensk forskning och svensk livsmedelsindustri ligger väl till på detta område, men man känner sig handikappad när det gäller möjligheten att marknadsföra produkterna. Sverige borde snabbt, menar vi, ta ställning för ett enkelt men klart regelverk som hjälper den svenska livsmedelsindustrin till betydande möjligheter på en intressant och växande marknad.

Nu är det tacksamt nog så att det efter några års diskuterande har getts ett regeringsuppdrag till Statens livsmedelsverk att efter samråd med Läkemedsverket och Konsumentverket komma fram till ett förslag till lösningar med klara regler på området som skapar öppningar och, som vi hoppas, möjligheter.

Vi har mot bakgrund av detta inte gått längre i det fallet. Men låt mig ändå slå fast vissa saker.

Det behövs fördjupad forskning kring hur ämnen i vår mat påverkar hälsan och den mänskliga kroppen. Kunskapen om foderstater i animalieproduktionen tycks ofta vara större än kunskapen om hur vår egen mat påverkar oss.

Forskning och utveckling av livsmedel med särskilda näringsegenskaper förtjänar särskild uppmärksamhet. Oklarheter i gränsdragningen

Prot.
1999/2000:83
22 mars

*Vissa forskningsfrågor
m.m.*

mellan livsmedel och läkemedel när det gäller s.k. *functional foods* måste klaras ut. Det är först då som forskning och utveckling kring sådana kommer att kunna ta fart på allvar. Sverige ligger i frontlinjen på området, och det är därför allvarligt om vi tappar tempo. Det är faktiskt hög tid att snabbt komma vidare.

Det gäller också för Sverige att i EU aktivera och intensifiera arbetet med att ta fram gemensamma regler för livsmedel av typ *functional foods*. För att inte bromsa den fria handeln över gränserna är det viktigt att länderna inom EU ges lika förutsättningar för dessa produkter. Olika nationella initiativ med hälsoargument i en rad europeiska länder hotar nu i stället att försvåra handeln över gränserna.

Fru talman! Jag nöjer mig i dag med att yrka bifall till hemställan i betänkandet, men jag avser, som jag tidigare sade, återkomma i ärendet.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 23 mars.)

19 § Bordläggning

Anmälades och bordlades

Propositioner

1999/2000:66 Villkoren för järnvägstrafiken på den fasta förbindelsen över Öresund m.m.

1999/2000:68 Vissa skolfrågor

1999/2000:71 Vissa organisationsfrågor inom näringspolitiken

1999/2000:73 Jaktens villkor

1999/2000:74 Godkännande av ett nytt protokoll m.m. till två marina konventioner

1999/2000:76 Lag om märkning och registrering av hundar

1999/2000:81 Forskning för framtiden – en ny organisation för forskningsfinansiering

1999/2000:89 Lag om konsumentskydd vid distansavtal och hemförsäljningsavtal

1999/2000:91 Efterlevandepensioner och efterlevandestöd till barn

1999/2000:92 Ändring i livsmedelslagen

1999/2000:93 Ändringar i varumärkeslagen

1999/2000:95 Vissa socialförsäkringsfrågor

1999/2000:97 Vissa organisatoriska frågor inom Försvarsmakten, m.m.

1999/2000:99 Gruppbaseade försäkringsrörelserregler

Motioner

med anledning av skr. 1999/2000:65 Sysselsättningsåtgärder inom kulturområdet, SESAM-projektet

1999/2000:Kr5 av Elisabeth Fleetwood m.fl. (m)

1999/2000:Kr6 av Inger Davidson m.fl. (kd)

Näringsutskottets betänkande

1999/2000:NU15 Vissa energipolitiska frågor

20 § Anmälan om interpellationer

Anmäldes att följande interpellationer framställdes

den 22 mars

1999/2000:308 av *Anne Ludvigsson* (s) till utrikesminister Anna Lindh
Jämställdhetsarbetet i Sveriges utrikespolitik

1999/2000:309 av *Anders Karlsson* (s) till statsrådet Ulrica Messing
Insatser mot segregationen

1999/2000:310 av *Ewa Thalén Finné* (m) till statsrådet Lars-Erik Lövdén
Bostadsbristen

1999/2000:311 av *Alice Åström* (v) till justitieminister Laila Freivalds
Echelon

1999/2000:312 av *Margareta Cederfelt* (m) till finansminister Bosse
Ringholm
Stockholmsregionens straffbeskattning

Interpellationerna redovisas i bilaga som fogats till riksdagens snabb-
protokoll tisdagen den 28 mars.

21 § Anmälan om frågor för skriftliga svar

Anmäldes att följande frågor för skriftliga svar framställdes

den 22 mars

1999/2000:723 av *Ewa Thalén Finné* (m) till statsrådet Lars-Erik Lövdén
Skatternas inverkan på hyran

1999/2000:724 av *Lena Ek* (c) till näringsminister Björn Rosengren
Förkorta väntetiderna på PRV

1999/2000:725 av *Ulla Hoffmann* (v) till statsrådet Maj-Inger Klingvall
Kvinnors asylskäl

1999/2000:726 av andre vice talman *Eva Zetterberg* (v) till statsrådet
Leif Pagrotsky

Krigsmaterielexport till Sydkorea

1999/2000:727 av *Ulla Hoffmann* (v) till utrikesminister Anna Lindh
FN:s konvention mot kvinnodiskriminering

1999/2000:728 av *Carina Hägg* (s) till utrikesminister Anna Lindh
Toppmötet mellan EU och Afrika

1999/2000:729 av *Håkan Juholt* (s) till miljöminister Kjell Larsson
Mark i Allmänna arvsfondens ägo

Frågorna redovisas i bilaga som fogats till riksdagens snabbprotokoll tisdagen den 28 mars.

22 § Anmälan om skriftliga svar på frågor

Anmäldes att skriftliga svar på följande frågor inkommit

den 22 mars

1999/2000:679 av *Tasso Stafilidis* (v) till statsrådet Maj-Inger Klingvall
Dublinkonventionens tillämpning

1999/2000:682 av *Rosita Runegrund* (kd) till näringsminister Björn Rosengren
Färdtjänsten

1999/2000:683 av *Inger Strömbom* (kd) till näringsminister Björn Rosengren
Den småskaliga elproduktionens framtid

1999/2000:684 av *Gunilla Tjernberg* (kd) till utbildningsminister Thomas Östros
Kränkningar vid universitet och högskolor

1999/2000:685 av *Inga Berggren* (m) till näringsminister Björn Rosengren
TEN-projektet

1999/2000:686 av *Ewa Larsson* (mp) till kulturminister Marita Ulvskog
Public service-televisionens integritet

1999/2000:689 av *Agneta Ringman* (s) till statsrådet Mona Sahlin
Tillfälliga arbetstillstånd för säsongarbetare

1999/2000:690 av *Rolf Gunnarsson* (m) till näringsminister Björn Rosengren
Väganslagen

1999/2000:691 av *Nils Fredrik Aurelius* (m) till näringsminister Björn Rosengren
Träskiveindustrins villkor

1999/2000:692 av *Anita Sidén* (m) till justitieminister Laila Freivalds
Platsbrist på fängelserna

1999/2000:696 av *Gun Hellsvik* (m) till jordbruksminister Margareta Winberg
Personal vid inskrivningsmyndigheter

1999/2000:697 av *Jeppe Johnsson* (m) till justitieminister Laila Freivalds
Påföljder för kvinnomisshandel

1999/2000:699 av *Marianne Jönsson* (s) till näringsminister Björn Rosengren
Omställningsåtgärder till Hässleholm

1999/2000:700 av *Rolf Gunnarsson* (m) till justitieminister Laila Freivalds
Säkerhet och ordning

1999/2000:701 av *Lena Ek* (c) till kulturminister Marita Ulvskog
Vadstena-Akademien
1999/2000:702 av *Charlotta L Bjälkebring* (v) till kulturminister Marita
Ulvskog
Smuggelgods från Sydamerika
1999/2000:703 av *Ewa Thalén Finné* (m) till statsrådet Lars-Erik Lövdén
Vinstpengar ur kommunala bostadsföretag
1999/2000:706 av *Agne Hansson* (c) till justitieminister Laila Freivalds
Olagliga överlåtelse av fastigheter
1999/2000:710 av *Agne Hansson* (c) till näringsminister Björn Rosen-
gren
Resurser till väginvesteringar
1999/2000:713 av *Mikael Oscarsson* (kd) till utbildningsminister Tho-
mas Östros
Inackorderingstillägg

Prot.
1999/2000:83
22 mars

Svaren redovisas i bilaga som fogats till riksdagens snabbprotokoll
tisdagen den 28 mars.

23 § Kammaren åtskildes kl. 22.42.

Förhandlingarna leddes

av förste vice talmannen från sammanträdets början t.o.m. 6 §,
av talmannen därefter t.o.m. 8 § anf. 86 (delvis),
av andre vice talmannen därefter t.o.m. 12 § anf. 137 (delvis),
av tredje vice talmannen därefter till voteringen kl. 15.56,
av andre vice talmannen därefter t.o.m. 15 § anf. 165 delvis,
av talmannen därefter till ajourneringen kl. 17.54,
av förste vice talmannen därefter t.o.m. 17 § anf. 224 (delvis) och
av tredje vice talmannen därefter till sammanträdets slut.

Vid protokollet

ULF CHRISTOFFERSSON

/Barbro Nordström

Innehållsförteckning

1 § Hänvisning av ärenden till utskott	1
2 § Förnyad bordläggning.....	1
3 § Mervärdesskattefrågor med anledning av Öresundsförbindelsen.....	1
Skatteutskottets betänkande 1999/2000:SkU19	1
Anf. 1 ROLF KENNERYD (c).....	1
Anf. 2 LARS LILJA (s).....	2
Anf. 3 ROLF KENNERYD (c).....	3
Anf. 4 LARS LILJA (s).....	3
Anf. 5 ROLF KENNERYD (c).....	3
Anf. 6 LARS LILJA (s).....	3
(Beslut fattades under 14 §.)	4
4 § Ändring i dubbelbeskattningsavtalet mellan Sverige och Folkrepubliken Kina	4
Skatteutskottets betänkande 1999/2000:SkU20	4
(Beslut fattades under 14 §.)	4
5 § Producentansvarets betydelse i avfallshanteringen	4
Miljö- och jordbruksutskottets betänkande 1999/2000:MJU7.....	4
Anf. 7 LARS LINDBLAD (m)	4
Anf. 8 KJELL-ERIK KARLSSON (v).....	6
Anf. 9 LARS LINDBLAD (m) replik	7
Anf. 10 KJELL-ERIK KARLSSON (v) replik	8
Anf. 11 LARS LINDBLAD (m) replik	8
Anf. 12 KJELL-ERIK KARLSSON (v) replik	8
Anf. 13 ESKIL ERLANDSSON (c).....	8
Anf. 14 GUDRUN LINDVALL (mp).....	10
Anf. 15 CARINA OHLSSON (s).....	13
Anf. 16 GUDRUN LINDVALL (mp) replik	16
Anf. 17 CARINA OHLSSON (s) replik	16
Anf. 18 GUDRUN LINDVALL (mp) replik	16
Anf. 19 CARINA OHLSSON (s) replik	17
Anf. 20 ESKIL ERLANDSSON (c) replik	17
Anf. 21 CARINA OHLSSON (s) replik	17
Anf. 22 ESKIL ERLANDSSON (c) replik	18
Anf. 23 CARINA OHLSSON (s) replik	18
Anf. 24 HARALD NORDLUND (fp).....	18
Anf. 25 CARINA OHLSSON (s) replik	20
Anf. 26 HARALD NORDLUND (fp) replik	20
Anf. 27 CARINA OHLSSON (s) replik	20
Anf. 28 HARALD NORDLUND (fp) replik	20
Anf. 29 GUDRUN LINDVALL (mp) replik	20
Anf. 30 HARALD NORDLUND (fp) replik	21
Anf. 31 ESTER LINDSTEDT-STAAF (kd).....	21
Anf. 32 GUDRUN LINDVALL (mp) replik	22

Anf. 33	ESTER LINDSTEDT-STAAF (kd) replik.....	22
Anf. 34	GUDRUN LINDVALL (mp) replik.....	23
Anf. 35	ESTER LINDSTEDT-STAAF (kd) replik.....	23
Anf. 36	HARALD NORDLUND (fp) replik.....	23
Anf. 37	ESTER LINDSTEDT-STAAF (kd) replik.....	23
Anf. 38	HARALD NORDLUND (fp) replik.....	24
Anf. 39	ESTER LINDSTEDT-STAAF (kd) replik.....	24
Anf. 40	LENNART HEDQUIST (m).....	24
Anf. 41	HARALD NORDLUND (fp) replik.....	25
Anf. 42	LENNART HEDQUIST (m) replik	25
Anf. 43	HARALD NORDLUND (fp) replik.....	26
Anf. 44	LENNART HEDQUIST (m) replik	26
Anf. 45	GUDRUN LINDVALL (mp) replik.....	26
Anf. 46	LENNART HEDQUIST (m) replik	27
Anf. 47	GUDRUN LINDVALL (mp) replik.....	27
Anf. 48	LENNART HEDQUIST (m) replik	28
Anf. 49	DAN ERICSSON (kd)	28
Anf. 50	GUDRUN LINDVALL (mp).....	29
Anf. 51	DAN ERICSSON (kd)	29
	(Beslut fattades under 14 §.).....	30
6 §	Genomförande av EG-direktiv om biocidprodukter, m.m.	30
	Miljö- och jordbruksutskottets betänkande	
	1999/2000:MJU10.....	30
	(Beslut fattades under 14 §.).....	30
7 §	Genteknik	30
	Miljö- och jordbruksutskottets betänkande	
	1999/2000:MJU12.....	30
Anf. 52	MAGGI MIKAELSSON (v).....	30
Anf. 53	ESKIL ERLANDSSON (c).....	31
Anf. 54	GUDRUN LINDVALL (mp).....	32
Anf. 55	KAJ LARSSON (s)	34
Anf. 56	MAGGI MIKAELSSON (v) replik.....	36
Anf. 57	KAJ LARSSON (s) replik.....	37
Anf. 58	MAGGI MIKAELSSON (v) replik.....	37
Anf. 59	KAJ LARSSON (s) replik.....	37
Anf. 60	GUDRUN LINDVALL (mp) replik.....	38
Anf. 61	KAJ LARSSON (s) replik.....	38
Anf. 62	GUDRUN LINDVALL (mp) replik.....	39
Anf. 63	KAJ LARSSON (s) replik.....	39
Anf. 64	CATHARINA ELMSÅTER-SVÄRD (m).....	40
Anf. 65	GUDRUN LINDVALL (mp) replik.....	41
Anf. 66	CATHARINA ELMSÅTER-SVÄRD (m) replik.....	41
Anf. 67	GUDRUN LINDVALL (mp) replik.....	41
Anf. 68	CATHARINA ELMSÅTER-SVÄRD (m) replik.....	42
Anf. 69	ESTER LINDSTEDT-STAAF (kd)	42
	(Beslut fattades under 14 §.).....	43
8 §	Fri- och rättighetsskydd	43
	Konstitutionsutskottets betänkande 1999/2000:KU11	43
Anf. 70	INGER RENÉ (m).....	43

Anf. 71 KENNETH KVIST (v)	45
Anf. 72 INGER RENÉ (m) replik	46
Anf. 73 KENNETH KVIST (v) replik	46
Anf. 74 INGER RENÉ (m) replik	47
Anf. 75 KENNETH KVIST (v) replik	47
Anf. 76 INGVAR SVENSSON (kd).....	47
Anf. 77 ÅSA TORSTENSSON (c)	50
Anf. 78 HELENA BARGHOLTZ (fp).....	51
Anf. 79 PER LAGER (mp)	53
Anf. 80 MATS BERGLIND (s)	54
Anf. 81 HELENA BARGHOLTZ (fp) replik	56
Anf. 82 MATS BERGLIND (s) replik	56
Anf. 83 HELENA BARGHOLTZ (fp) replik	57
Anf. 84 MATS BERGLIND (s) replik	57
Anf. 85 KENNETH KVIST (v) replik	57
Anf. 86 MATS BERGLIND (s) replik	57
Anf. 87 KENNETH KVIST (v) replik	58
Anf. 88 MATS BERGLIND (s) replik	58
Anf. 89 INGER RENÉ (m)	58
Anf. 90 MATS BERGLIND (s)	58
Anf. 91 INGER RENÉ (m)	59
(Beslut fattades under 14 §.)	59
9 § Offentlig upphandling	59
Finansutskottets betänkande 1999/2000:FiU16	59
Anf. 92 GUNNAR AXÉN (m).....	59
Anf. 93 PER LANDGREN (kd).....	61
Anf. 94 LENA EK (c)	62
Anf. 95 GUNNAR AXÉN (m) replik	63
Anf. 96 LENA EK (c) replik.....	63
Anf. 97 GUNNAR AXÉN (m) replik	64
Anf. 98 LENA EK (c) replik.....	64
Anf. 99 SVEN-ERIK ÖSTERBERG (s)	64
Anf. 100 LENA EK (c)	66
Anf. 101 SVEN-ERIK ÖSTERBERG (s)	66
Anf. 102 LENA EK (c)	66
Anf. 103 SVEN-ERIK ÖSTERBERG (s)	67
(Beslut fattades under 14 §.)	67
10 § Statliga spel	67
Finansutskottets betänkande 1999/2000:FiU21	67
Anf. 104 GUNNAR AXÉN (m).....	67
Anf. 105 PER LANDGREN (kd).....	69
Anf. 106 KJELL NORDSTRÖM (s).....	69
Anf. 107 GUNNAR AXÉN (m) replik	70
Anf. 108 KJELL NORDSTRÖM (s) replik	70
Anf. 109 CHARLOTTA L BJÄLKEBRING (v)	70
Anf. 110 KJELL NORDSTRÖM (s) replik	72
Anf. 111 CHARLOTTA L BJÄLKEBRING (v) replik	72
Anf. 112 KJELL NORDSTRÖM (s) replik	73
Anf. 113 CHARLOTTA L BJÄLKEBRING (v) replik	73

Anf. 114 PER LANDGREN (kd) replik.....	73	Prot.
Anf. 115 CHARLOTTA L BJÄLKEBRING (v) replik	73	1999/2000:83
Anf. 116 KENT OLSSON (m).....	73	22 mars
Anf. 117 KJELL NORDSTRÖM (s).....	74	<hr/>
Anf. 118 KENT OLSSON (m).....	74	
(Beslut fattades under 14 §.).....	75	
11 § Lag om försvarsunderrättelseverksamhet.....	75	
Försvarsutskottets betänkande 1999/2000:FöU3	75	
Anf. 119 MARGARETA VIKLUND (kd).....	75	
Anf. 120 TONE TINGSGÅRD (s).....	77	
Anf. 121 MARGARETA VIKLUND (kd).....	77	
Anf. 122 TONE TINGSGÅRD (s).....	78	
Anf. 123 MARGARETA VIKLUND (kd).....	78	
Anf. 124 TONE TINGSGÅRD (s).....	78	
(Beslut fattades under 14 §.).....	78	
12 § Uppehållstillstånd på grund av anknytning	78	
Socialförsäkringsutskottets betänkande 1999/2000:SfU9	78	
Anf. 125 GUSTAF VON ESSEN (m).....	78	
Anf. 126 ULLA HOFFMANN (v).....	79	
Anf. 127 GUSTAF VON ESSEN (m) replik.....	82	
Anf. 128 ULLA HOFFMANN (v) replik	82	
Anf. 129 GUSTAF VON ESSEN (m) replik.....	83	
Anf. 130 ULLA HOFFMANN (v) replik	83	
Anf. 131 MAGDA AYOUB (kd).....	83	
Anf. 132 ULLA HOFFMANN (v) replik	85	
Anf. 133 MAGDA AYOUB (kd) replik.....	85	
Anf. 134 ULLA HOFFMANN (v) replik	85	
Anf. 135 MAGDA AYOUB (kd) replik.....	86	
Anf. 136 BIRGITTA CARLSSON (c).....	86	
Anf. 137 JOHAN PEHRSON (fp).....	87	
Anf. 138 KERSTIN-MARIA STALIN (mp).....	89	
Anf. 139 GUSTAF VON ESSEN (m) replik.....	90	
Anf. 140 KERSTIN-MARIA STALIN (mp) replik	90	
Anf. 141 GUSTAF VON ESSEN (m) replik.....	91	
Anf. 142 MAUD BJÖRNEMALM (s).....	91	
Anf. 143 ULLA HOFFMANN (v) replik	94	
Anf. 144 MAUD BJÖRNEMALM (s) replik	95	
Anf. 145 ULLA HOFFMANN (v) replik	95	
Anf. 146 MAUD BJÖRNEMALM (s) replik	96	
Anf. 147 MAGDA AYOUB (kd) replik.....	96	
Anf. 148 MAUD BJÖRNEMALM (s) replik	96	
Anf. 149 MAGDA AYOUB (kd) replik.....	96	
Anf. 150 MAUD BJÖRNEMALM (s) replik	97	
Anf. 151 KERSTIN-MARIA STALIN (mp) replik	97	
Anf. 152 MAUD BJÖRNEMALM (s) replik	97	
Anf. 153 KERSTIN-MARIA STALIN (mp) replik	97	
Anf. 154 MAUD BJÖRNEMALM (s) replik	97	
Anf. 155 DESIRÉE PETHRUS ENGSTRÖM (kd)	98	
Anf. 156 MAUD BJÖRNEMALM (s).....	98	

Anf. 157	DESIRÉE PETHRUS ENGSTRÖM (kd)	99
Anf. 158	MAUD BJÖRNEMALM (s)	99
Anf. 159	DESIRÉE PETHRUS ENGSTRÖM (kd)	99
Anf. 160	MAUD BJÖRNEMALM (s)	99
Anf. 161	DESIRÉE PETHRUS ENGSTRÖM (kd)	100
Anf. 162	MAUD BJÖRNEMALM (s)	100
Anf. 163	DESIRÉE PETHRUS ENGSTRÖM (kd)	100
Anf. 164	MAUD BJÖRNEMALM (s)	100
	(Beslut fattades under 14 §.)	100
Ajournering		101
Återupptagna förhandlingar		101
13 § Beslut om utskottsbetänkanden som slutdebatterats den		
15 mars		101
JuU9	Skärpt vapenlagstiftning	101
JuU10	Effektivisering av förfarandet i allmän domstol	104
SoU10	Vissa narkotikafrågor m.m.	105
SoU6	Socialtjänstfrågor	105
14 § Beslut om utskottsbetänkanden som slutdebatterats vid		
dagens sammanträde		106
SkU19	Mervärdesskattefrågor med anledning av Öresundsförbindelsen	106
SkU20	Ändring i dubbelbeskattningsavtalet mellan Sverige och Folkrepubliken Kina	107
MJU7	Producentansvarets betydelse i avfallshanteringen	107
MJU10	Genomförande av EG-direktiv om biocidprodukter, m.m.	108
MJU12	Genteknik	109
KU11	Fri- och rättighetsskydd	110
FiU16	Offentlig upphandling	111
FiU21	Statliga spel	111
FöU3	Lag om försvarsunderrättelseverksamhet	111
SfU9	Uppehållstillstånd på grund av anknytning	112
15 § (forts. från prot. 80) Folkhälsofrågor m.m. (forts. SoU7)		114
Anf. 165	KENT HÄRSTEDT (s)	114
Anf. 166	KENNETH JOHANSSON (c) replik	117
Anf. 167	KENT HÄRSTEDT (s) replik	117
Anf. 168	KENNETH JOHANSSON (c) replik	117
Anf. 169	KENT HÄRSTEDT (s) replik	118
Anf. 170	ROLF OLSSON (v) replik	118
Anf. 171	KENT HÄRSTEDT (s) replik	118
Anf. 172	ROLF OLSSON (v) replik	119
Anf. 173	KENT HÄRSTEDT (s) replik	119
Anf. 174	LEIF CARLSON (m) replik	119
Anf. 175	KENT HÄRSTEDT (s) replik	119
Anf. 176	LEIF CARLSON (m) replik	120
Anf. 177	KENT HÄRSTEDT (s) replik	120
Anf. 178	LARS GUSTAFSSON (kd) replik	121
Anf. 179	KENT HÄRSTEDT (s) replik	121
Anf. 180	LARS GUSTAFSSON (kd) replik	121

Anf. 181 KENT HÄRSTEDT (s) replik	122	Prot.
Anf. 182 TASSO STAFILIDIS (v)	122	1999/2000:83
Anf. 183 KENT HÄRSTEDT (s) replik	124	22 mars
Anf. 184 TASSO STAFILIDIS (v) replik	124	<hr/>
Anf. 185 HILLEVI LARSSON (s)	125	
Anf. 186 KENT HÄRSTEDT (s)	126	
Anf. 187 HILLEVI LARSSON (s)	127	
Anf. 188 TASSO STAFILIDIS (v)	127	
Anf. 189 KENT HÄRSTEDT (s)	127	
Anf. 190 TASSO STAFILIDIS (v)	128	
(Beslut skulle fattas den 23 mars.)	128	
Ajournering	128	
Återupptagna förhandlingar	128	
16 § Äldrepolitik	128	
Socialutskottets betänkande 1999/2000:SoU8	128	
Anf. 191 CRISTINA HUSMARK PEHRSSON (m)	128	
Anf. 192 LENA OLSSON (v)	131	
Anf. 193 CRISTINA HUSMARK PEHRSSON (m) replik	133	
Anf. 194 LENA OLSSON (v) replik	133	
Anf. 195 CRISTINA HUSMARK PEHRSSON (m) replik	134	
Anf. 196 LENA OLSSON (v) replik	134	
Anf. 197 CHATRINE PÅLSSON (kd)	135	
Anf. 198 LENA OLSSON (v) replik	137	
Anf. 199 CHATRINE PÅLSSON (kd) replik	137	
Anf. 200 LENA OLSSON (v) replik	137	
Anf. 201 CHATRINE PÅLSSON (kd) replik	138	
Anf. 202 KENNETH JOHANSSON (c)	138	
Anf. 203 KERSTIN HEINEMANN (fp)	140	
Anf. 204 LENA OLSSON (v) replik	142	
Anf. 205 KERSTIN HEINEMANN (fp) replik	143	
Anf. 206 LENA OLSSON (v) replik	143	
Anf. 207 KERSTIN HEINEMANN (fp) replik	143	
Anf. 208 GUDRUN LINDVALL (mp)	144	
Anf. 209 CRISTINA HUSMARK PEHRSSON (m) replik	145	
Anf. 210 CHATRINE PÅLSSON (kd) replik	146	
Anf. 211 GUDRUN LINDVALL (mp) replik	146	
Anf. 212 CHATRINE PÅLSSON (kd) replik	147	
Anf. 213 GUDRUN LINDVALL (mp) replik	147	
Anf. 214 TULLIA VON SYDOW (s)	148	
Anf. 215 CRISTINA HUSMARK PEHRSSON (m)	150	
Anf. 216 TULLIA VON SYDOW (s)	150	
Anf. 217 CRISTINA HUSMARK PEHRSSON (m)	151	
Anf. 218 TULLIA VON SYDOW (s)	151	
Anf. 219 KERSTIN HEINEMANN (fp)	151	
Anf. 220 TULLIA VON SYDOW (s)	152	
Anf. 221 KERSTIN HEINEMANN (fp)	152	
Anf. 222 TULLIA VON SYDOW (s)	152	
(Beslut skulle fattas den 23 mars.)	152	
17 § Fiske m.m.	152	

Miljö- och jordbruksutskottets betänkande	
1999/2000: MJU8.....	152
Anf. 223 CARL G NILSSON (m).....	152
Anf. 224 KJELL-ERIK KARLSSON (v).....	154
Anf. 225 ESTER LINDSTEDT-STAAF (kd).....	156
Anf. 226 ESKIL ERLANDSSON (c).....	157
Anf. 227 HARALD NORDLUND (fp).....	159
Anf. 228 ESTER LINDSTEDT-STAAF (kd) replik.....	160
Anf. 229 HARALD NORDLUND (fp) replik.....	160
Anf. 230 ESTER LINDSTEDT-STAAF (kd) replik.....	160
Anf. 231 HARALD NORDLUND (fp) replik.....	160
Anf. 232 ESKIL ERLANDSSON (c) replik.....	161
Anf. 233 HARALD NORDLUND (fp) replik.....	161
Anf. 234 ESKIL ERLANDSSON (c) replik.....	161
Anf. 235 HARALD NORDLUND (fp) replik.....	161
Anf. 236 CARL G NILSSON (m) replik.....	161
Anf. 237 HARALD NORDLUND (fp) replik.....	162
Anf. 238 GUDRUN LINDVALL (mp).....	162
Anf. 239 KAJ LARSSON (s).....	164
Anf. 240 GUDRUN LINDVALL (mp) replik.....	167
Anf. 241 KAJ LARSSON (s) replik.....	167
Anf. 242 GUDRUN LINDVALL (mp) replik.....	168
Anf. 243 KAJ LARSSON (s) replik.....	168
Anf. 244 KJELL-ERIK KARLSSON (v) replik.....	168
Anf. 245 KAJ LARSSON (s) replik.....	169
Anf. 246 KJELL-ERIK KARLSSON (v) replik.....	169
Anf. 247 KAJ LARSSON (s) replik.....	169
Anf. 248 ESKIL ERLANDSSON (c) replik.....	170
Anf. 249 KAJ LARSSON (s) replik.....	170
Anf. 250 ESKIL ERLANDSSON (c) replik.....	170
Anf. 251 KAJ LARSSON (s) replik.....	170
Anf. 252 GUDRUN LINDVALL (mp).....	171
Anf. 253 KAJ LARSSON (s).....	171
(Beslut skulle fattas den 23 mars.).....	171
18 § Vissa forskningsfrågor m.m.....	171
Miljö- och jordbruksutskottets betänkande	
1999/2000: MJU11.....	171
Anf. 254 JONAS RINGQVIST (v).....	171
Anf. 255 ESTER LINDSTEDT-STAAF (kd).....	173
Anf. 256 HARALD NORDLUND (fp).....	174
Anf. 257 GUDRUN LINDVALL (mp).....	174
Anf. 258 INGE CARLSSON (s).....	176
Anf. 259 ESTER LINDSTEDT-STAAF (kd) replik.....	178
Anf. 260 INGE CARLSSON (s) replik.....	178
Anf. 261 ESTER LINDSTEDT-STAAF (kd) replik.....	178
Anf. 262 INGE CARLSSON (s) replik.....	179
Anf. 263 INGVAR ERIKSSON (m).....	179
(Beslut skulle fattas den 23 mars.).....	180
19 § Bordläggning.....	180

20 § Anmälan om interpellationer.....	181	Prot.
21 § Anmälan om frågor för skriftliga svar.....	181	1999/2000:83
22 § Anmälan om skriftliga svar på frågor.....	182	22 mars
23 § Kammaren åtskildes kl. 22.42.....	183	<hr/>

Elanders Gotab, Stockholm 2000